II 14322

TRECUTUL LUMINEAZĂ PREZENTUL

An.XII, nr.1 (125), 2007

DOSARELE ISTORIEI

R. M. Nixon, vicepreședinte al SUA, iulie 1956:

„N-ar fi rău, pentru interesele americane, ca mâna de fier a sovieticilor să se abată (...) asupra blocului răsăritean"

Biserica Ortodoxă Română

secvențe din trecutul unei instituții fundamentale, 1900 - 1950

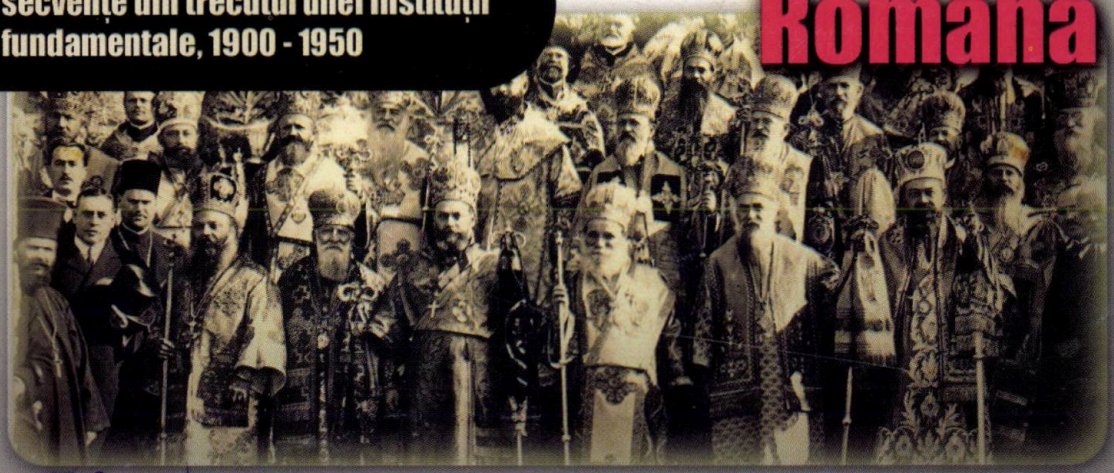

73634

Sumar
nr. 1 (125) • 2007

Biserica Ortodoxă Română. Secvențe din trecutul unei instituții fundamentale, 1900–1950

The Romanian Orthodox Church. Sequences from the History of a Basic Romanian Nation's Institution (1900–1950)

➲ actualitatea

acad. Florin CONSTANTINIU

Omagiu șoferilor de la Giurgiu 1
A Just Protest: Giurgiu, Romania (January, 2007)

Carnet de istoric (**Fl. C.**) 3
Notes on Recent Books

Telescop (**Fl. C.**).....4
Short Notes

Info (**Alin SPÂNU, Nicolae VIDENIE, Florin STAN**) 7
In Brief

➲ cronică

Cronica selectivă a secolului XX: 1901 (**Alex. V. ȘTEFĂNESCU**) ...13
A Selective Chronicle of the 20th Century: 1901

➲ arhiva DI

Administrația Eisenhower: „Dublu limbaj și cinism" (**Mircea SUCIU**).....20
The Eisenhower Administration: "Double Language and Cinism" (Excerpts from an Interview with Professor Charles Gati, on the Hungarian Revolution from 1956)

25 martie 1974: „Soluție morală" propusă de N. Ceaușescu (**Petre OPRIȘ**) 22
A "Moral Solution" as Proposed by N. Ceaușescu

➲ dosar

George ENACHE

Dezbateri privind rolul social, politic și național al BOR, în prima jumătate a secolului XX 28
The Social, Political and National Role of the Romanian Orthodox Church, in the Debates of the First Half of the 20th Century's Romania

Ioan SCURTU

Un om al bisericii în politică: Miron Cristea.....41
Miron Cristea (1868–1939): The First Patriarch of the Romanian Orthodox Church and Prime Minister

Aurel PENTELESCU

Crucea și arma: Episcopii militari (1921–1948).....49
The Cross and the Sword: The Romanian Military Bishops

„De la Nero la Stalin" 51
"From Neron to Stalin": Excerpts from a Conference by Professor Teodor M. Popescu, 1941

Adrian Nicolae PETCU

1948: Revenirea greco-catolicilor la ortodoxie.....55
Returning to Orthodoxy: The Romanian Greek-Catholic Church and the Romanian Orthodox Church. New Evidences from the Former Securitate*'s Archives*

• Abonamente la „Dosarele Istoriei" • Abonamente la „Dosarele Istoriei" •

Stimați cititori, cea mai simplă modalitate de a vă asigura continuarea colecției revistei rămâne abonamentul!

• În catalogul publicațiilor, **„Dosarele Istoriei"** figurează la **poziția 4.396**

• Prețul unui exemplar = 3,50 lei

• Abonamentele pe anul 2007 se fac prin sucursalele **RODIPET** din întreaga țară

■ **3 luni:** 10,50 lei ■ **6 luni:** 21 lei ■ **12 luni:** 42 lei

DOSARELE ISTORIEI®

apare din 8 august 1996

Redactor-șef
Mircea SUCIU

Secretar general de redacție:
Jacqueline ENACHE

Redactori:
Mioara ANTON, Alin SPÂNU, Alexandru V. STEFĂNESCU

DTP & PrePress: Andrei STÂNGĂ

Consilieri redacționali

acad. **Dan BERINDEI**,
Pierre du BOIS (Institutul Universitar de Înalte Studii Internaționale, Geneva),
Gheorghe BUZATU (Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, Iași; Facultatea de Istorie, Universitatea din Craiova),
Mircea CHIRITOIU (1952–2000) (Arhivele Militare Române, București),
acad. **Florin CONSTANTINIU**,
Dennis DELETANT (Institutul de Studii Slavone și Est-Europene, Universitatea din Londra),
V. Fl. DOBRINESCU (1943–2003) (Universitatea din Craiova, Centrul de Studii ale Relațiilor Internaționale),
Mihail E. IONESCU (Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, București; Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel"),
Robert LEVY (Universitatea California din Los Angeles),
Lilly MARCOU (Fundația Națională de Științe Politice, Paris)
Petre OTU (Comisia Română de Istorie Militară),
Adrian POP (Universitatea Creștină „D. Cantemir")
Vasile PUȘCAȘ (Institutul de Studii Internaționale, Universitatea „Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca),
Ioan SCURTU (Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989),
Stelian TĂNASE (Facultatea de Științe Politice și Administrative, Universitatea București),
Vladimir TISMĂNEANU (Universitatea din Maryland),
Cristian TRONCOTĂ (Academia Națională de Informații, București)

Publicație lunară editată de Editura PRO HISTORIA
Director
Mircea SUCIU

e-mail: dosareleistoriei @ yahoo.com

Redacția
Str. Dianei, nr. 5, et. 3, apt. 7, cod 020971, București, sector 2, OP 37
Tel.: 0745.055.752; 0723.870.649
e-mail: dosareleistoriei @ yahoo.com

Contabilitate-Difuzare: Petruța LIVEZEANU
Coperta: Ștefan CIOS (consilier artistic)
www.graficianul.ro

Tipar: DRAGOPRINT FED SA
Tel.: (021)411.00.55; fax: (021)411.91.96

Difuzare:
RODIPET SA
București, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1
Tel.: (021) 318.70.00
SC TUTUN ȘI ZIARE SRL
Tel.: 0788.352.242; (021) 319.33.17
SC ANOTA SRL
Tel.: (021)224.13.54; fax: (021)224.45.03
SC HIPARION Distribution SRL
Tel.: (021)224.39.27; fax: (021)224.39.26

ISSN 1224 – 4287

Biblioteca „ASTRA" - SIBIU -

IAN 2022

Omagiu șoferilor de la Giurgiu

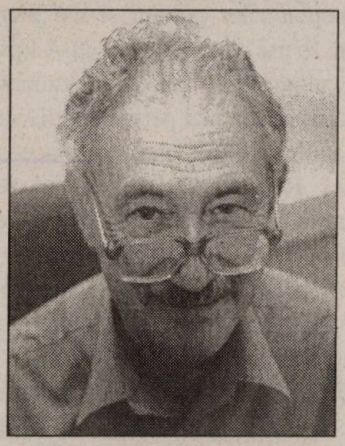

acad. Florin CONSTANTINIU

Neocapitalism și feudalități locale

Suprimarea taxei de tranzit de la Giurgiu în urma protestelor șoferilor este — în opinia mea — un eveniment de cea mai mare însemnătate, întrucât el relevă două realități fundamentale.

Mai întâi, episodul de la Giurgiu dezvăluie un aspect esențial al României de astăzi. După decembrie 1989, în țara noastră, a fost instaurat capitalismul, al cărui nume a fost schimbat în economia de piață. De ce această schimbare? Pentru că, indiferent de opțiunea politică sau ideologică, un mare număr de oameni a înțeles că profitul capitalist se întemeiază pe exploatarea muncitorului. Așa cum am mai arătat în paginile acestei reviste, după criza economică din 1929–1933, capitaliștii au înțeles că pot câștiga mult mai mult și, în plus, pot evita crizele de supraproducție sporind puterea de cumpărare a salariaților. Așa s-a născut consumerismul sau societatea de consum: fiecare vrea — sub „bombardamentul" publicitar — să cumpere cât mai mult (de la ultimul tip de deodorant la ultimul tip de televizor). Capitalistul câștigă din vânzarea produselor, iar masa salariaților nu se mai gândește să lupte împotriva unei orânduiri exploatatoare, ci să achiziționeze cele mai noi articole de pe piață. Așadar, **economia de piață de la noi este o formă nouă a capitalismului** și de aceea o vom numi **neocapitalism**, denumire cu atît mai justificată cu cât situația din România, de după decembrie 1989, se distinge de cea anterioară instaurării regimului comunist.

În România, capitalismul de dinaintea celui de al doilea război mondial s-a edificat într-o țară agrară, a cărei evoluție a fost întârziată considerabil de dominația otomană. În agricultură, s-au menținut vestigii ale raporturilor feudale. Când economia moldo–munteană a început să se integreze celei europene, după pacea de la Adrianopol (1829), care a lichidat monopolul otoman, stăpânii de moșii au intensificat exploatarea țăranilor, pentru a spori cantitățile de cereale destinate exportului. După formula acad. A. Oțetea, la noi, pătrunderea capitalismului în agricultură a fost anunțată de constituirea unei mari exploatări agricole, întemeiată pe clacă, a cărei producție era destinată, de regulă, exportului. Marea răscoală țărănească din 1907 a fost izbucnirea violentă a unei țărănimi stoarse de proprietari și, mai ales, de arendași, a unei țărănimi a cărei mizerie devenise de neîndurat.

Neocapitalismul românesc are alt tip de relații, care, însă, amintesc de societatea feudală. Atunci, în evul mediu, relațiile la nivelul clasei politice — nobilimea — se întemeiau pe fidelitatea personală, care unea pe suzeran de vasal. În schimbul anumitor obligații (*auxilium et consilium* — ajutor și sfat), vasalul primea o feudă, de regulă o moșie, din care obținea venituri (putea fi, în loc de pământ, și o slujbă — „fieful de pungă"!). În faza de început a societății feudale, autoritatea centrală (rege, voievod ș.a.) delega unele din prerogativele sale fiscale, administrative și judecătorești vasalilor prin privilegiul de imunitate. Practic, dregătorii sau reprezentanții puterii centrale nu puteau intra pe domeniul imunitar. Alteori, stăpânii domeniilor nu mai așteptau privilegiul imunității ci și-l creau singuri prin abuz, interzicând trimișilor puterii centrale să intre pe moșiile lor. Este așa–numita „imunitate autogenă", adică născută prin puterea proprie a stăpânului de domeniu, nu prin actul legal al puterii centrale.

Am făcut această succintă prezentare pentru a înțelege cum s-au constituit, în societatea neocapitalistă românească, grupuri de interese, întemeiate s-ar spune pe fidelități personale, dar neocapitaliștii sunt străini de sentimentul **fidelității**; pe ei îi mână doar solidaritatea de interes. Se poate vorbi, totuși, de existența unor **feudalități locale**, de tipul celei de la Giurgiu. Ea a instituit o taxă, care amintește de vămile medievale, împotriva cărora s-a lansat, în Franța, chemarea: *„Laissez faire, laissez passer"* (Lăsați

73634 IAN 2022

să se facă, lăsați să treacă), altfel spus, eliminați orice piedici din calea producției și a comerțului! Dacă nu era protestul șoferilor, feudalitatea locală de la Giurgiu și-ar fi încasat, în continuare, venitul instituit din proprie inițiativă și în propriul folos. Giurgiu este un exemplu de împletire între neocapitalism și feudalitățile locale sau grupuri locale de interese.

Spirit civic: de asta avem nevoie!

Ajungem, astfel, la cel de al doilea aspect al episodului de la Giurgiu. Taxa de tranzit a fost suprimată de guvern numai după ce șoferii au protestat. Guvernul ignora practicile de la Giurgiu? Dacă răspunsul este afirmativ, înseamnă că nu știa ce se întâmpla în țară, ceea ce este foarte grav. Dacă știa, înseamnă că a acceptat o situație intolerabilă. Protestul șoferilor are dublul merit de a fi dezvăluit **o realitate putredă** și, mai ales, de a-i fi pus capăt. Fără acțiunea lor hotărâtă, autoritățile centrale, care închid ochii la „isprăvile" feudalităților locale (pe care se sprijină) nu ar fi făcut nimic.

Un coleg cu care discutam această problemă mi-a atras atenția că protestatarii de la Giurgiu au fost, precumpănitor, turci și bulgari. Nu cunosc proporția exactă, dar această situație nu m-ar mira. Românii, pe de o parte, și-au sleit vlaga istorică; pe de altă parte, nu au avut niciodată spirit civic. M. Ralea a scris rânduri memorabile în această din urmă privință: „La toate neregulile ori nedreptățile, românul se adaptează. Nu se resemnează complet fiindcă, de obicei, încearcă să obțină o ameliorare a situației pe cale individuală, căutând pe cât se poate un aranjament prin stăruință ori favoruri, care trebuie să facă din el o excepție, un privilegiu. Și, odată acest țel atins, situația generală nu-l mai interesează" (M. Ralea, ***Fenomenul românesc***, București, Ed. Adam, f.a., p. 4). Acest text ar trebui să figureze în toate manualele pentru că, poate, ne-ar insufla un dram de spirit civic. De vrem să salvăm România din situația catastrofală în care au adus-o oligarhii neocapitaliști, trebuie să înțelegem că numai printr-o **acțiune colectivă, de masă** o putem face.

Slabă speranță! Trec, în fiecare săptămână, prin pasajul subteran de la Universitate. De ani de zile, cele două perechi de scări rulante nu funcționează. Pancarta anunță: „Stimați pietoni, scara este în revizie. Vă mulțumim pentru înțelegere". Ticăloasă minciună! Când și când, câte o scară funcționează, apoi, după două zile, iarăși, nu mai merge. La distanță de o stație de troleibuz de la Primăria Capitalei, patru scări amărâte nu funcționează de ani de zile. Primarilor Capitalei, unul mai nevolnic decât altul, puțin le-a păsat: nici nu calcă pe acolo. Pietonii, cărora, fățarnic, li se mulțumește pentru înțelegere nu reacționează în nici un fel: nu au umbră de spirit civic. Nu le trece prin minte că, plătind impozite, au dreptul să-l ia de guler pe primar, să-l aducă la aceste nenorocite de scări și să-l oblige să le pună în funcțiune.

Cred, așadar, că nu șoferii români, ci cei bulgari și turci au venit de hac feudalității locale de la Giurgiu. Onoare lor! Democrația nu înseamnă așteptarea resemnată, din patru/cinci în patru/cinci ani, să alegi un Parlament/președinte, ci acțiune civică fermă. În fața ei, neocapitaliștii și feudalitățile locale dau înapoi. Giurgiu ne-a dovedit-o. De aceea, este un eveniment istoric, care va trebui să figureze în ***Istoria României în date***!

P.S. 1 — Scandalul „biletelelor" a provocat o cascadă de analize ale comentatorilor politici și ale ziariștilor, foarte multe din ele însă lipsite de valoare din cauza partizanatului autorilor. Cea mai pertinentă disecare a cazului mi s-a părut a fi aceea a d-nei **Renate Weber** (v. „A trăi vremuri interesante", în „Observator Cultural", nr. 99, 25–31 ianuarie 2007, p. 5). Competența, obiectivitatea sau echidistanța, argumentarea sunt vizibile, deși — evident — nu lipsesc judecățile aspre, dar îndreptățite. Într-o singură privință mă separ de evaluările d-nei Renate Weber: când scrie cât vor pierde Traian Băsescu și Călin Popescu–Tăriceanu în urma grotescului episod în care au fost implicați. Ar pierde, într-adevăr, din capitalul politic, dacă am trăi într-o țară civilizată. Nu însă în înapoiata Românie, unde opinia publică se comportă ca o turmă, iar „societatea civilă" reacționează după cum îi dictează comanditarii. Pariez, așadar, că balta stătută care este România nu va fi tulburată nici măcar de o undă.

P.S. 2 — Felicitări celui care a avut excelenta idee de a reprograma pe TVR1, în plină controversă Băsescu–Tăriceanu, excepționala transpunere scenică a capodoperei lui Caragiale, „O scrisoare pierdută". Așa am fost, așa am rămas: blestemul ce apasă un neam vlăguit, în care nu mai pâlpâie nici un ideal însuflețitor. De ce să ne mirăm că „Agamiță Dandanache" sau „Nae Cațavencu" se află, astăzi, în rosturi înalte de conducere a țării? Așa cum remarca un tânăr istoric, pe lângă cele trei „permanențe ale istoriei", semnalate de Iorga — pământ, rasă, idee —, în cazul românilor, mai este de adăugat una: Caragiale, cel care a surprins atât de bine spiritul românesc. ■

● carnet de istoric ● carnet de istoric ● carnet de istoric ● carnet de istoric ●

Istoria unui județ: datele esențiale

Două date istorice, separate de milenii: „30.000 î. Hr. Descoperire singulară în satul Visag, comuna Victor Vlad Delamarina a unei **unelte de piatră cioplită**, aparținând unei facies musterian tardiv sau aurignacian timpuriu din paleoliticul superior"; „2004, iulie 31. Agenția Județeană pentru ocuparea forței de muncă Timiș are în evidență 8.817 șomeri". Am citat prima și ultima dată istorică, aflate în volumul ***Din cronologia județului Timiș***, alcătuit de un colectiv compus din Vasile Dudaș (coordonator), Ioan Hațegan, Sorin Berghian, Constantin C. Bomboș și Mariana Cernicova (ed. a 2-a, Timișoara, Ed. Orizonturi Universitare, 2006, 365 p.).

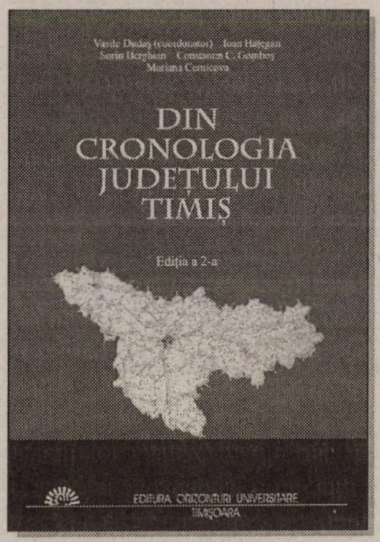

Istoria județului Timiș alcătuiește unul dintre cele mai interesante capitole ale trecutului național. Stăpânirea ducelui Glad, menționat de Notarul Anonim, apoi a lui Ahtum, pașalâcul de pe teritoriul Banatului (două treimi din întinderea acestuia), cu reședința la Timișoara (1552), stăpânirea austriacă (1718) și multe altele, până în zilele noastre. Informațiile oferite de autori sunt dintre cele mai variate; ele se referă la evenimente politice, militare, sociale, economice, religioase, culturale, artistice și sportive, oferind astfel o imagine atotcuprinzătoare a istoriei acestei zone. Iată un exemplu, luat la întâmplare: „1868, iulie 28. La Timișoara, are loc primul **spectacol teatral** al trupei conduse de Mihai Pascaly, avându-l ca sufleur pe Mihai Eminescu. Cu acest prilej, poetul bănățean Iulian Grozescu scrie poema «Salutare Thaliei Române» dedicată trupei" (p. 159). Pentru anul 1910, au fost utilizate datele recensământului din 1910, care furnizează informații despre populația și construcțiile din Timișoara, Lugoj, Buzău, Deta, Jimbolia, Sânicolau Mare (p. 187). Este menționată până și inaugurarea, la 17 aprilie 1941, a noului sediu al „clubului echipei de fotbal «Ripensia», situat în B-dul Ferdinand nr. 1" (p. 228).

Colectivul de autori a reușit să alcătuiască un excelent instrument de lucru pentru cercetători și o lectură instructivă pentru marele public. Ce bine ar fi ca și în alte județe ale țării să se redacteze astfel de lucrări! Istoria spațiului românesc nu poate fi corect înfățișată decât cunoscând în amănunțime istoria locală. Timișorenii — ca și în alte ocazii — ne-au dat un exemplu.

O revistă clujeană de ținută europeană

Sunt eu o fire pesimistă sau, în România de azi, zilele plăcute s-au împuținat? Oricum, o zi binecuvântată de Dumnezeu a fost cea în care am primit vizita d-lor **Vasile Ernu**, autorul admirabilei cărți ***Născut în URSS***, și **Ovidiu Țichindeleanu**, care pregătește un doctorat în filosofie în SUA. A urmat o discuție care, pe mine unul, m-a și îmbogățit intelectual, m-a și destins spiritual. *Verba volant, scripta manent.* Dl. Ovidiu Țichindeleanu mi-a dăruit ultimul număr al splendidei reviste **„Idea, artă + societate"** (nr. 24, 2006). Spre rușinea mea, nu cunoșteam periodicul. Am prelungit plăcerea — risipită după plecarea oaspeților —, prin lectura revistei primite. Am intrat într-o lume a ideilor noi, curajoase, creatoare, într-o dezbatere total diferită de cele din publicații noastre, chipurile „de idei". Încă mai citesc, având creionul în mână pentru a face note, densul studiu al lui Claude Karnoouch, „Spre Lumea a Treia sau marșul modernității târzii în Europa de Est". Din observațiile și interpretările autorului, aleg doar una singură: „În pofida unor legi excelente uneori, noile sisteme politice [din Europa de Est, de după 1989 — n.n.] s-au dovedit a fi niște mecanisme de susținere a carierismului economic feroce a unei elite foarte restrânse, incapabilă să asigure celor mulți un minimum de bunăstare și de promovare socio–profesională" (p. 147).

13 ianuarie 2007: Vasile Ernu, Florin Constantiniu și Ovidiu Țichindeleanu *(de la stânga)*

Din studiul lui Ovidiu Țichindeleanu, la fel de bogat în idei, am reținut invitația la „deconstrucția celor trei axiome ori principii a priori care au condiționat până acum câmpul discursiv al istoriei culturii postcomuniste: anticomunismul, eurocentrismul și capitalocentrismul" (p. 186).

Ce necesară ar fi o dezbatere — dar o dezbatere autentică, fără partizanate și apriorisme — despre punctele de vedere din această revistă!

Edificare și mângâiere sufletească

Revista Eparhiei Române Unite cu Roma Greco–Catolică din Cluj–Gherla, **„Viața Creștină"** (nr. 11–12, 2006), se deschide cu scrisoarea pastorală a PS Florentin Crihălmeanu, titularul amintitei episcopii, prilejuită de sărbătoarea Crăciunului. În cuprinsul ei, înaltul prelat stăruie asupra Sf. Iosif, a cărui virtute — „fidelitatea sa admirabilă față de voința lui Dumnezeu" — este relevată și oferită ca exemplu. Referindu-se la felul în care unii credincioși se roagă, prin specificarea cererilor, Pastorala citează vorbele Fericitei Tereza de Calcutta: „Dacă vrei să-L faci pe Dumnezeu să râdă, atunci spune-i ce are de făcut!".

Profund regretabilă atitudinea autorităților care, la Alba Iulia, de Ziua Națională a României, nu au acordat cinstea cuvenită reprezentanților Bisericii Române Unite cu Roma Greco–Catolică, în frunte cu PS episcopul Florentin Crihălmeanu. Să spunem cu îngăduință creștinească: „Iartă-i, Doamne, că nu știu ce fac"? Da, dar să le reamintim doar că episcopul unit (mai târziu, cardinal) Iuliu Hossu a citit Actul Unirii, la Alba Iulia *(v. foto din stânga jos)*.

Lectură instructivă: „Altfel"

Oscurtă deplasare la Iași, umbrită de probleme de sănătate, mi-a descoperit o publicație neștiută de mine: **„Altfel"** — Revista Facultății de Științe ale Comunicării de la Universitatea „Petre Andrei" (redactor–șef: Adina Aldea; coordonatori: Camelia Savitescu, Cezar Sandu–Titu). Un periodic plin de prospețime,

4 ALTFEL

SENTIMENTUL BINE TEMPERAT

O biserică unică în țară

Virginia CONSTANTINIU

spirit critic, observații curajoase, ca de pildă, cele întâlnite în articolul lui Daniel A. Bujoreanu, „Un ghiveci numit România": „Noul *motto* promovat în România este «ai bani ești cineva, nu ai bani ești nimeni». [...] Este normal să furi dacă toată lumea fură. E normal să dai șpagă și să primești (face parte din sistem), e normal să minți în public, deși ești confruntat cu proba incriminatoare. [...] Toate astea au devenit atât de comune încât nu mai revoltă pe nimeni. România este resemnată și se complace". Să sperăm — mă întreb eu — că, într-o zi, va fi, poate, **altfel**?

Ca istoric, m-a interesat îndeosebi articolul Virginiei Constantiniu (nu suntem rude!), „O biserică unică în țară": cea din comuna Hilișeu–Horia. Pe zidul clopotniței, se află statuile Mântuitorului și ale celor 12 apostoli. O cercetare asupra fazelor construcției acestui așezământ bisericesc (ar putea deveni o mânăstire) mi se pare necesară. Revista „Altfel" oferă o lectură instructivă, pentru orice vârstă. **Fl. C.** ■

● telescop ● telescop ● telescop ● telescop ● telescop ● telescop ● telescop ● telescop ●

● **ADEVĂRUL DESPRE CREȘTEREA ECONOMICĂ.** Aproape în fiecare zi, guvernul ne anunță marile sale performanțe economice. La recentul Congres al PNL, primul–ministru, Călin Popescu–Tăriceanu, a prezentat un raport în termeni triumfaliști. Adevărul este cu totul altul și el ne este înfățișat de un economist de înaltă competență, care mai are și rarissimul dar de a vorbi pe înțelesul tuturor: **Ilie Șerbănescu.** Într-un articol al cărui titlu rezumă perfect conținutul — „Creștere economică puternică, dar cu slabă funcție socială“ (în „22“, nr. 1/878, 2–8 ianuarie 2007, p. 8) — eminentul economist scrie: „Capitalul străin a preluat controlul în întreaga axă majoră a economiei (petrol, distribuții de gaze și electricitate, oțel, ciment, telecomunicații, bănci), respectiv în sectoare cu profitabilitate maximă și sigură. Capitalul autohton a rămas să acționeze în sectoare de rangul doi, unde oricum profitul se obține greu și, comparativ, cu eforturi investiționale mari.

Nu trebuie însă cine știe ce investigații științifice pentru a observa, de asemenea, că investițiile străine noi se îndreaptă predilect și masiv către sectoarele de profitabilitate rapidă: financiar–bancar și imobiliar (bănci, birouri, vile și apartamente de lux), în timp ce orientări în ultimă instanță derizorii se constată spre economia reală, îndeosebi spre industria prelucrătoare sau agricultură“.

Analiza lucidă a d-lui Ilie Șerbănescu ar trebui cunoscută de orice român pentru a face distincție între adevăr și minciunile oficiale.

● **VIZIUNE ÎNNOITOARE.** În același număr al revistei „22“ (p. 18), tânărul editor al excelentei colecții „Gândire politică românească“ (București, Ed. Domino) întreprinde o discuție a lucrării lui Dumitru Drăghicescu, ***Idealul creator. Eseu psiho–sociologic asupra evoluției sociale*** (trad. și prefață de Virgiliu Constantinescu, București, Ed. Albatros, 2006). Ca de obicei, dl **Victor Rizescu** fixează ideile lui Dumitru Drăghicescu (cunoscut marelui public cititor prin volumul ***Din psihologia poporului român***, carte fundamentală de la apariția căreia se împlinesc, în 2007, o sută de ani!) într-un amplu context socio–politic și ideatic. Fără nici un fel de exagerare, voi spune că dl Victor Rizescu este un deschizător de orizonturi nebănuite. Sunt convins că domnia sa va fi cel care va „cartografia toate varietățile culturii de stânga, din care unele pot fi descoperite în locuri surprinzătoare“, ca, de pildă, recent editatul volum al lui Dumitru Drăghicescu.

● **RMA.** Această siglă prescurtează, în limba engleză, conceptual de „Revolution in Military Affairs“ (revoluție în problemele militare), altfel spus acele prefaceri profunde, puncte de cotitură, în tehnologia militară cu ample consecințe în felul de purtare a războaielor. În ultimul număr al cunoscutei reviste americane „Foreign Affairs“ (ianuarie/februarie 2007), este pe larg discutată de Thomas L. McNaugher lucrarea lui Max Boot, ***War Made New: Technology, Warfare and the Course of History, 1500 to Today*** (Gotham Books, 2006, 640 p.; *v., mai sus, coperta*), precum și o alta, apropiată ca subiect, a lui Frederick W. Kagan (pp. 140–147). Stăruim asupra celei dintâi, de mare interes pentru istorici.

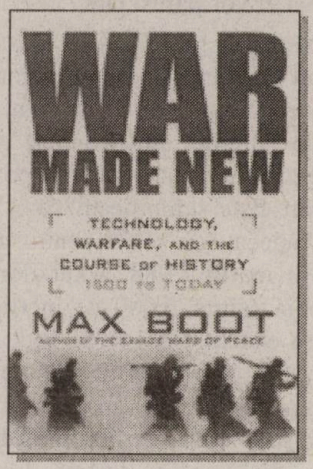

De la 1500 până astăzi, Max Boot „identifică patru RMA“: „revoluția prafului de pușcă, prima revoluție industrială (incluzând arma ghintuită și căile ferate), a doua revoluție industrială (incluzând tancurile și avioanele) și revoluția informatică de astăzi“ (p. 141). Judecând după recenzie, cartea lui Max Boot ar merita o traducere în limba română sau măcar achiziționarea ei de către una din marile biblioteci publice.

● **GRAVE CONSECINȚE PSIHICE.** Sub titlul „Traumatismele războiului din Irak minează familiile soldaților americani“, ziarul „Le Monde“ (din 11 ianuarie 2007, p. 5) publică un articol despre viața distrusă a unui militar american, care, aparent, s-a întors, fizic, întreg din Irak. „Armata mi-a luat bărbatul, iar cel pe care mi l-a dat după întoarcerea din Irak nu mai este același. Personalitatea lui s-a schimbat. A trebuit să facem din nou cunoștință. Copiilor le este frică de el. Suferă de un stres post–traumatic“. Sunt cuvintele lui Stasy Hasley (27 de ani, mamă a trei copii), despre soțul ei, Joseph (30 de ani). Ea declară că, dacă soțul ei va

fi rechemat în armată (potrivit contractului), el nu va răspunde convocării și ei vor părăsi țara.

● **Execuția lui Saddam Hussein.** Fostul lider irakian era un criminal, care trebuia judecat și executat, dar nu de năimiții americanilor, ci de reprezentanții autentici ai poporului irakian. Este semnificativ că el nu a fost judecat, de pildă, pentru gazarea, în martie 1988, a kurzilor din Halabja (circa 5.000 de morți), ci pentru execuția a 148 de șiiți. Ambele crime sunt la fel de odioase, dar s-a dorit să se dea satisfacție majorității șiite și nu kurzilor, considerați primejdioși prin dorința lor — legitimă — de a avea un stat (sunt 22 milioane de kurzi). Și apoi, când Saddam Hussein a ordonat gazarea kurzilor din Halabja, el era în bune raporturi cu SUA, fiind în război cu Iranul, inamicul declarat al SUA. Atunci, Washingtonul a închis ochii în fața unei crime oribile și nu a condamnat-o pentru a nu tulbura relațiile cu Baghdadul. Mă întreb însă cum ar trebui pedepsită „banda celor patru" (pentru a relua o formulă chineză de altă dată, adecvată acum — Bush, Cheney, Rumsfeld, Rice — vinovați de moartea a peste 3.000 de militari americani, angajați într-un război acoperit, la pornire, cu două minciuni: existența în Irak a armelor de distrugere masivă și legăturile lui Saddam cu organizația Al-Qaeda. Având în vedere că justiția americană l-a făcut scăpat pe ucigașul lui Teo Peter, n-am nici o îndoială că și „banda celor patru" ar beneficia de același blând tratament.

● **Precizare.** După apariția notiței mele: „INST — o țintă, astăzi, facilă" (v. „Dosarele Istoriei", an. XI, nr. 10/122, 2006, p. 7), dl **Gheorghe Neacșu** mi-a semnalat că „războiul referatelor" — menționat de mine — nu a avut un sens unic: nu numai cei de la Institutul de Istorie a Partidului întocmeau referate negative la lucrările colegilor lor de la Institutul „Nicolae Iorga", ci și aceștia din urmă procedau la fel față de cei de la Institutul de Istorie a Partidului. Se înțelege că au existat și cazuri de referate competente și oneste. Dl Gheorghe Neacșu are dreptate și mi-am însușit observația domniei sale. **Fl. C.** ■

● anticariat ● anticariat ● anticariat ● anticariat ● anticariat ●

A. D. Stupov, Vasile L. Cocunov, *Armata 62-a în luptele pentru Stalingrad,* [București], Ed. Direcției Superioare Politice a Armatei, 1950, 191 p. + 3 pl. color

Cardinal Stefan Wyszynski, *Un évêque au service du peuple de Dieu,* pref. de cardinal Garrone, ed. a II-a, Paris–Fribourg, Ed. Saint-Paul, [1970], 244 p. (col. „Église et spiritualités")

Jean Lacouture, *Pierre Mendes France,* Paris, Ed. Du Seuil, [1981], 550 p. + 8 pl.

Chaim Herzog, *The Arab–Israeli Wars. War and Peace in the Middle East,* PNew York, Ed. Random House, [1982], 392 p.

Cărți „capturate", recent, din anticariate bucureștene, de colaboratorul nostru permanent, ***Alin Spânu****, doctorand în istorie.*

● info ● info ● info ● info ● info ● info ● info ● info ● info ●

● **VASLUI: „ACTA MOLDAVIAE MERIDIONALIS“.** Muzeul Județean „Ștefan cel Mare“, din Vaslui, a organizat, în 29–30 noiembrie 2006, cu sprijinul Consiliului Județean Vaslui și al Direcției Județene pentru Cultură, Culte și Patrimoniu, a XXIX-a Sesiune națională de comunicări științifice sub genericul **„Acta Moldaviae Meridionalis“**.

La deschiderea lucrărilor, au fost prezenți cu alocuțiuni prefectul județului, ing. Ioan Zaharia, președintele Consiliului Județean, Corneliu Bichineț, și primarul municipiului, prof. Victor Cristea. În plen, au fost prezentate câteva comunicări, printre care: „1.900 ani de la cucerirea Daciei de către romani“ (**Liviu Mărghitan**); „Contrarevoluția de la 1848–1849 din Ungaria“ (**Vasile Russu**); „România întregită și problemele unificării“ (**Ioan Agrigoroaiei**).

Manifestarea, structurată pe trei secțiuni, s-a bucurat de o largă participare și a dovedit un înalt nivel științific, mai ales că de Vaslui (oraș și județ) se leagă numele unor personalități românești cu merite recunoscute pe plan intern și universal: academicienii Emil Racoviță, Emil Condurachi, Grigore T. Popa, Nicolae și Dumitru Bagdasar, Gheorghe Vrânceanu, precum și Elena Cuza, omul politic P. P. Carp, mareșalul Constantin Prezan, pictorii Bob Bulgaru și Gheorghe Iliescu, actorul Constantin Tănase ș.a.

Secțiunea de arheologie, istorie veche și istorie medievală a evidențiat continuitatea așezărilor umane în această zonă, evoluția unor structuri politice și raporturi diplomatice. Din cele 45 de comunicări prezentate, semnalăm pe cele ale istoricilor **Bogdan Minea** — „Reprezentările feminine din paleolitic, în Europa“; **Corina Nicoleta Ursache** — „Despre *akinakei* din Moldova Centrală și de Sud“; **Tiberiu Dogariu** — „Sarmații în lumina descoperirilor arheologice de la Râșești (Vaslui)“; **Dan Aparaschivei** — „Medicina în Dobrogea romană“; **Ginel Lazăr** — „Cumanii — aliații obedienți ai Țaratului Asăneștilor (1187–1207)“; **Ion Gumenîi** — „Relațiile moldo–rusești din secolul XVI“ .

Multe comunicări (35 la număr) s-au înregistrat și la secțiunea de istorie modernă și contemporană, acestea fiind pe cât de interesante, pe atât de temeinic argumentate științific. Dintre acestea, sugestive și apreciate au fost cele semnate de **Mircea Coloșenco** — „Testamenul lui Stroe Belloescu“; **Costin Clit** — „Contribuții privind istoricul breslelor din Huși“; **Liviu Brătescu** — „Guvernarea liberal–radicală (1867–1868), o guvernare contestată“; **Adriana Țibulcă** — „Marin Benghiuș — unul dintre primii cercetași români“; **Laurențiu Ursachi** — „Potențialul turistic al județului Vaslui“.

Istoria culturii, personalități și patrimoniu — a treia secțiune — a beneficiat de un bogat material (40 de contribuții), de cea mai bună calitate, dintre care menționăm comunicările prezentate de **Cătălin Fudulu** — „Șarjele de la Ibănești și Tunaru

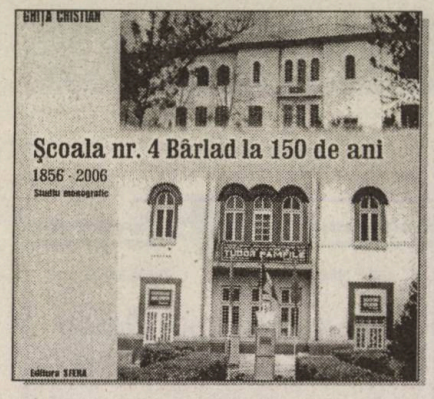

(1916)"; **Mircea Tănase** — „G-ral Constantin Prezan, primul comandant al Armatei a IV-a"; **Dan Mihăilescu** — „G-ral Dumitru Coroamă, un erou al plaiurilor nemțene"; **Ana-Maria Rădulescu** — „Nifon Criveanu, episcop al Hușilor (1933–1939) și mitropolit al Olteniei (1939–1945)"; **Oana Ilie** și **Mihai Bozgan** — „Starea de spirit a populației, în perioada 1945–1948".

Cu ocazia acestei manifestări, au fost lansate și două noi volume, fiecare constituind contribuții însemnate la istoria locală (și nu numai!): Liviu Mărghitan, Ioan Mancaș, ***Membrii Academiei Române originari din județul Vaslui (Secolele XIX–XX)***, Arad, Ed. Multimedia Internațional, 2006, 263 p. *(v. coperta în p. 7)*; Ghiță Cristian, ***Școala nr. 4 Bârlad la 150 de ani. 1856–2006. Studiu monografic***, Bârlad, Ed. Sfera, 2006, 201 p. *(v., mai sus, coperta)*.

Încheiem scurta cronică a manifestării vasluiene omagiind, pe drept cuvânt, eforturile depuse pentru desfășurarea ei în cele mai bune condiții de către autoritățile locale, precum și de Ioan Mancaș și Viorica Zgutta, profesioniști în adevăratul sens al cuvântului, aflați la conducerea Muzeului „Ștefan cel Mare".

Alin SPÂNU

● **Alba Iulia: Congresul Spiritualității Românești.** Ce-a de-a X-a ediție a **Congresului Spiritualității Românești**, desfășurată, în perioada 1–4 decembrie 2006, la Alba Iulia, a fost una jubiliară, ocazie cu care gazdele au făcut tot posibilul pentru a marca acest eveniment în cel mai adecvat mod cu putință. Artele și științele, identitatea națională și culturală s-au regăsit la Alba Iulia, dincolo de toate eventualele conflicte politice, ca să dea poporului român sentimentul că intelectualii săi, români de pretutindeni, rămân inflexibili în credința lor față de Dumnezeu și în devotamentul lor față de cauza națională, într-o Europă în care — pentru a ne manifesta cu demnitate — trebuie să impunem valorile noastre cele mai reprezentative.

Organizatorii au oferit românilor din România și din străinătate un program în care manifestările științifice s-au împletit armonios cu activitățile practice, de vizitare a unor locuri istorice (Catedrala Unirii din Alba Iulia, Câmpia Libertății de la Blaj), spectacole, vernisări de expoziții și lansări de carte.

Prima secțiune științifică, intitulată „Românii în lume: istoric, număr, prestigiu și valoare recunoscută în patrimoniul universal" (cuprinzând 26 de comunicări), a inclus lucrări valoroase care au adus noi date și informații despre oameni, fapte și evenimente meritorii, în diverse locuri și etape istorice, dar cu un numitor comun — aceeași vatră strămoșească. Am remarcat comunicările susținute de **Mircea Dogaru** — „Vitalian, un precursor al Asăneștilor. Prima întemeiere statală românească"; **Ion Eremia** — „La obârșia statului medieval moldovenesc"; **Kopy Kycyku** — „Relații româno–albaneze, ieri și azi"; **Constantin Bahneanu** — „Românii din Rusia".

A doua secțiune — „Anul 106: încheierea războaielor daco–romane, jertfirea regelui Decebal, momente de referință în configurarea Daciei romane și începutul neamului românesc" (25 de comunicări) — a fost deschisă specialiștilor și pasionaților de această etapă istorică, care au abordat noutățile și aspectele de interes existente pe acest palier atât de complex și într-o permanentă efervescență. **Mircea Chelaru** — „Zamolxes, primul legiuitor european"; **Mihai Chirea** — „Hpron–Cavalerul Danubian, simbol al trăiniciei milenare la sud și nord de Dunăre"; **Ștefan Dorgoșan** — „Tomis, primul

Alba Iulia: la deschiderea recentului Congres al Spiritualității Românești

pas al creștinismului la Dunăre“ și **Ion Rotaru–Cordân** — „De ce monumentul «Lupa Capitolina» la Coștei?“, au fost doar câțiva dintre cei care au prezentat subiecte de indiscutabil interes (și nu doar pentru specialiști!).

„Cultura unică și reprezentativă a românilor de pretutindeni. 140 de ani de la prezența lui Mihai Eminescu la Alba Iulia și înscrierea valorilor naționale în universalitate în acest răstimp“ — a treia secțiune (care a numărat 53 de comunicări) — a dezbătut generalitățile, reperele și studiile aplicate în acest segment atât de vast, privind relațiile românilor din afara granițelor cu România, din diferite ipostaze, identificarea modalităților de legătură, respectiv promovarea valorilor autohtone în lume. La această secțiune, a participat și **Mariana Vallianatou** (Grecia), care a susținut comunicarea „Tradiții culturale ale grecilor din Brăila“, ce a suscitat interesul celor prezenți, mai ales că autoarea s-a născut în orașul de la Dunăre. Alături de domnia sa, s-au remarcat **Ion Vulpe** — „Iluminiști aromâni“; **Elena Dimitriu** — „Contribuția românilor la cultura Rusiei“; **Horvath Dezideriu** — „O antologie a poeziei românești în limba maghiară“; **Nicolae Bolea** — „Mitropolitul Bălan și diaspora românească în America“; **Gheorghe Zbuchea** — „Pentru o istorie a Societății de Cultură Macedo–Română“.

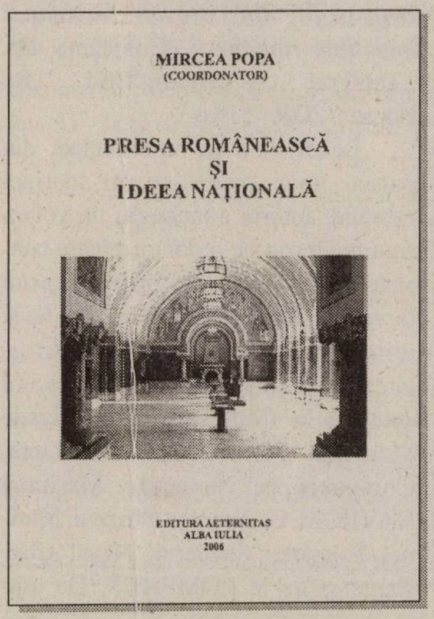

Secțiunea „Românii și integrarea europeană. Pentru unitatea celor 35 de milioane de români de pretutindeni“ (cuprinzând 23 de titluri), a abordat aspecte de interes privind procesul de aderare al României, cu drepturi depline, la Uniunea Europeană (obiectiv național atins la 1 ianuarie a.c.), precum și la păstrarea tradițiilor culturale românești în diverse regiuni ale lumii. Au fost prezenți, printre alții, cu abordări de substanță: **Nicolae Lupan** — „Românii și Uniunea Euroepană“; **Nicolae Dabija** — „Cine uită Basarabia?“; **Irina Vretou** — „Comunitatea românească din Grecia“; **Ion Lăcătușu** — „Păstrarea identității naționale românești în Harghita și Covasna“; **Ivan Alexandrov** — „Noi, românii din Balcani, între «butoiul cu pulbere» și Europa“.

Pe parcursul celor patru zile, au fost vernisate câteva expoziții de artă plastică, cuprinzând lucrări de Ligia Podorean Ekstrom, Gheorghe Adoc, Mihai Prepeliță, Anatol de la Botanica, Vasile Rotaru și Ion Grigore.

În același timp, au fost lansate mai multe cărți, volume științifice, poezii, antologii, monografii, toate încadrându-se în salutara dorință de cunoaștere a trecutului și de luminare a viitorului, dar și în efortul, care trebuie să fie constant din partea oamenilor de cultură, de a informa de la sursă publicul larg. Dintre aceste volume, le menționăm pe cele ale neobositului **Ion Mărgineanu**, care a lansat nu mai puțin de trei cărți: ***Alba Iulia. Sala Unirii. Brâu tricolor al limbii române*** (Alba Iulia, Ed. Altip, 2006, 128 p.), ***100 români ai Marii Uniri***, vol. II (Alba Iulia, Ed. Altip, 2006, 128 p.) și ***Lucian Blaga — rezerva de oxigen a memoriei*** (Alba Iulia, Ed. „Altip“, 2006, 175 p.). **Ion Buzași** și **Vasile Iuga de Sălișteau** editat ***Pagini vechi și noi despre Andrei Mureșanu. Antologie*** (Cluj–Napoca, Ed. Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș–Vodă“, 2006, 511 p.), o antologie dedicată omagierii a 190 de ani de la nașterea poetului. **Ilie Frandăș** este autorul unei cercetări de istorie locală, ***Valea Gurghiului. Istorie și spiritualitate*** (Tg. Mureș, Casa de editură „Mureș“, 2006, 439 p.). ***Presa românească și ideea națională*** este o valoroasă antologie de articole politice și poezii patriotice, însoțită de cronologie și de un dosar critic al temei, volum datorat unui colectiv de la Universitatea „1 Decembrie 1918“, din Alba Iulia, Catedra de Limba și Literatura Română, coordonat de **Mircea Popa** (Alba Iulia, Ed. Aeternitas, 2006, 434 p., col. „Bibliotheca Universitatis Apulensis“, XIV).

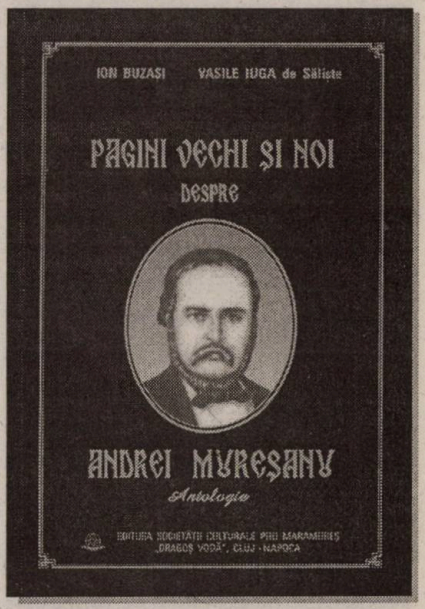

Cu speranța că vom avea onoarea de a participa la asemenea evenimente cultural–științifice, de înaltă calitate și dublate de o autentică simțire românească, menționăm că la succesul acestei manifestări au contribuit președintele Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, prof. dr. Victor Crăciun, autoritățile locale din județul Alba (Prefectura, Consiliul Județean, Primăria Municipiului Alba Iulia), precum și Departamentul pentru Relații cu Românii de Pretutindeni, din cadrul MAE.

A. S.

● **FOCȘANI: „EROI AU FOST, EROI SUNT ÎNCĂ".** Fundația „Luptătorii din Rezistența Armată Anticomunistă" și PNȚCD au organizat, la Focșani, la 15 decembrie 2006, Simpozionul **„Eroi au fost, eroi sunt încă"** (*în foto de mai jos, instantaneu de la deschiderea manifestării*). Participarea reprezentanților autorităților locale, a organizațiilor politice, a unor foști deținuți politici și a unor cercetători specializați în investigarea temei înscrise în titlul reuniunii a fost apreciată cum se cuvine de un numeros public, în rândurile căruia, cu satisfacție, am remarcat prezența a multor liceeni, care, în acest fel, au asistat la o lecție de istorie *sui generis* depășind cu mult (și cu mult folos!) cele ce le pot afla la școală, din programa de învățământ.

Toți cei prezenți au fost interesați de subiectele de istorie recentă, înfățișate de cercetători reprezentând CNSAS, Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România și Institutul Român de Istorie Recentă. Temele de investigație prezentate de **Iuliu Crăcană** („Constituția din 1952"), dr. **Silviu B. Moldovan** („Manualul haiducului. Texte interzise"), drd. **Adrian Nicolae Petcu** („Persecuția comunistă asupra Bisericii Ortodoxe Române. 1945–1964"), dr. **Liviu Țăranu** („Jurnale din rezistența anticomunistă"), **Petre Constantin** („Protagoniști necunoscuți ai luptei împotriva comunismului") și de autorul rândurilor de față („Imaginea preotului ortodox Gheorghe Calciu–Dumitreasa în presa exilului românesc postbelic, 1945–1989") au fost completate de comentariile făcute de fostul partizan anticomunist **Puiu Siru** (în vârstă de 95 de ani!), de **Zoe Rădulescu** (care a vorbit despre propria-i experiență, dânsa fiind născută în închisoare), de **Liviu Tuderaș** (care s-a referit la inițiativa juridică privind imprescriptibilitatea crimelor comunismului românesc), de **Cornelius Marcu** (care a evocat personalitatea regretatului Ioan Gavrilă–Ogoranu) și de **Remus Opriș** (în atenția căruia au stat rezoluțiile europene privind condamnarea comunismului). Manifestarea s-a încheiat cu adoptarea Rezoluției Fundației „Luptătorii din Rezistența Armată Anticomunistă" și a PNȚCD privind condamnarea comunismului de către instituțiile statului.

Nicolae VIDENIE,
cercetător, IRIR

● **„INDEPENDENȚA" — RADIOGRAFIA UNEI CATASTROFE NAVALE. Constantin Cumpănă**, cunoscut jurnalist de investigații, din Constanța, a publicat recent o carte–document, remarcabilă atât prin dramatismul subiectului, cât și fiindcă este prima apariție de acest gen din România: ***Tragedia navei „Independența" — cea mai mare catastrofă din istoria navigației maritime românești*** (Constanța, Ed. „Telegraf Advertising"/Ed. „Ex Ponto", 2006, 239 p.).

Beneficiind de consultanță din partea unor specialiști ai marinei române, autorul a închegat un volum riguros, bazat pe o documentare consistentă realizată atât prin contactul direct cu supraviețuitorii catastrofei și urmașii victimelor, cât și prin cercetarea fondurilor unor arhive, precum cele de la Compania de Navigație Maritimă PETROMIN Constanța, Compania de Navigație Maritimă NAVROM Constanța, Muzeul Marinei Române, Șantierul Naval Constanța și de la ROMPRES. De ase-

menea, au fost consultate o serie de periodice contemporane, în general presă turcească, precum și manuscrise sau documente personale. Având o arhitectură îngrijită, structurată în cinci capitole, cu fragmente de documente și imagini integrate punctual în textul care evocă episodul tragediei, apreciem că suntem în fața unei lucrări care poate fi inclusă între reușitele literaturii de specialitate.

„Independența" a fost primul petrolier de 150.000 tdw, o adevărată navă–amiral a flotei maritime românești — urmată de „Unirea" (1979), „Libertatea" (1981), „Biruința" (1984) și „Oltenia" (1986) —, fiind construită la Șantierul Naval Constanța, după un proiect elaborat de firma SENER, din Bilbao (Spania). Construcția a început în 1976, nava fiind lansată la apă la 27 mai 1977, în prezența — pentru a respecta limbajul vremii — a „conducerii superioare de partid și de stat". Petrolierul, având o lungime de 304 m, o lățime de 30 m și o înălțime de 46 m, cu un pescaj de 17,4 m, a făcut parte din clasa navelor moderne de mare tonaj, capacitatea totală a navei ajungând la 163.857 tdw; viteza maximă a navei era de 16,1 Nd iar autonomia de 18.000 Mm (35.000 km), date care o plasau în clasa supertancurilor de acest tip, cu zonă de navigație nelimitată.

15 noiembrie 1979 rămâne în istoria marinei comerciale române o dată îndoliată, o zi a reamintirii celei mai mari catastrofe a navigației românești. „Independența" a fost colizionat atunci de un cargou grecesc, în urma impactului nava românească luând foc, din cei 45 de membri ai echipajului, 42 murind în chinuri cumplite. Accidentul este reflectat în toate statisticile mondiale referitoare la marile catastrofe navale cu deversări de țiței, fiind consemnat ca cel de-al 98-lea accident din Strâmtoarea Bosfor, începând cu 1948.

De la intrarea sa în exploatare, la 1 iulie 1978, și până la nefericitul moment din noiembrie 1979, „Independența" efectuase 18 voiaje, ale căror destinații au fost terminale petroliere din Turcia, Libia, Egipt și Siria. Comandant titular era Constantin Preda. La 6 noiembrie 1979, a plecat în cursa fatală (voiajul nr. 19), sub comanda lui Mihai Dorinel, adjunctul comandantului, Constantin Preda aflându-se în concediu. Destinație: terminalul Wadi es–Sider (Libia), unde a încărcat cantitatea obișnuită la fiecare voiaj, circa 95.000 tone de țiței. În afară de țiței, nava mai avea la bord și peste 9.000 de tone de carburanți pentru consumul propriu. Pe drumul de întoarcere, „Independența" a ajuns în Strâmtoarea Bosfor, în seara de 14 noiembrie. Peste doar câteva ore, în zorii zilei de 15 noiembrie, s-a produs dezastrul.

Petrolierul „Independența"

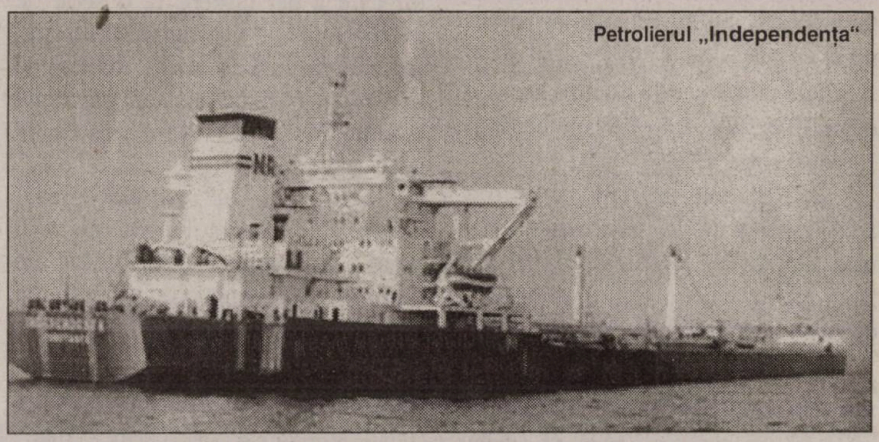

Nava elenă „Evriali", care a colizionat petrolierul românesc, era încărcată cu circa 7.000 de tone laminate, venind din portul Jdanov (URSS) și îndreptându-se spre Bari (Italia), sub comanda lui Alekos Adamopulos.

La ora 4, în dimineața zilei de 15 noiembrie, „Independența" a început traversarea Strâmtorii Bosfor. Aflat în âau fost infirmate însă chiar de propriul lor timonier, care a afirmat că, văzând luminile de poziție de la capetele „Independenței", aflate la peste 200 de metri una de alta, a crezut că este vorba de două vase și a intenționat să conducă nava printre ele. Când a observat eroarea, era deja prea târziu. Echipajul petrolierului a încercat să evite coliziunea, dar nu a reușit. „Evriali" a lovit nava românească undeva către mijlocul ei, în babord, provocându-i o spărtură mare, prin care petrolul din tancuri a început să se scurgă în mare. În același timp, vaporii acumulați în tancuri au condus la o primă explozie. În câteva minute, miile de tone de țiței deversate în jurul navei au început să ardă cu flăcări înalte, nava românească transformându-se într-o imensă torță. În fața acestui pericol, membrii echipajului românesc au încercat să se salveze, aruncându-se în mare. A fost ultimul gest pe care au mai apucat să-l facă. Intrați în contact cu apa rece, care avea doar 8 grade Celsius, o parte dintre ei au facut stop cardiac și au murit instantaneu. Cei mai mulți, care au sărit după ce petrolul întins pe suprafața apei luase deja foc, s-au transformat pe loc în torțe vii, murind în chinuri cumplite.

Din cei 45 de membri ai echipajului, au rămas doar trei supraviețuitori: Dragoș Voicescu — ofițerul mecanic III al navei, Sorin Mihăilescu — mecanicul-șef, și Ioan Fruntеș Gombоșanu — timonierul, salvarea acestora putând fi pusă pe seama providenței.

Cargoul „Evriali", după ce a lovit în plin petrolierul, s-a îndepărtat fără a face nici cea mai mică încercare de a acorda ajutor echipajului românesc.

Incendiul care a cuprins nava a durat 29 de zile, între 15 noiembrie și 14 decembrie 1979.

În România timpului, catastrofa a fost semnalată doar printr-un comunicat lapidar, cu referire la „Accidentarea gravă a petrolierului «Independența»" (v. „Scânteia", an. XLIX, nr. 11.580, vineri, 16 noiembrie 1979, p. 5). În schimb, presa internațională a relatat pe larg despre tragedie.

În timpul procesului penal care a urmat acestei catastrofe, judecătorul Gündogan Erdem, de la Procuratura Kadiköy C., a concluzionat, la 19 noiembrie 1979, următoarele: „În urma realităților rezumate [...], în legătură cu incidentul care a dat naștere la o serie de evenimente — naufragiu, deteriorarea, moartea, incendiul —, suntem de părere că, în toate acestea, căpitanul Adamopulos este vinovat sută la sută".

Grecii nu au respectat prevederile „Regulamentului internațional pentru prevenirea coliziunilor pe mare" și nici uzanțele de navigație în zona respectivă.

Nici un membru al echipajului navei elene nu a decedat. Comandantul navei și secundul său, Lagos Angelos, au fost arestați. „Evriali" a fost pusă sub sechestru, inițial pentru suma de 60 milioane lire turcești, apoi pentru suma de 120 de milioane lire turcești.

Epava „Independenței" a început să fie scoasă în aprilie 1983, operațiunea finalizându-se în martie 1989.

Întâmplare nefericită, eroare de navigație, neprofesionalism și lipsă de experiență din partea comandantului navei grecești, ipoteza unui act terorist premeditat — toate acestea rezumă, în fapt, realitatea crudă a nefericitei zile de 15 noiembrie 1979, ultima din jurnalul de bord al celui mai mare petrolier românesc al timpului. ■

Florin STAN,
Muzeul Marinei Române, Constanța

● reviste de urmărit ● reviste de urmărit● reviste de urmărit●

„Document", Buletinul Arhivelor Militare Române, an. IX, nr.1–4(31–34), 2006, 112 p.

din sumar:
„Turtucaia. Sfârșitul iluziilor. Începutul dezastrului" (Petre Otu); „Gheorghe I. Brătianu, voluntar în Războiul Întregirii Neamului" (Aurel Pentelescu, Liviu Țăranu)

Academia Română — Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, **„Arhivele Totalitarismului"**, an. XIV, nr. 52–53 (3–4/2006), 288 p.

din sumar:
„Tragedia de la Katyn: Perspectiva germană" (Bernd Rill); „Direcții ale cercetării represiunii comuniste în România după 1989" (Florin Abraham)

Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989, **„Caietele Revoluției"**, nr. 5(7), 2006, 59 p.

din sumar:
„Frontul Democratic Român" (Marinela Veronica Țariuc); „Semnificația zilei de 20 decembrie 1989" (Lorin Fortuna); „Frontul Democratic român în documente"

• cronica selectivă a secolului XX • cronica selectivă a secolului XX • cronica selectivă a secolului XX •

La solicitarea a numeroși cititori ai revistei „Dosarele Istoriei" — care ne-au transmis faptul că, în cele mai multe cazuri, locuind în mediul rural, nu au posibilitatea de a se informa rapid și temeinic despre mai marile sau mai micile evenimente care au jalonat istoria secolului XX (secol care, cum bine se cunoaște, focalizează interesul publicației noastre) —, inaugurăm în acest număr o rubrică (întreținută de un tânăr și valoros istoric din Târgoviște, membru al colectivului nostru de redacție), care își propune să se constituie într-o cronică selectivă a veacului trecut, reflectând perioada 1901–2000 din istoria națională și universală. Cititorul va avea, astfel, la dispoziție o cronologie (repetăm, selectivă!), însoțită de scurte articole explicative despre evenimente sau personalități pe care noi le-am considerat a fi ilustrative pentru fiecare an în parte.

1901

Ianuarie

1 Pentru prima dată, în istoria lumii, este sărbătorit începutul noului secol, începând cu anul 1 și nu cu anul 0

1 Este proclamată oficial Uniunea Australiană (Commonwealth of Australia), cu guvern și Parlament central, ca dominion în cadrul Imperiului britanic. Statele federației erau fostele colonii britanice: New South Walles, South Australia, Tasmania, Victoria și Western Australia, care se bucurau de o largă autonomie, păstrându-și instituțiile legislative și executive. Prim–ministru este laburistul Edmund Barton. Populația dominionului este de 3.772.000 oameni, aborigenii nefiind incluși

1 Nigeria devine protectorat britanic

10 Primul mare zăcământ de petrol descoperit în Texas, la Spindletop, Beaumont

22 Încetează din viață regina Victoria a Marii Britanii, în vârstă de 82 de ani (*v. caseta, pp. 13–14*). Îi succede la tron fiul cel mare, Albert Eduard, prinț de Walles, sub numele de Eduard al VII-lea (rege, 1901–1910)

Februarie

14 În România, guvernul conservator condus de Petre P. Carp demisionează, fiind înlocuit de guvernul liberal condus de D. A. Sturdza

20 Legislativul statului Hawaii se întrunește pentru prima dată

21 Adoptarea Constituției cubaneze, alcătuită după modelul celei a Statelor Unite ale Americii

Regina Victoria (1819 – 1901)

La 24 mai 1819, se năștea, la Londra, Alexandrina, fiica lui Eduard — duce de Kent — și a prințesei Victoria Luisa de Saxa–Coburg. Rămasă fără tată de mică, va deveni moștenitoarea tronului, ocupat la acel moment de William al IV-lea, unchiul ei.

La aflarea veștii morții acestuia din urmă, mica regină — copleșită de responsabilitatea funcției pe care trebuie să o preia — s-a închis în cameră, pentru a se ruga. În 1837, ea a fost încoronată la Westminster. Poporul a fost încântat, căci unchiul ei, ducele de Cumberland, era un personaj foarte impopular. Cum regatul Hanovrei nu era transmisibil pe linie feminină, Anglia l-a pierdut și, odată cu el, și periculoasa simbioză cu continentul, permițând „splendida izolare" de mai târziu.

Regina Victoria, la braț cu prim–ministrul său preferat, Benjamin Disraeli, conte de Beaconsfield (n. 1804 – m. 1881)

În 1840, dintre numeroșii pretendenți, Victoria îl alege ca soț pe vărul său, Albert de Saxa–Coburg, devenit din 1842 prinț consort. Alături de el, va deprinde virtuțile familiale, iar monarhia va intra în viața de zi cu zi a poporului. Sub influența soțului, regina a promovat apropierea de Franța, între cele două țări încheindu-se Antanta Cordială (ruptă după ce fiul lui Ludovic Filip s-a căsătorit cu sora reginei Spaniei). În 1848, suveranul își

➔

va oferi ospitalitatea ultimului rege francez, alungat de revoluție. Apropierea de Franța va continua și în timpul lui Napoleon al III-lea. Dar moartea mamei și, apoi, a soțului (1861), o va îndepărta pe regină de treburile statului, ea rămânând inactivă în perioada războiului franco–german.

Din 1876, însă, când devine împărăteasă a Indiilor, Victoria va susține politica colonială promovată de primul ministru, Benjamin Disraeli. În câțiva ani, însă, îl va pierde și pe acest colaborator drag, alături de cei doi copii ai ei. Adeptă a liberalismului și adversară a „Tory" de tânără, ea devenise conservatoare datorită lui Disraeli. Jubileele fastuoase, din anii 1887 și 1897, îi vor mai alina puțin din durere.

O ultimă supărare îi va fi provocată de cancelarul german, Bismarck — adversar al căsătoriei dintre nepoata reginei Angliei și prințul Alexandru de Battenberg —, din partea căruia va suferi o umilință serioasă.

Retrasă din viața politică, se stinge din viață în 1901, englezii organizându-i splendide funeralii. Fără a fi un spirit superior, nici prea fină, nici prea cultivată, Victoria avea un bun simț sănătos, multă energie, neuitându-și niciodată atribuțiile de monarh. Totodată, prin exersarea cu grijă a controlului monarhic, ea încarnase unitatea imperială. A dat numele ei epocii de apogeu politic și economic a Angliei. Nici un suveran britanic nu a fost regretat atât de sincer de către supuși.

23 J.P. Morgan înființează trustul „United States Steel Corporation"
23 Acord diplomatic între Marea Britanie și Germania, prin care se stabilește frontiera dintre Africa Germană de Est și Nyasaland

Martie

2 Congresul SUA adoptă „Amendamentul Platt", care instaura protectoratul american asupra Cubei și condiționa retragerea trupelor americane de limitarea autonomiei țării
4 Președintele american William McKinley își începe al doilea mandat
6 Tentativă de asasinat, la Bremen, a împăratului Wilhelm al II-lea al Germaniei
17 Organizarea, la Paris, a unei expoziții Vincent van Gogh, cu 71 de lucrări, creează senzație
23 Președintele filipinez Emilio Aguinaldo y Famy este prins, prin viclesug, la Palanan, de către g-ralul american, Frederic Funston. Aguinaldo conducea războiul de eliberare al Filipinelor de sub dominația SUA, început la 4 februarie 1899 *(v. caseta din p. 15)*

Aprilie

1 Președintele Aguinaldo recunoaște suveranitatea SUA asupra Filipinelor. Sfârșitul oficial al primei Republici Filipineze
3 La inițiativa Partidului Social Democrat (Shakai Minshito) — recent înființat de Sen Katayama (1859–1933) —, peste 30.000 de muncitori japonezi au adoptat o „Cartă de revendicări", în care era reafirmată loialitatea față de împărat și se cereau modificări legislative pentru apărarea drepturilor și intereselor muncitorilor, reglementarea muncii femeilor și a copiilor, organizarea învățământului și acordarea dreptului de vot pentru muncitori. Guvernul va reprima acțiunea, dizolvând Partidul Social Democrat și interzicând o nouă manifestare
25 Statul New York introduce, pentru prima dată în istorie, plăcuțele de înmatriculare pentru automobile

Mai

3 Incendiu de proporții în Jacksonville, statul Florida (SUA)
5 Încheierea oficială a războiului dintre castele mayașe în Peninsula Yucatan (Mexic). La scurt timp, statul independent Maya din estul peninsulei va capitula, fiind integrat în Mexic
9 Deschiderea lucrărilor primului Parlament australian, la Melbourne
25 Crearea Federației Regionale Muncitorești, din Argentina
25 Fondarea Clubului sportiv „Atletico River Plate", în Argentina
27 În statul New Jersey (SUA), este fondată Compania de baterii electrice „Edison Storage"

Iunie

9 Beijingul (capitala Imperiului chinez) este ocupat de forțele Societății „Yihetuan", răsculate contra dominației străine
12 Sub presiunea americană, în Constituția cubaneză este inclus „Amendamentul Platt", care consfințea dependența din punct de vedere juridic a Cubei față de SUA
20 Încep atacurile asupra legațiilor străine din Beijing
25 Trupele puterilor imperialiste, trimise contra revoltei boxerilor, ocupă Tianjin *(v. caseta din pp. 16–17)*

Iulie

4 Este inaugurat la Hartland, New Brunswick (Canada), cel mai mare pod acoperit din lume (390 m lungime)
29 Înființarea, în SUA, a Partidului Socialist

August

5 Peter O'Connor stabilește primul record mondial la săritura în lungime, recunoscut de Asociația Internațională a Federațiilor de Atletism

15 Beijingul este ocupat de trupele puterilor străine

20 Președintele Emile Loubet îl invită, în Franța, pe țarul Nicolae al II-lea, pentru a asista la sfârșitul manevrelor militare din Champagne (din 18 septembrie)

21 La Detroit (SUA), este înființată Compania „Cadillac Motor"

Septembrie

1 În Ecuador, începe mandatul președintelui liberal Leonidas Plaza Gutierrez

2 Vicepreședintele SUA, Theodore Roosevelt, emite conceptul „Bățului mare", care va sta, mai târziu, la baza politicii americane cu privire la statele din zona sa de influență

5 La Chicago (SUA), este fondată Asociația Națională a Ligilor Profesioniste de Baseball *(continuare în p. 18)*

Emilio Aguinaldo y Famy (1869 – 1964)

Al șaptelea copil din cei opt ai primarului din Cavite El Viejo (azi, Kawit), Emilio s-a bucurat de viața ușoară a fiilor minorității sino–metise din Filipine, recunoscută pentru puterea și bogăția ei. Odată, însă, cu moartea tatălui, el va fi nevoit să-și abandoneze studiile pentru a-și ajuta mama, la fermă.

La 17 ani, este ales în administrația locală, devenind, în 1895, primar. Este anul în care intră în „Frăția Katipunan", organizație condusă de Andres Bonifacio, implicată în lupta pentru independența Filipinelor. Revolta contra Spaniei izbucnește în 1896, iar Aguinaldo *(v. foto)* se remarcă în luptele purtate în provincia Cavite, ajungând în doar câteva luni general. Disensiunile dintre diversele grupuri răsculate — și chiar dintre Aguinaldo și șeful Frăției, Bonifacio (soldată cu executarea celui din urmă) — asigură, însă, victoria spaniolilor. Pe 14 decembrie 1897, Consiliul Suprem al revoluționarilor semna Pactul de la Biak–na–Bato, prin care Aguinaldo și alți 34 de membri se autoexilau, în schimbul convenției și al plății unei indemnizații de 800.000 de pesos. Grosul răsculaților, însă, alcătuit în principal din muncitori și țărani, prea puțin încântați de bani, va continua lupta.

La începutul lui 1898, odată cu izbucnirea războiului dintre Spania și SUA, Aguinaldo revine în Filipine pentru a-și relua activitățile revoluționare. Alege să lupte alături de americani, sperând că aceștia vor recunoaște independența și suveranitatea insulelor. În realitate, însă, la sfârșitul războiului, SUA vor lua locul Spaniei în Filipine. Cu toate acestea, la 12

iunie 1898, Aguinaldo declară independența țării, iar la 1 ianuarie 1899, Convenția Constituțională îl alege președinte. O lună mai târziu, un soldat american împușcă un filipinez și războiul contra noului ocupant începea.

În ciuda rezistenței eroice (în Trecătoarea Tirad, cei 60 de oameni ai g-ralului Pilar au întârziat înaintarea unei armate americane de nouă ori mai numeroasă), superioritatea tehnică și disensiunile din tabăra autohtonilor au înclinat balanța în favoarea SUA. Ultimele, mai ales, se vor dovedi decisive: strălucitul g-ral Antonio Luna — rival al președintelui — va fi ucis din ordinul acestuia, iar, la 23 martie 1901, vânătorii Macabebe au introdus în tabăra lui Aguinaldo de la Palanan un grup de soldați americani, care-l vor lua prizonier. La 1 aprilie, sub amenințarea execuției, Aguinaldo recunoștea suveranitatea SUA asupra Filipinelor, punând capăt Primei Republici. Nu-și va uita până la sfârșitul vieții tovarășii de luptă, pentru care va înființa Asociația Veteranilor Revoluției, asigurându-le pensii și terenuri.

Înfrângerea din campania electorală (1935), îl va face să se retragă din viața publică. Va reapărea în timpul ocupației japoneze, cu articole și declarații favorabile ocupantului, cerând chiar generalului McArthur — asediat în Corregidor — să capituleze, pentru a salva viețile tinerilor filipinezi.

Colaborationismul îi va aduce câteva luni de închisoare, dar la 4 iulie 1946, odată cu acordarea independenței Filipinelor, va avea satisfacția să defileze cu steagul din 1898. 16 ani mai târziu,12 iunie, ziua „indepedenței sale", era declarată Zi Națională.

În 1964, la 94 de ani, se stingea din viață, fiind înmormântat în curtea casei natale, cunoscută, azi, ca „Altarul Aguinaldo". A fost ultimul șef de stat din sec. al XIX-lea, care a murit în secolul următor.

Revolta boxerilor

De secole, China fusese un focar de societăți secrete, dintre care unele antidinastice sau active politic, iar altele formate doar pentru ca membrii să se poată proteja de abuzurile funcționarilor imperiali sau de bandele de tâlhari.

Originile Societății „Yihetuan" („Luptătorii pentru Justiție și Înțelegere" sau „Pumnii Uniunii Patriotice" — de unde și porecla de „boxeri", dată de occidentali) sunt incerte, unii istorici considerând-o o veche societate, readusă în actualitate de climatul social intern, alții legându-i apariția de concesionarea Golfului Jiaozhou către Germania (1897) și pătrunderea străinilor în provincia Shandong. Se deosebea, totuși, de celelalte societăți secrete prin trei elemente: își ascundea activitatea reală, manifestându-și continuu loialitatea față de tron și reușise să câștige încrederea guvernatorului provinciei, el însuși un xenofob.

În anul 1899, acordarea rangului de vicerege episcopilor catolici a dezlănțuit un val de nemulțumiri, culminând cu distrugerea bisericilor și chiar a caselor creștinilor (indiferent de confesiune), din nord–vestul provinciei Shandong. La vestea că misionarul englez Brook a fost ucis (30 decembrie 1899), ministrul britanic la Beijing a cerut guvernului Qing executarea asasinilor, reprimarea mișcării și pedepsirea funcționarilor locali care au încurajat-o.

Personajul forte al conducerii imperiale, împărăteasa văduvă **Tz'u Hsi** *(v. foto)*, avea însă alte planuri. E drept că a trimis o armată, condusă de g-ralul Yuan Shikai, să pacifice provincia și să schimbe guvernatorul, dar, în același timp, a văzut în mișcarea condusă de „Yihetuan" o șansă de a-și lua revanșa în fața puterilor străine care se opuseseră proiectului ei, din 1898, de ocupare a tronului. Astfel, ea l-a mutat pe guvernatorul din Shandong la conducerea provinciei Shanxi — unde va îngroșa rândurile „boxerilor" — și a emis un decret prin care doar societățile considerate periculoase trebuiau reprimate. Practic, „Yihetuan" era încurajată să persevereze.

La începutul lui 1900, armatele „Yihetuan" trecuseră din Shandong în Zhili, distrugând căi ferate, posturi telegrafice și persecutând creștinii. În mai, ei au ocupat Zhouzhou (la 50 km sud–vest de Beijing), iar părintele Favier — episcopul romano–catolic din Capitală și, totodată,

posesorul unei vaste rețele de informatori — cere urgent trupe pentru apărarea catedralei Peitang, inima catolicismului din China.

Din nou, plenipotențiarii europeni cer reprimarea mișcării și, din nou, guvernul imperial le dă toate asigurările necesare. Cu toate acestea, 337 de soldați europeni de la Tianjin pătrund în Beijing, pe 31 mai. În ziua următoare, la doar 6 km sud de Capitală, o biserică anglicană era distrusă, iar doi misionari britanici, torturați și uciși.

Sfidând deciziile miniștrilor străini, Curtea a rechemat în Capitală soldații manciurieni și han, care au fraternizat imediat cu răsculații, intrând împreună în Beijing, pe 9 iunie.

În timp ce „boxerii" defilau mândri, îmbrăcați în uniforma societății și purtând sulițe și săbii, Sir Claude MacDonald, ministrul britanic la Beijing, telegrafiase după ajutor amiralului Seymour, comandantul bazei Dagu. Coloana aceasta era așteptată la gara din sudul Capitalei și de un oficial japonez, Sujiyama. Un grup de soldați din armata imperială l-au văzut și l-au ucis pe loc. Două zile mai târziu, se dezlănțuie masacrul chinezilor creștini. Peste 4.000 de magazine, care avuseseră de-a face cu străinii, sunt incendiate, iar legațiile și catedrala Peitang, locul de refugiu pentru străini și convertiții creștini, sunt asediate.

La 19, miniștrii puterilor străine primesc un ultimatum din partea guvernului, să părăsească capitala în 24 de ore, fiindu-le garantată deplasarea în siguranță până la Tianjin. Ministrul german, baronul von Ketteler, care ceruse o audiență, a fost ucis pe drum de un soldat al armatei imperiale. Începând cu ziua de 20 iunie, la orele 4 după–amiaza, se reiau atacurile asupra legațiilor, apărate de soldații recent sosiți de la Tianjin. Încercările chinezilor de a le incendia, dând foc întregului cartier, sau de a le arunca în aer, subminându-le, le-au produs puține pagube, germanii, americanii, englezii și rușii contraatacând cu succes, în mai multe rânduri.

În ajutorul lor pornise amiralul Sir Edward Seymour, comandantul șef al trupelor britanice din China, cu o forță mixtă de 2.200 soldați (în majoritate, britanici, germani și ruși, la care se adăugau câteva zeci de francezi, japonezi, austrieci, italieni și americani), șapte tunuri și 10 mitraliere. Ajungând la Tianjin, Seymour echipase și înarmase — cu ajutorul guvernatorului chinez din Zhili — cinci trenuri, sperând că în seara zilei de 10 iunie va fi la Beijing. Nu va reuși să ajungă decât până la Lang Fang (la 60 km sud–est de Capitală), din cauza distrugerii căii ferate și a rezistenței dârze opuse de grupurile de „Yihetuan". Pe 22, aliații se ➔

retrăseseră și se baricadaseră în arsenalul Hsiku, în apropiere de Tianjin.

Cum situația devenise critică prin eșecul lui Seymour și înaintarea răsculaților către Tianjin, pe navele de război străine, adunate în largul portului Dagu, s-a decis ocuparea forturilor ce controlau rada. O forță mixtă, de 900 de marinari și soldați, va reuși, cu sprijinul navelor de luptă, să le ocupe unul câte unul.

Pe parcursul întregii luni, în timp ce trupele aliate din China se luptau să-și păstreze pozițiile, noi contingente europene soseau în ritm susținut la Dagu. Pe 25 iunie, ele degajaseră Tianjin (asediat de 10.000 de boxeri și soldați imperiali) și făcuseră joncțiunea cu trupele lui Seymour, baricadate în arsenal. Despre soarta legațiilor nu se mai știa nimic de câteva zile și generalul Gaslee — comandantul trupelor britanice — dorea urgentarea ofensivei către Capitală. S-au hotărât, însă, doar câteva acțiuni de recunoaștere, până la sosirea noilor contingente aliate și a recent numitului comandant-șef — g-ralul german von Waldersee.

În sfârșit, la 5 august, cu efective depășind 20.100 soldați, forța multinațională a pornit spre Beijing, prin Yangtsun. Rezistența hotărâtă a chinezilor și soarele dogoritor au făcut ca înaintarea să decurgă lent. După mai multe zile de luptă, în noaptea de 13 spre 14 august, rușii și americanii atacă Zidul Tătar al Capitalei, în timp ce britanicii, informați de un chinez creștin, iau cu asalt Poarta Ecluzei — practic, neapărată.

În cursul zilei de 14 august, toate contingentele vor pătrunde prin această breșă, eliberându-și legațiile, iar în ziua următoare, vor degaja și catedrala Peitang, unde micul grup de apărători reușește să reziste asediului, salvând viața a 2.500 de călugări, preoți și chinezi convertiți, refugiați în edificiu.

Capitala va suporta un jaf cumplit din partea învingătorilor, chiar și tezaurele Orașului Interzis ajungând, într-un final, pe piețele Europei. Luptele cu boxerii vor mai continua în orașele din nord–estul Chinei, dar împărăteasa văduvă Tz'u Hsi îl trimise pe funcționarul filooccidental Li Hongzhang să încheie grabnic pacea cu imperialiștii.

Interesant jocul dublu, practicat de curtea dinastiei Qing: pe 21 iunie, după schimbul de foc între legații și boxeri, ea declară război puterilor imperialiste și încurajează acțiunile armatei, alături de cele ale Yihetuan; la doar patru zile, însă, ordonă încetarea atacurilor asupra legațiilor, iar după căderea orașului Tianjin, trimite emisari pentru a se interesa de soarta diplomaților străini și a-i asigura de regretele sale și de pedepsirea vinovaților. Oricum, pentru mai multă siguranță, curtea se va retrage la Xi'an, de unde va aștepta desfășurarea negocierilor. O serie de evenimente — rezultat al divergențelor de interese între învingători — vor salva China de la împărțire.

Deși participase la forța internațională cu 4.000 de soldați, Rusia profitase de răscoala boxerilor pentru a lansa, în iulie 1900, în Manciuria, o ofensivă pe mai multe direcții, cu circa 150.000 de oameni. Provinciile Heilongjiang, Jilin și Shengjing (Liaoning) au fost ocupate și cumplit jefuite, masacrele comise de ruși fiind, ulterior, condamnate și în scrierile lui Lenin.

Această acțiune, ca și erijarea Imperiului țarist în „protector" al Chinei au forțat celelalte puteri imperialiste să accepte propunerea americană, de a duce o politică „a porților deschise", menținând integritatea teritorială și administrativă a Chinei și dinastia Qing. Presiunile rusești, prin care se încerca obținerea evacuării trupelor chineze din Manciuria și a dreptului de a construi o cale ferată în zonă, au fost respinse de guvernul chinez, cu sprijinul Angliei.

Sub aceste auspicii, va reuși Li Hongzhang — după un an de negocieri — să încheie, la 7 septembrie 1901, „Protocolul boxerilor". Prin acesta, Chinei i se impunea o uriașă despăgubire materială: 450 milioane taeli de argint (echivalentul a 67,5 milioane lire sterline sau a 335 milioane dolari), plătibili în 39 de ani. Importul de arme era interzis pentru doi ani de zile, iar fortăreața Dagu urma a fi distrusă. Puterile imperialiste ocupau o serie de puncte strategice și staționau trupe în Cartierul legațiilor — recunoscut ca zonă rezervată strict străinilor. Boxerii și funcționarii guvernamentali vinovați de crime vor fi drastic pedepsiți, iar participarea în organizațiile xenofobe devenea pasibilă de pedeapsa cu moartea. În final, împăratul Chinei urma a-și prezenta regretele pentru cele întâmplate împăraților Germaniei și Japoniei, urmând a fi ridicat un monument în memoria baronului von Ketteler.

Ușurată, împărăteasa văduvă va merge chiar mai departe, exprimându-și dorința de „a da satisfacție puterilor străine, pe măsura tuturor resurselor Chinei".

Practic, înjositorul protocol transforma China într-o semicolonie a marilor puteri, care-și consolidau stăpânirea unor teritorii și sferele de influență în imperiu. Drepturile naționale ale statului învins, privind autonomia administrativă și politica de apărare, au fost serios încălcate. Taxele, mărite pentru plata despăgubirilor, vor sărăci populația, iar sumele uriașe ce părăseau țara vor obstrucționa dezvoltarea economică. Cu toate acestea, revolta boxerilor și desfășurarea surprinzătoare a evenimentelor au dus la eșuarea planurilor puterilor străine, care se pregăteau să împartă „prăjitura chineză".

(urmare din p. 15)

6 Anarhistul american Leon Czolgosz îl rănește mortal pe președintele SUA, William McKinley, care vizita Expoziția Pan–Americană din Buffalo

7 În China, revolta boxerilor se încheie prin semnarea „Protocolului boxerilor"

9 Pictorul francez Henri de Toulouse–Lautrec (n. 1864) moare în castelul familiei sale, din Malromé *(v., mai jos, un autoportret al artistului)*

14 Moare William McKinley. Theodore Roosevelt îi succede în funcția de președinte al SUA

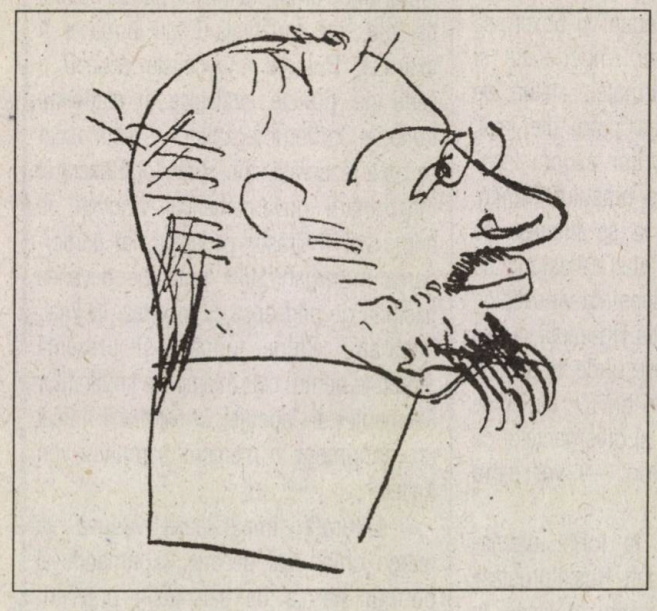

Octombrie

2 Primul submarin al Marinei Regale Britanice este lansat, la Barrow

16 Președintele SUA, Theodore Roosevelt, îl invită la Casa Albă pe liderul de culoare Booker T. Washington. În statele americane din sud, se înregistrează reacții negative la această vizită, culminând cu manifestări de violență rasială

24 Annie Taylor, profesoară la o școală din Michigan, coboară cascada Niagara într-un butoi

29 Este executat, pe scaunul electric, Leon Czolgosz, asasinul președintelui William McKinley

Noiembrie

15 Miller Reese Hutchinson patentează „Acousticon" — primul aparat auditiv

18 Tratat anglo–american, semnat la Washington, prin care Marea Britanie renunță la toate pretențiile asupra Canalului Panama și recunoaște hegemonia SUA în zona Istmului. Canalul urma a fi neutru și deschis navigației tuturor vaselor

24 noiembrie–1 decembrie. Prima ediție a Concursului de Jucării, desfășurată la Paris, cunoscut azi drept Concursul Lépine. Organizat de prefectul poliției, Louis „Lépine", pentru salvarea artizanatului francez de jucării, concursul va deveni treptat un festival al invențiilor

27 Este înființat Colegiul de Război al armatei SUA

Decembrie

3 Președintele SUA, Theodore Roosevelt, cere Congresului limitarea puterii trusturilor

10 Prima ceremonie a acordării Premiilor Nobel se desfășoară la Stockholm, cu ocazia comemorării a cinci ani de la moartea lui Alfred Nobel (1833–1896)

12 Guglielmo Marconi anunță că, utilizând o antenă de 122 metri (ridicată cu un zmeu), a recepționat la Signal Hill (Newfoundland, Canada) semnale radio transmise de stația companiei sale din Cornwall (Anglia). Vestea acestei legături telegrafice fără fir, realizată peste Oceanul Atlantic (350 km distanță), face senzație

20 Este finalizată construcția liniei de cale ferată Mombasa–Victoria–Uganda, legând coloniile britanice din Africa Centrală

30 Este încheiată construcția liniei de cale ferată Winnipeg–Port Arthur („Canadian Northern Railway"), linia ferată istorică a Canadei

31 În urma primelor alegeri prezidențiale desfășurate în Cuba, Tomas Estrada Palma este ales președinte

Alte evenimente ale anului

- În Noua Zeelandă, este introdusă săptămâna de lucru de 48 de ore
- Prin Legea Fabricilor, în Anglia este interzisă munca copiilor sub 12 ani
- În Suedia, se introduce serviciul militar obligatoriu
- În Serbia, este adoptată noua Constituție
- În Franța, congregațiile catolice devin subordonate statului, prin lege
- Insulele Cook și Niue (Savage) devin posesiuni ale Noii Zeelande
- În India, este creată „Provincia frontierei de nord–vest, cu administrație militară"
- În partea de sud a Laosului, izbucnește o puternică răscoală antifranceză
- Guatemala încheie un acord cu „United Fruit Company", companie care, astfel, își începe dominația asupra economiei țării central–americane

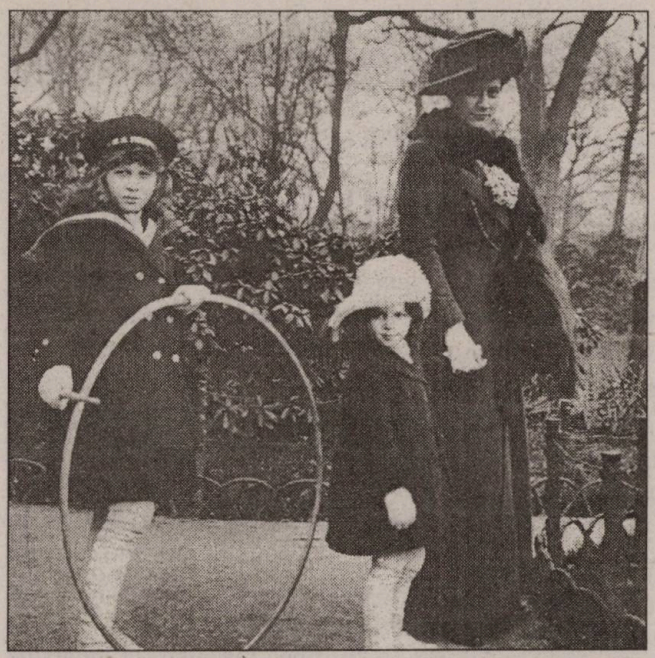

● În Rusia, este constituit Partidul Socialist Revoluționar (Eserii). Avându-și originile în mișcările populiste de la sfârșitul secolului al XIX-lea, acest partid — dominat de studenți — apăra interesele țărănimii și manifesta pentru naționalizarea pământului

● La Copenhaga, este constituită Federația Sindicală Internațională

● În Olanda, se constituie Partidul Romano–Catolic

● La Bologna (Italia), este formată Federația Muncitorilor Agricoli

● În Catalonia (Spania), marea burghezie organizează Liga Regionalistă

● În Costa Rica, sunt create Partidul Republican Național (moderat radical) și Uniunea Națională (partid conservator)

● În Germania, Eugen Hollander reușește primul *lifting* facial (pentru o nobilă poloneză)

● Scotland Yard creează prima arhivă de amprente digitale

● Eugène Anatole Demarçay descoperă europiumul

● Jokichi Takamine izolează adrenalina

● Românul G. G. Longinescu stabilește „relația" asociațiilor moleculare („relație Longinescu")

● Fizicianul german Max Planck publică „Legile radiației"

● Gregorio Ricci și Tullio Levi–Civita publică, în „Mathematiken Annalen", „Metodele calculului diferențiat absolut", care vor sta la baza teoriei relativității

● Comisia Americană pentru Febra Galbenă prezintă dovezi ale transmiterii bolii prin țânțari

● Este creat primul prototip al celebrelor motociclete „Harley Davidson"

● Maybach fabrică primul autoturism „Mercedes"

● Se încheie construcția căii ferate transsiberiene, ce leagă Moscova de Port Arthur, deschizând accesul către Siberia

● Este descoperită antilopa okapi, până atunci cunoscută doar de băștinașii africani

● Triburile mayașe independente, din estul Peninsulei Yucatan, acceptă dominația Mexicului

● Este publicată prima versiune standard americană a Bibliei

● Thomas Mann publică prima sa capodoperă, ***Buddenbrooks***, descriind declinul unei familii timp de patru generații

● Pablo Picasso își începe „perioada albastră"

● Serghei Rahmaninov compune „Concertul nr. 2 pentru pian și orchestră"

● Se stinge din viață Shang Tai, ultimul rege al Regatului Ryukyu (Okinawa) ■

Alexandru V. ȘTEFĂNESCU

Mai sus și aici, **moda la 1901**

SUA și revoluția maghiară din toamna anului 1956

Administrația Eisenhower: „Dublu limbaj și cinism“

Anul trecut, împlinirea unei jumătăți de secol de la revoluția maghiară, anticomunistă și antisovietică, din octombrie–noiembrie 1956, nu a scăpat (și nici nu avea cum să scape!) atenției mediilor istoriografice — atât din țara care, în plin și acut Război rece, a avut curajul sublim (plin de consecințe pe termen lung pentru întreg blocul sovietic, a cărui prăbușire a anunțat-o nu fără un traumatizant tribut de sânge și de alte suferințe, individuale și colective) de a înfrunta deschis URSS și trupele sale — cât și din Occident (Occident care, să nu uităm, are, la judecata istoriei, o grea, chiar dacă indirectă, responsabilitate față de reprimarea brutală de către Armata Roșie a tentativei poporului maghiar de a ieși din îmbrățișarea sufocantă a „marelui frate“ de la Răsărit...).

Urmare a amintitului interes (manifestat nu doar în cercurile specialiștilor; dovada — numerele speciale sau amplele grupaje de articole publicate în mai toate revistele europene destinate marelui public, cu sau fără profil exclusiv istoric), bibliografia temei s-a îmbogățit spectaculos grație apariției de noi lucrări (monografii, culegeri de studii și de documente, sinteze) sau prin reeditarea — în majoritatea cazurilor, cu aducerea la zi a bibliografiei și sporirea orizontului de documentare arhivistică — a unor cărți devenite, de multă vreme, titluri de referință în materie. Rezumându-ne doar la spațiul francez, citățm, în această ordine de idei, următoarele: Victor Sebesteyn, ***Budapest '56, les douze jours qui ébranlèrant l'empire soviétique*** (Paris, Ed. Calmann–Lévy, 440 p.); Erich Lessing, François Fejtö, György Konrád, Nicolas Bauquet, ***Budapest 1956, la Révolution*** (Paris, Ed. Adam, Biro, 210 p.); Dundan Shiels, , ***Les Frères Rajk*** (Paris, Ed. Buchet Chastel, 308 p.); Phil Casoar, Eszter Balázs, ***Les Héros de Budapest*** (Paris, Ed. Les Arènes, 252 p.).

Bine ar fi să vedem cărțile de mai sus — dar și multe altele! —, cât mai curând, dacă nu în librăriile noastre (de ce nu, la urma urmei?, doar am intrat în Europa, iar cărțile editate peste tot în UE ar trebui să fie și la dispoziția românilor, care, fie el Internetul... Internet, tot cartea — pe Sfânta Cruce! — o apreciază; am ruga, din această perspectivă, să nu ni se vorbească despre refuzul modernității...), atunci, măcar, în marile biblioteci publice.

1956: tancurile sovietice intră în Budapesta

În fine, revenind la noutățile editoriale dedicate revoluției maghiare din '56, dorim să semnalăm celor interesați de subiect (specialiști sau nu, dar în egală măsură iubitori de istorie) cartea americanului Charles Gati, profesor la Universitatea „John Hopkins“, din Washington, intitulată ***Failed Illusions. Moscow, Washington, Budapest and the 1956 Hungarian Revolt*** (Woodrow Wilson Center Press, Stanford University Press, 2006).

N-am avut-o, încă, în mână (*hélas!*, cum zic rudele noastre din Hexagonul invocat mai sus...), dar credem, de pe acum, că ea va trebui să fie citită cu creionul în mână. Întâi de toate, întrucât autorul, astăzi universitar, a fost consilier la Departamentul de Stat al SUA și, în plus, și-a scris cartea cu pricina în urma cercetărilor întreprinse în arhivele CIA, furnizând „revelații spectaculoase despre atitudinea Washingtonului față de revolta ungară“. Cel puțin, așa prefațează, sub semnătura lui Vincent Jauvert, un amplu interviu cu Charles Gati hebdomadarul

parizan „Le Nouvel Observateur" (nr. 2.191, din 2–8 octombrie 2006, pp. 32–35), din care, în continuare, extragem — în traducerea ce ne aparține — câteva fragmente demne de tot interesul pentru comunitatea istoricilor, dar și pentru toți aceia care sunt preocupați de această pagină, în egală măsură, sublimă și tragică din istoria țărilor plasate — împotriva voinței lor ! —, după cel de-al doilea război mondial, dincoace de așa-numita Cortină de Fier, altfel spus, în sfera de dominație a Uniunii Sovietice. **Mircea SUCIU**

„Ungaria '56

De ce nu s-a mișcat America

Americanii au o grea responsabilitate față de tragedia de la Budapesta, din noiembrie 1956, după cum scrieți dumneavoastră. De ce?

Pentru că americanii, după ce au făcut totul pentru a întreține revolta ungurilor, n-au făcut nimic atunci când revolta, atât de încurajată, s-a produs, pentru a-i ajuta pe combatanții pentru libertate, după cum n-au făcut absolut nimic pentru a-i opri pe ruși. [...] În ciuda tuturor promisiunilor sale reiterate, America, pur și simplu, a abandonat Budapesta soartei sale. Bineînțeles, în această afacere, călăii sunt sovieticii, cei care, cu ale lor 2.500 de tancuri, cu ale lor bombardiere și a lor artilerie, în câteva zile, în noiembrie 1956, au zdrobit rebeliunea și au masacrat mai mult de 2.000 de oameni. Dar, în 1992, președintele rus, Boris Elțîn, a recunoscut că această masacrare a fost «o rușine fără margini», care va apăsa pentru totdeauna asupra URSS. Prin urmare, este timpul ca America să admită, ea însăși, propriile sale erori istorice. [...]

Doriți să vorbiți despre iluziile date [de SUA, n.n.], *în anii '50, popoarelor din Est, aservite de către ruși?*

Da. Președintele american din acea vreme, Dwight Eisenhower, a făcut din «eliberarea» Europei Centrale una dintre axele majore ale politicii sale externe — cel puțin, la modul declarativ. În mod public, el denunța atitudinea predecesorului său, democratul Harry Truman, cel care a ales să «bareze» avansul URSS. Eisenhower pretindea că această atitudine nu era suficientă, că trebuia ca imperiul sovietic să reculeze, că trebuia să fie obligat să lase din mână Praga, Varșovia sau ... Budapesta și că totul trebuia făcut pentru a atinge acest scop.

Dar, ce se spunea despre această atitudine, la Casa Albă, în discuții private?

Exact pe dos sau aproape! Recent, s-a descoperit în arhive o frază incredibilă pe care vicepreședintele american din acel timp, Richard Nixon, a pronunțat-o într-o reuniune restrânsă, cu trei luni înainte de insurecția de la Budapesta, o remarcă ilustrând perfect dublul limbaj și cinismul Administrației Eisenhower. Apropo de eventuale revolte de dincolo de Cortina de Fier, Nixon a declarat, la 12 iulie 1956: **«N-ar fi rău, pentru interesele americane, ca mâna de fier a sovieticilor să se abată, din nou, asupra blocului răsăritean».** Altfel spus, vicepreședintele american spera ca rușii să ajungă până la

Dwight D. Eisenhower (n. 14 octombrie 1890, Denison, Texas – m. 28 martie 1969, Washington, D.C.), al 34-lea președinte al SUA (1953–1961),. în timpul unei conferințe de presă, din 13 ianuarie 1954

a întreprinde un masacru într-o parte oarecare a Europei Centrale, astfel încât Statele Unite să poată să îl denunțe pe scena mondială și, astfel, să-și întărească propria imagine. Și asta, foarte precis, a fost ceea ce s-a întâmplat peste trei luni [...].

În timpul președinției lui Eisenhower, CIA n-a întreprins nimic, dincolo de Cortina de Fier și, în particular, în Ungaria?

Ba da, dar numai propagandă, multă propagandă, grație postului de radio pe care ea îl finanța clandestin, Radio «Europa Liberă». În rest, nimic sau foarte puțin. Am avut acces [...] la arhivele CIA referitoare la acea perioadă. Și, spre marea mea stupoare, ce-am descoperit? Că înainte și în timpul revoltei din 1956, CIA nu a avut nici un contact cu nici un grup armat din interiorul

Richard M. Nixon (n. 9 ianuarie 1913, Yorba Linda, California – m. 22 aprilie 1994, New York), vicepreședinte (1953–1961), ulterior, președinte al SUA (1969–1974);
pe coperta întâi și aici, **cu soția, Thelma Catherine „Pat" Ryan**

Ungariei, că CIA nu dispunea de nici un agent «adormit» care ar fi putut să intervină pentru susținerea rebelilor. Încă și mai incredibil, CIA nu avea decât un singur ofițer, vorbitor de limbă maghiară, la Budapesta, și nici unul în conducerea secțiunii sale maghiare. În sfârșit, că CIA nu avea, în Europa de Est, nici o unitate paramilitară pregătită să intervină dincolo de Cortina de Fier și, mai ales, în Ungaria. Washingtonul a închis, în 1953, toate bazele de antrenament destinate acestor unități, centre care, în principal, își aveau baza în Germania Federală. [...]

Cu toate acestea, Radio «Europa Liberă» nu a încetat de a repeta ungurilor că, în ziua în care ei se vor revolta, America îi va ajuta.

Da, și aceasta este drama, greșeala istorică a Americii. Întrucât ungurii au crezut această **gigantică minciună** [*subl. ns.*]. După zdrobirea revoltei, sute de refugiați, care au fugit din țara lor [Ungaria], *via* Austria, au fost interogați. Au fost întrebați dacă au crezut că Statele Unite vor veni în ajutorul insurecției. Știți câți au răspuns ***da***? 96%...[...]". ■

25 martie 1974: „Soluție morală" propusă de N. Ceaușescu

Parafrazând un vechi proverb românesc, ne întrebăm: „Ce naște din pisică, obligatoriu șoareci trebuie să mănânce"? Facem acest lucru pentru a sublinia un principiu aplicat de Nicolae Ceaușescu, în primăvara lui 1974, când s-a decis limitarea accesului unor vechi membri ai nomenclaturii comuniste la funcțiile de vârf ale partidului–stat, în cazul în care copiii lor își stabileau domiciliul în străinătate. Emigrarea acestora constituia, în ochii lui Nicolae Ceaușescu și nu numai, un eșec educativ major, mai ales în condițiile în care părinții lor se erijau în educatori ai maselor populare și exponenți fideli ai cauzei comuniste.

La prima vedere, Protocolul nr. 8 și stenograma ședinței Prezidiului Permanent al CC al PCR, desfășurată în ziua de 25 martie 1974, nu au trezit un interes deosebit pentru cercetare. Cópiile celor două documente au stat o perioadă într-un biblioraft și le-am redescoperit întâmplător, în timp ce căutam o informație despre învestirea lui Nicolae Ceaușescu în funcția de președinte al Republicii Socialiste România.

Plecând de la Nota întocmită, la 15 februarie 1974, de Ion Coman, șeful Secției pentru Probleme Militare și Justiție a CC al PCR și, ulterior, ministru al Apărării Naționale (1976–1980), am dorit să aflăm ce poziție au adoptat membrii Prezidiului Permanent al CC al PCR în momentul în care li s-a prezentat situația cetățenilor români, care au plecat în străinătate în perioada 1971–1973 și nu s-au mai întors, din diferite motive, în țară. Documentul semnat de Ion Coman este sintetic și nu dezvăluie dramatismul faptelor săvârșite de niște oameni care și-au luat lumea în cap și au refuzat să revină în România comunistă. Paradoxal, același Ion Coman susține, astăzi, în aparițiile sale publice la reuniuni științifice și la posturi de TV, că a fost cel dintâi ministru al Apărării din cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia care a fost primit cu „onoruri de grad zero", la Washington. Fostul șef al Secției pentru Probleme Militare și Justiție dă dovadă de memorie selectivă atunci când relatează despre un ceremonial militar organizat în Statele Unite ale Americii pentru un reprezentant al armatei române, nu pentru persoana Ion Coman, care are calitățile și defectele sale. Domnia sa trece sub tăcere perioada în care a făcut parte din aparatul represiv al statului comunist, precum și supravegherea pe care a exercitat-o asupra MAI, Departamentului Securității Statului, MApN și Ministerului de Justiție (19 aprilie 1973–4 decembrie 1974). În spatele cifrelor înșirate în nota pe care a semnat-o, la 15 februarie 1974, se află viețile unor oameni

care au crezut că pot să-și făurească o altă viață, mai bună, căutând libertatea în afara granițelor țării.

În timp ce 1.090 de cetățeni români rămâneau în străinătate, în 1973, Emil Bobu, ministrul Afacerilor Interne, era nemulțumit de faptul că Nicolae Ceaușescu aprobase, în 1972, sistarea efectuării de concedii de odihnă în statele socialiste, pe bază de reciprocitate, de către cadrele din ministerul pe care îl conducea. Pentru a modifica decizia respectivă, Emil Bobu a întocmit, la 28 februarie 1974, Raportul nr. 4.299 și l-a trimis lui N. Ceaușescu. Ministrul Afacerilor Interne a propus, în acel document, „să se realizeze schimbul reciproc de cadre la odihnă cu organele de interne ale URSS", iar „în cazul în care și alte organe similare din țările socialiste vor solicita efectuarea schimbului reciproc de cadre la odihnă, să venim în întâmpinarea propunerilor lor, cu condiția ca inițiativa realizării unor asemenea acțiuni să nu aparțină ministerului nostru". Totodată, Emil Bobu a menționat: „să fie primite la odihnă în țara noastră cele două cadre ale securității algeriene", în 1974.

În același raport, s-a precizat faptul că „schimbul de cadre la odihnă să se facă, pe bază de reciprocitate, până la maximum 10 familii (față de 17 familii, în anii anteriori), cu organele similare ale URSS, și până la maximum cinci familii, cu organele din celelalte țări socialiste, fără cheltuieli valutare, țara–gazdă suportând întreținerea cadrelor primite la odihnă și tratament, inclusiv transportul pe teritoriul propriu", iar „transportul internațional să se suporte de către fiecare parte pentru cadrele proprii".

Pentru efectuarea unui concediu de odihnă într-o țară socialistă, în condiții privilegiate, cadrele Ministerului de Interne achitau câte 88,50 lei pe zi, sumă cu care se acopereau parțial cheltuielile efectuate cu omologii străini veniți în România la odihnă, iar fiecare membru de familie care beneficia de concediul respectiv trebuia să plătească suma de 400 de lei (costul mediu al transportului).

În ședința Prezidiului Permanent al CC al PCR, din 25 martie 1974, Emil Bobu și-a susținut propunerea, menționând, ușor iritat de intervenția lui Emil Bodnăraș, că „și Ministerul Apărării Naționale practică aceste schimburi". Nicolae Ceaușescu a aprobat, în principiu, raportul minis-

„Vizită de lucru", într-un județ al țării; *în dreapta*, **Emil Bobu**; *în dreapta* **lui Ceaușescu**, *în spate*, **Constantin Dăscălescu, prim–ministru**

trului de Interne, deși opinia sa privind locul de odihnă era diferită de cea a lui Emil Bobu: „concediul este bine să-l facă fiecare acasă".

În cursul aceleiași reuniuni, N. Ceaușescu i-a convins pe membrii Prezidiului Permanent al CC al PCR să limiteze accesul unor vechi membri ai nomenclaturii comuniste la funcțiile de vârf ale partidului și ale administrației centrale de stat, în cazul în care copiii acestora își stabileau domiciliul în străinătate. Documentul respectiv are un caracter **cu totul inedit** și îl edităm în continuare, păstrând unele inadvertențe gramaticale, simptomatice pentru atmosfera în care au avut loc discuțiile.

Petre OPRIȘ,
Serviciul de Protecție și pază

1

15 februarie 1974, București. Nota întocmită de Ion Coman, șeful Secției pentru Problemele Militare și Justiție, referitoare la situația persoanelor rămase ilegal în străinătate, în anii 1971–1973.

„CC AL PCR 1.090/20.[0]3.1974 SECRET
SECȚIA PENTRU PROBLEMELE MILITARE ȘI JUSTIȚIE
Arhiva Comitetului Executiv al CC al PCR
nr. 977 / 28.03.1974
Exemplarul nr. 1
Cancelaria CC al PCR
Nr. 01145, 21.03.1974

[Rezoluție:] *La Prezidiu. (ss) Nicolae Ceaușescu*

NOTĂ

În perioada 1971–1973, s-a aprobat plecarea în străinătate a unui număr de 1.190.401 cetățeni români, din care 319.880 s-au deplasat în **interes de serviciu**, iar 870.521 în **scopuri personale**.

În aceeași perioadă, au rămas ilegal în străinătate 3.033 persoane (484 dintre cele plecate în interes de serviciu și 2.549 dintre cele plecate în scopuri personale).

Din analiza situației celor 484 de cetățeni, trimiși în străinătate în interes de serviciu și care au refuzat să se înapoieze în țară, rezultă că 99 sunt ingineri, 46 artiști, 32 tehnicieni, 30 profesori, 28 medici, 177 muncitori și 72 de alte profesii.

În raport de apartenența politică, 135 de persoane au fost membri ai PCR, 121 membri ai UTC, restul de 228 fiind fără apartenență politică.

Cea mai mare parte din cei rămași în străinătate sunt de naționalitate română (406), restul fiind germani (45), maghiari (29) și evrei (4).

În ceea ce privește vârsta, 273 sunt în etate de 30–40 ani, 202 între 20–30 ani, iar 9 peste 50 ani.

Ion Coman (n. 25 martie 1926, Prunaru, com. Bujoreni, jud. Teleorman), membru al CC al PCR (1965–1989), al CPEx (1979–1989) și al Secretariatului CC al PCR (1980–1989)

La data rămânerii în străinătate, 77 lucrau în sectorul de transporturi, 67 în sectorul educație fizică și sport, 65 [în] construcții industriale, 47 [în] cercetare științifică, 38 [în] artă și cultură, 22 [în] construcții de mașini, 10 [în] comerț exterior, 9 [în] sănătate, iar 149 în alte sectoare.

Unele persoane plecate în străinătate în interes de serviciu sau personal, și care nu s-au mai înapoiat în țară, au deținut **funcții de răspundere** ori au o **situație deosebită**.

O parte din cetățenii români trimiși în interes de serviciu în străinătate s-au [*sic!*] stabilit în Republica Federală Germană (217), iar alții în Franța (38), Italia (379), SUA (32), Austria (28) și alte țări capitaliste.

Dintre persoanele plecate în străinătate în interes de serviciu, 119 au fost trimise în judecată și condamnate, în anii 1971–1973, pentru refuzul înapoierii în țară, iar 124 sunt în curs de definitivare a cercetărilor penale.

ȘEFUL SECȚIEI,
(ss) Ion Coman 15.02.1974

SECRET
Exemplarul nr. 1

ANEXA 1
privind situația persoanelor rămase ilegal în străinătate, în anii 1971–1973

Anul	Persoane plecate în interes de serviciu	Persoane plecate în scop particular	Total	Rămase din cele plecate în interes de serviciu	Rămase din cele plecate în interes particular	Total
1971	101.791	199.862	301.653	133	718	851
1972	104.522	255.609	360.131	171	921	1.092
1973	113.567	415.050	528.617	180	910	1.090
Total general	**319.880**	**870.521**	**1.190.401**	**484**	**2.549**	**3.033**

15.02.1974

SECRET
Exemplarul nr. 1

ANEXA 2
privind profesia persoanelor care au plecat în străinătate, în interes de serviciu sau obștesc, și au refuzat să se mai întoarcă în țară

Profesia	Anii			Total
	1971	1972	1973	
Ingineri	33	37	29	99
Medici	3	16	9	28
Economiști	3	4	3	10
Profesori	10	12	8	30
Artiști	14	14	18	46
Tehnicieni	6	9	17	32
Elevi și studenți	–	–	10	10
Muncitori	50	58	69	177
Alte profesii	14	21	17	52
	Total general: 484			

15.02.1974".

Arhivele Naționale Istorice Centrale,
fond CC al PCR — Cancelarie, dosar 27/1974, ff. 155–158.

2

25 martie 1974, București. Protocolul nr. 8 și stenograma ședinței Prezidiului Permanent al CC al PCR, din ziua de 25 martie 1974, în care s-a prezentat, printre altele, situația persoanelor rămase ilegal în străinătate, în anii 1971–1973.

„PARTIDUL COMUNIST ROMÂN,
COMITETUL CENTRAL

PROTOCOL nr. 8
al ședinței Prezidiului Permanent,
din ziua de 25 martie 1974

Au participat tovarășii: Nicolae Ceaușescu, Emil Bodnăraș, Manea Mănescu, Paul Niculescu–Mizil, Gheorghe Pană, Gheorghe Rădulescu, Virgil Trofin, Ilie Verdeț.

Au fost invitați tovarășii: Dumitru Popescu, Cornel Burtică, Ion Pățan, Ștefan Andrei, George Macovescu, Florea Dumitrescu, Ion Coman, Emil Bobu.

Ședința a început la orele 11.45 și s-a terminat la orele 14.45.

A prezidat tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Ordinea de zi:

I. Unele probleme ale Ministerului Afacerilor Externe.

Gheorghe Pană (n. 9 aprilie 1927, Gherghița, jud. Prahova – m. 10 iulie 2005), membru al CC al PCR (1969–1989), al Prezidiului Permanent al CC al PCR (1972–1974) și al CPEx (1974–1989); printre alte funcții, le-a îndeplinit și pe cele de primar general al Capitalei și de prim–secretar al Comitetului de partid al Municipiului București

II. Alte probleme.

În legătură cu unele propuneri ale Ministerului Afacerilor Externe, Prezidiul Permanent al CC al PCR a hotărât următoarele:

1.–5. [...]

II. Prezidiul Permanent al CC al PCR a mai hotărât:

1.–3. [...]

4. Se aprobă, în principiu, propunerile Ministerului de Interne cu privire la schimbul reciproc de cadre la odihnă cu organe similare din unele țări socialiste.

5. [...]

6. Prezidiul Permanent al CC al PCR a luat cunoștință despre conținutul informării privind plecările și rămânerile peste granițe a cetățenilor români, în perioada 1971–1973.

(ss) Nicolae Ceaușescu

STENOGRAMA
ședinței Prezidiului Permanent al CC al PCR,
din ziua de 25 martie 1974

Au participat tovarășii: Nicolae Ceaușescu, Emil Bodnăraș, Manea Mănescu, Paul Niculescu–Mizil, Gheorghe Rădulescu, Virgil Trofin, Ilie Verdeț, Gheorghe Pană.

Au fost invitați tovarășii: Cornel Burtică, Ștefan Andrei, Ion Pățan, Dumitru Popescu, George Macovescu, Florea Dumitrescu, Emil Bobu, Ion Coman.

Discuțiile au început la orele 12.00 și s-au terminat la orele 13.30.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Să începem, întâi, cu ceea ce este la ordinea de zi.

[...]

Punctul 3: Propunerile Ministerului de Interne cu privire la schimbul reciproc de cadre la odihnă cu organe similare din unele țări socialiste.

Tov. Emil Bodnăraș: Începând din 1973, s-a sistat schimbul reciproc de cadre la odihnă și aceasta la inițiativa ministerelor de Interne.

Tov. Emil Bobu: Și Ministerul Apărării Naționale practică aceste schimburi.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Concediul este bine să-l facă fiecare acasă.

Dar, în principiu, să fim de acord.

Punctul 4: Situația plecărilor și rămânerilor peste granițe a cetățenilor români, în perioada 1971–1973.

Sigur, ceea ce este aici este pentru o perioadă mai lungă.

Tov. Emil Bobu: Este pe trei ani.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Aici, va trebui să luăm o hotărâre de principiu. De aceea, am pus această problemă la Prezidiul Permanent. Sigur, problema rămânerilor în străinătate trebuie să ne atragă atenția asupra desfășurării unei mai bune activități cu cadrele care le promovăm în țară. Situația aceasta arată că noi promovăm greșit unii oameni. Nu este normal ca din oamenii care îi promovăm în diferite munci să avem oameni care pleacă din țară. Aceasta arată slaba noastră activitate, presupune niște concluzii în ce privește activitatea noastră politico–edu-

cativă, de selecționare și promovare a oamenilor, a cadrelor noastre. În momentul când pui pe cineva director, nu poți spune, nu-i mai dau drumul să meargă în străinătate de frică că rămâne acolo. Deci, problema nu este că omul rămâne, ci că ne preocupăm slab de promovarea și selecționarea oamenilor. Deci, aceasta este problema asupra căreia vroiam să atrag eu atenția.

A doua problemă este că sunt copii ai unor activiști, chiar ai unor membri ai Comitetului Central, care au rămas în străinătate sau alții au plecat cu aprobări legale să se stabilească în străinătate. În fond, este incompatibilă calitatea de conducător de partid și de stat cu a avea membri de familie, nu trimiși în străinătate să lucreze, ci care se stabilesc definitiv în străinătate. Sigur este un caz special, îl putem analiza, dar, ca linie generală, aceasta nu se poate. Nu se poate ca fiica sau fiul unui membru al Comitetului Central să se stabilească în Israel, Statele Unite, Anglia sau Turcia, iar tatăl său dă lecții de educație revoluționară sau de patriotism. Aceasta se referă inclusiv la cei ce merg în țările socialiste, deși nu avem nici unul din fiii membri[lor] Comitetului Central care să fi mers în țările socialiste. Acum, vine și Congresul și va fi greu să alegem și în Comitetul Central oameni care au copii stabiliți în străinătate. Acest lucru trebuie să fie foarte clar. Aceasta este problema care se pune aici.

Deci, trebuie să vedem problemele în sensul acesta. În general, va trebui să luăm măsuri mai serioase, în sensul în care am spus.

Sunteți de acord? *(Toți tovarășii sunt de acord).*

[...]

Este aici o scrisoare din partea tovarășilor polonezi, prin care ne invită să luăm parte la ședința Comitetului Politic Consultativ. Tovarășul [Ștefan] Andrei să citească scrisoarea *(se dă citire scrisorii).*

Să ne pregătim și, în mod corespunzător, vom discuta problemele. Mâine, să informăm și Comitetul Executiv".

Arhivele Naționale Istorice Centrale,
fond CC al PCR — Cancelarie,
dosar 27/1974, ff. 2–4; 11; 15–17; 23. ■

Două fișe rezumative ale unor cereri adresate CC al PCR: ***în prima***, înregistrată la data de 31 martie 1973, trimisă spre rezolvare lui Emil Bobu, un oarecare Puiu Gutman, din Israel, solicita „ca rudelor sale (mamă, soră, cumnat), rămase în RSR, să li se aprobe plecarea definitivă în Israel"; pe verso, se menționează: „S-a aprobat plecarea definitivă din țară. / Clasat *(ss) indescifrabil*".

A doua : înregistrată la 9 noiembrie 1973, cererea Licăi Gheorghiu, fiica fostului prim–secretar al CC al PMR, Gheorghe Gheorghiu–Dej, domiciliată în București, Aleea Zoe nr. 14, sector 1. „Solicită — menționează rezumatul — aprobare pt. a pleca în străinătate, la un consult și tratament, împreună cu soțul său, ing. Gh. Rădoi, și să fie repusă în plata pensiei de urmaș, având mari greutăți materiale.

Prezentată, cu sinteză, tov. N[icolae] C[eaușescu]; ținută în at[enție], până la 15 apr. 1964, când a fost dată la rezolvat cu menț[iunea]: «V[ăzut]»".

(Documente originale aflate în arhiva revistei „Dosarele Istoriei")

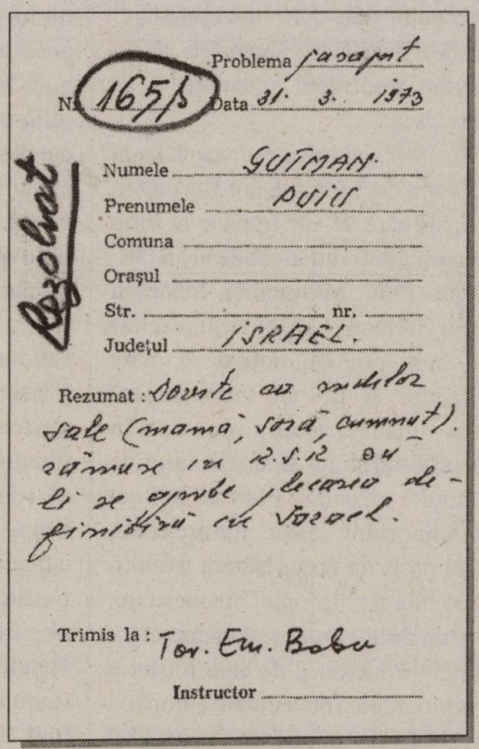

Problema pasaport
Nr. 165/s Data 31. 3. 1973
Rezolvat
Numele GUTMAN
Prenumele PUIU
Comuna
Orașul
Str. nr.
Județul ISRAEL.
Rezumat: Dorește ca rudelor sale (mamă, soră, cumnat), rămase în R.S.R. să li se aprobe plecarea definitivă în Israel.
Trimis la: Tov. Em. Bobu
Instructor

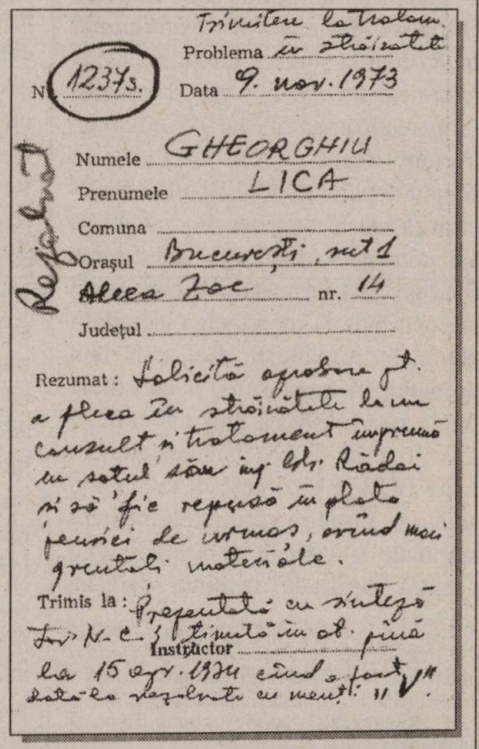

Trimitere la tratam.
Problema în străinătate
Nr. 1237s. Data 9. nov. 1973
Rezolvat
Numele GHEORGHIU
Prenumele LICA
Comuna
Orașul București, sect 1
Aleea Zoe nr. 14
Județul
Rezumat: Solicită aprobare pt. a pleca în străinătate la un consult și tratament împreună cu soțul său ing. Gh. Rădoi și să fie repusă în plata pensiei de urmaș, având mari greutăți materiale.
Trimis la: Prezentată cu sinteză Tov. N. C. ținută în at. până la 15 apr. 1974 când a fost dată la rezolvate cu menț.: „V".
Instructor

Dezbateri privind rolul **social, politic** și **național** al BOR, în prima jumătate a secolului XX

George ENACHE*

Epoca modernă, cu spiritul său secularizant, a pus în discuție, printre altele, și rolul pe care biserica lui Hristos trebuia să-l joace în societate. Lăsând la o parte negările pătimașe ale religiei și ale bisericii, care vor atinge apogeul în marginile societății comuniste, modernitatea a limitat drastic rolul și influența de care se bucura instituția eclesiastică de secole. Valorile creștine nu mai constituiau

reperul spre care trebuia să tindă întreaga societate, ci unul din multele *–isme* care se înfruntau pentru a câștiga adeziunea indivizilor. Noua calitate laică a statului interzicea acestuia să se mai implice în chestiuni religioase. Dacă, totuși, statul se mai interesa de biserică, acest lucru se întâmpla, cel mai adesea, din motive strict politice, care țineau de „interesul național".

Zorii unei noi epoci

Întemeietorii statului român modern, mari admiratori ai Franței revoluționare, au întreprins, în domeniul religios, o operație radicală, prin care — practic — au limitat rolul Bisericii Ortodoxe Române (*în continuare, BOR)* doar la slujirea liturghiei. De la reformele lui Al. I. Cuza și până la formarea României Mari, biserica din Vechiul Regat a fost *de facto* un simplu departament al statului, însărcinat cu satisfacerea nevoilor religioase ale populației, instituția eclesiastică fiind prețuită în măsura în care putea să contribuie la menținerea identității naționale românești. Cel mai bun exemplu, în acest sens, îl constituie implicarea masivă a guvernului când a venit vorba de proclamarea autocefaliei BOR și dezinteresul total când se lua în discuție sprijinirea misiunii spirituale și sociale a bisericii. Din această perioadă recentă, datează „naționalismul" BOR, un naționalism impus de oamenii politici și de cultură, pe care ea și l-a asumat ca justificare a rostului ei în societate.

O asemenea situație nu mai putea, însă, continua la nesfârșit. Deja la începutul sec. XX, tot eșafodajul creat de Cuza și colaboratorii săi în domeniul bisericesc amenința să se prăbușească.

În 1902, își începeau ucenicia, la Facultatea de Teologie din București, trei tineri care se vor impune în timp ca personalități remarcabile ale BOR: Visarion Puiu, Vartolomeu Stănescu și Iuliu Scriban. Colegi și, în același timp, buni prieteni, toți de o mare inteligență și de un temperament adesea vulcanic, aceștia vor marca în mod profund viața bisericii, timp de mai multe decenii. Meritul lor cel mai important este, indiscutabil, uriașul efort de recuperare a rostului și demnității bisericii în societate, printr-un dublu proces: de renaștere a tradiției ortodoxe, și de valorificare a marilor curente intelectuale europene din epocă, favorabile creștinismului și bisericii, pentru a îndreptăți și articula prezența instituției eclesiastice într-o societate românească din ce în ce mai influențată de modernitate.

Cei trei vor promova, în mediul ortodox românesc, ideile „creștinismului social", curent care cunoaște, în acea perioadă, o dezvoltare excepțională în Occident, vor milita pentru o religiozitate mai exigentă, bazată pe o catehеză atent coordonată, care nu excludea cultura laică. Aceste coordonate le vom regăsi deplin manifestate în însăși viața lor: toți trei vor intra în monahism, căutând să reabiliteze prin toate mijloacele această instituție fundamentală a creștinismului, ei înșiși vor fi cărturari în toată puterea cuvântului și vor căuta, din diversele funcții pe care le-au ocupat, să crească rolul social al bisericii. În același timp, au fost mereu preocupați ca achizițiile bisericii să aibă efecte pozitive și în viața neamului românesc, de al cărui destin s-au simțit permanent legați. Ei au fost și au rămas, pe toată durata vieții lor, mari „naționaliști", însă, în calitatea lor de români și nu

* Consilier asistent, drd., Direcția Cercetare, CNSAS; lucrare recentă: ***Ortodoxie și putere politică în România contemporană. Studii și eseuri***, [București], Ed. Nemira, [2005], 591 p. (col. „Biblioteca de istorie", coord. Silviu B. Moldovan)

de oameni ai bisericii. Ei au înțeles foarte bine că biserica este universală, nefiind apanajul vreunui neam, dar și că asumarea valorilor ei în viața neamului românesc, ca entitate naturală, nu poate fi decât benefică. Era operată, astfel, o răsturnare radicală a ideilor de până atunci: dacă, înainte, biserica nu era văzută decât ca un „soldat" în slujba statului, cu misiune să apere identitatea românească, acum, biserica era ridicată la rangul de învățător al neamului, distinct de stat, cu propria energie și identitate, a cărui misiune era, în principal, ridicarea spirituală și morală a comunității.

Această schimbare radicală de paradigmă poate fi lesne sesizată, dacă analizăm discursurile ținute, pe 4 noiembrie 1913, cu ocazia instalării lui Vartolomeu Stănescu, pe atunci arhiereu, cu titlul Băcăoanul, în funcția de administrator al Casei Bisericii, instituție nou creată, rezultat al încercărilor disperate ale autorităților de a rezolva imensele probleme financiare ale BOR. Inspirată din Statutul elaborat de Andrei Șaguna (1808–1873), Casa Bisericii semnifica recunoașterea că BOR are dreptul de a dispune de averi proprii, pe care să le administreze în mod nemijlocit, aceasta după ce, decenii la rând, toate aspectele financiare erau controlate de către stat. În scurtul răstimp în care această instituție a funcționat, ea nu va juca nici un rol cu adevărat semnificativ. Din punct de vedere simbolic, însă, gestul va avea consecințe uriașe, pe care tânărul vlădică Vartolomeu nu va ezita să le sublinieze.

Pentru a înțelege, însă, noutatea discursului său, vom cita în continuare câteva pasaje din cuvântarea mitropolitului primat Conon Arămescu Donici, ținută cu aceeași ocazie. Acesta spune așa: „Biserica Ortodoxă Română, în toată vremea, a fost paladiul naționalității noastre. Și, în toate vremurile, ca și astăzi, în împrejurări grele prin care trece istoria lumii, se vede de câtă însemnătate este biserica într-un stat, și cu deosebire la noi, românii; căci astăzi, în aceste timpuri îngrijorate, cine este care ne unește pe noi toți? Este numai religia Sfintei Biserici Ortodoxe; căci credința și morala propagată de ea, dimpreună cu armonioasa limbă ce vorbim, ne unește pe toți, și cei de sub stăpâniri străine, și cei de peste oceane.

Fiind lucrurile așa, după cum și Sf. Scriptură zice: «Afară de biserică nu este mântuire», se înțelege puterea ce o are biserica asupra sufletelor credincioșilor săi de pretutindeni. Prin biserică, ne putem uni cu toții; și numai grație acestei uniri ne putem înțelege cu cei de peste hotare, sau de oriunde ar fi, căci avem cu toții o biserică, un Dumnezeu, o credință, o speranță".

Bătrânul mitropolit era foarte conștient de misiunea spirituală a bisericii, pe care însă o subsuma ne-

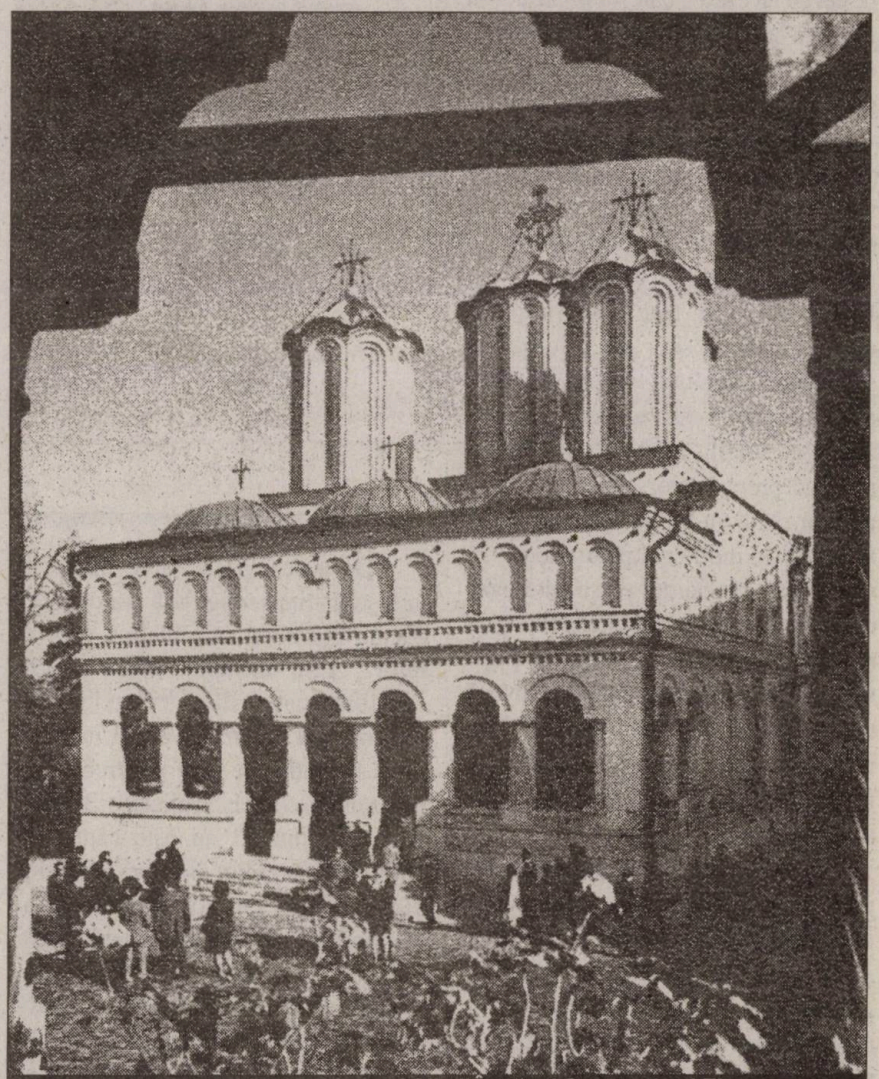

Biserica Patriarhiei — cu hramul Sfinții Împărați Constantin și Elena —, înălțată de Constantin Șerban (voievod al Țării Românești, 1654–1658)
(imagine de la sfârșitul anilor '70 ai secolului trecut).

voilor naționale, tribut al discursului național de la sfârșitul secolului al XIX-lea, discurs reprezentat cel mai bine de Nicolae Iorga. În schimb, pornind de la întrebarea „Ce urmărește biserica în viața popoarelor?", arhiereul Vartolomeu oferă un răspuns mult mai complex.

În concepția sa, principalul scop al bisericii este mântuirea credincioșilor, însă, alături de acestea, mai există două scopuri sociale care „interesează deopotrivă și pe cei ce cred și pe cei ce nu cred", care sunt: păstrarea „unității sufletești a rasei" și educarea din punct de vedere moral a poporului.

Evident, nu doar biserica păstrează unitatea neamului. Există, în acest scop, și legile, școala și interesul economic, dar ele nu pot avea înrâurirea pe care biserica o poate avea. Legea prezintă trei mari impedimente: este lipsită de statornicie, schimbându-se după timpuri și nevoi, este incapabilă să acopere întregul câmp al vieții, inima și conștiința scăpând prevederilor legale, și, nu în ultimul rând, ea nu se aplică aproape niciodată în mod egal pentru toți.

Școala, la rândul ei, se adresează în cea mai mare parte inteligenței, nu și subconștientului, noțiune în sprijinul căreia Vartolomeu Stănescu invocă nume precum Aristotel și von Hartmann. Or, acest subconștient nu poate fi modelat decât prin acțiunea „mistică" a bisericii.

În sfârșit, în ceea ce privește interesul economic, acesta, „chiar când unește pe oameni, nu face însă decât să despartă sufletește pe indivizi; pentru că, fiind imboldul luptei pentru trai, el îl face pe fiecare individ să se afirme aparte ca o lume opusă celorlalți indivizi, prin anumitele lui drepturi personale".

În concluzie, numai biserica are puterea de „a îndeplini unitatea sufletească a raselor". „Și, când zic biserica — spune mai departe Vartolomeu —, nu înțeleg numai Biserica creștină, ci înțeleg orice instituțiune predicând o doctrină transcendentă, și cu o regulă de conduită generală și eternă, prin care ținta finală a scopului vieții se ridică mai presus de timp și spațiu.

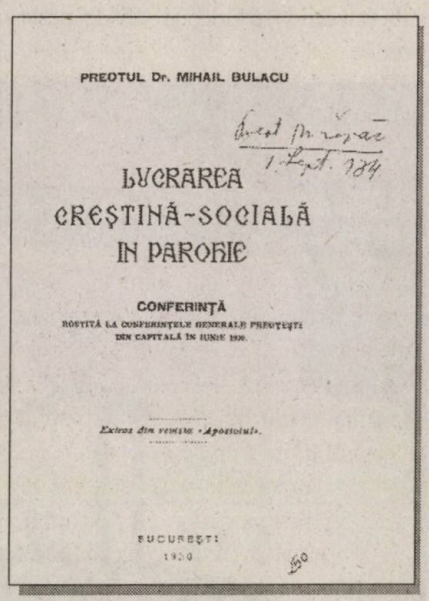
PREOTUL Dr. MIHAIL BULACU

LUCRAREA CREȘTINĂ-SOCIALĂ IN PAROHIE

CONFERINȚĂ

ROSTITĂ LA CONFERINȚELE GENERALE PREOȚEȘTI DIN CAPITALĂ IN IUNIE 1930.

Extras din revista «Apostolul».

BUCUREȘTI

De aceea, peste tot și întotdeauna, conștiința religioasă s-a confundat cu conștiința națională a popoarelor". Prin urmare, relația dintre conștiința națională și cea religioasă este **un dat natural**, valabil în orice timp și spațiu, de care toți trebuie să țină seama. Astfel, implicarea BOR în viața „neamului" nu este câtuși de puțin ceva straniu, în afara rânduielilor generale. Vartolomeu va merge și mai departe, afirmând că „acolo unde unitatea religioasă nu există, sunt momente când națiunea nu se arată întreagă", aducând drept exemplu desele dispute dintre ortodocșii și greco–catolicii români din Transilvania. Era o „constatare" pe care viitorul episcop de Râmnic o făcea pe baza ideilor vehiculate intens în anumite medii cultural–politice europene, din care amintim doar Acțiunea Franceză, promotoare a unei Franțe integral catolice. Vartolomeu se mulțumea numai să „constate" o situație care va deveni, în anii următori, obiectul unei aprige dispute între ortodocși și greco–catolici, fiecare dorind să realizeze „unificarea sufletească a neamului" în beneficiul propriu.

În ceea ce privește al doilea scop social al bisericii, arhiereul Vartolomeu afirmă că „nici un sistem de morală nu este întemeiat pe un scop moral mai înalt, pe o dragoste de aproapele mai curată și pe izbânzi mai desăvârșite împotriva slăbiciunilor și imperfecțiunilor omenești, ca morala predicată de Sf. Biserică a creștinilor".

Pentru îndeplinirea acestor scopuri, „care interesează și deopotrivă și pe cei ce cred și pe cei ce nu cred", biserica trebuie să dispună de mijloace numeroase, care să fie mânuite „în ce privește directiva numai de acei reprezentanți ai ei, pe umerii căreia apasă și răspunderea îndeplinirii acestor scopuri". Din păcate, în societatea românească, biserica nu dispune de aceste mijloace, stare de lucruri determinată, în opinia lui Vartolomeu, de transformările sociale care, „agitând prea mult spiritele pentru cucerirea libertăților publice, le-au făcut să săvârșească asupra instituțiunilor trecutului foarte multe uitări și abuzuri". Biserica are un caracter etern, ceea ce înseamnă deopotrivă că este o instituție care aparține trecutului, dar și viitorului. Venind din trecut, ea a fost asociată cu acele regimuri împotriva căruia „spiritul modern s-a luptat de la Renaștere încoace pentru cucerirea libertăților politice". Dar, în condițiile în care aceste libertăți au

fost cucerite și s-au consolidat în conștiințele oamenilor, o asemenea atitudine nu-și mai avea rostul. Vechile tipare ale luptelor ideologice trebuiau depășite, iar valoarea socială a instituției eclesiastice trebuia redescoperită, urmându-se „logica vieții".

Această „logică a vieții" ține cont de faptul că o societate, care pune la baza ei libertatea și care are drept scopuri conservarea și perfecționarea individului, se întemeiază pe următoarele principii: „**1.** Împărțirea muncii; **2.** Specializarea în ocupațiuni și **3.** Descentralizarea instituțiilor". „Prin împărțirea muncii — spune episcopul Vartolomeu —, se ușurează sarcinile și se sporește, în același timp, și producția; prin specializare, se îmbunătățește calitatea producției, pentru că anumite munci se încredințează unor anumite persoane, anume pregătite pentru priceperea și mânuirea lor; iar prin descentralizare, li se recunoaște instituțiunilor libertatea de acțiune, care este prima condițiune a responsabilității lor". Toate acestea constituie noi argumente menite să afirme dreptul bisericii de a avea deplina libertate de acțiune în propriul domeniu de activitate, precum stăpânirea deplină asupra mijloacelor de acțiune, „în virtutea căreia nu mai poate fi făcută răspunzătoare de îndeplinirea sau nu a scopurilor ce urmărește".

Afirmațiile de mai sus ale episcopului Vartolomeu sunt deosebit de importante din perspectiva discuțiilor de azi, referitoare la „păcatele" BOR din timpul regimului comunist. Din perspectiva celor menționate mai sus, diversele „condamnări" dure la adresa acestei instituții și-ar avea rostul doar în măsura în care, în anii instaurării regimului totalitar comunist, BOR ar fi fost o instituție cu adevărat independentă, stăpână pe propriile mijloace de acțiune, cu alte cuvinte, liberă și, în consecință, responsabilă. Or, întregul discurs al lui Vartolomeu Stănescu nu este altceva decât o denunțare a lipsirii de libertate a bisericii, de care se făcea vinovată modernitatea românească, situație care va continua să se perpetueze până la instaurarea regimului comunist în România, regim care va agrava această stare de lucruri. Într-un fel sau altul, aceste condamnări trebuie să se îndrepte și asupra acelor regimuri politice, care au împiedecat biserica să-și manifeste independența.

Pentru episcopul Vartolomeu, modernitatea nu este câtuși de puțin ceva malefic. Dimpotrivă! El se delimitează de „concepțiunea tradiționalistă a timpurilor antico–medievale", caracterizată prin „**1.** absolutismul în guvernământ și **2.** sclavia în clasele sociale", deoarece, în această perioadă, „spiritualul sau biserica și temporalul sau statul trăiră într-un amestec foarte păgubitor intereselor individului și propriilor lor scopuri". În schimb, epoca modernă este dominată de concepția „contractului social", bazată pe principiul că „toate puterile emană de la națiune", din care s-au precizat cele două caracteristici ale noii societăți: „egalitatea în drepturile civile pentru toți membrii unei națiuni și răspunderea față de națiune a guvernanților ei".

Noua concepție a adus o mulțime de avantaje, sub toate aspectele, însă a clacat adesea când a venit vorba de domeniul spiritualului. Cu toate că acesta a fost sustras și scutit, după cum e și firesc, de formula „Toate puterile emană de la națiune", în realitate, s-au comis abuzuri generate de „puterea de sugestiune", pe care principiul enunțat o are asupra oamenilor. Adesea, „guvernatorul laic" a

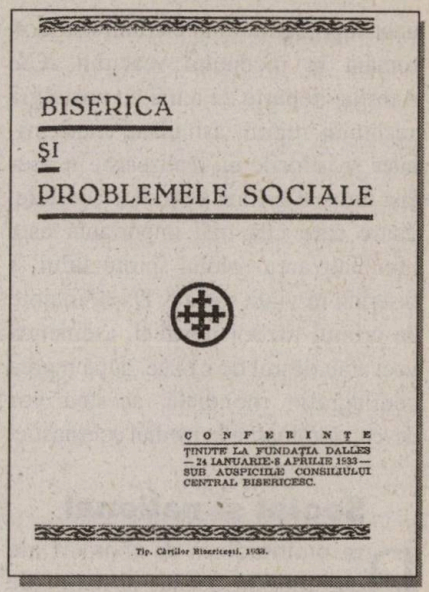
BISERICA
ȘI
PROBLEMELE SOCIALE

CONFERINȚE
ȚINUTE LA FUNDAȚIA DALLES
— 24 IANUARIE-8 APRILIE 1933 —
SUB AUSPICIILE CONSILIULUI
CENTRAL BISERICESC.

Tip. Cărților Bisericești. 1933.

considerat „că și în cele sfinte puterile ar emana tot de la națiune; de unde, bineînțeles, tendința și deprinderea pentru guvernatorul laic de a se amesteca cât mai larg în trebile bisericești", fapt contrar însuși spiritului modernității.

Vlădica Vartolomeu își încheia discursul subliniind că temporalul și spiritualul „sunt două funcțiuni sociale zidite în însăși ființa societăților omenești, și fără de care societățile omenești n-ar putea nici să se conserve, nici să se perfecționeze", idee care se opune concepției că problemele spirituale țin exclusiv de sfera privată a individului. În sprijinul acestei idei, sunt invocate mari nume ale sociologiei, precum H. Spencer, R. Worms, Durkheim sau Novicov, fapt care dovedește cu prisosință lecturile vaste ale episcopului român, în concordanță cu spiritul de atunci al Europei.

Textul evocat mai sus nu este câtuși de puțin unic pentru epoca sa, prezentarea sa detaliată având un caracter ilustrativ, menită să facă pe cititor să înțeleagă profunda transformare care se produce în rândurile

unor reprezentanți ai clerului ortodox român, la începutul veacului XX. Aceștia, departe de a trăi cu nostalgia vechiului regim, asimilând modernitatea și valorile ei, realizează, în același timp, o critică a erorilor acesteia, dintre care cea mai importantă este minimalizarea rolului spiritualului și bisericii în viața socială. Dacă, înainte de primul război mondial, asemenea voci erau destul de izolate, după marea conflagrație mondială, acestea vor deveni dominante în mediul eclesiastic.

Social și național

Din multitudinea de abordări ale chestiunilor sociale și naționale din perspectiva bisericii, din perioada interbelică, nu vom reține, în paginile următoare, decât strict pe acelea care se circumscriu spiritului autentic al creștinismului social, așa cum l-am definit mai sus. Facem acest lucru pentru a delimita această direcție doctrinară de abordările pe care le vom denumi drept „legionare" și „politicianiste". După cum se știe, reflecția asupra rolului bisericii în societate a deținut un rol deosebit de important în lucrările doctrinarilor Mișcării Legionare. Răspunsurile lor seamănă, în multe privințe, cu cele ale creștinismului social, însă prezintă o caracteristică proprie, care este esențială: totul este subordonat interesului național. BOR nu mai prezintă acea autonomie și capacitate de adresare *urbi et orbi* pe care o presupune în cazul creștinismului social, ci mesajul ei este limitat la națiunea română, această relație mergând până la identificarea bisericii cu națiunea, conform principiului: națiune și biserică unică. Din cauza agresivității ideologice a Mișcării Legionare și a manipulării interesate pe care a făcut-o regimul comunist, curentul creștinismului social a fost, în mod abuziv, identificat cu gândirea legionară. Astfel, un întreg curent doctrinar, extrem de fertil, a fost condamnat la uitare, ani în șir.

Pe de altă parte, numeroși oameni politici, în căutare de popularitate și de voturi, își vor asuma discursul creștinismului social, pronunțându-se pentru o independență crescută a bisericii și pentru creșterea rolului acesteia în societate. Remarcabile, în acest sens, au fost discursurile regelui Carol al II-lea, mai ales din perioada regimului său autoritar. Din păcate, ele nu s-au dovedit a fi altceva decât simple afirmații, oamenii politici căutând, în realitate și prin toate mijloacele, să mențină o situație care le convenea de minune: menținerea BOR sub controlul strict al statului, fapt ce ne îndreptățește să considerăm aceste discursuri drept simple manifestări ale politicianismului, care nu au făcut altceva decât să compromită ideea creștinismului social.

Numele care vor fi invocate în cele ce urmează sunt pentru lectorul de azi, în majoritatea cazurilor, obscure, fiind date la o parte de cele ale unor persoane care s-au manifestat mult mai spectaculos pe plan istoric. Ele au contribuit însă la dezvoltarea unei gândirii vii, de mare valoare, care merită din plin să fie cunoscută. Vom renunța să analizăm detaliat toate aceste concepții, fapt evident imposibil în limitele acestui articol, ci vom căuta să subliniem dominantele discursului pe baza următoarei scheme de discuție: care erau **rosturile** bisericii și care erau **mijloacele** prin care acestea urmau să fie atinse.

Conform unei platitudini curente în diversele istorii despre Biserica Ortodoxă, aceasta este statică și osificată în ritualuri vetuste, fiind incapabilă să ofere un alt răspuns problemelor lumii decât retragerea în rugăciune. Pentru unii lectori grăbiți

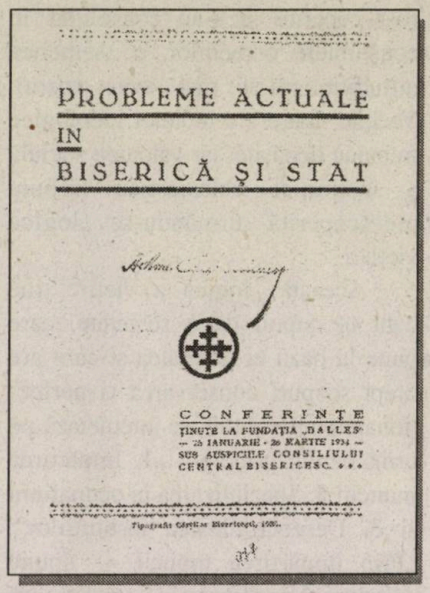
PROBLEME ACTUALE
IN
BISERICĂ ȘI STAT

CONFERINȚE
ȚINUTE LA FUNDAȚIA „DARLES"
— 25 IANUARIE - 26 MARTIE 1934 —
SUB AUSPICIILE CONSILIULUI
CENTRAL BISERICESC. ✦✦✦

ai textelor interbelice, vehicularea insistentă a conceptului de tradiție și recurgerea permanentă la învățătura Sfinților Părinți sunt argumente în acest sens. Ei nu au înțeles acest concept, care este fundamental în gândirea teologică românească interbelică. Nae Ionescu, Nichifor Crainic, George Racoveanu, Ștefan Bogdan, Romulus Cândea, Sandu Tudor, Dumitru Stăniloae fac din el, aparent paradoxal, elementul–cheie al renașterii ortodoxiei în epoca modernă. Tradiția bisericii garantează adevărul mesajului creștin, care este veșnic, oferind însă permanent cele mai potrivite răspunsuri fiecărei generații de credincioși.

Tocmai tradiția bisericii este cea care poate contribui la clarificarea chestiunii dreptății sociale, chestiune considerată esențială în orizontul cultural al secolului XX. Dintre cei care s-au ocupat de această chestiune, demni de amintit sunt episcopul Vartolomeu Stănescu, Ștefan Bogdan, N.T. Buzea, Ion Nestor, V.G. Ispir, Dumitru Stăniloae și Teodor M. Popescu. Bunăoară, Ștefan Bogdan era de părere că numai în biserică se află

leacul multor rele din societate. Morala socială creștină este bazată, afirma autorul, pe respectarea vieții și a bunului aproapelui și, mai presus de orice, pe caritate. Din aceasta, rezultă comandamentele: „Iubiți-vă unii pe alții, dați din prisosul vostru săracilor, nu doriți ce este al aproapelui, iertați celui ce v-a greșit, luați totdeauna cel din urmă loc, dacă ai fost lovit pe obrazul drept, întoarce și fața stângă". Concluzia autorului este tranșantă: „Totdeauna, când din viața socială a popoarelor, din politica statelor, cuvântul lui Iisus a lipsit în numele «Dumnezeului național», cel mai sălbatic război a fost pornit spre a îmbogăți industria și comerțul unor state".

Autorul constată o injustiție socială în lumea capitalistă, iar criticile aduse de socialism acestuia sunt întemeiate. Acest nou idol al secolului, „răscolitor de patimi", seducea în epocă un număr tot mai mare de persoane, unele dintre acestea identificând idealurile socialismului cu cele creștine. În condițiile în care, la est de Nistru, se instaurase regimul bolșevic, înstăpânirea unor asemenea idei în România ar fi creat o situație extrem de periculoasă. Autorii interbelici au căutat să elimine această confuzie și să arate diferența de esență care există între socialism și creștinismul social. Ștefan Bogdan scria: „Da. S-a realizat un fel de socialism în creștinism și în biserica noastră, în viața monahală, care aduce într-adevăr o mulțime de avantaje individuale, dar și atâtea mizerii economice. Mănăstirea are în felul ei de organizare principii asemănătoare, de la originea ei, cu cele dezvoltate de Lasalle, Marx, Engels; dar, ea este o aplicare numai voluntară a acestei doctrine și numai parțială, nu e generală și forțată. Nu este, în tot cazul, o forțare a sufletului, nici o expropriere a bunului material, deci este o fundamentală deosebire între utopia socializării și doctrina creștină". Căci dacă, în socialism, și mai brutal în comunism, se ordonă și se execută exproprierea bogatului în favoarea săracului, să zicem, în creștinism se invită bogatul a se despuia el de avutul său, de prisosul său, în favoarea săracului; sunt nuanțe cu totul deosebite".

În același spirit scrie N.T. Buzea, în lucrarea sa ***Socialismul și creștinismul social***, din 1925: „Din concepția genezei comune a tuturor oamenilor, iese principiul solidarității, al fraternității morale". Pe acest temei, se înalță solidaritatea morală dintre oameni, „a cărei expresie și semn de recunoaștere este iubirea de Dumnezeu și de aproapele". Creștinismul afirmă cu putere libertatea de care dispune omul, fapt care implică, ca și corolar, prezența responsabilității, știut fiind „că fiecare va răspunde pentru cugetele și faptele sale". „De aceea, tot din voința și posibilitatea omului rămâne să-și asigure un loc în comunitatea semenilor, frații săi, comunitatea bazată pe muncă, sinceritate, devotament și abnegație, și cunoscută în terminologie teologică sub denumirea de Împărăția cerurilor. În acest înțeles restrâns luată această noțiune de Împărăție cerească, ea urmează se realizeze mai întâi în inima omului, căci nu așteptați ca Împărăția lui Dumnezeu să vină de ici, de dincolo, deoarece este în inimile voastre. Aceasta însemnează că idealul creștinismului este crearea unei fraternități desăvârșite și reale între toți oamenii, pe baza adevărului creștin, fraternitate pe care o putem numi comunism moral, în opunere cu comunismul utopist, ori comunismul materialist revoluționar al socialiștilor moderni".

Acest comunism moral este rezultatul individualismului psihologic, care, în creștinism, semnifică „afirmarea personalității umane în ceea ce are ea mai bun, mai util, mai înalt și mai cuprinzător". Scopul creștinismului se realizează prin individ și pentru oameni, care, pe baza iubirii și a credinței, alcătuiesc societăți creștine. Prin urmare, nu socializarea forțată va rezolva problemele umanității, ci schimbarea morală a individului. În primele secole creștine, punerea la un loc a bunurilor era act de liberă voință a credin-

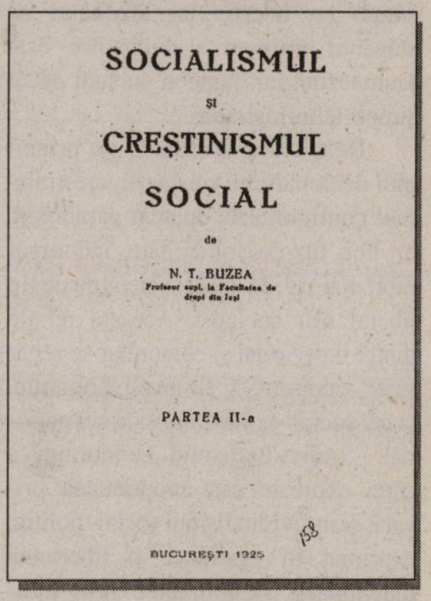
SOCIALISMUL
ȘI
CREȘTINISMUL
SOCIAL
de
N. T. BUZEA
Profesor supl. la Facultatea de drept din Iași
PARTEA II-a
BUCUREȘTI 1925

ciosilor lui Hristos, care ilustrau transformarea morală pe care o cunoștea individul, iar nu o chestiune impusă cu forța, un simplu act exterior, așa cum face comunismul: „nu prin despuierea celui bogat, adică a celui vrednic și muncitor, în favoarea săracului, de cele mai multe ori viciosului sau leneșului [...] se poate ajunge la pacea între oameni. [...] Creștinismul nu proclamă egalitatea materială a oamenilor [...], este o singură egalitate: prin virtute. Și această virtute nu poate exista la cei

drepți fără compătimirea săracului". Cei care consideră că creștinismul condamnă, din principiu, proprietatea individuală se înșeală amarnic: „Creștinismul nu s-a ocupat decât de întrebuințarea utilă a avuțiilor, corectând, sau mai exact, împlinind formula juridică din dreptul roman, care, după cum se știe, consacră proprietarului un drept absolut asupra averii sale, lăsându-i neîngrădită latitudinea de a uza de ea după plac. În doctrina creștină, însă, această concepție egoistă a fost temperată prin îndatorirea pusă celor bogați de a ajuta pe cei săraci cu averile lor afirmând că stăpânul iminent al bogățiilor este Dumnezeu, iar oamenii nu sunt decât simpli administratori".

Reașezând societatea pe principiul personalității omenești, creștinismul configurează, aparent paradoxal, un nou tip de solidaritate, incomparabil mai solidă decât societățile de tip liberal sau socialist. Această relație dintre individual și comunitar se regăsește, deopotrivă, la nivel economic, la cel social–politic, dar și la cel național: „individualismul economic, a cărei expresie este proprietatea privată, și individualismul social–politic, exprimat în egalitatea și libertatea individuală, se împlinesc prin individualismul național". În acest caz, Buzea reia teza ortodoxă a caracterului natural al existenței „neamurilor", care sunt acceptate ca atare de către creștinism, nefiind de acord cu opinia că idee creștină nu se împacă cu cea de naționalitate. Solidaritățile umane se exprimă sub forme naturale, precum familia sau națiunea, iar recunoașterea individualismului național de către biserică nu înseamnă deloc o separație egoistă, menită să incite la ură, din contra: „Biserica, predicând individualismul psihologic, a realizat individualismul juridic și economic, adică individualismul sau personalismul social în cadrul comunismului moral evanghelic; iar când afirmă și recunoaște individualismul național, tinde să înfăptuiască uniunea popoarelor, acea fraternitate internațională, realizând între membrii oricărei formațiuni sociale un cuget și o acțiune solidară, sau cum zice apostolul Pavel, *cor unum et anima una*". Referitor la aceeași problemă, Ștefan Bogdan spunea: „Creștinismul are avantajul cu totul particular de a mulțumi pe cei ce rătăcesc în internaționalism, căci el este, prin vasta lui răspândire, astfel, și este totuși național cum îl dorim noi, prin persistența acelorași lăcașuri sfinte, mai întotdeauna cele mai vechi monumente ale neamului, a bisericilor în preajma cărora moșii și strămoșii noștri, secole de-a rândul, au cristalizat neamul nostru".

„Mitropolia Moldovei". Revistă oficială a Arhiepiscopiei Iașilor, an. XIII, nr. 6, iunie 1937

O atare misiune a bisericii, așa cum a fost definită mai sus, nu putea să se realizeze în chip plenar decât atunci când instituție eclesiastică urma să devină stăpână pe sine însăși, în spiritul celor afirmate, în 1913, de Vartolomeu Stănescu. Unul dintre cuvintele de ordine în dezbaterile bisericești din perioada interbelică a fost cel de „autonomie". Acest statut, la care BOR a râvnit de-a lungul întregii perioade interbelice și, din păcate, pe care nu l-a obținut niciodată, nu însemna nicidecum că între cele două instituții esențiale, statul și biserica, urma să se producă un divorț. Statul nu putea fi considerat un inamic al bisericii, deoarece, în mod normal, ambele instituții urmăresc același scop: **binele corpului social**. Nu trebuie să se acționeze separat, dar nici ca o putere să domine pe cealaltă. Este condamnată pretenția papilor de a fi deasupra puterii seculare, dar și dominația statului asupra bisericii trebuie să înceteze. Cele două instituții trebuie să acționeze împreună, completându-se reciproc. În încercarea de definire a ideii de autonomie, mitropolitul Bălan arăta că „funcțiile statului își iau începutul din sfera nevoilor externe, de ordin fizic–economic, și evoluează treptat, în măsura progresului omenirii, din afară înăuntru, spre zona intereselor spirituale. Dar, în măsura în care pătrund în această zona a spiritului, funcțiunile statului trebuie să își tempereze din ce în ce mai mult caracterul lor coercitiv, fiindcă aici au de-a face cu o sferă de existență cu totul nouă", rezervată bisericii. Domeniul existenței umane cunoaște — prin urmare — nivele multiple, care sunt acoperite mai mult sau mai puțin bine fie de stat, fie de biserică. Morala creștină are drept complement de cealaltă parte legea statului. Acesta pune hotare exterioare abuzurilor umane, iar biserica hotare interioare. Evident că legea și morala trebuie să se completeze, legea trebuind să ajute pe oameni să apuce pe calea cea bună și nu să limiteze libertatea umană.

Dacă mitropolitul Nicolae Bălan a subliniat dreptul bisericii de a dispune de autonomie, marele profesor Teodor M. Popescu (9 iunie 1893 – 4 aprilie 1973), într-o conferință intitulată „Misiunea creștină a statului", ținută în 1934, la Sala Dalles, făcea o serie de afirmații care, astăzi, pentru unii ar fi vrednice de condamnat. El recunoaște, caracterul laic pe care îl are statul modern, însă acest lucru nu implică câtuși de puțin faptul ca acesta să se dezintereseze de chestiunile religioase: „Mintoșii ideologi ai laicismului [...] n-au înțeles că, în definitiv, statul datorează poporului, și nu doar bisericii, pe care ei n-o iubesc, sau lui Dumnezeu, în care nu cred, o preocupare religioasă și realizări religioase [...]. Biserica este a poporului, așa cum este și statul, mai de mult și mai mult încă decât statul". Însă, dacă totuși statul refuză să se implice, biserica nu trebuie să cerșească milă: „Cu sau fără asistența statului, biserica are și trebuie să îndeplinească misiunea sa. Dar dacă, în loc de ajutor, biserica ar întâmpina indiferența, rea voința sau dușmănia lui, ea ar accepta situația și s-ar afirma cu atât mai conștient și eroic, în statul antireligios de astăzi, ca și în cel păgân de altădată".

Cuvintele pline de pasiune ale lui Teodor M. Popescu ne ajută să facem trecerea de la gândirea interbelică a bisericii la ceea ce s-a petrecut în anii regimului comunist. Nu vom analiza discursurile întregii perioade comuniste, ci ne vom limita investigația numai la intervalul 1944–1947, adică la anii de instaurare a regimului comunist, pentru a vedea cum, sub presiunea tot mai mare a autorităților, biserica este obligată să renunțe sau să redefinească părți întregi ale discursului ei din perioada interbelică. Vom vedea, însă, că acest lucru se petrece cu totul altfel decât se consideră de obicei.

La începuturile regimului comunist

În urma armistițiului cu Aliații, din septembrie 1944, România trebuia să-și asume o serie întreagă de transformări politice și sociale, în acord cu valorile democratice pentru care cele trei mari puteri declarau că luptă împotriva fascismului. Cele mai importante erau defascizarea instituțiilor de stat și a societății — prin îndepărtarea acelor persoane care se făcuseră vinovate de dezastrul țării și de încălcarea drepturilor omului — , eliminarea discriminărilor de orice fel, și instaurarea deplinei egalități între cetățeni, dreptatea socială. Culmea, imaginea paradisiacă a României „democratice" este descrisă de cel care, din partea sovietică, va monitoriza procesul preluării puterii de către comuniștii români și aliații lor, adică A. I. Vîșinski. Acesta, cu prilejul ședinței solemne prilejuite de revenirea Transilvaniei de Nord sub administrația guvernului român, spunea: „Nu se poate îndoi cineva că acest guvern [*condus de dr. P. Groza, n.n.*] într-adevăr a concentrat în rândurile sale toate forțele democratice ale țării; că, dincolo de acest guvern, au rămas numai acei care n-au nici un drept la acest nume măreț de democrați. [...] Priviți fețele acestea dintr-o ochire și veți vedea că aveți alături pe preotul care se găsește, aici, în calitate de ministru al Cultelor, se găsesc și miniștri social–democrați care, firește, din punct de vedere ideologic, stau pe altă poziție. Dar,

diferențele ideologice încetează, amuțesc fiind copleșite de vocea mult mai puternică, de vocea dragostei de popor. Numai acela este democrat, cine este devotat poporului său .[...]

În rândurile dumneavoastră, există oameni a diferite naționalități, și aceasta este încă o dovadă că, aici, este reprezentat poporul. Vă doresc din suflet ca această amiciție a popoarelor [...], ca această amiciție a tuturor, a poporului român, a oamenilor muncii, în orice domeniu ar aplica forțele lor, să crească și să se întărească spre binele poporului și a țării dumneavoastră". Dincolo de simpatiile față de cauza „stângii" și a unui limbaj de lemn de tip bolșevic, pentru un cititor care nu cunoaște contextul, textul comisarului sovietic este cât se poate de stimabil. Pentru tema noastră, el este interesant deoarece acordă cu „generozitate" drept de cetate religiei și bisericii, alături de celelalte forțe, ca participante la efortul de refacere a țării, de democratizare și de instaurarea a justiției sociale. Prin urmare, pentru moment, putem ignora sursa discursului și intenționalitatea lui și-l putem considera o expresie a noului ideal al societății românești.

În cazul BOR, atitudinea față de noile idealuri este exprimată încă din ziua de 24 august 1944, prin telegramele trimise de patriarhul Nicodim regelui Mihai și primului ministru, Constantin Sănătescu, precum și în „Pastorala cu prilejul încheierii armistițiului între România și Marii Aliați, din 23 august 1944", în care se spune: „Mai mulți ani, în scumpa noastră țară, a domnit un regim care a înăbușit, de fapt, libera manifestare a gândurilor și simțămintelor neamului nostru. [...] Mulți dintre fiii țării au suferit nedreptatea unei administrații lipsite de critică cetățenească".

Nicodim (Nicolae) Munteanu (6 decembrie 1864, Pipirig, jud. Neamț – 27 februarie 1948, București), prelat și scriitor bisericesc; patriarh al BOR (1939–1948); membru de onoare al Academiei Române (din 15 octombrie 1918)

De fapt, după 1945, chestiunea democrației intră în centru tuturor dezbaterilor, inclusiv a celor din mediile eclesiale. Dezastrele aduse de regimurile totalitare au convins și pe cei mai reticenți oameni ai bisericii creștine, indiferent de confesiune, că democrația reprezintă cel mai dezirabil regim politic pentru umanitate, iar acest lucru se poate observa și în cazul BOR. Astfel, într-o pastorală din 30 iulie 1945, adresată tuturor „fiilor duhovnicești" de către Sf. Sinod al BOR, se aduceau precizări legate de rolul pe care biserica trebuie să-l joace în noul context: „Al treilea și cel mai se seamă eveniment petrecut în ultima vreme este încheierea războiului, cu biruința Puterilor Aliate. Dând laudă lui Dumnezeu că a pus capăt crâncenului măcel, care a secerat milioane de vieți omenești nevinovate și a lăsat pe urma lui lacrimi și lipsuri grele, nu putem să nu vedem că biruința Puterilor Aliate înseamnă biruința democrației. Acest fapt trebuie să ne umple de bucurie, căci democrația este cea mai frumoasă idee politică și cea mai potrivită cu Evanghelia, pentru că ea pune prețul cel mai mare pe om, pe libertate și pe datoria fiecăruia de a se îngriji de soarta lui.

În democrație, nu se mai împart oamenii în îndreptățiți și nedreptățiți, în vrednici de cinste și în vrednici de ocară, în fericiți posesori de bunuri nenumărate și pururi lipsiți, ci toți sunt chemați să se bucure de cinste, de aceleași drepturi și de împărtășirea dreaptă la bunurile vieții. Democrația înseamnează dreptul tuturor popoarelor și tuturor oamenilor la libertate, la dreptate și egalitate după vrednicia lor. Această idee frumoasă și mare alcătuiește miezul Chartei de la San Francisco, și noi avem nădejde că marile națiuni vor căuta să dea o aplicare cât mai sinceră și mai deplină, care să chezășuiască pacea cea dreaptă între statele și popoarele lumii, fie mari, fie mici.

Biserica Ortodoxă Română are temeiuri deosebite să salute biruința ideilor democratice, dat fiind caracterul democratic păstrat în învățăturile morale și în organizația ei. Chiar în cursul anilor de dictatură, ea a luptat să-și păstreze organizația democratică, menținând corporațiile reprezentative și sistemul de alegere în așezarea rânduielilor ei, chemând alături pe preot și poporul drept–credincios să-și spună cuvântul.

De aceea, avem motive să ne bucurăm că aceste idei au ajuns la biruință și în viața statului nostru și se cuvine să le dăm tot sprijinul ca ele să rămână la conducere".

Din nefericire, tipul de democrație care urma să se impună la noi nu era cel liberal. În scurt timp,

„democrația populară", de tip sovietic, și-a arătat chipul hâd. Odată cu ea, a sosit și binecunoscuta concepție despre religie și biserică vehiculată în Uniunea Sovietică, care a fost ascunsă o perioadă sub faldurile ideii de toleranță și respect a credințelor și instituțiilor religioase. Sub mănușa de catifea, mâna de fier strângea tot mai puternic. Din această cauză, oamenii bisericii nu vor mai insista să reflecteze care tip de regim politic și social este mai bun sau nu în raport cu exigențele dogmei creștine. Ei vor trebui să realizeze un gest mult mai simplu și, în același timp, mai dramatic: **să demonstreze că biserica mai are un rost, chiar și în societatea comunistă**.

Din perspectiva celor de mai sus, creștinismul social interbelic a jucat un mare rol în definirea noului statut al bisericii, deoarece, în concepția comunistă, singurul domeniu unde putea biserica să-și mai găsească vreun loc era cel social. Viziunea teologică era „falsă", liturghia o „păcăleală" pentru naivi. Doar acțiunile ei caritabile puteau să-i mai ofere o utilitate, însă doar până când instituțiile statului comunist ar fi fost suficient de consolidate. Din acest motiv, în publicațiile bisericești de la noi din anii de început ai comunismului apar numeroase articole pe tema rolului social al bisericii, iar teme mai controversate, precum chestiunile mistice, sunt lăsate oarecum la o parte. Din această producție, vom prezenta, în cele ce urmează, câteva care pot fi considerate exemplare.

Publicat în revista „Biserica Ortodoxă Română", studiul prof. Haralambie Rovența, „Omul lui Hristos", a fost inițial o prelegere ținută cu ocazia deschiderii cursurilor Facultății de Teologie din București, la data de 10 ianuarie 1945, și ea poartă pecetea acelor timpuri mai optimiste. Fără a critica pe nimeni, prof. Rovența realizează o foarte elegantă incursiune a modului în care omul natural intră în comuniune cu Hristos, devenind, apoi, un adevărat „colaborator al lui Dumnezeu" în opera de transfigurare a lumii. Autorul este convins că, fără Hristos, nu este posibilă nici o construcție socială a lumii, deoarece

MITROPOLIA MOLDOVEI
REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR
APARE ODATĂ PE LUNĂ
Sub patronajul I. P. S. IRINEU
Mitropolit al Moldovei și Sucevei
Anul XVI Iunie 1940 Nr. 6

„Mitropolia Moldovei".
Revistă oficială a Arhiepiscopiei Iașilor,
an. XVI, nr. 6, iunie 1940

numai creștinismul sădește în oameni acele principii care stau la baza unei autentice armonii sociale: „valoarea omului", „iubirea de aproapele", „caritatea", „conștiința și interesul aproapelui", „învinge răul cu binele".

Prof. Rovența încheia extrem de frumos: „În aceste clipe, când omenirea trăiește zilele cele mai tragice din toată istoria ei, este datoria noastră, a celor iubitori de Dumnezeu și de preoție, să afirmăm și să trăim cu putere viața omului lui Hristos. Omul lui Hristos este singurul salvator al omenirii. [...] Cine clădește fără Hristos, acela dă doar material pentru distrugerea viitoare".

În 1947, prof. Teodor M. Popescu publica un articol intitulat „Actualitatea creștinismului", în care discută despre nevoile „omului contemporan". Acesta gândește „ca un necredincios, ca un sceptic sau ca un indiferent", trăind doar „viața fizică, materială". Afirmând valoarea spirituală, socială și morală a creștinismului, prof. T. M. Popescu se întreabă: „Este biserica împotriva civilizației și a progresului? Nicidecum. Ea se bucură de ele și le folosește împreună cu toată lumea; le dorește însă sporite și ameliorate, adică împlinite în latura sufletească–morală, ca pe o luminare, ridicare și îndreptare continuă și completă a omului — a omului întreg. Ea vrea ca omul să caute nu numai pâine, ci și cuvântul lui Dumnezeu. Ea vrea ca omul să știe că nu va folosi nimic, dacă va dobândi lumea toată, dar își va pierde sufletul".

Autorul încheie indicând foarte precis misiunea harică a bisericii, esențială, dincolo de orice acțiune socială: „Biserica vrea să mântuiască sufletul. Acest drept nu i-l poate tăgădui nimeni, de această datorie nu o poate scuti nimeni. Aceasta este lucrul și rostul ei, de la Iisus Hristos Mântuitorul. Mântuirea nu este chemarea și nevoia sufletească a unui om și a unui veac. Este nevoia sufletească a tuturor oamenilor, din toate timpurile — și din timpul nostru cel mult frământat și zbuciumat. Iisus Hristos este același ieri, azi, mâine și în veac. Creștinismul este actual ca Iisus Hristos și ca neamul omenesc, actual ca trebuința și ca dorința noastră de mai bine".

Diferit de abordările de mai sus, textul părintelui **Constantin Galeriu**, care a circulat în timpul Congresului general al preoților din octombrie 1945, reprezintă o critică directă și fără menajamente a fundamentelor

doctrinare ale ateismului. El merge pe linia bunei tradiții a creștinismului social, deschisă în România interbelică, demonstrând, în primul rând, adevărul religiei lui Hristos și superioritatea sa ontologică asupra comunismului, pe baza datelor științei moderne. Mergând mai departe pe firul raționamentului, părintele Galeriu ajungea la rolul social pe care trebuie să îl joace creștinismul. El aprecia eforturile socialismului de a realiza fericirea oamenilor, subliniind însă limitele ideii de fericire în concepția socialistă. Părintele Galeriu spunea că „fericirea adevărată nu stă într-o senzație trupească, ci într-o nobilă delectare spirituală. Dacă oamenii nu ar fi mai buni, cinstiți, iubitori, drepți, morali cu alte cuvinte, nu se poate vorbi de fericirea lumii. Aveți [*referire la oamenii politici, n.n.*] datoria de a preface omenirea, din păcătoasă, într-o lume spiritualizată. Aceasta n-o puteți face decât prin biserică, religie, morală, pe care vreți să le ignorați. Iar dacă acceptați domnia spiritului, atunci cu ea vine un alt adagiu: existența lui Dumnezeu și apoi nemurirea sufletului".

Abordarea părintelui Galeriu este directă și categorică: **creștinismul nu poate fi ignorat fără a conduce la prăbușirea societății umane**. El nu intră în chestiuni de natură politică, dar distrugerea fundamentelor teoretice ale ateismului reprezintă implicit o lovitură la adresa comunismului, date fiind legăturile puternice dintre concepțiile ideologice și modelul social propus de acesta. Galeriu se referă la rându-i la teza „tare" a comunismului, pe care o combate în integralitatea ei, practic răsturnând-o. Textul său rămâne cea mai riguroasă și categorică critică la adresa comunismului, din punct de vedere teologic, din toată perioada de după 1945.

Nifon Criveanu, mitropolit al Olteniei, în vizită la Balș, împreună cu autoritățile locale (1940)

BOR: posibil model oficial de conduită

Față de abordările autorilor de mai sus, realizate din perspectiva creștinismului social, studiul „Biserica și problemele sociale", al prof. **Lazăr Iacob**, are un caracter aproape programatic, definind un posibil model de conduită oficial al BOR în noile condiții politico-sociale, de după 1945, depășind simpla afirmare a necesității prezervării creștinismului și bisericii.

Lazăr Iacob pornește în expozeul său de la „dubla cetățenie" pe care o are omul: cetățean al statului și credincios al bisericii, iar fiecare dintre aceste autorități „merg pe cărări deosebite, urmăresc scopuri deosebite și se folosesc de mijloace proprii pentru realizarea acestor scopuri. Amândouă au în vedere același subiect de drept, amândouă îndrumă și vor să ușureze activitatea omului pentru a-și realiza menirea și pentru ca omul să se poată ridica la culmile cele mai înalte ale desăvârșirii. Din dubla cetățenie a omului, rezultă drepturi și datorii în domeniul spiritual și în domeniul secular. Dar, același subiect de drept nu se poate împărți. De aceea, colaborarea celor două autorități, armonizarea activității lor, este un imperativ categoric pentru binele omului și al societății. [...] Când un mădular suferă ori este împiedicat în funcțiunea lui, suferă și organismul întreg. Legea vaselor comunicante este valabilă și la raporturile dintre biserică și stat. Orice presiune dintr-o parte se resimte și în cealaltă parte. Suferințele uneia sunt și durerile celeilalte. Și, mai ales, biserica nu poate privi cu nepăsare dacă societatea trăiește în strâmtori și suferințe".

Parte a societății, bisericii nu-i poate fi indiferent atunci când apare un nou curent de idei și se anunță transformări importante. La întrebarea: „Ce zice și ce face biserica?" în asemenea situații, L. Iacob răspunde: „Ea zice și face ceea ce o obligă învățătura și ordinea ei de drept" și, în acest sens, pentru o explicitare deplină a rațiunii acțiunilor bisericii, trebuie avute în vedere „originea, organizația, scopul și mijloacele bisericii, concepția bisericii despre stat și despre rostul pe care statul, ca societate organizată, îl îndeplinește în lume".

După o discuție amplă privind rolul statului și a bisericii, realizată prin prisma simfoniei bizantine, autorul concluzionează: „În realizarea scopurilor urmărite, sunt multe puncte de unire între cele două autorități, încât colaborarea lor este indispensabilă. Legătura dintre ele trebuie să se întemeieze pe o deplină reciprocitate, să se completeze reciproc și să devină o adevărată simfonie. Fiecare parte trebuie să respecte suveranitatea celeilalte. Biserica să poarte de grijă de cele dumnezeiești, statul de pământești. Independența de a lucra fiecare în domeniul propriu va fi libertatea bisericii din partea statului și libertatea statului din partea bisericii. Libertatea aceasta pretinde ca statul să nu se amestece în chestiunile religioase, de exclusiva competență a autorității bisericești. Dar, aceleași principii de libertate și reciprocitate impun ca nici autoritatea bisericească să nu se ocupe de afacerile lumești".

„Dar, de ce stabilește biserica incompatibilitatea între slujba spirituală și slujba de stat? Mai precis, de ce autoritatea bisericească nu poate exercita și puterea lumească? Biserica oprește acest cumul întâi, fiindcă Întemeietorul bisericii oprește să se amestece sfera celor două puteri, al doilea, pentru că unirea puterii lumești cu cea spirituală poate slăbi importanța slujbei spirituale, sau poate să deschidă calea pentru supremația bisericii și în cele temporale, și, al treilea, fiindcă prin acest amestec se pot furișa metode și practici străine de scopul bisericii și de spiritul constituției bisericești".

„Se pune, însă, întrebarea: Ce influență pot avea asupra bisericii transformările din stat? Dat fiind caracterul divin și permanent al organizației bisericii, transformările în societate nu pot schimba cu nimic din organizația bisericii. Autoritatea bisericii trebuie, deci, să examineze toate problemele și transformările sociale în lumina doctrinei creștine. Și, desigur, nu va primi, nici nu poate primi, idei și practici contrare spiritului constituției bisericești. [...] Oricare ar fi transformările în societate, acestea nu pot schimba așezarea constituțională a bisericii și nu pot determina o renunțare a autorității eclesiastice la prescripțiile ordinei sale de drept".

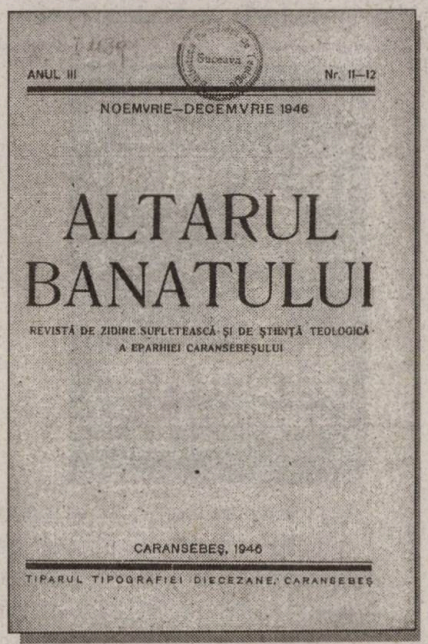
ANUL III Nr. 11–12

NOEMVRIE–DECEMVRIE 1946

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

CARANSEBEȘ, 1946

TIPARUL TIPOGRAFIEI DIECEZANE, CARANSEBEȘ

„Altarul Banatului". Revistă de zidire sufletească și de știință teologică a Eparhiei Caransebeșului, an. III, nr. 11–12, noiembrie–decembrie 1946

Abia în finalul acestui lung excurs, prof. L. Iacob scrie câteva rânduri legate de evenimentele contemporane, destul de eliptice: „Suntem la sfârșitul celui mai grozav război din câte au bântuit vreodată omenirea. Lumea întreagă a cunoscut cortegiul amărăciunilor, suferințelor, mizeriilor și nenorocirilor de tot felul. Dar, după suferințele acestea mari, întreaga omenire dorește o lume nouă, mai bine așezată în structura ei juridică, o lume mai dreaptă mai echitabilă și mai sănătoasă. [...] Indiscutabil, societatea trece prin transformări mari, iar la baza acestor prefaceri stă principiul democratic, care însemnează: egalitate, dreptate, înțelegere și bunăvoire între oameni.

Biserica privește cu vie simpatie așezarea societății pe principiile dreptății și egalității între oameni. Activitatea îndreptată pentru binele colectivității este în deplină armonie cu scopul urmărit de biserică și cu năzuințele ei de totdeauna. Biserica propovăduiește de veacuri învățăturile Mântuitorului pentru realizarea adevăratei înfrățiri între oameni. Ea se silește de veacuri să coboare pe pământ împărăția lui Dumnezeu, în care oamenii să se respecte unii pe alții. De veacuri, biserica a stat în centrul adevăratei asistențe sociale pentru ajutorarea tuturor categoriilor de nenorociți și năpăstuiți din societate. Prin iubirea de oameni, se realizează adevărata democrație, iar în această privință biserica și-a câștigat merite care nu i se pot contesta. [...] Orice năzuință pentru a-l face pe om mai bun, mai mulțumit și mai fericit are și asentimentul bisericii".

Discursul prof. Lazăr Iacob reprezintă o viguroasă afirmare a identității bisericii și a misiunii ei spirituale, care nu poate fi oprită de nimeni, construind mai multe „frontiere", utile în stabilirea unor raporturi corecte cu puterea politică, inclusiv cea comunistă. După cum am arătat, deja, cele spuse de prof. L. Iacob vor constitui, *de facto*, poziția oficială pe care BOR o va adopta în anii comunismului, contrazicând în mod categoric afirmația pe care Czeslaw Milosz a atribuit-o patriarhului Justinian, în cartea sa ***Gândirea captivă***. După cum se știe, la un moment dat, Milosz vorbește despre convingerea comuniștilor că „reînnoirea omenirii este posibilă doar în modul folosit pe teritoriul Rusiei, de aceea un creștin nu poate acționa împotriva singurei idei — ce-i drept, cumplită — care va crea pe întreaga planetă o nouă specie de om. Un asemenea raționament — continuă autorul polonez — este deseori folosit public de către acei clerici care sunt instrumente în mâna partidului. «Hristos este un om nou. Omul nou este omul sovietic. Deci, Hristos este omul sovietic» — spunea patriarhul român, Justinian Marina".

Cele scrise mai sus ar putea avea consecințe extrem de grave, deoarece s-ar putea trage concluzia că BOR a asimilat concepțiile comuniste în propria doctrină, **însă o asemenea afirmație nu a fost făcută niciodată de către Justinian**. Cele afirmate de autorul polonez sunt, de fapt, rezultatul unei confuzii, pe care textele de mai sus o spulberă. Niciodată BOR nu a abdicat de la misiunea ei mântuitoare și nu a permis ca doctrina ei să fie afectată de ideologia comunistă. Biserica și statul comunist au fost văzute ca două instituții vecine, aflate deopotrivă în slujba poporului, de ale cărui interese trebuie să se țină seama. Biserica nu poate accepta multe dintre ideile comuniste, dar dacă regimul de „democrație populară" ia măsuri în interesul oamenilor iar aceștia sunt mulțumiți, biserica nu poate să facă altceva decât să accepte situația. Însă, în cazul în care se acționează împotriva credinței, dar și a intereselor poporului, biserica are dreptul să-și afirme propria poziție.

Cele afirmate mai sus constituie esența așa–numitului „apostolat social", promovat de către patriarhul Justinian. Din păcate, în anumite cazuri, biserica nu și-a exercitat dreptul la critică pe care și-l rezervase. De ce nu a făcut acest lucru? Este o întrebare complexă, care necesită explicații ample. Vom încerca să răspundem la ea într-un articol viitor. Ceea ce merită deocamdată reținut și subliniat, în urma acestui excurs, este faptul că, de la începutul sec. XX, în cadrul BOR se dezvoltă curentul creștinismului social, în simfonie cu tendințele europene ale epocii. Abordările interbelice în jurul acestui subiect au fost numeroase, ele punând accentul pe rolul social deosebit de important pe care-l poate juca biserica, pe necesitatea respectării autonomiei ei și a nevoii ca biserica să aibă sub control propriu mijloacele necesare pentru a-și îndeplini menirea. Un aspect deosebit de important al discursului interbelic va fi critica la adresa modelului social comunist, realizată dintr-o perspectivă creștină.

După 1944, în condițiile instaurării treptate a regimului comunist, ideile creștinismului social vor sluji gânditorilor Bisericii ca să justifice rostul acestei instituții, într-un regim care o nega aproape cu totul. Deși criticile la adresa regimului vor deveni tot mai slabe pe măsură ce comunismul se instaura tot mai temeinic, BOR **nu a renunțat niciodată** să-și afirme identitatea proprie și valoarea pe planul mântuirii, dar și pe cel social. ■

Pentru întregirea imaginii asupra subiectului reflectat în „dosarul" din acest număr de revistă — menit a aduce în prim–plan alte secvențe din istoria BOR, instituție fundamentală (ieri, azi și în viitor, a națiunii române și a statului român), care, o spunem cu durere în suflet și cu indignare, este supusă, în timpul din urmă, unor noi agresiuni, inclusiv mediatice, insuportabile și condamnabile — le sugerăm stimaților și statornicilor noștri cititori să revadă articolele publicate în „**Dosarele Istoriei**", an. VII, nr. 11/75, 2002 („**România, 1918–1989: Biserica și stăpânirea politică**"), respectiv, în an. VIII, nr. 9/85, 2003 („**Credințe și credincioși în România comunistă**").

Un om al bisericii în politică: **Miron Cristea**

Ioan SCURTU*

În timpul stăpânirii ungare asupra Transilvaniei, preoții români — atât cei ortodocși, cât și cei greco–catolici — s-au implicat profund în lupta pentru apărarea ființei naționale a românilor și pentru unirea acestei provincii istorice cu țara–mamă, România. O personalitate emblematică a militantismului politic, pe teren național, a fost preotul Miron Cristea. După Marea Unire din 1918, Miron Cristea avea să îndeplinească cele mai importante funcții politice în cadrul statului român: membru al Regenței (iulie 1927 – iunie 1930) și președinte al Consiliului de Miniștri (10 februarie 1938 – 6 martie 1939).

Miron (Elie) Cristea (n. 18 iulie 1868, Toplița, jud. Harghita – m. 6 martie 1939, Cannes, Franța), patriarh al BOR (1925–1939), membru de onoare al Academiei Române (din 7 iunie 1919)

Preot și luptător pentru cauza națională

Miron Cristea s-a născut la 18 iulie 1868, în Toplița Română; a obținut licența în teologie, la Sibiu, și doctoratul, la Budapesta, în filosofie și filologie modernă, cu o teză privind viața și opera lui Mihai Eminescu. S-a consacrat activității monahale și a ajuns, în 1909, episcop de Caransebeș. A fost unul dintre cei mai activi intelectuali pe tărâmul luptei naționale, remarcându-se în cadrul „Asociațiunii pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român din Transilvania" (ASTRA) și în presa românească. A avut intense relații în Regatul României, mai ales cu Ion I.C. Brătianu, președintele PNL, pe care l-a vizitat atât în București, cât și la Florica (lângă Pitești).

Miron Cristea a fost prezent în febra mișcării naționale din toamna anului 1918, care avea să ducă la Unirea Transilvaniei cu România. În însemnările sale personale, menționează că a participat la definitivarea declarației Partidului Național Român (introducând formula: „vom dispune noi de soarta noastră"), pe care Alexandru Vaida–Voevod a citit-o în Parlamentul de la Budapesta, în ziua de 18 octombrie.

S-a implicat în alegerea deputaților pentru Marea Adunare Națională, care s-a întrunit în Alba Iulia, la 1 decembrie. După ce a votat împreună cu ceilalți deputați pentru unirea Transilvaniei cu România, s-a deplasat pe Câmpul lui Horea, unde erau adunați peste 100.000 de români; alături de alți fruntași ai românilor, între care episcopul greco–catolic, Iuliu Hosu, a susținut și explicat „Rezoluția" adoptată. În discursul rostit cu acest prilej, Miron Cristea a spus: „Sunt aproape două mii de ani de când împăratul Traian a sădit, a altoit nobila viță romană pe tulpina vânjoasă a rezistentului neam dacic, dând astfel naștere poporului român. Ca o santinelă neadormită și credincioasă organizației și civilizațiunii romane, a răspândit acest popor lumina culturii latine, prefăcând aceste plaiuri și ținuturi — pe atunci încă sălbatice — în «Dacia Felix»". El a evocat suferințele îndurate de românii ardeleni de-a lungul veacurilor, afirmând că „și acum aud cum geme de adânc din fundul temniței regele munților Iancu, aud mai ales suspinele, sfâșietoarele urlete de durere ale mucenicilor Horea și Cloșca, care aici, pe locul unde stăm acum, au fost trași pe roată". Ca urmare a votului dat în această zi istorică, „vom deschide larg și pentru totdeauna porțile Carpaților, ca să poată pulsa prin arterele lor cea mai caldă viață românească". El a încheiat citând versurile lui O. Goga, spunând ca astfel „să ni se împlinească:

Acel vis neîmplinit, copil al suferinței, / De-al cărui dor au adormit și moșii și părinții".

Miron Cristea a făcut parte din delegația care, în ziua de 14 decembrie, a venit la București, unde a predat regelui Ferdinand „Rezoluția"

* Prof. univ. dr., director adj., Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989

privind Unirea Transilvaniei cu România. Pe această bază, suveranul a semnat decretul de ratificare a Unirii și de numire a trei ardeleni în guvernul Ion I.C. Brătianu.Potrivit unor relatări, la dineul oferit la Palat, regele s-ar fi adresat oaspeților cu cuvintele: „Să nu vă supărați, dar pe Prea Sfințitul de la Caransebeș vi-l luăm în curând". Era o primă sugestie potrivit căreia pe Miron Cristea îl aștepta o carieră la nivelul României întregite.

Organizator al încoronării

Într-adevăr, la 4 ianuarie 1920, Miron Cristea a fost investit în funcția de primat al Bisericii Ortodoxe Române. În cuvântul rostit cu acel prilej, regele Ferdinand a spus: „Înalt Prea Sfinția Ta, fiind ridicat la cea mai înaltă treaptă a Sfintei Biserici autocefale române, cu vie mulțumire ți-am înmânat după vechile datine toiagul arhiepiscopal ca să oblăduiești cu dragoste și îngăduință turma ce-ți este încredințată". În această calitate, Miron Cristea s-a dovedit a fi **un excepțional organizator** al vieții bisericești; el a elaborat principiile fundamentale pentru organizarea unitară a Bisericii Ortodoxe Române, pregătind Legea cultelor, care urma să fie dezbătută în Parlament.

Evident, calitățile personale au avut un rol extrem de important în afirmarea sa în istoria României întregite. Dar, nu mai puțin importantă a fost conjunctura politică. Miron Cristea s-a aflat în relații apropiate cu Ion I.C. Brătianu, președintele PNL, care a dominat viața politică în primul deceniu de după Marea Unire. În același timp, el îl antipatiza pe Iuliu Maniu, președintele Partidului Național și un greco-catolic militant. Între Brătianu și Maniu, exista o acerbă dispută politică, iar Miron Cristea s-a situat alături de fruntașul liberal. Semnificativ este faptul că în 1921, în preajma Crăciunului, când liberalii se pregăteau să preia conducerea țării, Brătianu l-a vizitat pe Miron Cristea și i-a cerut să-i facă o listă cu ardeleni ministeriabili, prefecți ș.a. Miron Cristea avea să precizeze că i-a dat lista în ziua de 14 ianuarie 1922, când Brătianu „a venit la mine cu soția, care făcea pe secretarul, scriind pe cei recomandați de mine".

Miron Cristea a făcut parte din Comisia de încoronare, constituită în iulie 1920, care a pregătit festivitățile ce aveau să se desfășoare la Alba Iulia și București, în octombrie 1922. El s-a implicat personal în stabilirea ceremonialului religios, studiind modul cum se încoronau împărații Bizanțului, țarii Rusiei și regii Ungariei. În ziua de 10 septembrie 1922, Miron Cristea, Ion I. C. Brătianu și Nicolae Mișu (ministrul Palatului) au discutat proiectul întocmit de mitropolitul primat. Acesta preconiza „ungerea regală", dar interlocutorii săi nu au acceptat această propunere, deoarece regele Ferdinand, care era un catolic fervent, nu putea admite să fie uns de șeful bisericii majoritare, adică ortodoxă. Nu s-a acceptat, din același motiv, ca încoronarea să se desfășoare în biserică, ci s-a stabilit ca aceasta să aibă loc afară, fără nici o ceremonie religioasă. În fața bisericii,

O fotografie rară: primul patriarh al BOR, Miron Cristea *(în centru, stânga)*, **și cel care avea să-i fie succesor, Nicodim Munteanu** *(în centru, dreapta)*

urma să se amenajeze un baldachin (podium) pe care să urce regele și regina, iar coroanele să fie aduse de președinții celor două Camere (Adunarea Deputaților și Senatul); regele își punea singur coroana de oțel pe cap și, apoi, tot el așeza coroana de aur pe creștetul reginei. Festivitățile încoronării au început la Alba Iulia, în dimineața zilei de 15 octombrie, cu slujba religioasă în Catedrala Încoronării, recent construită, oficiată de mitropolitul primat și de 17 episcopi, acompaniați de corul „Carmen", format din 120 de persoane. A doua zi, festivitățile au continuat în București, debutând cu o slujbă în catedrala Mitropoliei, oficiată de Miron Cristea. Publicul, oficialitățile și suveranii au fost încântați de modul cum a decurs acest eveniment. La 3 noiembrie, regele Ferdinand l-a vizitat pe Miron Cristea la reședința sa de la Mitropolie, declarându-i: „N-am cuvinte ca să-ți mulțumesc pentru modul plin de tact și demnitate cum ai reprezentat Biserica cu prilejul încoronării, atât înaintea țării, cât și a străinilor din toată lumea. A fost admirabil. Toți au rămas adânc impresionați".

Miron Cristea a fost adesea consultat de regele Ferdinad în legătură cu problemele politice ale țării. Astfel, în iunie 1925, acesta i-a cerut sfatul în legătură cu problema succesiunii la guvern, în condițiile în care liderii Partidului Național și ai Partidului Țărănesc se agitau, pretinzând că lor li se cuvine puterea. Miron Cristea i-a spus suveranului: „În împrejurări normale, trebuie dată puterea și grupării naționaliste din Ardeal, că — dacă sunt capabili de muncă — să facă ce pot, dacă nu pot să se înfunde și țara să vadă c-au fost nule, goale. Numai asta i-ar putea cura și aduce la rezon". În septembrie, după sosirea regelui de la cura balneară făcută în Franța, a avut o nouă discuție cu Miron Cristea, care i-a spus suveranului: „Ești foarte bine. Acum, ești dator să te mai cruți. 60 de ani nu-i glumă. Nu mai poți face, cum ai vrea, toate".

Primul patriarh al BOR

Beneficiind de sprijinul regelui și al lui Ion I.C. Brătianu, precum și al altor oameni politici și de cultură (din rândul cărora s-a detașat N. Iorga), Miron Cristea avea să devină **cel dintâi patriarh al României**. După Unirea din 1918, România avea cei mai mulți credincioși ortodocși din lume, după Uniunea Sovietică. Pentru a asigura Bisericii Ortodoxe Române locul cuvenit în rândul celorlalte biserici răsăritene, atât ierarhii, cât și oamenii politici au apreciat că se impunea ridicarea Mitropoliei Ungro–Vlahiei la rangul de Patriarhie. În ziua de 1 noiembrie 1925, a avut loc, la Palatul Regal din București, ceremonia de investire a lui Miron Cristea în funcția de patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Cu acest prilej, Ferdinand a rostit o emoționantă cuvântare: „Pe cât de fericit eram când ai fost chemat de peste munții liberați prin vitejia ostașilor români la păstoria Ungro–Vlahiei, pe atât de fericit sunt, astăzi, când îți încredințez cârja de patriarh al Bisericii Ortodoxe Române".

După festivitate, Miron Cristea a hotărât să-l viziteze pe Ion I.C. Brătianu, motivând: „să-i mulțumesc pentru tot ce mi-a făcut. El a stăruit pentru a fi mitropolit primat. El a forțat urgent Patriarhia. Fără sprijinul său hotărât, ce știi cât se mai amâna". Dar, șeful guvernului s-a deplasat el la Palatul Patriarhal. Miron Cristea avea să noteze, în ziua de 27 noiembrie: „4 ore p.m. I-am mulțumit. El a răspuns: «Nu te-am făcut eu. Te-ai făcut Sfinția Ta». Am răspuns: Hai să facem pace între noi doi: «M-a făcut Dumnezeu»". Cu acel prilej, Miron Cristea l-a rugat pe Brătianu ca guvernul să sprijine începerea lucrărilor la Catedrala „Mânturii Neamului", precizând că și regele a fost de acord, că era necesar ca un asemenea impozant monument să fie ridicat în capitala României. Primul ministru, Ion I. C. Brătianu, s-a declarat de acord, iar guvernul său a deschis un credit de 3 milioane lei pentru elaborarea planurilor și pregătirea lucrărilor.

În Regență

Peste puțin timp, la 31 decembrie 1925, Miron Cristea avea să fie convocat la Consiliul de Coroană, care urma să decidă asupra celei de-a treia declarații de renunțare a principelui Carol la calitatea sa de moștenitor al tronului. Înainte de Consiliu, patriarhul a fost primit succesiv de rege și de regină, care l-au informat despre situația creată. Patriarhul a precizat că el, „ca preot iertător, ca duhovnic", va asculta de decizia pe care o vor lua ei, în calitate de părinți. Regele a afirmat că prințul Carol era matur și „știe bine ce face. Nu putem expune dinastia la mai multe zguduiri".

În Consiliul de Coroană, oamenii politici au exprimat puncte de vedere diferite. În cuvântul său, Miron Cristea a spus: „Majestate, eu nu-s aici ca politician, ci ca părinte sufletesc al țării, care reprezintă duhul creștinesc al iertării. Scriptura zice: «Să iertăm de 70 x 70 greșalele d-aproapelui». Dacă ar fi nădejde de revenire la frumoasa situație de moștenitor al tronului, trebuie încercat totul. Eu l-am iubit, l-am admirat de atâtea ori. Dar, dacă M. Voastră, care ca tată îl iubiți și mai mult și credeți că nu mai revine, luând hotărârea nestrămutată

de a-i primi renunțarea, eu nu pot face alta, decât cu loialitate să mă supun înaltei hotărâri și să lucrez unde voi putea pentru liniștirea sufletului; cu durere, nu s-a putut altfel". După vii dezbateri, Consiliul a primit propunerea regelui de a se accepta renunțarea lui Carol și proclamarea ca moștenitor al principelui Mihai.

Patriarhul a fost invitat și la „consiliul intim" desfășurat la Sinaia, în ziua de 3 ianuarie 1926, la care au mai participat regele Ferdinand, regina Maria, Ion I. C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri, Gh. Gh. Mârzescu și Alexandru Constantinescu, miniștri. Cu acel prilej, s-a stabilit componența Regenței: principele Nicolae, patriarhul Miron Cristea și juristul Gheorghe Buzdugan. A doua zi, 4 ianuarie, Parlamentul a adoptat legile care prevedeau: se accepta renunțarea lui Carol; principele Mihai devenea moștenitor; se instituia o Regență, pentru eventualitatea că acesta ar ajunge pe tron înainte de vârsta majoratului (18 ani). Aceste legi (intrate în istorie sub numele de „actul de la 4 ianuarie") au fost interpretate de adversarii PNL ca un act de voință al primului ministru, impus regelui. N. Iorga avea să scrie: „Acum, nu mai erau doi stăpâni în România, ci unul singur: Ion Brătianu. Dinastia de Argeș biruia cu totul pe cea de Sigmaringen".

Aprecierile la adresa Regenței erau, în general, negative. Chiar și liberalul Amedeu Bădescu avea să afirme: „Buzdugan și Miron Cristea, oameni capabili, de o mare autoritate profesională și de un imens prestigiu, erau personal devotați lui Brătianu și subordonați total lui. Principele Nicolae, sub influența mamei lui și intimidat de personalitatea lui Ionel Brătianu, se alia «fără murmur» celor doi colegi de Regență".

Misiune politică dificilă

În urma morții lui Ferdinand I, la 20 iulie 1927, a intrat în funcțiune Regența, iar din acel moment, patriarhul Miron Cristea s-a implicat plenar în viața politică a României. Prin „Proclamația Înaltei Regențe", difuzată la 25 iulie, acesta se angaja să asigure regelui Mihai „putința să domnească peste o țară care, prin dezvoltarea ei firească și neîntreruptă, să răspundă așteptărilor puse de marii lui înaintași în viitorul României". Partidul Național Țărănesc, principalul partid de opoziție, a ținut să declare, de la tribuna Parlamentului, prin glasul lui Iuliu Maniu, că Regența a fost alcătuită „fără concursul liber exprimat al națiunii" și că o recunoștea numai de fapt, nu și de drept.

După moartea lui Ion I. C. Brătianu (24 noiembrie 1927), național-țărăniștii au desfășurat o amplă campanie de răsturnare a guvernului Vintilă Brătianu. În timpul acestei campanii, pentru a lovi în liberali, ei au folosit „șantajul cu prințul Carol". În decembrie 1927, Iuliu Maniu declara: dacă Regența va continua să-i favorizeze pe liberali, național-țărăniștii se vor considera „absolut liberi, fie să facem apel la prinț, fie să instituim republica". În aprilie 1928, președintele PNȚ declara că „este de preferat un rege unei Regențe", lăsând să se înțeleagă opțiunea sa pentru aducerea lui Carol pe tron. A existat chiar o înțelegere între conducerea PNȚ și prinț. La 6 mai 1928, în timp ce, la Alba Iulia, se desfășura o mare adunare național-țărănistă, Carol a făcut prima tentativă de a veni în țară, dar autoritățile engleze au interzis decolarea avionului cu care acesta urma să zboare spre România. La acea adunare, Regența era „somată" să-l invite pe Iuliu Maniu și să-i încredințeze formarea guvernului. Miron Cristea ținea să observe că o asemenea cerere se întemeia pe ideea că PNȚ recunoștea *de jure* Regența, drept care cerea ca acesta să facă o declarație publică în acest sens. Dar, Iuliu Maniu a evitat să dea curs acestei sugestii, iar PNȚ a continuat campania de răsturnare a guvernului. În acest context, regentul Miron Cristea a discutat cu mai mulți fruntași național-țărăniști, între care Mihai Popovici, Sever Bocu, Gh. Gh. Mironescu,

Alba Iulia: Catedrala încoronării, *în p. urm.*, regele Ferdinand, după încoronare (15 octombrie 1922), salutat de g-ralul francez H. Berthelot

Aurel Vlad; potrivit mărturiilor sale, aceștia-i reproșau: „De ce sunt contra național-țărăniștilor? Numai eu îi împiedic, altcum ar fi la putere". Miron Cristea le explica: „De la început, n-ați cunoscut Regența de drept, numai de fapt. Deci, dacă nu-i recunoașteți dreptul legal, chiar dacă v-ar chema la putere — în mod logic, nu puteți răspunde decât nu primim, numirea nu-i legală, n-are putere de drept. Cum să ia un drept de la cine nu-l are?". Aurel Vlad i-a răspuns: „Totdeauna, le-am spus că Regența trebuie s-o recunoască — și de drept". Iar Miron Cristea nota: „La urmă, mi-au spus: «Ia-n chemați-ne la putere. Să vedeți cum vă facem jurământ pe Constituție, pe care n-am recunoscut-o; am combătut-o, pe Regență, credință regelui Mihai etc.»".

La 3 noiembrie 1928, Vintilă Brătianu a depus demisia guvernului său, iar Regența a început consultările politice în vederea constituirii unui guvern de uniune națională. Vintilă Brătianu, Alexandru Averescu, dr. N. Lupu, N. Iorga s-au declarat de acord, dar Iuliu Maniu a cerut formarea unui guvern național-țărănist. În însemnările sale, Miron Cristea a notat că Iuliu Maniu a făcut Regenței „o impresie rea. Mereu accentua masele, democrația, vocea poporului; căruia agenți inconștienți i-au zbiciuit toate instinctele. Atunci, l-am chemat la mine și i-am ținut o lecție aspră, date fiind relațiile noastre de colegi la Universitate. I-am făcut aspre imputări pentru ținuta lui arogantă, care are o singură posibilitate categorică, bazat pe masele cărora li s-au făcut promisiuni fără rost". Într-o altă însemnare, Miron Cristea era încă și mai categoric, afirmând că l-a chemat pe Maniu ca să-l dojenească: „«Cine ești tu? Ce-ai făcut pentru românism, în raport cu Averescu, Iorga, Brătianu Ionel ș.a.? Erai ofițer austriac, luptai contra aliaților României; pe când Averescu s-a luptat cu demnitate pentru dezrobirea noastră. Ce economie națională veți salva voi, care ați trăit cu 2–3 franci în buzunar?»". Regentul conchidea că l-a „umilit cum trebuie". Dar, Maniu ar fi replicat: „Am în buzunar împrumuturi, capital străin, soluții de criză etc. Vine raiul". Patriarhul i-a răspuns: „Nu cred. Criza e mai mare ca tine, ca orice guvern. Vorbind astfel, pierd orice iluzii de capacitatea și prevederile tale de bărbat de stat". Maniu nu s-a lăsat și a răspuns: „Vei vedea". Miron Cristea i-a atras atenția: „O să mai vorbim la urmă și atunci vei vedea că pentru guvernarea unei țări nu se cer numai intenții, fie oricât de bune". Până la urmă, președintele PNȚ a avut câștig de cauză și a fost însărcinat cu formarea noului guvern, astfel că, la 10 noiembrie 1928, Iuliu Maniu a depus jurământul de credință pentru Mihai I în fața Regenței.

Național-țărăniștii recunoșteau astfel și *de jure* Regența, pe care căutau acum, aflați la putere, să și-o subordoneze. Lovitura de grație i-a fost dată la 9 octombrie 1929, când, în urma morții lui Gh. Buzdugan și ca urmare a manevrelor lui Maniu, a fost ales în calitate de regent Constantin Sărățeanu, un jurist obscur, rudă cu fruntașul național-țărănist Mihai Popovici.

Comentând acest act, I.G. Duca aprecia: „Tentativa d-lui Maniu de a coborî Regența la nivelul combinațiilor sale de partid și de familie rămâne și constituie o gravă atingere adusă unei instituții, care prin natura ei trebuie să fie un arbitru suprem în afară și deasupra tuturor partidelor politice". Prin includerea lui Sărățeanu, prestigiul Regenței s-a prăbușit, iar eficiența ei era aproape inexistentă. Principele Nicolae, care ar fi trebuit să fie „stâlpul" Regenței, intrase în relații cu doamna Ioana Săveanu, încă din 1927, și dorea să „scape" de calitatea oficială pe care o avea, pentru a se putea căsători cu aceasta (în februarie 1929, în urma divorțului, ea și-a luat numele de Ioana Dolete). La 17 februarie 1929, Nicolae îi scria fratelui său: „Regența este o porcărie

fără autoritate și cu trei capete, grea de dus și proastă conducătoare. Mare prostie ai făcut să te cari". Miron Cristea îi mărturisea lui O. Goga că el nu putea face nimic, deoarece nu reprezenta „decât 33 de procente", iar lui Iorga îi spunea cu franchețe: „Regența nu merge pentru că n-are cap. Prințul își fumează țigările, Sărățeanu cercetează cărțile, eu, un preot, nu pot decât să încerc o împăcare".

După Restaurație

Regența era mai mult un „birou de înregistrare" a legilor votate de Parlament, pe care membrii ei le semnau în vederea promulgării; nu avea inițiative, nu formula obiecții. Era receptată de opinia publică și de mulți lideri politici ca o instituție lipsită de vigoare și autoritate. Ofițerii îi priveau cu neîncredere pe regenți, știind prea bine că nici unul dintre ei nu putea îndeplini prerogativa constituțională de „cap al puterii armate".

În aceste condiții, pe fondul crizei economice și al frământărilor sociale, s-a dezvoltat curentul „carlist" (în favoarea venirii lui Carol pe tron). Profitând de situația creată, principele Carol a sosit inopinat în țară, la 6 iunie 1930, decis să ocupe tronul părintesc. La Palatul Cotroceni, a avut discuții cu Iuliu Maniu, care i-a propus intrarea în Regență. Ceilalți oameni politici, invitați la Cotroceni, s-au pronunțat pentru anularea „actului de la 4 ianuarie" și urcarea lui pe tron. În dimineața zilei de 7 iunie, s-a format un nou guvern național–țărănist, prezidat de Gh.Gh. Mironescu, având misiunea de a organiza „restaurația". Regenții au semnat proiectul de lege pentru anularea „actului de la 4 ianuarie", după care Miron Cristea și C-tin Sărățeanu și-au anunțat demisia, motivând că, „prin actul îngăduit de guvern, se atinge grav prestigiul Regenței" și sunt puși în situația „de a nu mai fi credincioși regelui căruia i-au jurat credință". Astfel, se încheia activitatea de regent a lui Miron Cristea, iar efortul său de a-i „împăca" pe liderii politici, îndemnându-i să aibă în atenție numai interesele României, nu a dat rezultatele dorite.

Principele Nicolae, membru al Regenței, aruncând crucea în Dâmbovița, de Bobotează

În anii care au urmat, patriarhul s-a concentrat asupra problemelor bisericești, dar a fost prezent și în viața publică, mai ales prin conferințe și articole publicate în presa vremii, prin care se pronunța pentru **cultivarea sentimentului național, încetarea dezbinării politice, adoptarea măsurilor necesare pentru apărarea statului român**. Sfaturile sale au avut prea puțin ecou. Viața politică a devenit tot mai tensionată, partidele democratice s-au discreditat în ochii electoratului. Alegerile parlamentare, din decembrie 1937, au consfințit această realitate, nici un partid nereușind să obțină cel puțin 40% din voturi pentru a beneficia de prima electorală.

În fruntea guvernului

Regele a încredințat mandatul lui Octavian Goga, al cărui Partid Național–Creștin câștigase doar 9,15% din opțiunile alegătorilor. Guvernul și-a asigurat astfel răgazul necesar pregătirii loviturii de stat, de la 10 februarie 1938. În acea zi, guvernul Goga a fost demis și s-a constituit un nou cabinet, sub președinția patriarhului Miron Cristea. În ***Însemnările zilnice***, nici Carol al II-lea, nici Armand Călinescu nu-l amintesc pe patriarh ca participant la discuțiile pentru formarea guvernului, nici în legătură cu pregătirea măsurilor ce urmau a fi adoptate. Sosit la Palat, cu câteva minute înainte de depunerea jurământului, patriarhul l-a întrebat pe C-tin Argetoianu, ajuns ceva mai înainte: „Cine intră în guvern?"

În fond, patriarhul a girat cu numele său lovitura de stat de la 10 februarie. În „Manifestul" către țară, difuzat în ziua de 11 februarie, care purta semnătura lui Miron Cristea și a celorlalți membri ai guvernului, se

cerea: „Curmarea luptelor de dezbinare și a tuturor acțiunilor de ură și atâtare între frați", asigurarea „celei mai desăvârșite ordini" etc. În calitate de președinte al Consiliului de Miniștri, patriarhul a contrasemnat decretele regale privind introducerea stării de asediu, numirea noilor prefecți, organizarea plebiscitului asupra Constituției ș.a.m.d.

Numirea patriarhului în această înaltă demnitate a fost primită favorabil de opinia publică și de mulți lideri politici. În articolul intitulat „Sub cârjă", publicat de N. Iorga, la 18 februarie 1938, se aprecia: „Am stat atâta vreme sub puterea vrăjilor electorale. Am răbdat viața parlamentară ieșită din sila ciomegelor. Am văzut înaintea noastră primejdia unui viitor impus cu revolverul la tâmplă [aluzie la legionari]. Am intrat, acum, sub blânda oblăduire a cârjei [patriarhului], care întrebuințată viteaz, după marile noastre tradiții, cuprinde o taină înaintea căreia armele cad".

În discursul pronunțat, la 27 februarie, cu prilejul promulgării noii Constituții, Miron Cristea spunea: „Astăzi, s-a distrus hidra cu 29 de capete electorale, care a învrăjbit fără folos pe toți spre paguba țării întregi. Astăzi, s-a rupt paienjenișul de pe ochii cetățenilor României întregite, ca să vadă limpede de unde vine mântuirea: de la eroica hotărâre a Majestății Tale și de la înțelegerea rosturilor țării și adevăratele ei interese. Astăzi, s-au distrus zarva, certurile, bătăile electorale și chiar onorurile și în locul lor se va întrona liniștea, munca, pacea și unirea, pecetluite pe frățeștile îmbrățișări ale poporului, ca în timpurile legendare". Era o iluzie, care avea să fie curând dezmințită de realitățile concrete.

În ziua de 30 martie, Miron Cristea și-a depus mandatul, apreciind că guvernul pe care l-a condus „a pus bazele noului regim, a dat o nouă Constituție. Astfel, fiind oarecum terminată construcția podului pentru a trece pe drumul unei noi vieți de stat în cadre mai normale, nu mai este absolută necesitate în formațiunea sa de azi". Regele i-a primit demisia, dar l-a însărcinat să formeze un nou guvern, care a fost imediat validat.

Reședința patriarhală de la Dragoslavele, jud. Argeș

În funcția de președinte al Consiliului de Miniștri, patriarhul a îndeplinit mai curând **un rol decorativ**. Cele mai importante ședințe de guvern erau prezidate de rege. Ordinea de zi era avizată de suveran, iar Miron Cristea conducea ședințele de importanță minoră, între care și cele privind unele conflicte între miniștri, pe care el căuta să le aplaneze cu duhul blândeții. În asemenea cazuri, ședințele se țineau în cabinetul său, de la Patriarhie.

Ca și atunci când era regent, Miron Cristea și-a păstrat calitatea de patriarh al României, domeniu în care a continuat să fie activ. Spre exemplu, în mai 1938, a efectuat o vizită în Polonia, în calitate de șef al Bisericii Ortodoxe Române. Această vizită a fost organizată și cu o conotație politică, și anume de a **nu** fi prezent în țară atunci când avea să se pronunțe sentința în procesul intentat lui Corneliu Zelea Codreanu, știindu-se că era vorba de o aspră condamnare, fără temeiuri juridice solide.

În ziua de 9 iulie 1938, a avut loc, la Palatul Patriarhal, o ședință a Consiliului de Miniștri, la care s-a discutat despre starea de sănătate a reginei Maria, internată într-un spital de lângă Dresda; aceasta dorea să se întoarcă în țară, deși medicii socoteau primejdioasă o asemenea călătorie. La ședință, au fost invitați și consilierii regali, care au ascultat o lungă expunere a doctorului Mamulea despre evoluția bolii, conchizând că regina ar trebui convinsă să mai rămână în spital până se va face mai bine. În fond, era vorba despre decizia lui Carol al II-lea de a nu-i pune la dispoziție un avion cu care regina să revină în țară, astfel că singura soluție era călătoria cu trenul, pe timp de vară, în condiții extrem de riscante. După lungi dezbateri, s-a hotărât ca patriarhul să trimită o scrisoare reginei, prin care s-o roage să-și menajeze puterile și să mai rămână în spital până se va întrema. Intervenția a fost zadarnică, deoarece regina a decis să se întoarcă în țară pentru a muri pe pământul României, la întregirea căreia contribuise. Într-adevăr, regina a sosit la Sinaia, în ziua de 17 iulie, iar a doua zi, a încetat din viață, la vârsta de 62 ani.

În calitate de președinte al Consiliului de Miniștri, Miron Cristea trebuia să gireze și politica externă a României. La Consiliul restrâns de la Sinaia, din 26 septembrie 1938, s-a discutat despre situația internațională și poziția României. În intervenția sa,

patriarhul a cerut: „Să ne păstrăm neutralitatea cât vom putea mai mult și bune raporturi cu toții".

Încă de la 10 februarie 1938, adevăratul conducător al guvernului României era Armand Călinescu, cel mai devotat și mai de încredere om politic al regelui Carol al II-lea. Desigur, acest fapt **nu-l scutește** pe Miron Cristea de răspunderea politică și morală pentru faptul că a girat trecerea de la regimul democratic la cel de autoritate monarhică și, mai ales, pentru acțiunile guvernului pe care-l prezida. Chiar dacă a căutat să se mențină la distanță de actele concrete ale colaboratorilor săi, el **nu poate fi exonerat** de răspunderea pentru asasinarea lui Corneliu Zelea Codreanu și a altor 13 legionari; aceștia fuseseră condamnați și se aflau în detenție la Râmnicu Sărat, de unde, în noaptea de 29/30 noiembrie 1938, au fost transportați spre București, fiind asasinați în dreptul Pădurii Tâncăbești.

La începutul anului 1939, starea de sănătate a patriarhului s-a deteriorat. La 1 februarie, prin Decret–regal s-a instituit funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, în care Carol al II-lea l-a numit pe Armand Călinescu. Acesta îl putea înlocui legal pe președintele Consiliului de Miniștri. În ziua de 22 februarie, patriarhul a plecat în Elveția, la Cannes, unde urma să-și petreacă, timp de o lună, concediul de odihnă. Pe drum a răcit, făcând o congestie pulmonară, care s-a transformat în bronhopneumonie. A murit la Cannes, în vârstă de 71 de ani.

Corpul neînsuflețit a fost adus în București, iar ceremonia funerară s-a desfășurat în Catedrala Patriarhală, în ziua de 14 martie, în prezența regelui Carol al II-lea și a altor oficialități, inclusiv înalte fețe bisericești. În *Însemnările* sale *zilnice*, regele avea să scrie: „Sicriul, așezat în mijlocul Catedralei, avea un capac de sticlă, așa încât am putut să-l văd o ultimă dată pe acest bun slujitor al Bisericii și al Țării". A fost înmormântat în cripta din interiorul bisericii Patriarhale.

Regele Carol al II-lea *(în uniformă albă)*, **împreună cu oameni politici ai timpului** (*al doilea din dreapta*, **Constantin Argetoianu**)

Bune intenții anulate de realități

Asupra activității lui Miron Cristea s-au emis aprecieri dintre cele mai variate. Constantin Argetoianu, care avea o părere foarte bună doar despre sine și extrem de critică la adresa celorlalți, scria în *Însemnările* sale *zilnice*: „Piere o figură decorativă a Bisericii, dar atât. Cu chipul său frumos, cu barba lui albă, cu portul său ieratic înfățișa în strană un adevărat chip de arhiereu. Deși a fost regent și prim–ministru, în politică a fost o nulitate; sufletește și moralicește, a fost sub toate așteptările". Pe de altă parte, Antonie Plămădeală, un fin cunoscător al vieții și activității lui Miron Cristea, aprecia, în 1987: „A ieșit din scenă, la 6 martie 1939, după o activitate extrem de bogată, desfășurată într-o epocă de mari frământări și contradicții care, de altfel, au și generat al doilea război mondial. A organizat și consolidat instituții bisericești, le-a dotat cu Regulamente de funcționare și le-a asigurat cu oameni. A ajuns în vârful piramidei, a rămas om de echilibru, fiind chemat în funcții mari nu pentru că ar fi fost politician, ci pentru că oferea soluții din afara politicii, spre a lăsa răgaz oamenilor politici să-i reconsidere și să-și clarifice ideile".

Așa cum se întâmplă adesea în viață, între aspirații și realitate există o mare discrepanță. Este cert că Miron Cristea a fost **un excelent conducător al Bisericii Ortodoxe Române**, care și-a legat numele nu numai de faptul că a fost cel dintâi patriarh, ci și de contribuțiile sale în domeniul teologiei, organizării vieții monahale etc. S-a implicat în politică în momente dificile din existența statului, cu speranța că, prin spiritul său de echilibru, prin apelul la învățămintele Bibliei, va reuși să pună capăt disputelor, să introducă o atmosferă de normalitate în societatea românească. Dorința și voința sa nu au fost suficiente, astfel că, până la urmă, bunele sale intenții au fost anulate de realitățile românești interbelice. ■

DOSARELE ISTORIEI

Crucea și arma: **Episcopii militari** (1921–1948)

Aurel PENTELESCU*

Prezența preotului în rândul oștirii române este atestată din vremuri îndepărtate în timp, de secole. Ei sfințeau steagurile oștirii, plecarea la luptă și săvârșeau cele de trebuință pentru ostași (taina spovedaniei și taina cuminecăturii, înmormântarea celor căzuți pe timpul de luptă etc.). Versul andreimureșan „Preooți, cu crucea în frunte! Căci oastea e creștină... " exprimă o realitate profundă, de necontestat. Dar abia în vremurile apropiate nouă s-a constituit în armata română instituția clerului militar, îndeosebi în baza experienței dobândită de „preoții de armată" în anii Războiului pentru întregirea neamului (1916–1918).

„Lumină pentru suflet"

La 15 mai 1915, Sfântul Sinod al BOR a admis propunerea făcută de Mitropolitul Pimen Georgescu (1853–1934; mitropolit: 1909–1934) al Moldovei și Sucevei privitoare la „condițiunile de numire a preoților de armată" în caz de război, desemnând în calitatea de „Protopop al preoților de armată" pe preotul Constantin Nazarie, profesor universitar la Facultatea de Teologie, din București.

Măsura era dintre cele mai importante întreprinse de Sfântul Sinod în acele vremuri marcate de vâltoarea primului război mondial, declanșat în vara anului 1914. BOR venea cu un corpus de 250 de preoți mobilizabili spre a o întări „în duh de viață și lumină pentru suflet", așa cum procedaseră toate statele civilizate ale lumii. „Oricât am fi de materialiști — spunea preotul Constantin Zazarie —, nu putem să nu recunoaștem preponderența sufletului, măcar în acte de eroism, cum sunt cele pe care e chemat soldatul să le săvârșească".

Serviciul Religios al Armatei Române, organizat de protoiereul Constantin Nazarie și atașat Marelui Cartier General, s-a dovedit a fi fost extreme de eficient în acei ani de război; aproape toate unitățile militare (regimente) dispuneau de preotul lor, care de cele mai multe ori se afla în tranșee, alături de ostași, în chiar linia întâia. La 10 aprilie 1918, g-ralul Constantin Prezan, viitor mareșal al României, într-un discurs către ostași, afirma: „Preoții și-au făcut mai mult decât datoria, și este o cinste pentru cler, care, alături de ostași, a dat mai mult decât i-am cerut noi pentru Țară și Neam". Cu adevărat, în pofida multor greutăți, inclusiv a ceea că „preotul nu era încetățenit în armată", fiind, la început, ironizat de unii ofițeri, corpul celor 250 de preoți mobilizați în Armata Română și-au făcut, mai mult decât li s-a cerut, datoria. Dintre aceștia, cinci au murit pe front, 19 au fost dați dispăruți (prizonieri), iar șase au fost răniți. Protopopul Constantin Nazarie raporta Marelui Cartier General Român, la sfârșitul campaniei: „În vremea luptelor, în vremea refacerii armatelor (iarna lui 1916/1917 — n.n.), ca și în vremea epidemiilor (tifos exantematic — n.n.), s-a văzut de toți importanța preotului în armată" și pleda ferm pentru „introducerea preoților în armată", după război, întrucât „singurul element care ar putea răspunde inteligent la transformarea cazarmei în școală este preotul, care — prin creșterea, educarea și instrucția ce i se dau — are capacitatea de a fi îndrumător autorizat aproape în toate manifestările vieții, luată în sfera mică, în care se învârtesc trebuințele morale, intelectuale și economice ale țăranului nostru (care forma, la acea dată, masa ostașilor — n.n.)".

Drept urmare, după demobilizarea generală, din aprilie 1921, și trecerea la organizarea armatei române în condițiile României întregite, opțiunea pentru instituționalizarea preoților în structurile militare (sub forma de cadre permanente, cu grade ofițerești asimilate) s-a întrupat ca realitate. Sfântul Sinod, în conlucrare

* Prof. dr., membru al Comisiei Române de Istorie Militară; lucrare recentă: ***Gheorghe I. Brătianu în dosarele Securității. Documente*** (în colab. cu Liviu Țăranu), București, Ed. Enciclopedică, 2006, 337 p. + 8 pl.

cu Ministerul de Război, a trimis corpurilor legiuitoare ale României spre a dezbate și adopta (Senatului, la 8 iulie 1921; Adunării Deputaților, la 19 iulie 1921) proiectul Legii privitoare la organizarea clerului militar, document ce a statuat, pentru prima dată în istoria armatei române, instituția preoților militari activi (permanenți).

La 23 aprilie 1921, când Senatul României a adoptat, în unanimitate, cererea de prioritate în procedură de urgență pentru dezbaterea proiectului

Preotul și oșteanul, un binom perfect conjugat întru slujirea interesului național românesc

de lege mai sus amintit, ministrul de Război, g-ralul Ioan Rășcanu, referindu-se la experiența dobândită de preoți în campanile anilor 1916–1919, afirma: „Preoțimea militară, care a însoțit armata în timpul războiului, a fost mai presus de orice laudă; ca adevărați apostoli, preoții n-au părăsit un moment postul lor sfânt și de onoare, ajutând ofițerimea spre a putea duce la glorie trupele". G-ralul Ioan Rășcanu cerea în termeni fermi „formarea unui corp preoțesc militar activ [...], oricare ar fi greutățile financiare prin care trecem", întrucât „acestea sunt prea mici în fața nevoii de a menține curat sufletul armatei, căci numai armata românească neatinsă (de flagelul bolșevismului — n.n.) ne va putea garanta propășirea națiunii noastre pe toate tărâmurile".

Adoptată de către Senat cu majoritatea de 50 de voturi contra unu și de Adunarea Deputaților cu majoritatea de 170 de voturi contra două, promulgată, la 20 iulie 1921, de către regele Ferdinand I prin Înaltul Decret nr. 3.378, Legea privitoare la organizarea clerului militar statua că „se admit în cadrele armatei, pentru necesitățile confesionale și ale dezvoltării sentimentului religios, preoții militari activi de orice rit" (art. 1), precum și constituirea Episcopiei Armatei, având în frunte inspectorul clerului militar, asimilat în gradul de general de brigadă, care „va fi un arhiereu, membru al Sfântului Sinod, ales dintre candidații recomandați de Sfântul Sinod, în înțelegere cu Ministerul de Război și care va fi numit episcop militar prin decret regal. El va purta titlul de «episcop de Alba Iulia»" (art. 15).

Precizăm că, la acea dată, ministru al Cultelor și Artelor era Octavian Goga, ministrul Finanțelor era Nicolae Titulescu, iar ministrul Justiției era Mihai Antonescu. Alături de ministrul de Război, general de brigadă Ioan Rășcanu, toți acești miniștri au contrasemnat Înaltul Decret nr. 3.378, din 20 iulie 1921, pentru promulgarea Legii privitoare la organizarea clerului militar. Cu asemenea temelie juridică, Episcopia Armatei române a fost pe deplin întemeiată. Timp de 27 de ani (1921– 1948), aceasta a existat, fiind reprezentată de episcopii militari Justinian Teculescu (1923–1924), Ioan Stroia (1925–1937) și Partenie Ciopron (1937–1948). I-a fost dat acestuia din urmă episcop militar, Partenie Ciopron, nu numai să ridice la maximum posibil, îndeosebi în anii războiului în Est (1941–1944), funcționalitatea Episcopiei Armatei, dar și să asiste la desființarea brutală a acesteia de către regimul totalitar comunist, la 22 august 1948, prin ordin al organelor militare superioare, ministrul Apărării Naționale fiind g-ralul Emil Bodnăraș.

Inițial, sediul Episcopiei Militare a fost fixat la București, apoi, din 1927, la Alba Iulia — Catedrala Încoronării. În anii 1940–1944, Episcopia Armatei a avut un organ de presă propriu, cu apariție lunară, „Arma Cuvântului", revistă ctitorită de vrednicul de pomenire episcope militar Partenie Ciopron, secondat de protopopul preoților militari, Ioan Dăncilă (1889–1983; protopop militar: 1923–1947). De-a lungul anilor, Episcopia Armatei române a traversat momente mai mult sau mai puțin faste, fiecare dintre episcopii militari care au slujit-o imprimându-i stilul propriu de activitate pastorală.

Episcopul Justinian Teculescu (1865–1932)

Apăstorit Episcopia Armatei de la 31 martie 1923, investit fiind de regele Ferdinand I al României, până la 17 decembrie 1924, când

(continuare în p. 52)

Prof. **Teodor M. Popescu** (1893–1973)

„De la Nero la Stalin"

„Creștinismul a cunoscut multe epoci de greutăți și de crize, dar nici una cu tâlcul celei de acum. De la Nero la Stalin, se înșiră pe veacuri opoziții și persecuții sângeroase, lovituri și sfâșieri dureroase, martiri și mărturisitori, apostați fricoși sau cinici, nedreptăți, batjocuri și profanări scandaloase, amenințări și insulte grave aduse lui Iisus Hristos și Bisericii.

Nimic până acum n-a egalat însă, ca impietate și ca primejdie, acțiunea anticreștină desfășurată de un sfert de secol în Republica Sovietelor și — ce e mai grav — pregătită acolo pentru a revărsa ca un torent de lavă sufocantă și ucigătoare asupra Bisericii și a lumii întregi.

Este de aceea un moment de hotărâre supremă în istoria creștinismului și un prilej de serioasă reflecțiune asupra peripețiilor de acum și de până acum ale Bisericii lui Hristos în lume. Creștinismul a reușit să se descătușeze de strânsoarea iudaizantă a legalismului mosaic, să triumfe asupra persecutorilor păgâni, să reziste fanatismului mahomedan. Este amenințat acum să fie distrus ca de un cataclism, înghițit ca de o fiară apocaliptică, de ateismul ofensiv al bolșevismului. Niciodată, nici chiar în epoca celor mai crude persecuții păgâne, dualismul Hristos – Antihrist, bine – rău, lumină – întuneric, spirit – materie n-a fost pus și trăit atât de tragic, ca experiență a omenirii, cum se pune și se trăiește în zilele noastre. Este ceasul unei lămuriri și orientări fatale sau providențiale pentru omenire, este, ca niciodată, ceasul creștinismului sau al anticreștinismului; nu doar al creștinismului sau al păgânismului, cum a fost la început, nici al credinței sau al necredinței în Dumnezeu, ci ceasul grav al credinței sau al anticredinței.

Este primul război organizat și propagate de o parte din omenire împotriva nu numai a oamenilor care cred, ci a lui Dumnezeu Însuși, în Care cred aceștia. Este o răzvrătire luciferică împotriva Creatorului, cum n-a mai fost în veac; și este mai gravă decât cea demonică, pentru că se încearcă nu întrecerea, nu egalarea lui Dumnezeu de către făptura Lui, ci repudierea ingrată și ostentativă, negarea pătimașă, uitarea, scoaterea Lui din mintea creaturii, ștergerea Lui dintre realități, pălmuirea și dezmoștenirea Lui — de putem zice — de către om, coroana creației divine. Bolșevismul a întrecut cu mult, în această privință, tot ce s-a putut concepe până acum împotriva creștinismului și a lui Dumnezeu. Și pentru ca paradoxul și scandalul să fie depline, se întâmplă aceasta pe pământul evlavios și mistic al «sfintei» Rusii pravoslavnice, în forme care ar putea uimi pe persecutorii de totdeauna. [...] Situația creștinismului era mai puțin grea sub Nero, decât sub Stalin. Iudaismul sectar, politeismul păgân și islamismul fanatic, cele trei pericole mai mari pentru creștinism până acum, au fost mai puțin pregătite și pornite să distrugă Biserica decât este bolșevismul. Nici Iulian Apostatul, nici Revoluția franceză, nici o zvârcolire anticreștină, din câte cunoaștem, n-a imaginat și n-a reușit împotriva lui Hristos ceea ce a imaginat și a reușit bolșevismul. Creștinii au căutat uneori în istorie o întruchipare a lui Antihrist, un tip anticreștin desăvârșit. Antihristul cel mai reușit, din câți au fost socotiți astfel, trăiește astăzi și este comunist; el este Stalin, țarul roșu. Acesta întrunește maximum de însușiri cerute pentru a-și juca rolul, în primul rând pe acela de a fi un renegat, un fost seminarist, care se pregătea să slujească lui Iisus Hristos. Acest fapt dă luptei Antihristului roșu o semnificație cum n-a mai avut lupta nici unui alt mare persecutor al creștinismului. [...]

Este momentul eroic și supreme al unei încordări uriașe, din care va trebui să iasă o lume mai bună sau mai rea, moment hotărâtor pentru destinele omenirii, pentru destinele spiritului. Se luptă pentru o cauză mare, care ne depășește ca indivizi, și se deschide o eră nouă, care va fi poate al patrulea ev.

Socotim a fi pentru noi un privilegiu și un stimulant sacru a ne ști de partea de care stă și dreptatea, și izbânda. Participarea neamului nostru la lupta împotriva comunismului [*autorul are în vedere implicarea României, alături de Axă, în războiul contra URSS, început la 22 iunie 1941 — n.n.*] este cea mai mare faptă de arme și de credință românească și cea mai măreață contribuție la marea carte a istoriei universale".

(Fragmente din prelegerea inaugurală ținută la Facultatea de Teologie din București, în noiembrie 1941, publicată cu titlul de mai sus în "Gândirea", ianuarie 1942, pp. 22–29; apud Vasile M. Popescu, ***Un martir al crucii. Viața și scrierile lui Teodor M. Popescu,*** ed. îngrijită de Gabriela Moldoveanu și Răzvan Codrescu, cu un documentar din arhivele Securității, alcătuit și comentat de Adrian Nicolae Petcu, cercetător CNSAS, București, Ed. Christiana, 2006, pp. 227–229, 242–243) ■

Editura Christiana,
Șos. Pantelimon, nr. 27, sector 2, 021591 București;
tel. / fax: (021)252.05.17; e-mail: scoalachr@yahoo.com

(urmare din p. 50)
Sfântul Sinod l-a ales episcop eparhial la nou înființata Episcopie Cetatea Albă, cu sediul la Ismail, în sudul Basarabiei. Născut la Covasna, fostul județ Trei Scaune, a fost hirotonit preot la 31 de ani, în 1896, iar din 1901, timp de 22 de ani, a funcționat ca protopop de Alba Iulia. A fost un înflăcărat unionist. Casa sa parohială era adesea folosită pentru întruniri în acest sens. Autoritățile austro–ungare chiar stabiliseră stâlpul de felinar de care avea să fie spânzurat când vor hotărî aceasta! În toamna lui 1918, a organizat Gărzile Naționale din Alba Iulia, fiind apoi ales președinte al Consiliului Național Român din județul Alba Iulia și delegat cu drept de vot la Adunarea Națională, din 1 decembrie 1918. Ca senator de Alba Iulia, a făcut parte din primul Parlament al României întregite. Avea 58 de ani când, în toamna lui 1922, Sfântul Sinod l-a ales episcop militar. Cu prilejul învestirii în această demnitate, adresându-se regelui Ferdinand I, a spus: „Primesc, în acest mare și sublim moment, cârja pe care Majestatea Voastră mi-o predă, ca simbol al puterii și datoriei de păstorire sufletească, mie, celui dintâi episcop al scumpei și vitezei noastre armate". Suveranul României a răspuns cu alese cuvinte, actuale și astăzi: „Dacă comandanților militari le este încredințată misiunea să învețe pe fiii țării cum să lupte și prin ce mijloace să biruiască, vouă [clerului militar activ — n.n.] vă revine datoria să-i pregătiți și să le înarmați sufletele ca să poată îndura toate greutățile și rezista la toate ispitele, întărindu-i în credința și în frica lui Dumnezeu".

Printre marile realizări ale episcopului Justinian Teculescu în timpul păstoririi sale în fruntea Episcopiei Armatei se înscriu: elaborarea Regulamentului pentru aplicarea Legii privitoare la organizarea clerului militar, din 1921; organizarea primelor trei concursuri pentru ocuparea posturilor de preoți militari activi (cu grade militare ofițerești asimilate; fără parohie civilă etc.), astfel încât, în intervalul 1 noiembrie 1924–1 aprilie 1925, prin cele trei concursuri, au fost recrutați 26 de preoți pentru a fi încadrați în structurile militare (regimente, divizii etc.); sfințirea împreună cu mitropolitul Pimen Georgescu al Moldovei și Sucevei a pietrei de temelie pentru Mausoleul de la Mărășești; organizarea aducerii de la Mărășești a rămășițelor pământești ale Eroului Necunoscut și înhumarea acestora în Parcul Carol, din București, în 1924. A trecut la cele veșnice la 16 iulie 1932, în vârstă de 67 de ani, fiind înmormântat la Covasna, în cripta familiei, conform dorinței testamentare.

Episcopul Ioan Stroia (1865–1937)

A avut o lungă păstorire în fruntea Episcopiei Armatei române, circa 12 ani, de la 20 iunie 1925 și până la trecerea la cele veșnice, în vârstă de 72 de ani, la 18 aprilie 1937, fiind înmormântat la Mănăstirea Sf. Ioan Botezătorul (azi, Schitul Sfântul Lazăr), ctitorită de el la Alba Iulia. S-a născut la 20 ianuarie 1865, în satul Cacova, jud. Sibiu. Avea 60 de ani când a fost hirotonit arhiereu al Episcopiei Armatei, în 1925, și era protopop de Sibiu și preot la Catedrala Mitropolitană, din 1908. Doctor în filosofie la Unviersitatea din Jena (1893), profesor de Teologie morală la Seminarul teologic ortodox din Sibiu, timp de aproape 30 de ani, autor de lucrări de specialitate și manuale teologice de profil, preotul dr. Ioan Stroia trecea drept un cărturar de seamă al bisericii la acea dată, cu o bogată experiență de viață și didactică.

Cel puțin două sunt marile sale împliniri ca episcop al armatei române: elaborarea, împreună cu preot colonel Iosef Serafim și preot maior Ioan Dăncilă, a lucrării ***Instrucțiuni provizorii asupra serviciului religios în timp de pace și în timp de campanie*** (14 capitole, 70 de articole, 47 pagini), extrem de utilă pentru caracterul ei practic; mutarea, în urma multor demersuri, a sediului Episcopiei Militare la Alba Iulia la Catedrala Încoronării, în 1927.

Din păcate, păstorirea episcopului Ioan Stroia în fruntea Episcopiei Armatei a avut carențe în ceea ce privește dinamismul activităților care se impuneau. Protopopul preoților militari, Ioan Dăncilă, afirma, în 1940: „Fără avânt și fără directive bine gândite, preoțimea armatei, în frunte cu un ierarh sensibil și foarte cumsecade, dar complet absent din angrenajul problemelor ce frământau sufletul oștirii, vegeta căutând să muncească așa cum îi trece prin minte [...]. Ajunsesem la un moment dat în trista situație ca organele în drept să pună problema dacă mai are armata nevoie de noi". Noua lege pentru organizarea clerului militar, adoptată de corpurile legiuitoare și sancționată de regele Carol al II-lea avea, în proiect, prevederi „ce egalau cu desființarea", afirmă același protopop militar. De menționat că respectiva lege, în forma adoptată, nu diferea mult de Legea privitoare la organizarea clerului militar, din 1921.

Episcopul Partenie Clopron (1896–1980)

A păstorit în fruntea Episcopiei Armatei române de la 1 octombrie 1937 până la 22 august 1948, când, în baza Legii nr. 177 pentru regimul cultelor, din 3 august 1948, art. 58–60, instituția clerului militar din armată a fost desființată, iar prin Decretul nr. 1.532, din 31

august 1948, al Prezidiului MAN, la propunerea ministrului Apărării Naționale, g-ralul Emil Bodnăraș, episcopul Partenie Ciopron a fost „șters din controalele armatei", începând cu data de 4 august 1948, când, conform decretului amintit mai sus, „îi încetează drepturile de asimilare în grad", adică nu mai face parte din cadrele active ale armatei, retrăgându-i-se gradul de general de brigadă pe care l-au deținut toți episcopii militari, în calitatea lor de inspectori ai clerului militar și episcopi de Alba Iulia, conform legilor de organizare a clerului militar, din anii 1921 și 1937.

S-a născut, la 30 septembrie 1896, în satul Păltiniș, din actualul județ Botoșani, într-o familie de țărani. După cele cinci clase primare în satul natal, a urmat Școala de cântăreți bisericești de la Iași, fiind apoi frate la Mănăstirile Gorovei și Slatina și cântăreț la strană. De la 1 noiembrie 1916 la 1 aprilie 1921, a fost sub arme, fiind avansat sergent în aprilie 1918. A luptat pe front, în compania de mitraliere a Regimentului 29 infanterie–Dorohoi (unde fusese recrutat), în perioada mai 1917–februarie 1918, fiind rănit grav, la brațul drept, în luptele de la Cașin–Oituz. După demobilizare, în 1921, a revenit la Mănăstirea Slatina, din actualul jud. Suceava, fiind tuns în monahism sub numele Partenie (numele său de botez fiind Ștefan) și hirotonit diacon. Din ordinul mitropolitului Pimen Georgescu al Moldovei și Sucevei a fost mutat la Catedrala Mitropolitană din Iași, întrucât avea o voce deosebită de cântăreț bisericesc. A urmat Seminarul teologic „Veniamin Costachi", din Iași (1922–1929), apoi Facultatea de Teologie Ortodoxă, din Cernăuți (1929–1933), unde, în 1937, și-a luat doctoratul în teologie. În aprilie 1934, mitropolitul Pimen Georgescu — modelul și protectorul său — l-a hirotonit preot și duhovnic pe seama Catedralei Mitropolitane din Iași, l-a cinstit cu rangul de arhimandrit și l-a numit exarh (inspector) al mănăstirilor din Arhiepiscopia Iașilor. Întrucât urmase Institutul pedagogic universitar din Iași (1934–1935), calificându-se profesor, a predat Religia la mai multe școli din Iași, inclusiv la Liceul de fete „Notre Dame de Sion" și la Școala monahală de la Mănăstirea Cetățuia–Iași.

La 17 iunie 1937, Sfântul Sinod l-a ales între cei trei candidați (din 15 propuși) pentru postul de episcop al armatei. Ministerul Apărării Naționale, prin adresa nr. 14.139, din 10 iulie 1937, a decis asupra sa, prevalând ca argumente, între altele, că luptase pe front, fiind distins cu „Crucea Comemorativă, 1916–1918", și că avea vârsta de 41 de ani. A fost hirotonit arhiereu pe seama Episcopiei Armatei, la 25 septembrie 1937, fiind investit în funcție de regele Carol al II-lea, la 8 octombrie 1937, și instalat la Alba Iulia — Catedrala Încoronării, două zile mai târziu.

Energic, competent, cu prestanță, episcopul Partenie Ciopron, ca vlădică al armatei române, a săvârșit mari și numeroase împliniri în cei 11 ani de păstorire, pe temeiul unui program coerent și unitar, gândit pe lungă durată. Mai întâi, având în vedere situația internațională tot mai tensionată, pe picior de război, a sporit numărul preoților militari activi, prin concursuri periodice, de la 30 la 108, câți au fost la sfârșitul celui de al doilea război mondial. Apoi, a

Cimitirul M-rii Văratec: mormântul lui Partenie Ciopron

pus rânduială gospodărească, pe criterii moderne (evidență, contabilitate, consiliu economic etc.), în toate garnizoanele unde funcționau confesori militari și bisericile (capelele) aferente, inclusive la sediul Episcopiei Armatei, de la Alba Iulia. S-a căutat, pe căi legale, să se sporească avuția materială a lăcașelor militare de cult (clădiri, mobilier, obiecte de cult, lăzi și altare de campanie etc.). Dar, poate cea mai importantă realizare înfăptuită de către episcopul Partenie Ciopron a fost legătura acestuia cu preoții militari de pe tot cuprinsul României Mari și cu masa ostașilor (ofițeri, subofițeri și trupă), din toate garnizoanele. În acest sens: **a)** a făcut vizite canonice, îndeosebi în zonele de frontieră (Basarabia, Banat, Crișana ș.a.), unde, în 1940, după rapturile teritoriale din vara acelui an, a însuflețit inimile ostașilor și nădejdea lor în dreapta izbândă, prin mari slujbe arhierești în aer liber; **b)** a emis permanent ordine circulare și pastorale către ostași, prin care exprima poziția bisericii în fața evenimentelor și măsurile concrete ce trebuiesc întreprinse; **c)** controla preoțimea militară, îndeosebi cea de pe front, în anii 1941–1945, nu numai prin vizite canonice, ci și prin dările de seamă periodice (lunare, trimestriale, semianuale); **d)** a înființat organul de presă al Episcopiei Armatei, revista lunară „Arma Cuvântului" (1940–1944), extrem de importantă ca document istoric astăzi, la fel ca și dările de seamă amintite mai sus.

Pe Frontul de Est (1941–1944), preoții militari români, pe lângă îndatoririle curente față de ostași (în tranșee, alături de ei în toate momentele grele ale luptei; slujbe religioase; înmormântarea celor căzuți pe câmpul de luptă și rânduiala cimitirelor, cu date de evidență riguroase etc.), la îndemnurile episcopului Partenie Ciopron au refăcut biserici transformatè de regimul sovietic în depozite sau cluburi de distracție, au încreștinat populație civilă de diferite vârste. Pe drept cuvânt, în 1942, ziarul bulgar „Slovo" lăuda misionarismul preoților militari români, afirmând că

Armata și Biserica, ed. coord. de cmdr. Ilie Manole, București, 1996, 295 p. (col. „Revista de Istorie Militară", 4)

aceștia au fost „primii misionari ortodocși" în teritoriile aflate dincolo de Nistru și de Bug.

În anii 1941–1944, din însărcinarea Sfântului Sinod, vlădica Partenie Ciopron a fost și locțiitor de episcop al Eparhiei Hotinului, cu sediul la Bălți, unde a reparat Catedrala Episcopală, a sfințit numeroase biserici în acea eparhie și a fondat revista „Biserica Basarabeană" (1942–1944).

Lovitura de stat de la 23 august 1944 a bulversat întreaga societate românească, iar instalarea guvernului dr. Petru Groza, la 6 martie 1945, și abdicarea silită a regelui Mihai I, la 30 decembrie 1947, au pregătit condițiile instituționalizării regimului totalitar comunist în România, începând cu anul 1948. Prin noul său regim politic, impus și controlat de sovietici, România cădea — ca urmare a nefastului „acord de procentaj" dintre Stalin și Churchill (octombrie 1944) — în sfera de influență a Moscovei. După august 1944, episcopul Partenie Ciopron și Episcopia Armatei române au suferit traume de tot felul, inclusiv controlul și amestecul direct al aparatului politic din armată — faimosul ECP (Educație, Cultură, Propagandă). Supravegherea permanentă a episcopului Partenie Ciopron și a preoților militari din Episcopia Armatei era la ordinea zilei, așa cum rezultă din documentele de arhivă emise de Biroul 2 Informații din MApN. După desființarea Episcopiei Militare, îndeosebi în anii 1950– 1962, episcopul Partenie Ciopron, în calitatea sa de stareț la Mănăstirea „Sfântul Ioan cel Nou", din Suceava a fost supun unui drastic regim de urmărire informativă de către Securitate, dosarul aflat în Arhiva CNSAS fiind doveditor din plin în acest sens. Urmărierea sa informativă de către Securitate nu a încetat nici în anii următori. În perioada 18 februarie 1962–1 ianuarie 1978, Partenie Ciopron a funcționat ca episcop eparhial la Episcopia Romanului și Hușilor, cu sediul la Roman. A decedat la 28 iulie 1980, fiind înmormântat la Mănăstirea Văratec, jud. Neamț. ■

Bibliografie minimală

● „Angustia", 10, 2006 (istorie–sociologie), Sf. Gheorghe, Ed. Angustia, 2006, pp. 125–136; ● ***Armata și Biserica***, coord. Ilie Manole, București, 1996 (col. „Revista de Istorie Militară", 4), pp. 173–220; ● Mircea Păcurariu, ***Dicționarul teologilor români***, ed. a II-a, București, Ed. Enciclopedică, 2002; ● „Lumina", an. II, nr. 237(527), din 30 septembrie 2006, p. 6.

DOSARELE ISTORIEI

Noi informații din fosta arhivă a Securității

1948: **Revenirea greco–catolicilor** la ortodoxie

Adrian Nicolae PETCU*

Procesul revenirii greco–catolicilor la ortodoxie și desființarea Bisericii Greco–Catolice din România reprezintă o problemă extrem de controversată în istoriografia noastră, vreme de peste 50 de ani, acest fenomen istoric fiind prezentat în mod subiectiv, confesional și propagandistic, atât de partea greco–catolică, cât și de cea ortodoxă. Greco–catolicii, ca parte lezată în acest proces, au dramatizat și învinovățind fără drept de apel pe ortodocși de cele consumate la 1948 și ulterior. Partea ortodoxă, de multe ori ca urmare a unei politici oficiale, impusă de propaganda regimului comunist, a încercat să acrediteze ideea conform căreia greco–catolicii ar fi revenit de bună voie la ortodoxie. Nici una dintre părți nu a folosit sursele menite să lămurească și să prezinte într-un mod obiectiv, specific cercetării istorice, acest proces istoric controversat. Noi documente descoperite în arhivele fostei Securități aduc o lumină nouă în fenomenul istoric și religios care și-a făcut loc începând cu toamna lui 1948.

Scenariu tipic sovietic

Unul dintre marile obiective ale regimului politic din România, de inspirație moscovită, a fost desființarea Bisericii Greco–Catolice. Actul revenirii credincioșilor și clericilor uniți la BOR a fost încurajat de factorul politic, din simplul motiv de a exercita un control cât mai riguros asupra acestora. În viziunea comuniștilor, Biserica Unită trebuia adusă în „lagărul democratic", în primul rând prin cooptarea unor reprezentanți ai clerului greco–catolic, apoi prin măsurile de rupere a legăturilor cu Vaticanul, considerat ca un focar al imperialismului occidental.

Atitudinea regimului comunist din România față de Biserica Unită a urmat îndeaproape scenariul sovietic din cazul ucrainean. Încă din toamna lui 1948, statul a trecut la măsuri administrative: strângerea de adeziuni de trecere la ortodoxie în rândurile clericilor, de multe ori cu ajutorul organelor de securitate, și convocarea unei adunări la Cluj, menită să proclame actul revenirii la BOR. După proclamația de la Cluj (1 octombrie), la București (3 octombrie), avea să se semneze actul sinodal al revenirii oficiale în sânul BOR.

În același timp, statul, prin organele administrative locale și de ordine, instituia comisii de acțiune pentru revenirea credincioșilor și preoților nesemnatari, care, până la 1 octombrie, erau circa 75 %. Statul își propusese ca dată de finalizare a acțiunii 21 octombrie 1948. Au existat chiar confuzii în perfectarea actelor de trecere la ortodoxie, deși acestea erau stipulate foarte clar în Legea cultelor, dar statul, „grijuliu cu libertatea cultelor", a publicat în regim de urgență și a trimis prin circulare explicațiile cu privire la trecerea la cultul ortodox. Ulterior, în data de 21 octombrie, tot într-un cadru ceremonial, la Alba Iulia, capul BOR a proclamat ruperea de Biserica Romei. Prin acest eveniment oficial, actul revenirii la ortodoxie a devenit „o mișcare populară cu caracter religios". Ultimul moment, din tot acest pachet de evenimente, a fost marcat prin declararea de către MAN a încetării existenței legale a Bisericii Greco–Catolice în România (1 decembrie 1948).

După această expunere sumară, se pune desigur problema gradului responsabilității fiecărei părți în această acțiune. Cea mai mare parte a istoriografiei greco–catolice înclină categoric către o responsabilitate totală a BOR. Însă, unele studii, bazate pe documente de arhivă și printr-o analiză atentă a memorialisticii și a izvoarelor de istorie orală, aduc în atenție o serie de considerații interesante în această privință. Spre exemplu, istoricul André Kom, în studiul „Unificarea Bisericii Unite cu Biserica Ortodoxă Română în 1948", consideră că, în actul din 1948, „rolul ortodocșilor ar fi relativ modest, mai mult ritual–ceremonial și instrumental. Doar în ultima fază, a consolidării unirii, rolul ortodocșilor va fi substanțial. În etapa întâia, contribuția BOR

* Cercetător, CNSAS; a coordonat, recent, lucrarea ***Partidul, Securitatea și Cultele, 1945–1989***, București, Ed. Nemira, 2005, 429 p. (col. „Biblioteca de istorie", coord. Silviu B. Moldovan).

Paginile de față reprezintă fragmente dintr-un studiu mai amplu, urmând a fi publicat în altă parte,însoțit de aparatul critic la care, aici, din rațiuni de spațiu, s-a renunțat.

se limitează la propagandă, în timp ce pregătirea administrativă este opera statului [...]. Rolul ceremonial corespunde modelării acțiunii sub forma contrafacerii unirii, din 1698".

În această ordine de idei, se înscrie documentul, datat 27 octombrie 1948, din Arhiva fostei Securități (*v. doc. 2, în anexă*). Este vorba de procesul-verbal întocmit cu ocazia ședinței care s-a ținut, în data de 27 octombrie 1948, la inițiativa ministrului Afacerilor Interne, Teohari Georgescu, și la care au participat ministrul Cultelor, Stanciu Stoian, directorul Direcției Generale a Securității Poporului, Gheorghe Pintilie, secretarul general pentru Trupe, Victor Drăgănescu, și șeful de Stat Major pentru Trupe, Nicolae Dobre. Problema dezbătută în această ședință a fost „trecerea Bisericii Greco-Catolice la Biserica Ortodoxă".

În această situație, remarcăm, de la bun început, că pentru statul comunist problema revenirii Bisericii Greco-Catolice la BOR era deosebit de importantă. Totodată, observăm că din partea BOR nu participa absolut nimeni, ceea ce denotă inițiativa exclusivă a puterii laice de a rezolva „problema uniată", cu ajutorul organelor de represiune și al instrumentului politic — Ministerul Cultelor.

Potrivit documentului, după o evaluare generală a situației — în care se susține că primele două etape „au reușit" —, se precizează că la ortodoxie au trecut 80 % dintre credincioși și 1.100 clerici, din 1.400. Însă, la toată această situație „fericită", ministrul Stanciu Stoian concluziona: „La ordinele Romei, reacțiunea a trecut la contraofensivă", susținută, în primul rând, de episcopii greco-catolici și preoții nereveniți. De altfel, în ședință se constată că această contraofensivă se concentrează în jurul centrelor diecezane și a unor mănăstiri, ca Bixad (jud. Maramureș) sau Obreja (jud. Târnava Mică), ale ordinului bazilitan.

Față de acestea, se propunea ca să se treacă la „o acțiune repede și simultană" de preluare a reședințelor episcopale, fixarea de domicilii obligatorii episcopilor uniți și mutarea tuturor factorilor de propagandă uniată (călugări și profesori) în locuri cât mai izolate. Etapele supuse atenției participanților la ședință, de către ministrul Afacerilor Interne, au un caracter represiv. Astfel, se trecea la „ridicarea tuturor bandiților", care sprijină activitatea „foștilor episcopi", pentru a fi duși într-o mănăstire. Următoarea etapă consta în chemarea prelaților uniți la București, „arestarea lor" și trimiterea la mănăstirea vizată. În același timp, se avea în vedere preluarea reședințelor episcopale și a catedralelor de către comisiile speciale instituite de Ministerul Cultelor. Ultima etapă era rezervată clericilor, care refuzau actul revenirii la ortodoxie la inițiativa politică, aceștia fiind preveniți de pedepsele ce le vor suporta în cazul continuării propagandei uniate.

Totuși, se pune problema cât de exacte sunt datele cuprinse în acest document. Potrivit acestuia, ședința fusese convocată de ministrul Afacerilor Interne, al cărui rol era de a rezolva chestiunea uniată. Această responsabilitate îi fusese dată de Secretariatul Biroului Politic al CC al PMR, în ședința din 8 octombrie 1948. Mai exact, la propunerea Anei Pauker, „ca în fruntea acestei acțiuni să fie pus un om cu însărcinare specială de la partid", Secretariatul „hotărăște ca tov. Teohari să răspundă deocamdată pentru acțiunea cu Uniții". Această hotărâre credem că a avut la bază poziția lui Teohari

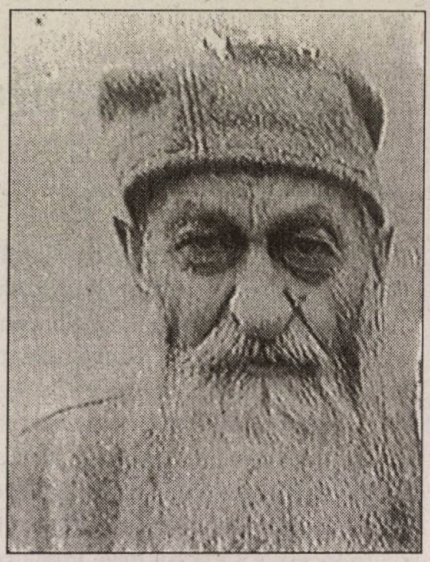

În „raiul" închisorilor comuniste: *aici*, Valeriu Traian Frențiu; Alexandru Rusu *(p. 57)*; **Iuliu Hossu** (p. 59)

Georgescu ca ministru al Afacerilor Interne. În această calitate, prin măsuri administrative și represive, putea accentua procesul de trecere la ortodoxie.

În ceea ce privește reacția liderilor uniți împotriva trecerii la „schismatici", în aceeași ședință a Secretariatului Biroului Politic, Gheorghiu-Dej spunea că „[Iuliu] Hossu, care este elementul polarizator, a primit însărcinare de la Vatican, a dat bani, a făcut conferințe în șase județe; [clericii uniți] au făcut excomunicări în biserici și vor să creeze o mișcare de masă contra unificării". Față de aceasta, Alexandru Moghioroș era de părere că „Hossu trebuie arestat și O'Hara să plece". Prin urmare, constatăm asemănarea cu propunerile din ședința ținută la MAI, în data de 27 octombrie.

În situația de față, se pune evident întrebarea: de ce s-a întârziat două săptămâni cu luarea măsurilor împotriva prelaților și clericilor rezistenți? O explicație ar fi termenul de 21 octombrie, fixat de guvern,

pentru strângerea tuturor semnăturilor pentru trecerea la BOR. Pe de altă parte, data de 29 octombrie era cea în care reprezentanții Bisericii Catolice din România aveau în vedere prezentarea noului Statut de organizare și funcționare la ministrul Cultelor, Stanciu Stoian, deși termenul era 4 noiembrie, potrivit Legii cultelor. [...]

„Plan prestabilit"

Reținerea episcopilor greco–catolici s-a efectuat potrivit celor hotărâte în ședința din 27 octombrie 1948, convocată de Teohari Georgescu. În acest sens, apelăm, din nou, la memoriile lui Iuliu Hossu, care, pe lângă evenimentele prin care a trecut, a notat și mărturiile fraților săi episcopi. Hossu spune în memoriile sale că se afla în București, când „arestarea sa" s-a petrecut în noaptea de 28/29 octombrie, la ora 1, 30, după care a fost dus la Ministerul de Interne. În privința celorlalți episcopi, Hossu ne încredințează că Valeriu Traian Frențiu, episcopul de Oradea, a fost reținut în aceeași noapte, la ora 1, ca și în cazul episcopului de Baia Mare, Alexandru Rusu. Diferit a fost cazul lui Ioan Suciu, administratorul apostolic al arhidiecezei de Alba Iulia și Făgăraș, care era ridicat încă din 27 octombrie (aceasta ca a doua reținere, prima fiind pe 16 septembrie) și cel al episcopului de Lugoj, Ion Bălan, care a fost reținut în după amiaza zilei de 29 octombrie. De altfel, toate acestea, în percepția lui Iuliu Hossu, se întâmplaseră „după un plan prestabilit, ridicând pe unul cu o minciună și pe altul cu alta, precum ne-am lămurit împrumutat, după așezarea noastră în altă parte [la Dragoslavele, n.n.]".

În privința arestării episcopului Ioan Suciu, semnificativ ni se pare a fi primul document, reprodus în anexa acestui articol. Acesta este un act de protest scris de episcopul Ioan Suciu, administrator apostolic al Mitropoliei Blajului, în data de 12 octombrie 1948, către Președinția Consiliului de Miniștri, în care descrie, pe scurt, tratamentul la care sunt supuși clericii și credincioșii greco–catolici de către autoritățile civile în campania strângerii de semnături pentru revenirea la BOR. De la bun început, observăm că prelatul unit nu vorbește în nici un fel de vreun amestec al celor din BOR la „prigoană", ci numai de amestecul brutal al autorităților civile în campania de revenire. [...]

Acest document, prin conținutul său, dar și prin rezoluțiile pe care le poartă, vine să aducă completări serioase în privința datei și a motivațiilor arestării episcopului unit Ioan Suciu.

Potrivit procesului–verbal încheiat, la 27 octombrie 1948, cu ocazia ținerii ședinței privitoare la trecerea Bisericii Greco–Catolice la BOR, între responsabili din MAI și Ministerul Cultelor, observăm că nu există o concordanță între hotărârea acestora și momentul arestării lui I. Suciu. Mai bine zis, în cadrul acestei ședințe, se hotărăște arestarea episcopilor greco–catolici, dar episcopul Ioan Suciu este arestat în ziua ținerii acestei importante ședințe. De ce? Răspunsul îl avem din documentul pe care îl prezentăm cu această ocazie. Ordinul de arestare, dat de adjunctul șefului MAI, era gata încă din 22 octombrie, fiind preluat de Gh. Pintilie la 26 octombrie, astfel fiind pus în aplicare în urma telegramei trimise de șeful Anchetelor Penale din Securitatea Poporului. Practic, arestarea lui Ioan Suciu nu a depins de hotărârea ședinței din 27 octombrie, ci de decizia ministrului adjunct al Afacerilor Interne, Marin Jianu.

Astfel, recapitulând, episcopii uniți au fost arestați, potrivit documentelor pe care le-am semnalat și a memoriilor episcopului Iuliu Hossu, în noaptea de 28 spre 29 octombrie, mai puțin Ion Bălan, care a fost ridicat în după–amiaza zilei de 29 octombrie. Cel care nu avea să fie arestat în baza hotărârii luate în ședința din 27 octombrie, ci printr-o decizie a ministrului adjunct al Afacerilor Interne, a fost Ioan Suciu.

În ceea ce privește mobilul arestării lui Ioan Suciu putem să ne lămurim din rezoluția lui Marin Jianu. Ministrul adjunct susținea că I. Suciu folosește titlul de episcop în mod abuziv, ceea ce, în așezarea legislativă impusă de comuniști, era adevărat. Spunem aceasta deoarece prin Decizia ministerială nr. 33.847, din 3 septembrie 1948, „privind însărcinarea P. S. dr. Ioan Suciu ca administrator apostolic al Arhidiecezei Blajului, se anulează pe data prezentei decizii". Altfel spus, Stanciu Stoian, ministrul Cultelor, îl demitea pe Ioan Suciu din postul de mitropolit al Blajului. Mai mult decât atât, prin adoptarea Decretului nr. 243, din 18 septembrie

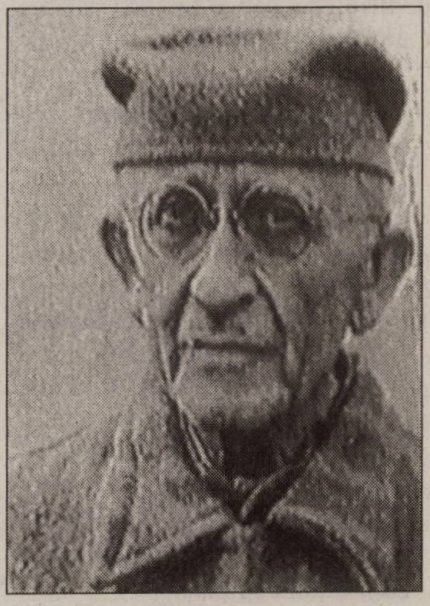

1948, se reducea substanțial numărul eparhiilor cultelor din RPR, Bisericii Greco–Catolice revenindu-i două eparhii. Acestea două eparhii erau, potrivit unei decizii publicate în același „Monitor Oficial", din 18 septembrie 1948, cea de Cluj–Gherla, condusă de Iuliu Hossu, și vicariatul de București, condus de Vasile Aftenie.

Practic, din punctul de vedere al autorității politice din RPR, atunci când Ioan Suciu semna ca episcop de Blaj, acesta săvârșea un abuz. Astfel, putem înțelege de ce Marin Jianu invoca motivele mai sus precizate pentru arestarea lui Ioan Suciu. În plus, acesta din urmă mai „instiga" poporul împotriva măsurilor luate de guvern, adică a campaniei de semnături pe care autoritățile civile o începuseră pentru revenirea greco–catolicilor la BOR. Din acest punct de vedere, se poate susține faptul că prima arestare a lui Ioan Suciu (27 septembrie) a avut același mobil: influențarea clericilor și credincioșilor uniți de a nu semna trecerea la ortodoxie, acțiune care o ducea prin statutul său de episcop și mitropolit de Blaj, deci cap al Bisericii Greco–Catolice din România. [...]

Reacția ortodoxă

Istoriografia greco–catolică a reținut că responsabil pentru desființarea abuzivă a Biserici Unite este BOR, prin reprezentanții săi, mitropolitul Nicolae Bălan, respectiv patriarhul Justinian Marina. Însă, documentele de arhivă vin să contrazică, în mare parte, această ipoteză. De pildă, într-un document de la începutul anilor '50, mitropolitul Nicolae Bălan era prezentat ca unul care „a avut manifestări ostile, a luat o serie de măsuri pentru îndepărtarea preoților greco– catolici reveniți".

Ce s-a dorit să se spună prin această afirmație, putem afla din alte documente al Securității, unele chiar întocmite în timpul evenimentelor din toamna lui 1948, altele în timpul consolidării revenirii. În acest sens, relevantă este predica ținută de mitropolitul ardelean la preluarea catedralei din Blaj, din care redăm câteva pasaje: „[...] Poporul nostru românesc a fost crescut în spiritul bisericii răsăritene. Biserica răsăriteană a stat încă din vremuri vechi lângă poporul român iobag. A venit anul 1700, când o parte din servitorii altarului s-au rupt de această biserică, dar, cu tot actul de la 1700, biserica română nu a putut fi destrămată. Noi nu avem nimic cu papa și nici o vorbă legănată pentru el. Știm însă că el, în nici un caz, nu poate ține locul lui Hristos, deoarece Hristos e cu noi în tot locul și în tot momentul și nu poate fi înlocuit cu nimeni altul. La Judecata de Apoi, Dumnezeu nu ne va întreba dacă am ascultat de papă, ci ne va întreba dacă am împlinit toate poruncile Lui. Noi nu am adăugat cu nimic și nici nu am scos din comoara învățăturilor lui Hristos.

Am auzit că s-au spus din acest loc cuvinte grele pentru biserica noastră, dar poate au fost spuse din supărare. Însă, noi, cu inimă împăcată, zicem Dumnezeu să-i ierte".

Din discursul ierarhului ardelean, surprindem tema infaibilității papale, potrivit dogmei catolice, pe care o întâlnim și în documentul semnat de episcopul Ioan Suciu. Aceasta se pare că a fost o temă mult discutată în toamna lui 1948, atunci când BOR încerca, prin convingere, readucerea greco–catolicilor la ortodoxie. În cazul misiunii duhovnicești conduse de părintele Arsenie Boca, în mijlocul maicilor greco–catolice de la Cluj, în prima jumătate a anului 1949, aceasta a fost principala temă teologică discutată. Duhovnicul ortodox a încercat să le demonstreze maicilor greco–catolice că dogma papalității nu se bazează pe revelație, pentru că este o doctrină recentă, contrară Evangheliei și periculoasă pentru mântuire.

Prin urmare, mitropolitul Ardealului dorea ca acest deziderat al său, de revenire a greco–catolicilor la ortodoxie, să se împlinească prin arme spirituale și nicidecum prin implicarea autorităților statului, cu folosirea presiunii fizice. De aceea, nu s-a implicat în mod hotărâtor în acest proces inițiat de stat, după cum arată destul de limpede documentele Securității. Într-o radiotelegramă a Securității Sibiu către București, datată 18 octombrie 1948, se spune: „Raportăm că acesta [mitropolitul Nicolae Bălan, n.n.], cu ocazia unei consfătuiri a preoților greco–catolici, la Sibiu, care au acceptat unificarea, a fost invitat să ia parte la ședință, pentru a arăta prin prezența sa importanța ce o dă actului unificării bisericilor române. Mitropolitul Bălan a refuzat însă categoric să ia parte la această întrunire, afirmând că este sub demnitatea lui de a merge, propunând a i se prezenta un act de supunere, care să-i fie prezentat de către o delegație de preoți greco–catolici. De asemenea, mitropolitul a mai declarat că el nu intenționează să participe la congresul preoților greco–catolici, care va avea loc la Alba Iulia, și va îndemna să procedeze la fel și patriarhul Justinian". Astfel, se constată că, pe lângă **lipsa de implicare** a mitropolitului, informatorii Securității consemnau chiar **refuzul** acestuia de a participa la solemnitățile care urmau să se consume în vederea primirii greco–catolicilor reveniți. Gestul mitropolitului se încadra în refuzul pe care îl manifesta, în general, față de solicitările autorităților statului de a se implica în actul

revenirii, după cum ne încredințează același document: „Din această atitudine a mitropolitului Bălan, din pasivitatea adoptată în timpul campaniei de unificare, precum și din atitudinea preoților din jurul său, rezultă că mitropolitul Bălan, cu viclenia ce îl caracterizează, nu numai că nu dă concurs și încurajare preoților greco–catolici, dar are chiar manifestări dușmănoase unificării în ocaziile ce se dau. Urmărim atitudinea sus–numitului față de unificare și vom raporta la timp orice noi constatări".

Acest aspect este întărit de un alt document, din 14 octombrie 1948: „Odată început procesul de unificare, [mitropolitul, n.n.] nu desfășoară nici o activitate mai pronunțată pentru a determina credincioșii să treacă la ortodoxism. Se observă că mitropolitul Bălan a adoptat o atitudine mai mult de neutralitate, nevoind a se angaja direct în acest proces. În urma acestui fapt, și preoții ortodocși din jurul său au adoptat o atitudine de pasivitate fără să ia parte la vreo propagandă religioasă printre credincioșii greco–catolici de la sate".

Odată revenită o parte a clericilor uniți la ortodoxie, aceștia au beneficiat de un tratament nu prea bun din partea mitropolitului Nicolae, pe care el îi considera chiar „trădători". Dintre preoții reveniți, ca Victor Băițanu, din Opuș, jud. Târnava Mică, sau Marian Boian, din Rupea, jud. Târnava Mare, aceștia și-au dat demisia, mai ales din cauza protopopilor, vechi ortodocși, considerați ca fideli mitropolitului Nicolae Bălan. La nivelul centrului eparhial, în același document al Securității din Sibiu, datat 27 mai 1949, se arată cum oamenii aceluiași prelat „caută prin orice ocazie să îngreuneze munca vicarului [Traian] Belașcu și [a] consilierului Geangalău, ținându-i cât mai mult la distanță. Aceeași atitudine a avut-o mitropolitul Bălan în chestiunea numirii protopopilor, unde foștilor reveniți li s-au dat posturi de puțină importanță". Acest raport era rezultatul ordinului trimis, prin telegraf, de colonelul de securitate Gavril Birtaș, la 12 mai 1949, prin care cerea: „Raportați de urgență dacă, în raza direcțiunii dvs., foștii preoți greco–catolici trecuți la ortodoxie sunt nemulțumiți de felul cum sunt tratați de către episcopi și consilieri ortodocși și dacă aveți cazuri de demisii în urma nemulțumirilor sau din alte motive". [...]

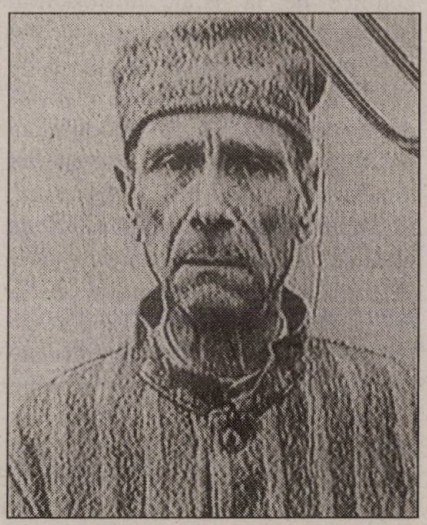

Aceeași situație, poate chiar mai gravă, se găsește la cinci ani după actul revenirii. Practic, autoritățile se îngrijeau îndeaproape de rezolvarea acestei situații, dar și de aniversarea care urma să se consume. Astfel, într-o notă dată de „Pădure", din 22 septembrie 1953, se arată cum mitropolitul Nicolae Bălan refuza ca acest eveniment să se consume într-un cadru cât mai amplu, precum dorea Bucureștiul, probabil la presiunea Ministerului Cultelor: „Patriarhia a făcut un program pentru comemorarea a 5 ani de la unificarea bisericilor, pe ziua [*sic!*] de 3 și 4 octombrie a.c., la Sibiu, unde să fie convocați toți episcopii din Ardeal. Cu această ocazie, urmau să se facă și anumite propuneri pentru a se face decorări. Acest lucru a fost comunicat telefonic de către directorul de cabinet al Patriarhiei, Gaju [corect: Gagiu, n.n.], vineri, 18 septembrie a.c., vicarului Belașcu, care i-a adus la cunoștința mitropolitului Bălan. Mitropolitul însă a refuzat, zicând că nu are rost să se facă la Sibiu, ci să se amâne la Alba Iulia, pe data de 21 octombrie 1953. Când directorul Gagiu a vrut să vorbească, personal, acest lucru cu mitropolitul Bălan, acesta a refuzat să vorbească cu el, zicând că este în bibliotecă și că nu admite să se facă comemorarea și la Sibiu, și la Alba Iulia. Secretarul Munteanu a afirmat că, dacă Patriarhia mai revine în această problemă, el nu va da legătura telefonică cu mitropolitul. În ziua de 22 septembrie a.c., de dimineață, s-a primit o telegramă, semnată de patriarh, prin care îl roagă pe mitropolit să convoace episcopii din Ardeal, în sensul celor de mai sus. La aceasta, mitropolitul a spus că el contestă telegrama și a dat dispoziții lui Munteanu ca să o trimită înapoi, cu adresă, la Patriarhie". Față de această situație, informatorul era dirijat de ofițerul de Securitate „să urmărească în continuare desfășurarea problemei și să ne țină la curent".

Aceeași situație este semnalată în al cincilea document pe care îl reproducem mai jos. Este vorba de un raport al vicarului mitropolitan Traian Belașcu, care, în calitate de lider al clericilor foști greco–catolici din Biserica BOR, întocmește un raport către noul ministru al Cultelor, Petre Constantinescu–Iași, probabil la cererea acestuia din urmă. Documentul este extrem de relevant pentru poziția mitropolitului Nicolae Bălan față de foștii uniți aduși în BOR de către

autoritățile statului, dar și pentru reacția acestora din urmă față incisivitatea manifestată de prelatul ardelean. Documentul aduce în atenție situația clerului revenit din Ardeal, în special, din Eparhia Sibiului, unde autorul raportului stăpânește datele problemei. Belașcu scoate în evidență sprijinul dat de episcopul Valerian Zaharia, episcopul Oradei, pentru consolidarea revenirii, în contrast cu refuzul permanent, chiar vehement al mitropolitului ardelean. În descrierea cauzelor la situația în care se afla revenirea greco–catolicilor din Arhiepiscopia Sibiului, Belașcu se folosește și de dușmănia pe care o avea față de Nicolae Bălan, acuzându-l de comportament cameleonic încă din perioada interbelică, în relațiile cu funcționarii de confesiune greco–catolică. Însă, autorul ignoră deliberat confesionalismul politic interbelic în favoarea Bisericii Catolice, atunci când același Nicolae Bălan protesta față de comportamentul negativ al guvernării țărăniste, conduită susținută îndeaproape de clericii ortodocși ardeleni din Asociația „Andrei Șaguna". Din document, reiese clar că N. Bălan este ținta unei denigrări, de care Belașcu se ocupa încă din 1949, atunci când, împreună cu clericii foști uniți, el și aceștia au conspirat împotriva episcopilor ortodocși ardeleni, dorin ocuparea unor scaune eparhiale. Acestor mașinațiuni — pe care Ministerul Cultelor le susținea și de care Vasile Luca și alți lideri comuniști nu erau străini — a căzut victimă episcopul Nicolae Popovici, de la Oradea, de a cărui cădere vicarul Andrei Coman, ex greco–catolic, a fost direct responsabil.

Nici de bunurile foste greco–catolice de la Blaj, mitropolitul Nicolae Bălan, nu se interesa, potrivit unei note informative, din 30 iunie 1952. În acest document, se relatează despre preotul Adrian Teodorescu, din Blaj, care semnalase Mitropoliei din Sibiu cum se săvârșise o spargere în arhiva fostei mitropolii unite, de unde se sustrăseseră documente care, se pare, interesau Ambasada URSS din România: „Preotul Teodorescu făcuse, cu doi ani înainte, repetate rapoarte către Mitropolia din Sibiu despre starea Arhivei și a bibliotecilor fostei Mitropolii unite de la Blaj, care, acum, aparțin de Mitropolia ortodoxă din Sibiu, arătând că ele nu se găsesc în deplină stare de securitate, cerând tot de atâtea ori luarea de măsuri urgente pentru punerea lor la adăpost, lucru pe care mitropolitul Bălan a refuzat categoric să-l aducă la îndeplinire. Mitropolitul Bălan a declarat, în mai multe rânduri, către vicarul său, Belașcu: «Eu n-am luat nimic de la Blaj și nu-mi trebuie nimic! Nu le aduc la Sibiu»".

În concluzie, potrivit documentelor semnalate în materialul de față, problema revenirii greco–catolicilor la ortodoxie trebuie rediscutată, în primul rând, în lumina documentelor Securității, dar și a celor de la fostul Minister al Cultelor și cele confesionale. Totodată, este nevoie de obiectivitate și de o cunoaștere cât mai largă a problemelor de ordin teologic, care se întâlnesc la tot pasul în această temă fundamentală pentru istoria bisericească a românilor.

*****

1

„MITROPOLIA ROMÂNĂ UNITĂ, BLAJ
Nr. 3.544/1948

Onor,

PREȘEDINȚIA CONSILIULUI DE MINIȘTRI

Excelență,

Domnule președinte,

Singurul cuvânt cu care putem numi acțiunea pornită împotriva Bisericii Române Unite, a preoților și credincioșilor ei este: **prigoană**.

Deși înțeleptele legi ale RPR ocrotesc libertatea religioasă, totuși autoritățile statului amenință pe funcționarii săi cu destituirea, cu punerea în disponibilitate etc., dacă nu părăsesc Biserica Catolică și nu se fac ortodocși. O seamă de preoți–protopopi sunt închiși de organele Securității, dimpreună cu mulți preoți, al căror număr crește din zi în zi, tot pentru aceeași cauză religioasă. Unii au fost și sunt bătuți până la desfigurare, pentru că refuză trădarea cauzei lui Dumnezeu. Mulți, apoi, sunt urmăriți și fugăriți ca o pradă, din aceleași pricini.

Ardealul s-a preschimbat într-o vale a plângerii și a indignării față de această acțiune împotriva Bisericii române unite, care subminează însăși pacea poporului și slăbește încrederea în conducătorii lui vremelnici.

Aducându-vă la cunoștință aceste crunte fapte, care, în pofida legilor juste și înțelepte, desfigurează fața Bisericii Române Unite, mărturisim, deodată cu viul nostru protest și neclătinata credință catolică, atașamentul sufletesc la Locțiitorul Domnului Isus pe pământ, rugându-vă să binevoiți a dispune încetarea persecuției pornite împotriva preoților și [a] credincioșilor Bisericii Române Unite.

Blaj, la 12 octombrie 1948
† Ioan Suciu,
Episcop".

ACNSAS, fond Informativ, dosar 5.331, vol. 1, f. 202

2

„PROCES–VERBAL

1) Astăzi, 27 octombrie 1948, la ordinul tov. ministru Teohari Georgescu, s-a întrunit, la MAI, un colectiv pentru soluționarea problemelor ce sunt deschise prin trecerea Bisericii Greco–Catolice la Biserica Ortodoxă.

Au participat: tov. ministru Teohari Georgescu; tov. ministru Stanciu Stoian, ministrul Cultelor; tov. g-ral maior Pintilie, dir. gen a Securității Poporului; tov. g-ral maior Drăgănescu, secr. gen. pt. Trupe; tov. lt. col. Dobre, șeful de Stat Major pt. Trupe.

2) După ce s-au citit sintezele informative ale secr. g-ral Trupe și Dir. Gl. a Sec. Poporului referitoare la problema deschisă, tov. ministru Stanciu a făcut un raport asupra situației, trăgând concluzia că: ● primele două etape ale operațiunii de unificare au reușit; ● au trecut la ortodoxism circa 80% din populația greco–catolică și 1.100 preoți din 1.400; ● reacțiunea, la ordinele Romei, a trecut la contraofensivă, creându-se focare de agitație, între care cele mai periculoase sunt, în ordinea importanței: Blaj; Cluj; Mânăstirea Bicsad; Oradea Mare; județul Mureș; județul Năsăud (Valea Someșului); jud. Someș; în aceste zone, punctele primejdioase de agitație sunt constituite la reședințele episcopale și catedralele greco–catolice, unde foștii episcopi duc o activitate febrilă, creând o stare de încordare periculoasă; remarcă îndeosebi activitatea depusă de fostul episcop Suciu, din Blaj; ● este momentul prielnic să se treacă la lichidarea focarelor de agitație și propagandă dușmănoasă, deoarece enoriașii și bisericile, trecând la ortodoxism, nu mai pot funcționa catedralele sau reședințele episcopale.

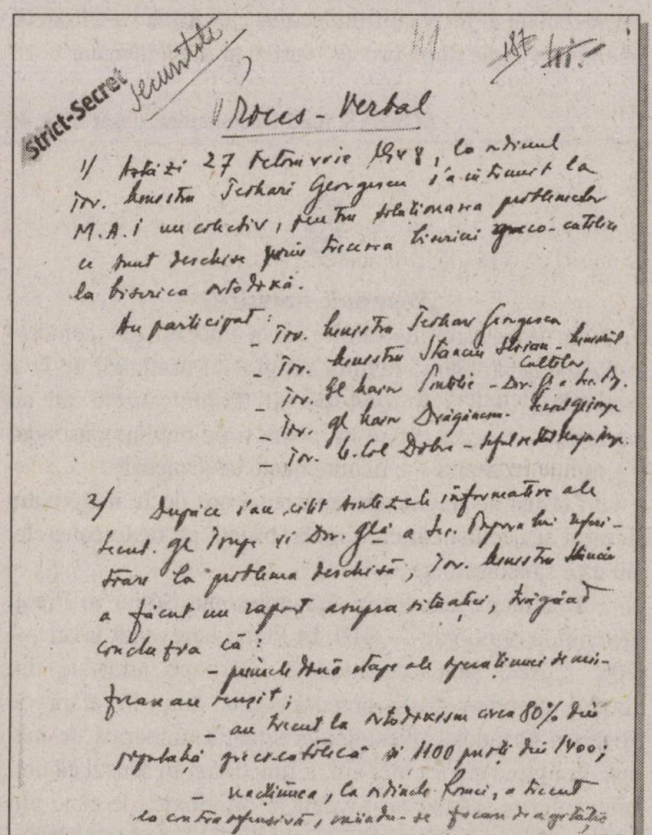

Propune:

a) să se treacă la o acțiune repede [*sic!*] și simultană, de luarea în primire a reședințelor episcopale și a catedralelor;

b) să se fixeze domicilii obligatorii foștilor episcopi;

c) să se mute călugărițele din Blaj, la Mânăstirea Obreja;

d) profesorii greco–catolici din Blaj să fie imediat mutați în diferite părți ale Republicii [Populare Române].

3) Tov. ministru Teohari Georgescu arată următoarele: **a)** ne găsim într-o fază înaintată în ceea ce privește rezultatul unificării, dar suntem în întârziere cu măsuri, care ar fi trebuit să fie luate mai de mult; **b)** trebuiau adunați bandiții chiar în timpul adunării de la Alba Iulia; astăzi, ei au trecut la acțiune după ordinele lui O'Hara, după ai stăpânilor anglo–americani; **c)** azi, trebuie să fim atenți, pentru ca acești bandiți să nu creeze o problemă catolică, iar cei ce au semnat pentru unire să se întoarcă.

Se pune, deci, o problemă hotărâtă pentru a pasa lovitura dușmanului și a da noi lovituri de nimicire, pentru a nu mai putea bandiții să ridice capul.

Vom proceda, totuși, cu tact:

Hotărăște:

● În noaptea de 28/29. X, vor fi ridicați toți bandiții care sprijină activitatea foștilor episcopi (maximum 40 persoane) și vor fi duși într-o mănăstire, sub pază;

● Vor fi chemați la București cei patru episcopi, vor fi arestați și duși la aceeași mănăstire, arătată mai sus;

● În ziua de 29. X, Consiliile de preluare, pregătite de Ministerul Cultelor, vor proceda simultan la preluarea reședințelor episcopale și ale catedralelor;

● Călugărițele din Blaj să fie ridicate și duse la Obreja;

● Să se ia măsuri ca popii profesori din Blaj să fie imediat mutați în centre compact ortodoxe;

● **Să fie adunați cei 300 preoți greco–catolici, care nu au trecut la ortodoxism, și să li se arate [că] guvernul nu are nimic împotriva voinței lor de a-și păstra religia, însă, orice încercare de agitație, orice act dușmănos nu va fi sub nici un motiv tolerat, ci dimpotrivă, va fi sancționat așa cum se cuvine.**

Cere să se prezinte o dare de seamă asupra evenimentelor de la Bicsad și Lăpuș".

ACNSAS, fond Documentar, dosar 45, ff. 39–40

3

„PROCES–VERBAL
Astăzi, ziua ..., luna ..., anul ...

Subscrișii ..., delegat clerici și delegat mirean, din partea Comitetului de acțiune pentru reunirea Bisericii Greco–Catolice cu Biserica Ortodoxă Română, convocați fiind de PC ... , protopop ortodox al județului ..., și formând împreună cu C. Sa comitetul de inițiativă, la data sus arătată și în asistența organelor administrative locale mai jos semnate, ne-am prezentat la Episcopia Greco–Catolică din ... , pentru a lua în primire și păstrare bunurile bisericești episcopale, mai jos arătate, bunuri care în urma trecerilor comunităților locale (parohiilor) greco–catolice la ortodoxism nu mai pot forma proprietatea cultului greco–catolic, rămânând ca atribuirea lor definitivă să se facă conform legii.

Comitetul de inițiativă, împreună cu ..., găsit la fața locului, a luat în primire și păstrare:

Catedrala greco–catolică din ..., împreună cu întregul inventar, cuprinzând toate lucrurile aflătoare întrânsa.

Reședința episcopală greco–catolică din ..., împreună cu întregul inventar, cuprinzând mobilierul și lucrurile aflătoare acolo.

Cele două inventare semnate de noi și reprezentanții autorităților locale asistente, împreună și cu delegatul episcopiei greco–catolice (dacă e cazul), se atașează prezentului proces–verbal cu mențiunea că aceste bunuri au fost date în custodie și anume: Catedrala cu întregul inventar PC preot ..., reședința episcopală cu întregul inventar domnului...

Domnii custozi au primit câte o copie de pe prezentul proces–verbal și inventarul respectiv.

Drept care am încheiat prezentul proces–verbal, în cinci exemplare, în orașul ... la data de mai sus.

COMITETUL DE INIȚIATIVĂ,

.....

Din partea Episcopiei greco–catolice ...

În fața noastră ...".

ACNSAS, fond Documentar, dosar 45, ff. 45–45 v

4

„NOTĂ
SPECIALĂ PENTRU BLAJ

În procesul–verbal, în loc de Episcopie se va scrie Mitropolie sau Arhiepiscopie.

La enumerarea bunurilor, se va specifica și punctul 3, Mănăstirea de maici «Institutul Recunoștinței», împreună cu întregul inventar al lucrurilor aflătoare acolo, arătându-se că maicile au fost transportate și așezate la Obreja, iar Institutul a fost predat în custodia domnului ... , ca reprezentant al Inspectorului școlar ... , căruia i s-a lăsat de asemenea copie după proces–verbal și după inventar".

ACNSAS, fond Documentar, dosar 45, f. 46

5

„Domnule ministru,

În urma sarcinii primite de a întocmi un memoriu referitor la problema actului religios al unificării de la 1 octombrie 1948 și, în mod special, despre cauzele care au contribuit ca acest act să nu poate fi pe deplin consolidat — nici până astăzi —, înaintez cele ce urmează:

I. Deși au trecut aproape cinci ani de la înfăptuirea acestui act, totuși, situația reală, bazată pe fapte concrete, nu este satisfăcătoare.

1. Situația actuală în Arhiepiscopia Sibiu: **a)** Preoți reveniți la ortodoxie — 210; **b)** Preoți nereveniți la ort. — 200. Cifrele sunt concludente. Aproape jumătate din totalul preoților foști greco–catolici sunt în afară de Biserica Ortodoxă. Desigur că situația numerică de mai sus, în timpul celor cinci ani, a funcționat în sensul că unii preoți din rezistență au revenit la ortodoxie, pe când alți preoți, reveniți la început au trecut după aceea în rezistență.

Totuși, procentajul, în general, este cel care se desprinde din cifrele sus menționate.

2. Situația din celelalte eparhii ardelene. Deși nu am date statistice precise din celelalte eparhii, totuși, situația nu este mai bună decât în Arhiepiscopia Sibiului. La această situație, se mai adaugă faptul că o parte din acești preoți, care nu au revenit la ortodoxie, n-au stat în pasivitate, ci au fost antrenați de anumite cercuri clericale reacționare într-o acțiune de rezistență activă, așa cum a reieșit din procesele care s-au dezbătut la Cluj, Sibiu și Oradea Mare.

Totuși, în Eparhia Oradea, datorită colaborării dintre episcopul Valerian [Zaharia] și vicarul C. Pop, ca și datorită faptului că nu se fac discriminări la repartizarea parohiilor, între preoții vechi ortodocși și cei reveniți se pare că situația începe a se îmbunătăți.

II. În cele ce urmează, voi încerca să stabilesc unele cauze care au determinat ca aproape 50% din foștii preoți greco–catolici să se găsească și astăzi în rezistență.

1. Una din primele cauze este convingerea religioasă. Mulți preoți și-au făcut caz de conștiință din convingerea lor, având credința că singura religie adevărată este cea pe care a profesat-o și că în afară de aceasta nu este mântuire. Astfel de cazuri mi-a fost dat să le verific personal, în discuțiile avute pe teren cu diferiți preoți. La toate argumentele aduse de mine, că religiile ortodoxă și cea greco–catolică sunt aproape identice, totuși, mulți dintre ei s-au încăpățânat în această atitudine spunând că sunt gata să sufere orice consecințe.

Explicația acestei atitudini se află în faptul educației religioase, primită în școală și în mod special în teologie, unde s-a profesat de la catedră că singura religie mântuitoare este religia catolică cu toate riturile ei.

2. O altă cauză se află în faptul că vârfurile clericale, în preajma unificării, au lansat știrea în preoțime că situația internațională se va schimba în curând, deci să reziste cu orice preț pentru a nu fi socotiți apostaziați de la credință și eventual caterisiți.

Acest lucru reiese și din procese, unde s-a văzut acțiunea mistică a unor călugărițe, care profetizau sfârșitul regimului de democrație populară. Aceasta cu scopul de a întări spiritul rezistent în preoțime.

3. Tot o cauză care a contribuit ca unii preoți să rămână în rezistență a fost șansa de a ocupa alte servicii, la diferite întreprinderi și instituții. Așa după cum s-a și întâmplat. Unii preoți au trecut în învățământ, alții la diferite instituții, reușindu-le, în forma aceasta, să aibă asigurată existența. Alții, ai căror soții erau în diferite posturi, au rămas chiar fără servicii, fiindu-le asigurată existența chiar de soțiile lor.

4. O cauză care a determinat, în și mai mare măsură, nereușita completă a actului religios al unificării este antagonismul de aproape 250 ani dintre Biserica Ortodoxă și Biserica fostă Greco–Catolică din Ardeal. Prin predici, conferințe, cărți și presă s-a adâncit tot mai mult dușmănia dintre cele două confesiuni.

Acest lucru era alimentat de către vârfurile clericale ale celor două confesiuni. Credincioșii ambelor confesiuni au rămas, totuși, în general departe de aceste fricțiuni, pe care le condamnau. Este îndeobște cunoscut faptul că atunci când un preot dintr-o parohie mixtă lipsea de la biserică, credincioșii recurgeau fără mustrare de conștiință, la serviciile religioase ale celuilalt preot.

5. În Arhiepiscopia Sibiului, antagonismul între cele două biserici a fost și mai mare, a fost mult accentuat de atitudinea mitropolitului Nicolae Bălan, care, de la instalare, și-a propus, în mod public, desființarea Bisericii Greco–Catolice.

6. Antipatia față de mitropolitul Nicolae Bălan și, prin aceasta, față de Biserica Ortodoxă a crescut în cei 32 ani de arhiepiscopat și prin faptul că mitropolitul, datorită influenței ce o avea la toate guvernele din trecut, intervenea foarte des în administrația de stat, căutând să facă șicane funcționarilor foști greco–catolici, atât din orașe, cât și din provincie.

7. Mitropolitul Nicolae Bălan, față de fosta Biserică Greco–Catolică, avea două atitudini, una oficială, cu care, prin discursuri festive, făcea apel la dragoste și unire, iar alta de culise, unde lucra cu patimă și ură. Această atitudine, nesinceră adeseori, era comentată de cercurile clericale din Blaj și apoi răspândită în preoțime și cercurile intelectuale, determinând prin aceasta o tot mai mare răceală față de Biserica Ortodoxă din Ardeal.

În această atmosferă, neprielnică din punct de vedere religios, vine marele act, epocal, al unificării, din 1 octombrie 1948.

Ca [și] conducător al grupului de preoți, care au acționat în 1948 pentru unificare, subsemnatul am constatat personal că cele de mai sus erau motivele pentru care mulți preoți refuzau să le urmeze, postându-se pe linia de rezistență. Dacă nu erau aceste antecedente nefavorabile, din partea ambelor grupuri clericale ale celor două biserici, actul unificării nu ar fi întâmpinat dificultăți ca să fie pe deplin realizat.

8. După actul unificării, din partea conducerii Bisericii Ortodoxe și, în special, a mitropolitului ar fi trebuit mai multă înțelegere și răbdare față de preoțimea și credincioșii reveniți la ortodoxie. Aceștia reveneau cu anumite convingeri, tradiții, dar și cu unele prejudecăți, care nu se puteau schimba peste noapte. De fapt, la început,

mitropolitul Bălan a făcut declarații publice că ritul și terminologia rămân neschimbate, în sensul că pot să spună «spirit» și «îndură-te», în loc de «duh» și «miluiește», care sunt sinonime. Mai târziu, după un an și mai bine, a venit cu ordine date prin anumiți protopopi și mai cu seamă din cei reveniți, interzicând să se mai folosească în slujbe «spirit» și «îndură-te», cu amenințarea că vor fi trimiși în judecata Consistoriului Spiritual. În această privință, ar fi trebuit mai multă toleranță și înțelegere, care fi dus mai repede la atingerea acestui scop decât cu amenințări.

9. La conferirea de parohii, s-au făcut din partea mitropolitului Bălan discriminări de persoane și anume: cu greu, conferea parohii vechi ortodoxe preoților reveniți. În timp de cinci ani, abia s-a putut reuși să fie numiți trei preoți reveniți în parohii vechi ortodoxe. În schimb, foarte multe parohii revenite din cele mai bune au fost ocupate numai de preoți vechi ortodocși. Această procedură, ca și faptul că preoțimea revenită vede că, de aproape cinci ani, subsemnatul, numit vicar ca reprezentat al lor în acțiunea de unificare, sunt tratat de mitropolit cu toată răceala și înlăturat sistematic de la conducerea treburilor Eparhiei, face ca preoțimea revenită la ortodoxie să fie nemulțumită de vitregia cu care suntem tratați.

10. Este fapt cunoscut că în Arhiepiscopia Sibiu, regiunea cu cea mai mare rezistență este fostul jud. Mureș, azi Reg. Autonomă Maghiară, [...] se află 80–100 preoți rezistenți. Aici, ar fi fost necesară o acțiune îndelungată de apostolat din partea Mitropoliei Sibiu, trimițându-se preoți demni și cu experiență, fie vechi ortodocși, fie reveniți pe un timp limitat, până s-ar fi creat un climat mai favorabil unificării. Or, nu s-a făcut acest lucru, ci s-au trimis în această regiune tineri absolvenți ai Facultății de Teologie din București, care erau fără experiență, nu cunoșteau mentalitatea, tradițiile și obiceiurile din aceste parohii, compacte, foste greco–catolice. Unii dintre acești tineri preoți pe deasupra mai lăsau de dorit și din punct de vedere moral. Așa că acțiunea lor, în loc să ajute consolidării actului de unificare, a produs efect contrar. Ei au bruscat prea mult suscebilitățile credincioșilor, făcându-i pe aceștia să țină legături cu preoții din rezistență, cerându-le acestora îndeplinirea pe ascuns a diferitelor servicii religioase. În parohiile din această regiune, unde au fost numiți preoți, fie vechii ortodocși, fie foștii greco–catolici, care au ținut cont de obiceiul și tradiții, situația este neasemănat mai bună.

11. Faptul că Arhiepiscopia Sibiului n-a completat, nici până astăzi, o parte din parohiile foste greco–catolice cu preoți, cu fostul jud. Mureș, credincioșii apelează și acum pe ascuns la preoții din rezistență, chiar ajutându-i pe aceștia materialicește și prin aceasta se încurajează rezistența pe mai departe.

12. Unii din preoții care au revenit la ortodoxie în prima fază a actului de unificare, ulterior și-au dat demisia din preoție, găsind la diferite instituții și întreprinderi posturi mai bine retribuite decât salariul ce-l primeau în calitate de preot. Deși, în general, masa credincioșilor foști greco–catolici au [*sic!*] primit cu simpatie actul de unificare, totuși, mai sunt unii intelectuali care se opun și astăzi unificării, mergând chiar la bisericile romano–catolice. Dar, socotesc că poziția acestora nu reflectă convingerile lor religioase, ci mai mult convingerile lor politice reacționare.

Acțiunea pentru readucerea din rezistență la ortodoxie atâtor sute de preoți din toate eparhia Ardealului, astăzi, este mult mai dificilă decât în prima fază a actului de unificare, din motivele: foarte mulți și-au schimbat domiciliul, cei mai mulți mutându-se la orașe în diferite posturi, situația materială a multora este mai bună decât ar fi avut-o dacă rămâneau la parohii. Trecând aproape cinci ani de la actul de unificare religioasă, în acest interval, s-a întărit în ei și mai mult spiritul de rezistență, având aproape toți o situație materială consolidată.

Ținând seama de faptul că în afară de unele regrtabile excepții, în general, preoții reveniți și cei ortodocși se înțeleg bine și se ajută reciproc, în spirit frățesc, socotesc că dacă conducerile bisericilor [eparhiilor, n.n.] ortodoxe din Ardeal și-ar schimba atitudinea, dând dovadă de mai multă înțelegere, succesul consolidării unificării ar fi în bună parte asigurat, deoarece aproape totalitatea [*sic!*] preoților reveniți sunt hotărâți să meargă înainte pe drumul unificării, fiind sinceri atașați Bisericii Ortodoxe.

În expunerea făcută, m-am străduit să fiu cât mai obiectiv și, dacă au fost vizate anumite persoane, aceasta nu s-a făcut nu ca o insinuare, ci de dragul adevărului desprins din evoluția faptelor descrise.

Domnule ministru, în descrierea cauzelor din acest memoriu, care au contribuit în bună parte la nereușita deplină a actului de unificare religioasă, am căutat să fiu cât se poate de concret, eliminând tot ce se poate constitui frazeologic, ca d-voastră să puteți avea o situație cât mai limpede de orientare pentru viitor, într-o problemă așa de importantă.

În sensul celor de mai sus, vă rog să primiți, domnule ministru, devotamentul și stima ce v-o păstrez.

(ss) Traian Belașcu

Sibiu, la 8 mai 1953".

ACNSAS, fond Informativ, dosar 5.555, vol. 1, ff. 165–168 ■

Selecția „Dosarele Istoriei"

Cărți de istorie pentru iubitorii de istorie

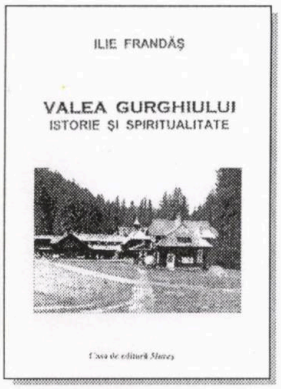

Ilie Frăndaș,
Valea Gurghiului. Istorie și spiritualitate,
Tg. Mureș, Casa de Editură „Mureș", 2006, 439 p.

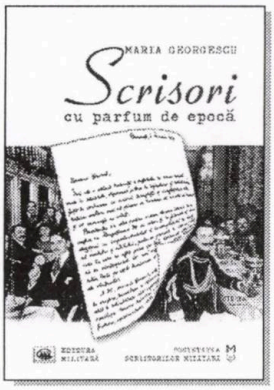

Maria Georgescu,
Scrisori cu parfum de epocă,
București, Ed. Militară – Societatea Scriitorilor Militari, 2006, 242 p.

Gh. Nicolescu, Gh. Dobrescu, A. Nicolescu,
Calvarul prizonierilor români din primul război mondial. Mărturii documentare,
vol. I, f.l., Ed. Universității din Pitești, 2006, 367 p.

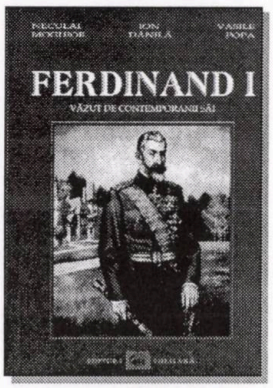

Neculai Moghior, Ion Dănilă, Vasile Popa,
Ferdinand I văzut de contemporanii săi,
București, Ed. Militară, 2006, 416 p.

Institutul Național pentru Studiu Totalitarismului, str. Arh. Grigore Cerchez, nr. 16, sector 1, București 71277; tel.: (021)230.69.92; (021)230.61.14; Fax: (021)230. 76.82; e-mail: Inst@home.ro; Inst.academia@gmail.com; http//www.totalitarism.ro

Cristian Troncotă, Alin Spânu, Florin Pintilie,
Documente S.S.I. despre poziția și activitățile grupurilor politice din România. 6 septembrie 1940–23 august 1944,
vol. II, București, 2006, 436 p. (col. „Documente")

Octavian Roske (coord.),
Mecanisme represive în România. 1945–1989. Dicționar biografic, N–O,
București, 2006, 329 p.

Liu Yong,
Sino–Romanian Relations: 1950's–1960's,
București, 2006,
353 p. (col. „Studii")

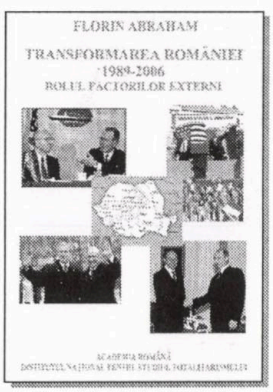

Florin Abraham,
Transformarea României: 1989–2006. Rolul factorilor externi,
București, 2006, 353 p. (col. „Studii")

Cărțile pot fi procurate din librării, de la difuzorii volanți sau de la editurile menționate !

Revista noastră **nu** difuzează, sub nici o formă, cărțile prezentate.

TRECUTUL LUMINEAZĂ PREZENTUL

O nouă apariție la Editura Pro HISTORIA

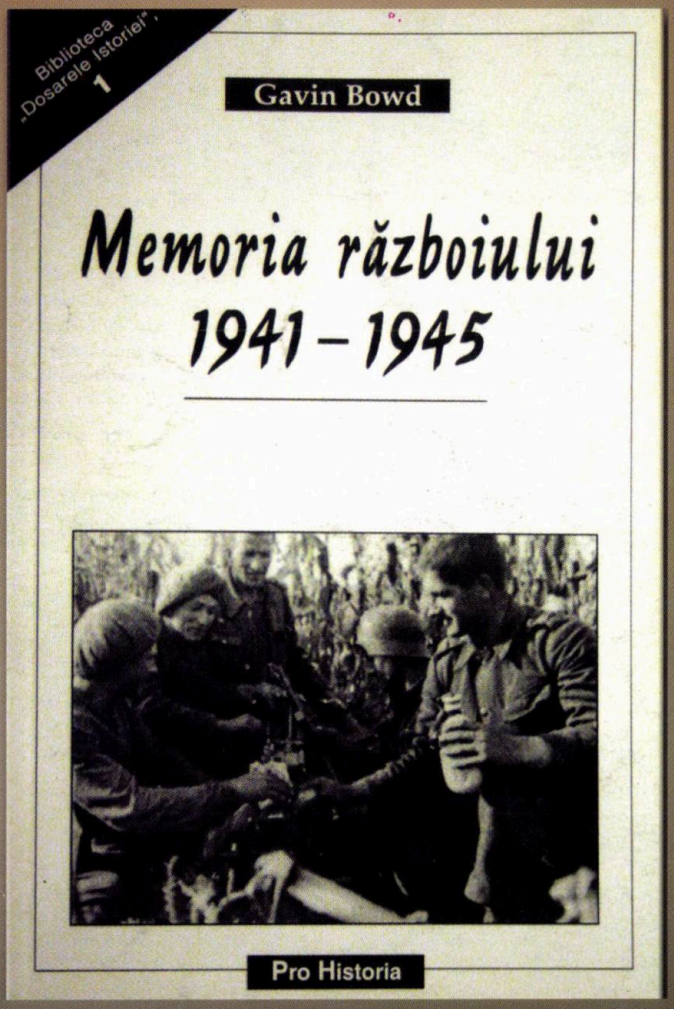

Comandați cartea, în sistem ramburs (15 lei, preț în care sunt incluse și taxele poștale de expediție), pe adresa: Editura Pro Historia, str. Dianei nr 5, et.3, ap. 7, sector 2, 020971 București, sau pe e-mail: dosareleistoriei@yahoo.com

IMPORTANT! Primii 10 cititori care se abonează direct la redacție sau prin mandat poștal, pentru întreg anul 2007, la revista „Dosarele Istoriei", vor primi gratuit această carte.

Biblioteca ASTRA - SIBIU -

5 948472 000034
01>
Evidența informatizată a tirajelor și produselor este realizată în sistemul internațional GS1, administrat în Romania de GS1 ROMÂNIA.
www.gs1.ro Tel.: 317.80.31 Fax: 317.80.33
GS1

Preț 3,50 lei

TRECUTUL LUMINEAZĂ PREZENTUL

An.XII, nr.2 (126), 2007

DOSARELE ISTORIEI

Poliția română

Armata păcii și a siguranței sociale

Sumar
nr. 2 (126) • 2007

Poliția română. Armata păcii și a siguranței sociale
Lex et Honor: *The Romanian Police*

➲ actualitatea

acad. Florin CONSTANTINIU

Constantin Stere, în actualitate.....1
Again about a Great Romanian Political Thinker
Carnet de istoric (**Fl. C.**).....3
Notes on Recent Books
Telescop (**Fl. C.**).....4
Short Notes
Acad. Dinu C. Giurescu — 80 (**Fl. C.**).....4
Anniversary
Jean Nouzille (**Fl. C.**).....6
Obituary
Acad. Virgil Cândea (**Fl. C.**).....7
Obituary
Info (**Alin SPÂNU, M.S., Dan MANOLACHE, George ENACHE, Simion GHEORGHIU, Vasile BUGA**).....8
In Brief

acad. Răzvan THEODORESCU

Lecția sângelui vărsat pentru pământ.....16
Blood for Land: the Romanian Peasantry's Uprising from 1907

Ioan SCURTU

Câți țărani au fost uciși în 1907 ?....18
How Many Romanian Peasants Were Killed in 1907 ?

Ion CALAFETEANU

România — împovărată și izolată.....22
Romania and the Peace Treaty from Paris, 1947

➲ cronică

Cronica selectivă a secolului XX: 1902 (**Alex. V. ȘTEFĂNESCU**).....25
A Selective Chronicle of the 20th Century: 1902

➲ dosar

Ioan P. SUCIU

Poliția română. Pavăza averii, liniștei și siguranței cetățeanului.....30
The Roots and the Developement of the Romanian Police
Incursiune în trecutul celei mai vechi instituții a statului (**A. S.**).....33
Looking in the Past of the Romanian Police

Laurențiu MIOC

Profesionalism și eficiență: Direcțiunea Poliției și Siguranței Naționale (1892 – 1940).....36
Professionality and Efficiency. Some Remarks on the Evolution of a Major Branch of the Romanian Police
Gloanțele ucigașe: Poliția și asasinarea lui Armand Călinescu (21 septembrie 1939) (**Petre OPRIȘ**).....42
Prime Minister Armand Călinescu's Assasination. A New Evidence (September 21, 1939)

Valentin VASILE

Fenomenul infracțional într-o perioadă tulbure (septembrie 1940 – septembrie 1941).....44
Fighting with Thieves and Criminals in the First Year of Ion Antonescu's Government

Florian BANU

„Orice-nceput se vrea fecund": Secvențe ale organizării și activității Miliției RPR (1949–1956).....51
Communist Romania and the First Years of It's Militia
Poliția română. În slujba cetățenilor și a comunității locale (interviu de **Marian NENCESCU**)..60
A Dialogue with General Dan–Valentin Fătuloiu, General Inspector of the Romanian Police

• Abonamente la „Dosarele Istoriei" • Abonamente la „Dosarele Istoriei" •

Stimați cititori, cea mai simplă modalitate de a vă asigura continuarea colecției revistei rămâne abonamentul!

• În catalogul publicațiilor, **„Dosarele Istoriei"** figurează la **poziția 4.396**

• Prețul unui exemplar = 3,50 lei

• Abonamentele pe anul 2007 se fac prin sucursalele **RODIPET** din întreaga țară
■ **3 luni:** 10,50 lei ■ **6 luni:** 21 lei ■ **12 luni:** 42 lei

DOSARELE ISTORIEI®
apare din 8 august 1996

Redactor-șef
Mircea SUCIU

Secretar general de redacție:
Jacqueline ENACHE

Redactori:
Mioara ANTON,
Alin SPÂNU,
Alexandru V. ȘTEFĂNESCU

DTP & PrePress: Andrei STÂNGĂ

Consilieri redacționali

acad. **Dan BERINDEI**,
Pierre du BOIS (Institutul Universitar de Înalte Studii Internaționale, Geneva),
Gheorghe BUZATU (Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, Iași; Facultatea de Istorie, Universitatea din Craiova),
Mircea CHIRITOIU (1952–2000)
(Arhivele Militare Române, București),
acad. **Florin CONSTANTINIU**,
Dennis DELETANT
(Institutul de Studii Slavone și Est-Europene, Universitatea din Londra),
V. Fl. DOBRINESCU (1943–2003)
(Universitatea din Craiova, Centrul de Studii ale Relațiilor Internaționale),
Mihail E. IONESCU
(Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, București; Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel"),
Robert LEVY
(Universitatea California din Los Angeles),
Lilly MARCOU
(Fundația Națională de Științe Politice, Paris)
Petre OTU
(Comisia Română de Istorie Militară),
Adrian POP
(Universitatea Creștină „D. Cantemir")
Vasile PUȘCAȘ
(Institutul de Studii Internaționale, Universitatea „Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca),
Ioan SCURTU
(Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989),
Stelian TĂNASE
(Facultatea de Științe Politice și Administrative, Universitatea București),
Vladimir TISMĂNEANU
(Universitatea din Maryland),
Cristian TRONCOTĂ
(Academia Națională de Informații, București)

Publicație lunară editată de Editura PRO HISTORIA
Director
Mircea SUCIU

e-mail: dosareleistoriei @ yahoo.com

Redacția
Str. Dianei, nr. 5, et. 3, apt. 7,
cod 020971, București, sector 2, OP 37
Tel.: 0745.055.752; 0723.870.649
e-mail: dosareleistoriei @ yahoo.com

Contabilitate–Difuzare: Petruța LIVEZEANU
Coperta: Ștefan CIOS (consilier artistic)
www.graficianul.ro

Tipar: DRAGOPRINT FED SA
Tel.: (021)411.00.55; fax: (021)411.91.96

Difuzare:
RODIPET SA
București, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1
Tel.: (021) 318.70.00
SC TUTUN ȘI ZIARE SRL
Tel.: 0788.352.242; (021) 319.33.17
SC ANOTA SRL
Tel.: (021)224.13.54; fax: (021)224.45.03
SC HIPARION Distribution SRL
Tel.: (021)224.39.27; fax: (021)224.39.26

ISSN 1224 – 4287

Biblioteca „ASTRA" - SIBIU

Constantin Stere, în actualitate

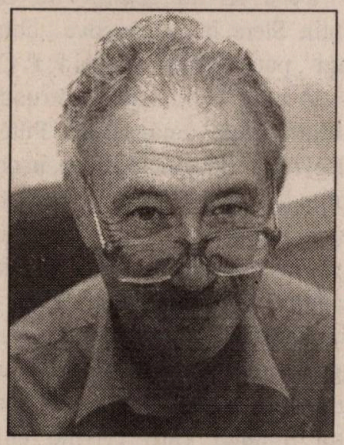

Acad. Florin CONSTANTINIU

Contribuție esențială

O coincidență editorială a făcut ca una dintre cele mai controversate personalități ale istoriei Războiului de Întregire, Constantin Stere (1865–1936), să revină în actualitate: Editura Compania a retipărit lucrarea regretatului Zigu Ornea, ***Viața lui C. Stere*** (București, Ed. Compania, 2006, 844 p.), iar dl Victor Rizescu a publicat un volum de ***Scrieri politice și filozofice*** ale aceluiași Constantin Stere (București, Ed. Dominor, 2005, 355 p.), în colecția atât de valoroasă, „Gândire politică românească".

Erudiția și rigoarea lui Zigu Ornea sunt prea bine cunoscute pentru a mai stărui asupra lor, astfel că biografia lui Constantin Stere pe care i-o datorăm apare ca o contribuție fundamentală, de pus alături cu mai vechiul său volum, apărut în 1972, despre poporanism, curent al cărui exponent a fost Stere.

Preocupat de istoria gândirii politice românești, dl Victor Rizescu a inițiat colecția amintită mai sus, în care au apărut până acum volume dedicate liberalismului și criticilor săi socialiști. Volumul de scrieri politice și filosofice ale lui Constantin Stere, editate acum, cuprinde un amplu studiu introductiv, în care dl Victor Rizescu încadrează ideologia lui Stere în marele curent al populismului / poporanismului, cunoscut, la noi, mai ales în varianta sa rusă — narodnicismul. Un studiu care depășește însă gândirea social–politică a lui Stere și abordează o tematică ideatică mult mai largă (Gherea, Zeletin, Lovinescu, Pătrășcanu ș.a.). Bibliografia utilizată de dl Victor Rizescu, aproape exclusiv occidentală, o depășește pe cea utilizată de Zigu Ornea, întrucât Victor Rizescu este un politolog, iar Zigu Ornea a fost un istoric literar, primul la curent cu noile direcții din istoria ideilor, ultimul atent la documentarea autohtonă. Pentru a-l înțelege pe Stere, trebuie citit și unul, și celălalt.

În rândurile de față, nu voi discuta ideologia poporanistă a lui Constantin Stere, ci voi încerca, așa cum a făcut-o și Zigu Ornea, să-l apăr pe **omul politic român**, atât de puțin cunoscut astăzi, de acuzația de trădare, adusă după primul război mondial, și care a avut drept consecință marginalizarea lui pe scena politică. Stigmatul trădării ce i-a fost aplicat a făcut ca personalități de valoarea lui N. Iorga să rupă orice legătură cu el și să-și manifeste public disprețul.

Constantin Stere a aparținut, în anii neutralității, orientării favorabile Puterilor Centrale. După experiența atât de dureroasă a colaborării româno–ruse în războiul din 1877–1878 (reanexarea sudului Basarabiei, restituit de Rusia în 1856, tensiunea amenințătoare din raporturile dintre foștii aliați din 1878), România a căutat un scut împotriva primejdiei reprezentate de Imperiul rus, dornic să-și extindă influența în Peninsula Balcanică. Carol I și Ion C. Brătianu au considerat că pavăza capabilă să apere România era Germania, aureolată de succesele militare și politice, obținute, inițial, de Prusia, apoi de Imperiul german, sub conducerea „cancelarului de fier", Bismarck. Părerea acestuia despre români ne era cu totul defavorabilă: „Mă interesează românii tot atât de mult ca paharul meu de bere... când este gol!". Și tot el spunea, în legătură cu „scandalul Strousberg", că românii vor fi civilizați nu prin construcția de căi ferate, ci prin utilizarea biciului.

Bismarck a fost, totuși, de acord cu o alianță secretă împotriva Rusiei, dar a condiționat-o de alăturarea Austro–Ungariei. Dubla monarhie era percepută dincoace de Carpați ca asupritoarea românilor din Transilvania. În măsura afirmării tot mai viguroase a conștiinței unității naționale a românilor, Austro–Ungaria a fost percepută ca principalul obstacol în calea desăvârșirii unității românilor. Din diverse rațiuni istorice — ce nu pot fi discutate acum —, Transilvania, vatra ideologiei naționale prin Școala ardeleană, a devenit obiectivul revendicării imensei majorități a românilor din Vechiul Regat și alături de ea și celelalte teritorii, locuite de români, din monarhia dualistă (Bucovina, Banat). Interesul pentru Basarabia și teama de Rusia au trecut pe al doilea plan, când a izbucnit primul război mondial.

Două școli de gândire politică

În anii neutralității (1914–1916), în elita politică românească s-au manifestat cu precădere două mari curente: cel al **desăvârșirii unității naționale** prin alipirea Transilvaniei, Bucovinei și Banatului — obiectiv care implica alăturarea de Antantă — și cel al **securității naționale**, care avertiza asupra amenințării reprezentate de o Rusie victorioasă, obsedată de obținerea Strâmtorilor; drumul spre Constantinopol trecea prin România, condamnată astfel să devină un stat clientelar al Petersburgului.

Primei orientări i-au aparținut Ion I. C. Brătianu, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, Nicolae Iorga și alții, cea de a doua a fost ilustrată, cu precădere, de P. P. Carp și Constantin Stere.

Încheirea fericită a Războiului de Întregire a acreditat ideea că Ion I. C. Brătianu și Take Ionescu „au avut dreptate". P. P. Carp și Constantin Stere, rămași la București, sub ocupația inamică și purtând discuții cu Puterile Centrale — învingătoare de o clipă prin Pacea de la București (24 aprilie / 7 mai 1918) —, au fost considerați „trădători" ai interesului național și înfierați.

A fost șansa lui P. P. Carp de a se fi stins din viață îndată după război, dar Stere, care a murit la 26 iunie 1936, a purtat pecetea infamantă de „colaborationist" cu inamicul. El, patriotul, el, care a jucat un rol decisiv în unirea Basarabiei cu România (27 martie / 9 aprilie 1918), el, care a fost preocupat, până în ultima clipă, de direcția în care va evolua România Mare, a purtat cu resemnare crucea apăsătoare a acuzațiilor de trădare. Pe bună dreptate, Zigu Ornea vorbește de „martiraj" și califică moartea lui Constantin Stere drept „izbăvitoare". Așa a fost.

Acum, când se împlinesc 90 de ani de la marile bătălii, din vara lui 1917, ale Războiului de Întregire (dar, câți își mai aduc aminte de el, sub ofensiva bine pusă la punct a forțelor ostile conștiinței naționale?), reeditarea

biografiei lui Constantin Stere, scrisă cu informație și înțelegere de Zigu Ornea, oferă prilejul reevaluării acestei personalități de primă mărime a vieții politice și culturale românești (Constantin Stere este și autorul romanului autobiografic, ***În preajma revoluției***, în șapte vol., în paginile căruia găsim descrierea marii păduri siberiene, a cărei valoare estetică a fost subliniată de G. Călinescu).

În viziunea lui Stere, consolidarea Rusiei — în cazul victoriei Antantei — amenința cu lichidarea întreaga operă a generației pașoptiste, care izbutise să pună bazele statului român modern, luptând împotriva influenței ruse în Principatele dunărene și valorificând contextul internațional, creat de înfrângerea Rusiei în Războiul Crimeii (1853–1856), pentru a înfăptui Unirea Moldovei și Țării Românești (24 ianuarie 1859).

Dacă privim opiniile lui Constantin Stere în perspectiva „duratei lungi", putem spune că el și P. P. Carp au dovedit mai multă pătrundere politică decât antantofilii. Puterea bolșevică, instaurată în Rusia, în urma profundei crize politice, generată de război, a sfârșit prin a face din vechea împărăție pravoslavnică o mare putere totalitară, amenințătoare pentru toți vecinii, între ei, România. Existența litigiului teritorial născut din refuzul regimului sovietic de a recunoaște votul Sfatului Țării privind unirea Basarabiei cu România a creat o stare de încordare în relațiile româno–sovietice. Obsedat de securitatea frontierelor URSS, pe care o vedea garantată printr-un glacis strategic — incluzând Basarabia și, ulterior, România —, Stalin, un Genghis han roșu, a urmărit destabilizarea României, amputarea ei teritorială și, în final, includerea sa în sfera sovietică de influență, formată ca urmare a victoriilor Armatei Roșii și a consimțământului aliaților săi occidentali.

Colaborarea — câtă și cum a fost — a lui Constantin Stere cu Puterile Centrale, mai ales cu Germania, a fost determinată exclusiv de convingerea — mai ales după nefericita campanie din 1916 — că România se putea salva numai sub o „umbrelă" germană.

Patimile politice — atât de înfierbântate la români — au făcut ca, după război, un remarcabil cap politic — cel al lui Stere — să fie împins la periferia vieții politice. Este timpul să reparăm această nedreptate. Reeditarea cărții lui Zigu Ornea și volumul de scrieri politico–filosofice, întocmit de dl Victor Rizescu, ne ajută să-l cunoaștem pe adevăratul Constantin Stere. ■

● carnet de istoric ● carnet de istoric ● carnet de istoric ● carnet de istoric ●

Tragedia de la Fântâna Albă

Masacrul comis de autoritățile sovietice la 1 aprilie 1941, în vecinătatea localității Fântâna Albă (raionul Hliboca, reg. Cernăuți), în apropiere de frontiera româno–sovietică, căruia i-au căzut victime un mare număr de români bucovineni, dornici să treacă în România, rămâne puțin cunoscut și astăzi, deși s-au publicat mai multe mărturii și studii despre acest tragic eveniment. Un inimos veteran de război, cu sufletul încălzit de dragoste pentru neamul său și, mai ales, pentru suferințele acestuia, originar el însuși din zona Storojinețului, dl Vasile Ilica a publicat, în 1999, volumul ***Fântâna Albă, o mărturie de sânge***. Domnia sa și-a continuat și lărgit investigația, rodul strădaniei sale fiind o nouă ediție, considerabil sporită: ***Martiri și mărturii din nordul Bucovinei (Fântâna Albă – Suceveni – Lunca – Crasna – Ijești...)*** (Oradea, Ed. Imprimeriei de Vest, 2003, 477 p.).

Volumul la care ne referim cuprinde noi informații despre silniciile săvârșite de ocupanții sovietici, la revenirea, în 1944, în nordul Bucovinei, o atenție deosebită fiind acordată foametei „organizate" pe fondul secetei în anii 1946–1947. Sunt, de asemenea, tipărite creații folclorice, a căror sursă de inspirație este constituită de suferințele românilor bucovineni, victime ale represiunii staliniste.

Paginile volumului cuprind mărturii de inimaginabilă durere și cruzime. O locuitoare din Prisicăreni, raionul Hliboca, Ecaterina Chițac, face o observație corectă: „Există lucruri pe care cu greu le poți închipui. Dar și mai greu este să le explici. Și nicidecum să le accepți, dar în trista noastră istorie au fost lucruri care depășesc orice imaginație, trecând peste măsura posibilului" (p. 17).

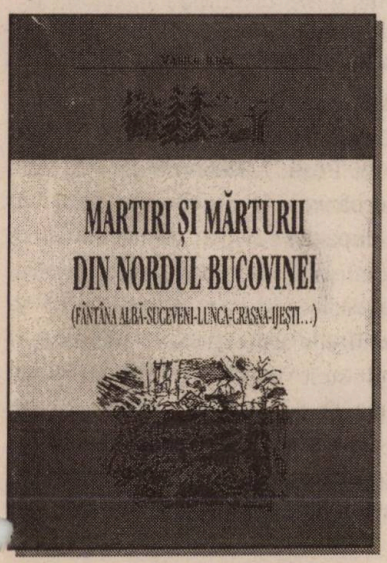

Vorbele Ecaterinei Chițac mi-au amintit cele scrise de un spaniol care luptase în rândul republicanilor, în Războiul civil din 1936–1939, și se refugiase în URSS, unde a fost internat într-un lagăr. După ce a izbutit să scape din gulag, a scris o carte de amintiri, avertizând cititorul că marele avantaj al Uniunii Sovietice stă în faptul că acolo se petrec lucruri atât de incredibile, încât cei care izbutesc să le relateze nu sunt crezuți.

În cartea d-lui Vasile Ilica se întâlnesc atâtea orori, încât cititorul se întreabă, în final, cum a fost posibil ca ele să se întâmple și să rămână atât timp necunoscute.

Istoria iubirii... în poezii

Atât de sensibil la valorile estetice ale poeziei românești, poetul Petru Romoșan dă la iveală o nouă ediție a antologiei ***Compania amorului în cele mai frumoase 100 de poeme românești*** (București, Ed. Compania, 2007, 172 p.). E un truism a spune că orice antologie înseamnă o selecție subiectivă, dar, iată, subiectivismul poetului–alcătuitor ne-a pus la îndemână o nouă înfățișare a ***Spitalului amorului***, cunoscuta culegere, din 1850–1852, a lui Anton Pann. Petru Romoșan a cules versuri de iubire ale unor poeți din secolul al XVIII-lea (Ienăchiță Văcărescu) până în zilele de azi (ultima antologată, Gabriela Melinescu). Citind aceste poezii, știind în ce împrejurări istorice au trăit autorii lor, nu poți să nu aderi la opinia lui Petru Romoșan: „Nici o revoluție consumată sau anunțată nu va reuși să facă inutilă exprimarea frumoasă dintre două ființe care se iubesc" (p. 5).

Pentru istoric, lectura antologiei este instructivă și pentru că permite urmărirea sensibilității erotice la români, temă mai puțin frecventată în istoriografia noastră (de semnalat, însă, contribuțiile notabile ale Constanței Ghițulescu).

Deși, la o primă „ochire", românul pare de-a lungul timpurilor pudic și cast, pulsiunile erotice țâșnesc uneori cu putere, ca, de pildă, la Costache Conachi (1778–1849), unul dintre redactorii Regulamentului Organic. Dacă îi vezi chipul în vreo istorie a literaturii române, rămâi surprins să-l afli autor al unor versuri ca acestea, de îndemn pentru sufletul său: „Du guriței bucurie / De săruturi cu trufie / Sânul, peptul dezvăleşte, Țâțișoara rumenește, / Rădică di pi picioare / Orice fel de-nvălitoare / Și spune cu îndrăzneală / C-oi să fac mare năvală" (p. 20). De la marele boier, la sensibilitatea de țigan, redată de Miron Radu Paraschivescu în „Nevasta mincinoasă": „Într-un colț, când făcea fițe / îi scap mâna pe la țâțe / și treceau prin ea fiori / ca miresmele prin flori" (p. 135).

Petru Romoșanu ne-a dat un colier de nestemate ale dragostei. **Fl. C.** ■

● telescop ● telescop ● telescop ● telescop ● telescop ● telescop ● telescop ● telescop ●

● **Românii și Europa.** O anchetă remarcabilă asupra percepției Europei în mediul românesc în evul mediu și la începutul epocii moderne întreprinde tânărul istoric Laurențiu Vlad („Creștinătate. Apus. Europa", în „Magazin istoric", februarie 2007, pp. 5–11). Autorul urmărește conținutul noțiunii de „Evropa" în rândul elitelor intelectuale și politice de la apartenența la lumea creștină până la izvorul unor transformări, benefice (Dinicu Golescu vorbește despre „Evropa cea luminată") sau dăunătoare (exponenții gândirii conservatoare, ostili înnoirilor). O lectură instructivă pentru înțelegerea unor reacții contemporane.

● **Bravo, locotenente!** „Los Angeles Times" a consacrat un articol lui **Ehren Watada** (*v. foto*), un locotenent, de 28 de ani, din armata americană, care a refuzat să plece în Irak și a fost trimis în judecata Curții marțiale. Aplicând cu strictețe cele învățate la școala militară, anume, de a se documenta înaintea oricărei misiuni, pentru a ști cum să-și conducă oamenii, el și-a dat o informație temeinică despre războiul din Irak (lecturi, discuții cu foștii combatanți) și a ajuns la concluzia că acest război este ilegal și imoral. Că nu e vorba de camuflarea unei lașități este declarația lui Watada, potrivit căreia el este gata să meargă pe frontul din Afghanistan. Sunt sigur că locotenentul american nu știe de „Dosarele Istoriei", dar, de aici, din paginile revistei, îi trimit un salut de solidaritate, sprijin și simpatie.

● **Catolicii din Moldova.** Din revista „Steaua" (nr. 12/2006, pp. 56–57) aflu despre ampla monografie a lui Ion H. Ciubotaru, ***Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*** (Iași, 3 vol., 1998–2005). Potrivit prezentării făcute de Ion Taloș, autorul „a lărgit sfera de cercetare la toți catolicii moldoveni, indiferent de etnie și limbă maternă, însușindu-și viziunea antropologiei culturale, care refuză prejudecățile și sechelele naționaliste" (p. 56). Mărturisesc a nu fi știut de această contribuție, care, judecând după prezentarea din „Steaua", merită calificativul de monumentală.

● **Apelul intelectualilor.** În hazosul jurnal, publicat de Alex. Ștefănescu în „Satiricon", suplimentul umoristic săptămânal al ziarului „Adevărul", am citit o instructivă relatare despre locul intelectualilor în societatea predecembristă: un grup de intelectuali fusese trimis la „muncă voluntară", mai exact la strânsul recoltei. În timp ce nou-veniții pe ogor stăteau descumpăniți și descurajați — neștiind ce să facă — iar „truditorii ogoarelor" numai de trudă nu le ardea, un țăran îi strigă altuia (relatez din memorie): „Măi, Gheorghe, trimite-mi și mie patru intelectuali!". Președintele Traian Băsescu a avut mai mulți. Citind semnăturile, sper că — măcar unii dintre ei — vor fi, de acum înainte, consecvenți cu ei înșiși și nu vor mai condamna pe „țambalagiii lui Ceaușescu", cum le place să spună.

● **Opinia lui Chirac.** Într-o carte, apărută recentissim, a ziaristului Pierre Péan, ***L'Inconnu de l'Elysée***, președintele Franței este citat cu următoarele cuvinte: „Sunt convins că liberalismul este sortit aceluiași eșec, întocmai ca și comunismul, și că va conduce la aceleași excese. Și unul, și altul sunt perversiuni ale gândirii umane". Excesele invocate de Jacques Chirac le cunoaștem de pe acum în România, unde o reacțiune albă a coborât peste țară.

● **Acuzații.** Venite de la dl Cristian Vasile, acuzațiile că aș fi calomniat „Comisia Tismăneanu" (v. „22", an. XVIII, nr. 7 / 884, din 13–19 februarie 2007, pp. 14–15, cu referire la textul meu din „Dosarele Istoriei", an. XI, nr. 12/124, 2006, p. 8) nu m-au mirat și nici nu le-aș fi luat în seamă. Dacă le menționez, este pentru a atrage atenția asupra articolului d-lui Ilarion Țiu (v. „Jurnalul Național", din 19 februarie 2007, p. 6), care relatează fapte mult mai grave decât cele semnalate de mine, culese — de altminteri — tot din presă și *nedezmințite* de cei în drept. În logica d-lui Cristian Vasile, autorul articolului din „Jurnalul Național" ar trebui să fie ori o unealtă a lui Ion Iliescu, ori un istoric „tributar trecututul". Sunt ferm convins că dl Cristian Vasile știe foarte bine ce abuzuri s-au făcut cu xeroxarea documentelor necesare Comisiei...

● **Se poate vorbi despre orice?** Cel mai recent număr al revistei „L'Histoire" (februarie 2007) consacră „dosarul" tematic unei probleme de mare actualitate în cercetarea istorică: „Revenirea cenzurii", în investigarea trecutului. Cenzura, în diversele ei forme, este urmărită din evul mediu până în zilele noastre („De la Abélard la caricaturile lui Mahomed"). În Franța, situația este agravată de existența a cinci legi ale memoriei istorice, votate în anii 1990–2006, prin care se fixează anumite interdicții și „adevăruri istorice" inatacabile, sub sancțiune penală. Concluzia desprinsă din istoricul cenzurii — să-i spunem istorice — și a situației create de legile menționate dă titlul unui substanțial text al scriitoarei și juristei Françoise Chandernagor: „Istorici, schimbați-vă

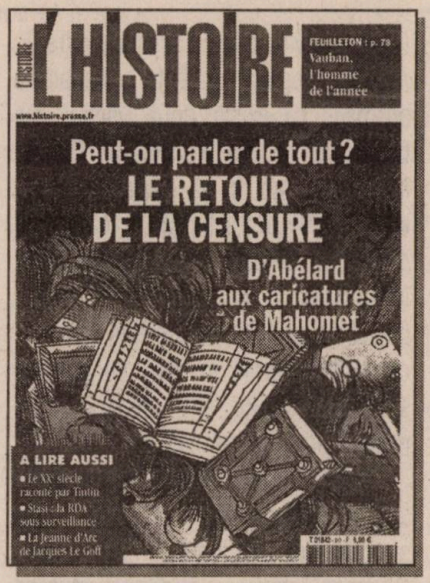

meseria!" (pp. 54–61). Este vorba de extrase dintr-o conferință, care ar trebui cunoscută de fiecare istoric, tentat, poate, astăzi, să urmeze îndemnul ironic din titlul citat *(v., în acest număr de revistă, și pp. 9–10, n. red.).*

● **Campania anticreștină.** Așa–zisa descoperire a mormântului lui Iisus, a osemintelor lui și a familiei sale (!?!) se înscrie în campania anticreștină din care fac parte ***Codul lui Da Vinci*** și publicitatea în jurul unui banal text apocrif, **„Evanghelia lui Iuda"**. Că în stațiile noastre de metrou au existat panouri publicitare cu romanul lui Dan Brown și textul zis al lui Iuda e încă o dovadă că forțele anticreștine vor să inculce marelui public ideea că Iisus Hristos a fost un om oarecare, cu propriile sale slăbiciuni și păcate, pentru a surpa temeiul religiei creștine: divinitatea Mântuitorului. Când văd cu câtă perfidie și ticăloșie se duce această campanie, regret că nu sunt musulman pentru a vorbi altfel cu acești impostori. De remarcat perfecta corespondență: pe plan mondial, atac împotriva creștinismului, pe plan național, atac împotriva Bisericii Ortodoxe. Voi reveni asupra acestor atacuri ticăloase.

● **Unirea Principatelor dunărene.** Sub titlul „Napoleon al III-lea, părintele fondator al României" („Historia", Paris, nr. 722, februarie 2997, pp. 36–40), profesorul Yves Bruley evocă, în legătură cu admiterea României în Uniunea Europeană, împrejurările constituirii statului român modern, relevând rolul împăratului Napoleon al III-lea în înfăptuirea Unirii de la 24 ianuarie 1859. „Una dintre reușitele diplomației imperiale — scrie autorul — alături de alianța franco–engleză, Congresul de la Paris, independența Italiei, tratatele de liber schimb și Canalul de Suez. Între 1856 și 1866, se situează apogeul influenței franceze în Europa în secolul al XIX-lea, acești ani când, prin diplomația sa, «Napoleon cel mic» [cum l-a numit Victor Hugo, adversarul său neîmpăcat — n.n.] a devenit mare". Legenda de la ilustrația aflată la pp. 36–37 este, însă, total greșită: nu a existat — la 26 iunie 1848 — nici o fuziune a „guvernelor provizorii revoluționare", moldovean (de altfel, inexistent) și muntean, ceea ce ar fi dus, potrivit autorului, la constituirea unei puteri unificate moldo–muntene.

● **Dezmințire.** Întrucât circulă zvonuri că m-aș fi înscris într-un partid politic, am rugat revista „Dosarele Istoriei" să găzduiască această categorică dezmințire: **nu m-am înscris și nici nu mă voi înscrie în vreunul din partidele politice de astăzi.** ■

Fl. C.

Acad. Dinu C. Giurescu — 80

La 17 februarie a.c., academicianul Dinu C. Giurescu a împlinit 80 de ani. Cu riscul de a fi acuzat de un

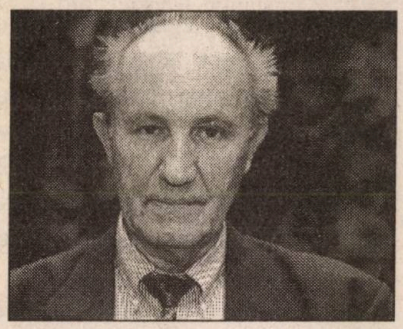

compliment cochet — dar riscul merită asumat —, voi spune că afirmația este incredibilă, în înțelesul că oricine l-a văzut și îl cunoaște pe marele nostru istoric nu va crede că acesta a intrat în rândul octogenarilor. Este o banalitate afirmația că există două vârste: cea biologică și cea spirituală. Poți fi încărcat de ani și să păstrezi sufletul tânăr, o tinerețe a activității, a interesului pentru tot ce este nou, a generozității întruchipate în capacitatea de a sprijini pe cei din jurul tău, de a înlesni altora — cu mult în urmă în ceea ce privește socoteala anilor — drumul spre desăvârșirea profesională.

Acad. Dinu C. Giurescu are un suflet tânăr, un suflet venit — aș spune — din succesiunea ereditară — al treilea Giurescu, istoric — și dintr-o educație dată de părintele său — academicianul Constantin C. Giurescu, om de perfectă disciplină profesională. Sărbătoritul de acum a moștenit însușirile celor doi iluștri înaintași, cărora le-a adăugat propriile calități. Între ele, o extraordinară forță de detașare, în raport cu mizeriile cotidianului românesc, pentru a se consacra meseriei sale de istoric. Nimic nu l-a putut abate vreodată de la obligațiile profesionale, percepute ca o datorie de neamânat, de neocolit. Chiar atunci când adversarii — și cine n-are, în România adversari?! — l-au atacat josnic prin campanii mediatizate, el a rămas statornic la masa lui de lucru. Ceea ce explică bogăția și valoarea operei sale.

La ceas aniversar, din partea mea și a revistei „Dosarele Istoriei", urări de ani mulți, încărcați în izbânzi profesionale, singurele care contează în viața științifică.

Fl. C.

• oameni care au fost • oameni care au fost • oameni care au fost •

Jean Nouzille

(26 mai 1926 – februarie 2007)

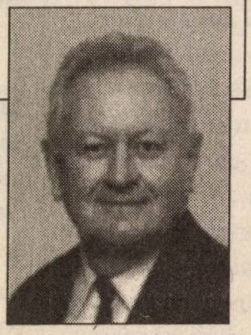

L-am cunoscut pe colonelul, în rezervă, **Jean Nouzille**, devenit profesor la Universitatea din Strasbourg, în anii '80, cu prilejul unei vizite făcute de el în România. L-am însoțit la Mărăști, interesat să vadă locul unde s-a desfășurat operația ofensivă a generalului Alexandru Averescu.

În Jean Nouzille recunoșteai imediat fostul militar: precis, concis, sistematic. După încheierea carierei militare, pasionat de istorie, a susținut doctoratul cu o teză despre frontiera dintre Imperiile habsburgic și otoman, parcurgând spațiul fostei Iugoslavii pentru a cunoaște la fața locului realitățile politico–teritoriale din perioada tratată.

Atras de trecutul românilor, a scris o istorie a Transilvaniei, o alta a Moldovei și o carte despre suferințele prizonierilor români, capturați în primul război mondial și deținuți în Alsacia și Lorena (aflate, atunci, sub stăpânirea germană).

Colonelul **Jean Nouzille** avea toate calitățile unui profesionist al istoriei de mare clasă: documentație amplă, rigoare în analiza surselor, obiectivitate în interpretare. Nepărtinitor în judecata istorică, a rămas mereu un mare prieten al țării noastre. Acum, acest prieten ne-a părăsit, dar el va continua să trăiască prin cărțile și studiile sale atât de valoroase.

Fl. C.

Jean Nouzille, *Moldova. Istoria tragică a unei regiuni europene,* [Chișinău], Ed. Prut Internațional, 2005, 369 p.

acad. **Virgil Cândea**
(29 aprilie 1927, Focșani – 16 februarie 2007, București)

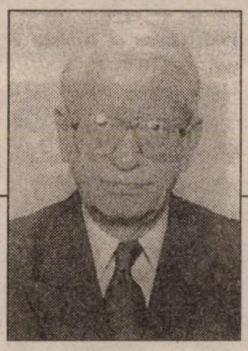

Am admirat, întotdeauna, la **Virgil Cândea** îngemănarea între omul de știință — în speță, a istoricului —, sobru, sigur pe mijloacele sale de investigație, mânuite cu detașare, și creștinul ars de focul credinței, capabil să stea smerit în biserică, pentru a asculta slujba în scurgerea îndelungată a ceasurilor.

Istoric preocupat de teologie, filosofie, iconografie, biblioteconomie, istoria artei, **Virgil Cândea** era un om de cultură în cel mai nobil înțeles al cuvântului, un exemplu târziu al umanismului românesc, la a cărui înțelegere corectă a adus o contribuție hotărâtoare. Interesul lui pentru literatura românească a secolului al XVII-lea și pentru Dimitrie Cantemir pornea — cred — din afinitățile care îl legau de stolnicul Constantin Cantacuzino și de învățatul autor al ***Istoriei Imperiului otoman***.

Viața a fost aspră cu el, dar, ca un alt Iov, a îndurat încercările cu acea supunere în fața voii lui Dumnezeu, biruind necazurile și înălțându-se pe sine întru spiritualitate. Dacă cineva poate veni fără teamă în fața tronului ceresc, spre a aștepta hotărârea Dreptului Judecător, acela este, cu siguranță, **Virgil Cândea**. **Fl. C.** ■

Intelectual de mare clasă, om discret și politicos

„[...] Virgil Cândea a fost, între altele, și un eminent editor și comentator de texte vechi. Ambiția lui a fost să întocmească un repertoriu general al bunurilor culturale românești aflate în arhivele străine. A reușit în bună parte (a publicat deja câteva volume și altele așteaptă să fie tipărite). [...]

Era un om discret și politicos, plin de farmec, cu o ironie fină. L-am cunoscut mai bine cât timp a fost vicepreședintele Academiei Române (1998–2002). Un om de carte și, cum am spus, un om de mare calitate morală. Am lucrat bine cu el și, într-o instituție în care personalitățile sunt explozive, cum este Academia Română, n-am reușit niciodată să ne supărăm unul pe altul. Am pornit împreună mai multe proiecte fundamentale și, trebuie să mărturisesc, contribuția lui a fost esențială. Mă gândesc, de pildă, la Tratatul de istorie a românilor unde, alături de acad. Dan Berindei, a dus un veritabil război contra inerției, aflării în treabă și a obstrucțiilor de tot felul. Mi-a plăcut, repet, acest autentic cărturar și am avut pentru el o mare simpatie intelectuală, pe care n-am reușit să i-o comunic în chip direct cât timp a trăit. O fac, acum, într-o pagină pe care, din nefericire, el n-o poate citi. Cum aș putea încheia acest sumar portret, portretul unui spirit plin de «credincioșenie», cum ar zice Nicolae Steinhardt? Dacă credincioșenia (spiritul autentic religios) se poate uni cu știința, finețea meditației și cu bunătatea ironiei cărturărești, atunci am putea înțelege secretul și frumusețea personalității lui Virgil Cândea, un intelectual de mare clasă, care a trecut fără să facă mult zgomot printr-o lume agitată și foarte zgomotoasă".

Eugen Simion, „Virgil Cândea", în „Ziua", an. XIII, nr. 3.864, din 24/25 februarie a.c., p. 6

Biserica Silvestru, din București, unde, la 18 februarie a.c., a avut loc serviciul religios funebru al acad. V. Cândea, înhumat în cimitirul M-rii Cernica

• info • info • info • info • info • info • info • info • info •

● **Timișoara: „Școală și societate în Banat“.** Autoritățile locale (Consiliul Județean, Prefectura, Inspectoratul Școlar Județean) și vectorii de cultură (Universitatea de Vest, Academia Română – filiala Timiș, Muzeul Banatului, Asociația Istoricilor Bănățeni ș.a.) au organizat, în zilele de 18 și 19 ianuarie a.c., cea de-a V-a ediție a Sesiunii internaționale de comunicări științifice, intitulată **„Școală și societate în Banat“**. Și-au prezentat mesajul de salut, direct sau prin reprezentanți, prefectul județului Timiș, președintele Consiliului Județean, ministrul Educației Naționale, Arhivele Naționale ale României și alții. Moderatori ai primei părți au fost prof. dr. **Cornel Petroman**, inspector școlar general adjunct, și prof. dr. **Mihai Pârvulescu**, directorul Școlii generale nr. 16 „Take Ionescu“.

Structurată pe șapte secțiuni — istorie veche, medie, modernă și contemporană, școală, societate, respectiv cultură și artă — manifestarea s-a dovedit a fi una dintre cele

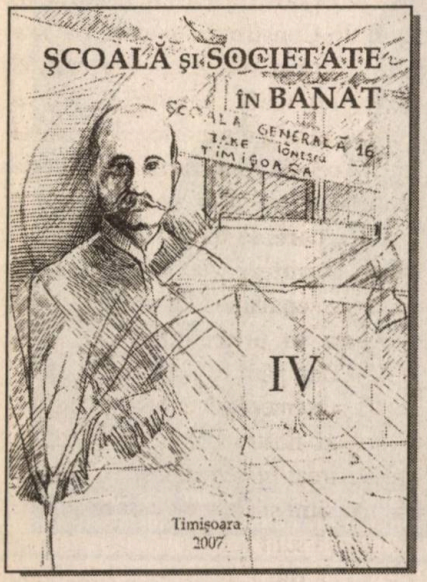

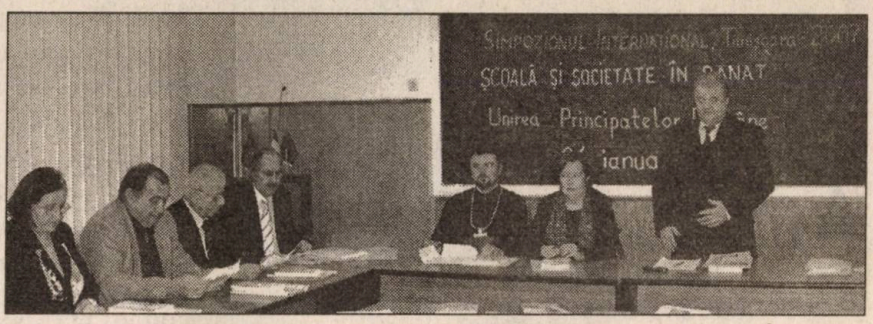

Deschiderea simpozionului timișoarean: la cuvânt, prof. dr. Cornel Petroman

mai reușite de acest gen, bucurându-se de o largă participare.

Din cele 170 de comunicări prezentate la manifestare, amintim doar câteva, cu scuzele de rigoare pentru autorii celorlalte contribuții, toate și fiecare în parte meritând din plin atenția cercetării de specialitate: **Rodica Barangă, Petre Barangă** — „Aspecte ale poligamiei la traco–geto–daci“; **Adrian Bejan** — „Aspecte arheologice ale Banatului în mileniul I“; **Alexandru Gyuriș** —„Organizări administrativ–teritoriale în Banatul medieval“; **Otilia Avrămuț** — „A.I. Cuza — părintele învățământului românesc“; **Daniela Opre, Florina Cvasa, Luminița Balarie** — „Școala agricolă în Banat“; **Alexandru Kosa, Tatiana Ostroveanu** — „Banca Timișana (1886–1900)“; **Ionelia Forsea** — „Orașul Buziaș în perioada interbelică (1919–1939)“; **Miodrag Ciurușchin** — „Combaterea vagabondajului în județul Timiș–Torontal (1925–1926)“; **Sofia Popa** —„Mișcarea sportivă din Timișoara (1935)“; **Sabina Miloș** — „Agresivitatea în școala bănățeană“; **Maria Tripa** — „Lecturile istorice, mijloc de educare a elevilor în spiritul trecutului“; **Blanca Fărcaș** — „Filarmonica Banatul din Timișoara“; **Horia Musteț** — „Aromânii/Macedo–românii și almanahul «Frățâila»“; **Eusebiu Narai** — „Județul Severin în perioada 1944–1947“; **Iancu Liliana Clara** — „Francofonie și diversitate culturală în

Banat“; **Vasile Rada** —„Monografia localității Rădești–Arad“.

Alături de partea exclusiv științifică, cu acest prilej au fost lansate și trei volume: ***Școală și societate în Banat,*** vol. IV (Timișoara, 2007, 239 p.), care cuprinde lucrările sesiunii internaționale de anul trecut; Cornel Petroman, ***ASTRA în Banat până la Marea Unire*** (Timișoara, Ed. Eurostampa, 2006, 395 p.); Ioan Munteanu, ***Banatul istoric, 1867–1918,***

vol. I. Aşezările. Populaţia, (Timişoara, Ed. Excelsior Art, 2006, 428 p.; de menţionat că autorul, reputat profesor universitar, are în plan o trilogie a istoriei Banatului, lucrare ce nu poate fi aşteptată decât cu mare interes şi nerăbdare de către specialiştii

în domeniu, dar şi de toţi cei interesaţi de trecutul acestui colţ de ţară).

La capătul acestor rânduri de semnalare, se cuvine a face o menţiune specială vizând susţinerea şi buna desfăşurare a manifestării ştiinţifice timişorene mai sus evocate. În context, remarcăm aportul prof. dr. Mihai Pârvulescu şi al prof. dr. Cornel Petroman, cărora autorii comunicărilor şi auditoriul nu pot decât să le exprime cea mai vie gratitudine pentru profesionalism şi devoţiune.

Alin SPÂNU

● **BOR — COMISIE PROPRIE.** „Membrii Sfântului Sinod vor analiza, începând de luni [19 februarie a.c. — n.n.], situaţia actuală a BOR, urmând să discute, între alte probleme, statutul şi titulatura Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din America şi Canada şi necesitatea înfiinţării unei comisii pentru studierea situaţiei Bisericii în perioada comunistă.

Comisia Canonică–Juridică şi pentru Disciplină dezbate propunerea de înfiinţare a unei Comisii de studiu sau Corp (Grup) de experţi care să cerceteze situaţia Bisericii Ortodoxe Române în perioada regimului comunist (componenţă, tematică, mijloace, termene)".

(**„Gândul"**, nr. 545, din 13 februarie 2007, p. 32)

● **„ISTORICI, SCHIMBAŢI-VĂ MESERIA!".** Exact cu un an în urmă, publicam în această revistă consideraţiile prof. univ. dr. Viorica Moisuc despre „Apelul" istoricilor francezi confruntaţi, în propria lor ţară, cu „imixtiunea tot mai puternică a **politicului** în cercetarea istorică şi în elaborarea judecăţilor de valoare asupra unor fenomene şi evenimente de istorie naţională şi universală" (v. „Dosarele Istoriei", an. XI, nr. 2/114, 2006, pp. 12–13). Acum, în aceeaşi ordine de idei, semnalăm — şi nu numai istoricilor, mai direct, nu, în primul rând, lor! — textul conferinţei susţinute, la 14 octombrie 2006, de către **Françoise Chandernagor** *(v. foto)*, scriitoare şi juristă franceză, publicat, prin ample extrase, în **„L'Histoire"** (nr. 317, februarie 2007, pp. 54–61), sub titlul „Istorici, schimbaţi-vă meseria!". Reţinem — doar pentru a invita la lectură şi pentru a saluta din tot sufletul luarea de poziţie a acestei voci lucide a lumii intelectuale, de mare rasă, din spaţiul Hexagonului — primele propoziţii ale introducerii făcute articolului amintit de către redacţia prestigioasei reviste pariziene: **„Noile ameninţări vizând libertatea de exprimare vin de la Parlament, iar istoria este prima victimă"**. Când va lua seama şi clasa politică româ-

nească (în care, firesc, se includ şi parlamentarii noştri) la asemenea avertismente? Întrucât, *mutatis mutandis*, şi la noi, în România, membră a NATO şi a UE, istoria, ca ştiinţă a trecutului, este supusă, flagrant, presiunilor şi interferenţelor nocive din partea celor care se cred şi pretind a fi „alfa şi omega" ai naţiunii. Pe aceştia, în totalitate, ne îngăduim a-i îndemna să ia aminte măcar la cele afirmate de d-na Chandernagor: **„Să le reamintim acestor aleşi că Parlamentul nu este suveranul, ci doar delegatul suveranului. Suveranul este poporul. Suntem noi, cetăţenii. Iar delegatul nostru, Parlamentul, este legat de Constituţia pe care noi am votat-o, prin sufragiu universal, şi care, sub toate regimurile, este o normă juridică superioară oricărei legi. Această Constituţie stabileşte separaţia puterilor** [*în stat, n.n.*]**: trebuie, oare, să subliniem că atunci când o putere nu mai respectă această separaţie, libertatea tuturor este în primejdie?"** (*art. cit.*, p. 55). Dar, până să le punem aleşilor noştri o asemenea întrebare, îi rugăm, la rândul nostru, să ne răspundă la următoarea: în general, dumneavoastră mai citiţi şi altceva decât textele de legi ce vă sunt supuse atenţiei? Dovediţi-ne că **da**! Prin fapte concrete, nu

prin demagogie de la tribună sau prin „eclatante" *talk-show*-uri radiotelevizate.

M. S.

● **Descoperire.** „Un senator italian bibliofil a anunțat, [...], la Udine (nord–estul Italiei), că a descoperit cinci jurnale intime ale conducătoru-

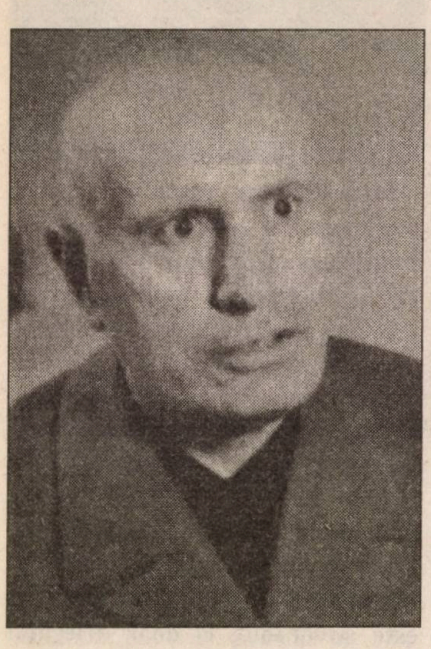

lui fascist, **Benito Mussolini** *(v. foto)*, la un notar din Bellinzano, în apropiere de Lacul Como, în Elveția, informează ediția de duminică a cotidianului italian «Corriere della Sera». Marcello Dell'Uri, senator al partidului condus de Silvio Berlusconi, Forza Italia, a afirmat că a putut consulta cele cinci carnete acoperind perioada 1935–1939 la acest notar, care le obținuse de la fiul unui partizan participant, în aprilie 1945, la arestarea Ducelui, la Dongo, în regiunea Lacului Como. Dell'Utri a mai indicat că negociază achiziționarea carnetelor și va solicita descendenților lui Mussolini autorizația de a le utiliza pentru o carte. Fostul dictator italian, deghizat în soldat german, a fost recunoscut și capturat, în 26 aprilie 1945, în regiunea Lacului Como, de către partizani italieni, în timp ce încerca să fugă spre Germania, în compania amantei sale, Clara Petacci. Ei au fost executați după două zile, iar corpurile lor și cele ale altor cinci șefi fasciști au fost expuse în piața publică, la Milano, spânzurate de picioare".

(**„Gândul"**, nr. 545,
din 13 februarie 2007, p. 24)

● **Grivița '33.** „«Nimic nu este mai imprevizibil ca trecutul», glăsuia o cunoscută butadă din vremea comunismului.

Într-adevăr, urmare a unor ample operațiuni propagandistice, istoria devenea, de cele mai multe ori, doar argument în susținerea noilor orientări, totdeauna juste, ale conducerii de partid și de stat. Așa se face că astăzi, în multe cazuri, este foarte greu să reconstituim adevărul. Greva ceferiștilor de la «Grivița», reprimată în dimineața zilei de 16 februarie 1933, este doar un exemplu îndelung discutat.

Și totuși... Și totuși, la începutul anilor '30, România, asemenea multor alte țări, se afla într-o profundă criză economică. Resursele bugetare ale statului scăzuseră de la 40 de miliarde de lei, în 1930, la doar 26 miliarde, în 1933. Salariile se diminuaseră cu aproximativ 40%, prin aplicarea celebrelor «curbe de sacrificiu». Nemulțumirile creșteau și au culminat cu grevele petroliștilor prahoveni, urmate de protestele celor 6.000 de muncitori ai Atelierelor «Griviței». Discuțiile reprezentanților ceferiștilor cu ministrul Eduard Mirto nu au dus la reducerea tensiunilor. Muncitorii nu aveau încredere în promisiunile guvernului, mai mult, își radicalizau cererile.

În aceste condiții, răspunsul puterii a fost instituirea stării de asediu în câteva mari orașe ale țării și în zona petroliferă Valea Prahovei, stare de asediu prin care nu s-a putut însă evita escaladarea conflictului.

Arestarea liderilor ceferiști, în noaptea de 14/15 februarie 1933, a condus la grevă, ocuparea atelierelor și, în final, la represiune. Au fost, dupa unele surse, trei morți, 40 de răniți și 1.600 de arestați din rândul muncitorilor, șapte morți, 44 de răniți

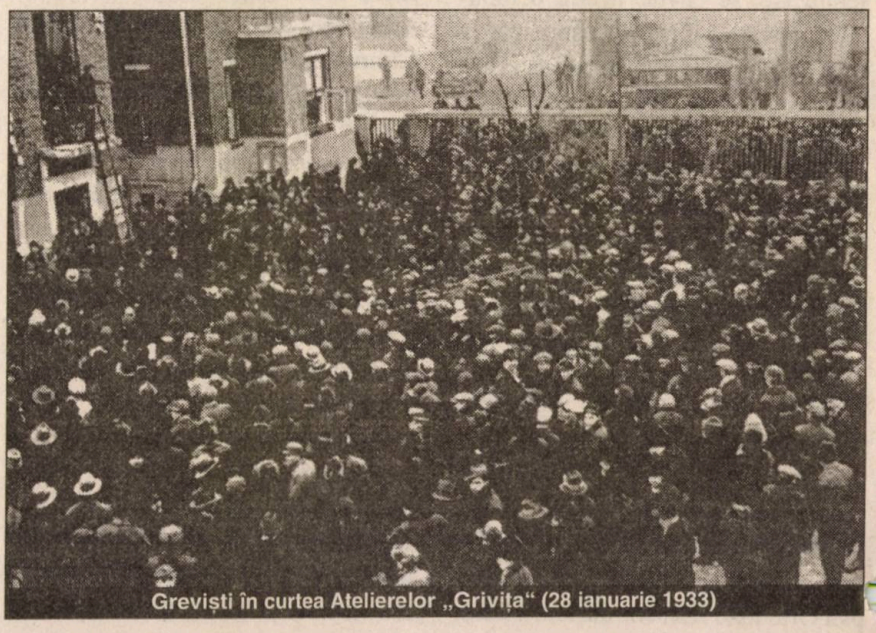

Greviști în curtea Atelierelor „Griviței" (28 ianuarie 1933)

și 3.000 de arestați, după altele. Dintre jandarmi, s-au înregistrat răniți și chiar un mort.

«Provocare a comuniștilor, agitatori plătiți de Comintern», au susținut, în Parlament, reprezentanții guvernului. «Acțiune disproporționată», dar și minimalizarea pericolului bolșevic, a replicat opoziția.

Au urmat procesele de la București și Craiova, condamnările și nașterea unor mituri. Și-au disputat întâietatea Constantin Doncea și Gh. Gheorghiu–Dej. Victima colaterală, Vasile Roaită. Profitor, Nicolae Ceaușescu.

«Voi faceți simpozionul, eu am făcut greva», a declarat Constantin Doncea, în 1958, refuzând să participe la festivitățile organizate la împlinirea unui sfert de secol de la desfășurarea grevei. Avea, în mare parte, dreptate, dar, Gheorghiu–Dej avea puterea. Fostul «erou al clasei muncitoare», comisar politic în războiul spaniol, primarul demolator al Bucureștilor, părăsit de toți cei care îl adulau, a devenit șeful GAC din satul Ograda... Așa se scria, odinioară, istoria.

Astăzi, însă, greva ceferiștilor din 1933 trebuie recuperată ca făcând parte din istoria noastră și nu din istoria... de lângă noi".

Dan MANOLACHE

(Comentariu difuzat de Radio România Actualități, în emisiunea „Kadrane", din 16 februarie a.c.; realizator: Paul Grigoriu.)

● **MAREȘALUL ANTONESCU, REABILITAT PARȚIAL DE CURTEA DE APEL BUCUREȘTI.** „Mareșalul Ion Antonescu, șeful Gărzii de Fier, Horia Sima, și alți 19 membri ai guvernului român din 1940 au fost achitați de Curtea de Apel București [*în continuare, CAB — n.n.*] pentru unele crime de război imputate ca urmare a colaborării militare dintre România și Germania în agresiunea «contra popoarelor din Rusia Sovietică». Potrivit unei știri publicate [...] pe site-ul Agenției de presă Mediafax, Curtea de Apel București a decis, la sfârșitul anului trecut, achitarea unor fapte ale câtorva dintre membrii guvernului Antonescu. Decizia nu este una definitivă, ea putând fi atacată cu recurs, la Înalta Curte de Casație și Justiție. Parțiala achitare a venit ca urmare a desecretizării [sic!] unui document numit «Protocolul secret numărul 3 la Pactul Ribbentrop–Molotov».

În motivarea deciziei instanței, se stabilește că «Protocolul secret numărul 3 la Pactul Ribbentrop– Molotov», dintre Germania și URSS, la data judecății, în 1946, nu a fost cunoscut de Tribunalul Poporului, el nefiind dezvăluit la acea dată opiniei publice, în timpul procesului mareșalului Ion Antonescu. Acest aspect a fost relevat în cadrul judecării cererii de revizuire a procesului, făcută de fiul lui Gheorghe Alexianu — fostul guvernator al Transnistriei, condamnat într-unul dintre dosarele lui Ion Antonescu. În cadrul procesului de revizuire, declanșat la 60 de ani de la sentința de condamnare a guvernului Antonescu, s-a arătat că «starea de necesitate și de legitimă apărare în care s-a aflat România urmare acestui protocol și urmat de ultimatumurile sovietice, din vara anului 1940, s-au răsfrânt și asupra condamnatului Alexianu Gheorghe». Cei reabilitați, acum, parțial de Curtea de Apel București sunt, pe lângă mareșalul Antonescu: Gheorghe Alexianu, Mihai Antonescu — fostul ministru de Externe, Horia Sima — șeful Gărzii de Fier, Pantazi Constantin, Vasiliu Constantin, Dobre Gheorghe, Ion Marinescu, Traian Brăileanu, Dumitru Popescu, Petrovicescu Constantin, Dănulescu Constantin, Bușilă Constantin, Mareș Nicolae, Petre Tomescu Dimitriuc Vasile, Sturdza Mihail, Protopopescu Ioan, Georgescu Corneliu, Papanace Constantin și Iasinschi Vasile.

Pe de altă parte, judecătorul Adrian Podar, de la Curtea de Apel București, a constatat că, prin permiterea și susținerea de către autoritățile române a pătrunderii armatei hitleriste pe teritoriul României, a fost sprijinită indirect agresiunea Germaniei naziste, din 6 aprilie 1941, față de

Fragment din capul ziarului „Ziua", referitor la decizia CAB privindu-l pe I. Antonescu

state balcanice situate în afara garanțiilor de securitate ale Pactului Tripartit sau Uniunii Sovietice (Iugoslavia și Grecia). În raport de aceste state, susțin judecătorii de la CAB, cei 21 de inculpați au fost corect condamnați pentru crimele de agresiune prevăzute de articolul 1 lit. a și b din Decretul–Lege 312/1945. Ca urmare, CAB a decis anularea în parte a Hotărârii 17, dată în 1946, constatând că «Protocolul secret 3 al Pactului Ribbentrop–Molotov», prin sferele de influență stabilite, a stat la baza gravelor agresiuni teritoriale suferite de România în anul 1940. «A încălcat prin aceasta normele imperative ale dreptului internațional de la acea dată, cu privire la integritatea teritorială a statelor, respectiv, art.10 din Pactul Societății Națiunilor, fiind, prin urmare, nul». Mai mult, CAB arată în motivarea sentinței sale că în data de 22 iunie 1941, când Hitler a declarat război împotriva URSS, a găsit România cu totul aservită politicii germane, și aceasta prin fapta acuzatului Ion Antonescu și a celor ce l-au secondat în politica sa, comițând cea mai mare crimă petrecută în istoria poporului român, alăturându-se Germaniei hitleriste, la agresiunea contra popoarelor din Rusia Sovietică, «care doreau o colaborare pașnică cu poporul român». [...]

Avocatul Antonie Iorgovan [senator PSD, n.n.] a declarat [...] că decizia Curții de Apel se referă la două planuri din societatea românească: planul tehnic–juridic, și cel politic. Iorgovan a precizat că nu se știe cum vor reacționa cei de a căror anihilare a fost acuzat mareșalul Ion Antonescu că a dorit-o, dar, a opinat avocatul, cu siguranță că este o decizie importantă pentru istorie. La rândul său, președintele Comisiei Juridice din Camera Deputaților, Sergiu Andon, a precizat că «istoria trebuie rescrisă ori de câte ori apar probe noi». Andon a menționat că mareșalul este și va rămâne o figură controversată, care a avut și greșeli, fiind mai degrabă un personaj istoric «între umbre și lumini». Pe de altă parte, Andon și-a exprimat speranța că se va face o delimitare clară între meritele mareșalului, în ceea ce privește deciziile sale politice, și acuzațiile aduse în anumite momente și eventualele lui răspunderi. Andon a reiterat ideea de calm și detașare cu care ar trebui primită această decizie a CAB și cu care ar trebui cântărite faptele istorice. Pe de altă parte, avocatul Aurelian Pavelescu ne-a precizat că «multe dintre evenimentele petrecute în timpul celui de-al doilea război mondial au rămas neclarificate. Intră în competența istoricilor și a Justiției să facă clarificări sau să ia decizii, în așa fel încât să fie excluse orice conotații politice cu privire la adevărul istoric și juridic». Deși a explicat că „figura mareșalului Antonescu va rămâne și în viitor controversată", Pavelescu a opinat că «decizia CAB, în situația în care va rămâne definitivă, are o semnificație importantă». Avocatul Pavelescu a încheiat prin a spune că «este necesar ca înainte de toate însă să ieșim din jocul pasiunilor de orice fel, ideologice sau politice, pentru a ne privi cu responsabilitate trecutul» [...]".

(**Mediafax**, 20 februarie 2007)

● **PLAGA... PLAGIATULUI !** ***Rezistența anticomunistă — cercetare științifică și valorificare muzeală***, I, este un volum recent apărut la Cluj–Napoca, care cuprinde lucrările prezentate la simpozionul internațional cu același nume, desfășurat la Făgăraș–Sâmbăta de Sus, în perioada 24–26 martie 2006. Cei trei editori, Cosmin Budeancă,

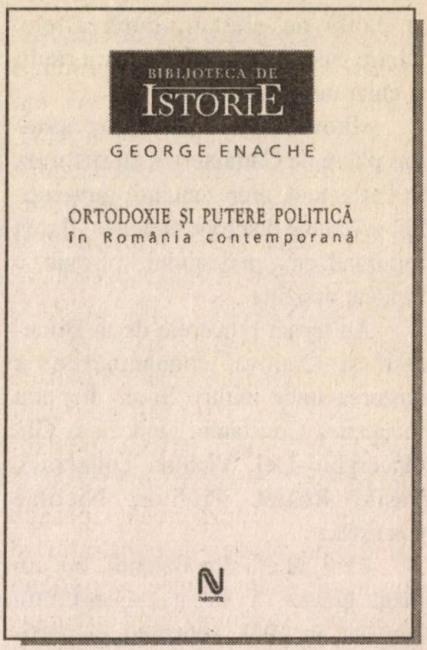

Florentin Olteanu și Iulia Pop, au strâns între aceleași coperte o serie de contribuții de mare importanță în ceea ce privește fenomenul atât de complex al rezistenței anticomuniste, bazate în mare parte pe documente inedite.

Ținuta distinsă a volumului este, din păcate, viciată de prezența articolului d-nei Ana Dan, „Părintele profesor Dumitru Stăniloae sub regimul comunist. Detenție și suferință" (pp. 212–219). Acesta nu este altceva, la prima vedere, decât un plagiat după studiul meu „Arestarea și condamnarea părintelui Dumitru Stăniloae", apărut în volumul ***Ortodoxie și putere politică în România contemporană. Studii și eseuri*** (București, Ed. Nemira, 2005, pp. 435–447; *v., mai sus, coperta*). În primul rând, Ana Dan nu a văzut niciodată dosarul penal „Al. Teodorescu și alții", în care a fost inculpat și părintele Stăniloae. Cunosc foarte bine lista celor care au consultat dosarul pe când acesta se afla în custodia Arhivelor Ministerului de Justiție, înregistrat sub cota

113.668, și mai apoi a celor care l-au studiat la CNSAS, unde a primit o nouă cotă, P. 202. Cum eu am consultat dosarul prima dată la AMJ, când am redactat studiul, am citat după prima cotă, fapt pe care-l face și d-na Ana Dan, care, în mod normal, dacă ar fi studiat în mod nemijlocit dosarul, ar fi trebuit să utilizeze cota CNSAS, unde dosarul se află din anul 2001.

Dar, lăsând la o parte faptul că toate citatele din studiul meu sunt reproduse întocmai, fără nici o adăugire personală, mai grav este faptul că persoana în cauză redă aproape identic premisele, demonstrația și concluziile studiului meu, respectând cu fidelitate structura și firul discursiv. Trec peste pasajele (extrem de numeroase), copiate până la ultima virgulă, asigurând pe oricine că pot, oricând, pune față în față paginile din cartea mea și cele din „studiul" d-nei Ana Dan, spre a fi comparate. Astfel, plagiatul, căruia i-am căzut victimă, poate fi dovedit fără urmă de îndoială.

Am menționat că este plagiat „la prima vedere", deoarece este posibil ca d-na Ana Dan să fi fost purtată de un ideal mai înalt, similar celui al eroului lui Jorge Luis Borges, Pierre Ménnard, cel care dorea „să producă niște pagini care să coincidă — cuvânt cu cuvânt și rând cu rând — cu cele ale lui Miguel de Cervantes". Am însă motive să mă îndoiesc că Ana Dan a avut intențiile personajului amintit, sau că cel puțin a încercat să înțeleagă în mod profund cele scrise în studiul meu. Faptul că avem de-a face cu o simplă preluare, lipsită de un efort hermeneutic real, ne este demonstrat de următoarea situație: la pagina 444, eu scriu: „De la închisoarea «C» MAI [părintele Stăniloae] ajunge la Jilava, în 19 mai 1959 fiind trimis la Aiud", iar într-o notă de subsol, menționez că este internat la Jilava începând cu data de 23 septembrie 1958. „Creativă", d-na Ana Dan amestecă nota și textul, rezultând următoarea afirmație: „De la închisoarea «C» mai ajunge la Jilava din 23 septembrie 1958, apoi este trimis la Aiud din 19 mai 1959" (p. 218). Probabil domnia sa a crezut că este o greșeală de tipar faptul că am scris MAI și atunci face „corectura", scriind cu minuscule. Din păcate pentru Ana Dan, nu era vorba de „mai", parte de vorbire, ci de „MAI", care reprezintă perscurtarea de la Ministerul Afacerilor Interne!

Nu am nici o intenție să o condamn de d-na Ana Dan, căreia îi doresc numai bine. Sper însă că pe viitor, dacă va dori să scrie articole de istorie, o va face la modul onest, fără a recurge la asemenea practici. Până la urmă, nu mă afecta în mod deosebit gestul dumneaei. Dar, având în vedere că, în ultimul timp, s-au înmulțit cei care „se inspiră", mai mult sau mai puțin, din cartea mea, am preferat să-mi iau o marjă de siguranță, ca să nu am surpriza că, la un moment dat, va apărea o carte cu titlul ***Putere politică și ortodoxie în România în secolul XX***, în care să se regăsească, mai mult sau mai puțin, subiectele tratate de mine în ***Ortodoxie și putere politică în România contemporană***.

George ENACHE,
consilier asistent, drd.
Direcția Cercetare, CNSAS

Prejudiciu grav, situație regretabilă și condamnabilă

La 24–26 martie 2006, la Făgăraș și Sâmbăta de Sus, s-a desfășurat Simpozionul internațional **„Rezistența anticomunistă: Cercetare științifică și valorificare muzeală"**. Având în vedere faptul că în cetatea din Făgăraș urmează să se realizeze un Memorial al Rezistenței Anticomuniste din Țara Făgărașului, această acțiune avea menirea să atragă atenția asupra proiectului aflat la început de drum. La manifestare au participat istorici din țară și străinătate, iar lucrările prezentate urmau a fi publicate în două volume. Organizatorii nu au avut nici cea mai mică rezervă față de materialele prezentate la simpozion și trimise ulterior spre publicare, fiind convinși de calitatea profesională și morală a autorilor. Se pare că ne-am înșelat. De curând, a văzut lumina tiparului primul dintre cele două volume, și, la scurt timp după aceasta, bucuria ne-a fost umbrită de semnalarea existenței unui plagiat. Mai exact, este vorba de studiul „Părintele profesor Dumitru Stăniloae sub regimul comunist. Detenție și suferință", semnat de Ana Dan, care plagiază studiul d-lui George Enache, intitulat „Arestarea și condamnarea părintelui Dumitru Staniloae", publicat în vol. ***Ortodoxie și putere politică în România contemporană. Studii și eseuri***, București, Ed. Nemira, 2005, pp. 435–447.

Astfel de situații, din nefericire destul de frecvente în ultima perioadă, aduc prejudicii grave atât autorilor autentici, cât și celor care își asumă responsabilitatea organizării unor evenimente precum cel menționat mai sus. În aceste condiții, în calitate de co-organizator al simpozionului și de co-editor al volumului în discuție, ne exprimăm și pe această cale regretul pentru situația creată, și ne cerem scuze tuturor celor care, într-un fel sau altul, sunt afectați de cele întâmplate.

Cosmin BUDEANCĂ

● **O REVISTĂ DE LA MINSK.** Propunându-și valorificarea studiilor interdisciplinare pe probleme sociale, culturale și politice, revista **„Perekrestki"** (editată, din 2004, de Centrul de Studii Avansate și Educație / CSAE, din Minsk, Republica Belarus) își fortifică discursul științific prin apelul consecvent la cercetări foarte solide, oferind, în plus, cititorului traduceri, recenzii, sinteze și note de lectură, toate în perfectă sincronizare cu circuitul științific actual. Paginile revistei găzduiesc studii, interviuri, materiale ale seminarelor și meselor rotunde desfășurate în cadrul CASE. Întrucât publicația este, practic, necunoscută în România, rândurile care urmează au menirea de a semnala celor interesați un demers intelectual, cu precădere istoriografic și politologic, demn de tot interesul.

În nr. 1–2/2004, Igori Bobkov și Pavel Tereșkovici se ocupă de spațiul geografic constituit de Ucraina, Belarus și R. Moldova, considerând că, împreună, acestea formează o zonă de hotar între UE și Federația Rusă. Astfel, reafirmând ideea privind construcția și deconstrucția „regionalismelor" — un proces permanent și dramatic în Europa, determinat nu doar de sintezele culturale sau lingvistice, ci și de corelația „centrelor de forță" —, cercetătorii și-au canalizat studiile spre proiectele „terapeutice", menite să asigure integritatea entităților politice.

Olja Gnatiuk, în articolul intitulat „Despărțirea de imperiu. Între Est și Vest" (nr. 1–2/2005, pp. 37–97) pune în discuție tezele conform cărora Ucraina se află la hotarul dintre Vest și Est. Sintagma „între Est și Vest", vehiculată în discursurile specifice Războiului rece, odată cu căderea comunismului, a căpătat; din nou, notorietate. De această dată, expresia este folosită pentru a desemna situația de frontieră a țării, dar și problemele diferențelor ei regionale. „Multiple studii analitice, ca și odinioară — se arată în studiu —, relevă că Ucraina este divizată în interior de o linie invizibilă de demarcație, care o străbate de-a lungul hotarului antebelic sovieto–polonez" (p. 48). Studiul, realizând o trecere în revistă a discursului identitar ucrainean, consemnează și discută monografiile politologului Mikola

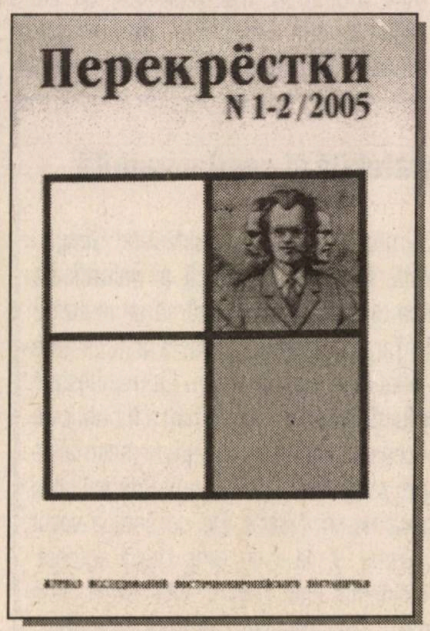

Rjabcjuk, ***De la Malorosia spre Ucraina, Dilemele Faustului ucrainean*** și ***Două Ucraine***, care au lansat discuții despre naționalismul ucrainean și despre segmentarea în două părți a Ucrainei actuale: cea occidentală și cea orientală. Teza esențială a pledoariei lui M. Rjabcjuk este întârzierea Ucrainei în materie de construcție națională, fapt care a determinat formarea a două națiuni ucrainene distincte, aflate la diferite etape de evoluție: **1.** premodernă, dominată de o identitate locală; **2.** modernă, capabilă să înfrunte tentative de asimilare.

Problemele memoriei și ale identității în societățile postsovietice reprezintă obiectivul cercetării Ludmilei Cojocari, cu scopul de a sesiza factorii de rezistență și mecanismele de metamorfozare ale acestora, în raport cu interpretarea trecutului istoric de către discursul puterii. În acest spațiu, atât mișcările de renaștere națională, cât și guvernările totalitare au produs, toate în egală măsură, o mitologie specifică, evocând cu obstinație figuri legendare, la nevoie, chiar inventându-le. În acest spațiu sociocultural, autoarea a constatat o competiție a memoriilor colective, astfel încât istoria a devenit un repertoriu de simboluri, folosit din plin de o serie de programe politice. Figuri istorice marcante ale neamului românesc — cum ar fi, bunăoară, Ștefan cel Mare și Dimitrie Cantemir — au fost utilizate de discursul politic al celor aflați la guvernare în scopul propriei lor legitimări, tradiția istorică fiind astfel instrumentată în beneficiul prezentului.

În concluzie, o revistă de urmărit cu maxim folos.

Simion GHEORGHIU
(n. la 11 octombrie 1980, la Horodca, r. Ialoveni; absolvent al Universității Libere Internaționale din Moldova, Chișinău; actualmente, masterand, an. II, la Facultatea de Istorie, Universitatea din București, cu tema „Relațiile sovieto–americane și începutul politicii de reformare a URSS, 1985–1987")

● **Cu inteligență și farmec, despre viața cotidiană din URSS.** La 23 februarie 2007, participanții la lucrările Laboratorului de Studii Ruse și Sovietice — găzduit, ca de obicei, de către Institutul de Istorie „N. Iorga" — au avut prilejul plăcut de a se întâlni cu tânărul scriitor **Vasile Ernu,** care a prezentat comunicarea „Viața cotidiană în Uniunea Sovietică în timpul stagnării (1972–1982)". Autorul volumului ***Născut în URSS*** (Iași, Ed. Polirom, 2006; în curând, cartea va beneficia de o nouă ediție), o enciclopedie *sui generis* a vieții cotidiene sovietice, așa cum scria acad. Florin Constantiniu *(v. „Dosarele Istoriei", nr. 7 / 119, 2006)*, s-a făcut deja remarcat în peisajul cultural și politic românesc. Pe lângă numeroasele aprecieri justificate, inclusiv în cadrul ședinței LSRS, la adresa talentatului scriitor, s-au auzit și voci (nu se putea altfel!), chiar din rândul unor „urechiști", care s-au grăbit să-l eticheteze drept un „nostalgic" al comunismului pe autorul născut în anul... 1971. Comunicarea a fost urmărită cu multă atenție de un auditoriu format din istorici, cercetători, cadre didactice, diplomați, ziariști, reprezentanți ai revistelor „Magazin istoric" și „Dosarele Istoriei".

Dl Vasile Ernu a reușit să-i introducă pe cei prezenți în atmosfera societății sovietice într-o perioadă în care, paralel cu propaganda oficială, tot mai puțin convingătoare, exista o viață a populației în sânul căreia oamenii începuseră să-și exprime îndoieli, să protesteze chiar, asumându-și riscurile inerente. Radiografia excelentă făcută de raportor societății sovietice și a mecanismului de funcționare a acesteia, ca și pledoaria pentru asumarea trecutului recent, cu plusurile și minusurile acestuia, au întrunit aprobarea majorității asistenței, care l-a răsplătit cu aplauze.

Vasile Ernu, după conferința susținută în cadrul LSRS, încadrat de Vasile Buga și Florin Constantiniu

În egală măsură, au fost apreciate considerentele, valabile în mare măsură și pentru societatea românească, expuse de Vasile Ernu referitoare la necesitatea recuperării mărturiilor, sub toate formele acestora, despre perioada socialistă/comunistă, pentru o mai bună înțelegere a acesteia, îndeosebi de către generația tânără. „Cred — a spus Vasile Ernu — că experiența comunistă este una din cele mai interesante experiențe ale secolului al XX-lea, care, în pofida durerilor, suferințelor și jertfelor provocate, merită și trebuie prezentată".

Sublinierile repetate ale invitatului LSRS, privitoare la obligația intelectualității de a se situa pe o poziție critică, rece și chiar cinică față de putere și sistem, indiferent de natura acestora, de a refuza înregimentarea politică, au fost susținute și de alți vorbitori, printre care s-au aflat acad. Florin Constantiniu, prof. univ. dr. Elena Loghinovski și prof. univ. dr. Radu Ștefan Vergatti. ■

Vasile BUGA

Pionieri sovietici (imagine de pe site-ul www.nascutiinurss.ro, care cuprinde o arhivă de filme, imagini, muzică etc., creat de Vasile Ernu în prelungirea cărții sale, *Născut în URSS*)

100 de ani de la răscoala țăranilor din 1907

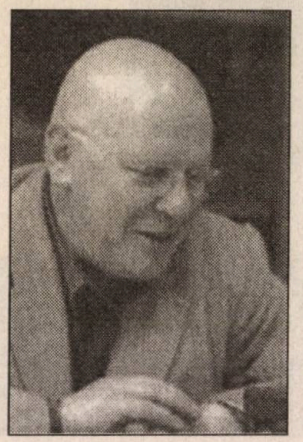

Acad. Răzvan THEODORESCU

Lecția **sângelui** vărsat pentru **pământ***

Se împlinește chiar astăzi, 8 februarie 2007, un secol din momentul în care la Flămânzi, în județul Botoșani — cel de-al doilea domeniu agrar din România — a izbucnit faimoasa și, de la o vreme, controversata răscoală țărănească din 1907.

Nu este locul a-i face acum istoria, pe care, într-un fel sau altul am învățat-o cu toții, de pe băncile școlii, cu tristele sale realități și cu mitizările de rigoare.

Asedierea de orașe reședințe de județ — Botoșanii au fost prima urbe atacată de țăranii răsculați, cu care se solidarizau elevii de la Liceul „Laurian" —, ocuparea de târguri, precum Bucecea sau Târgul Frumos, extinderea răzmeriței în restul Moldovei, în Muntenia și Oltenia conducând la apelul la starea de asediu (vechea lege din timpul lui Cuza!), ca și retragerea guvernului conservator Gheorghe Grigore Cantacuzino în favoarea guvernului D. A. Sturdza — cu Ion I. C. Brătianu la Ministerul de Interne și cu Alexandru Averescu la Ministerul de Război — au culminat cu o represiune ce repeta pe aceea, mai veche cu două decenii, a guvernului junimist Th. Rosetti împotriva mișcării țărănești din 1888, cu deosebirea sinistră că, în martie 1907, sate întregi au fost bombardate, la Băilești, la Stănești, la Hodivoaia.

Momentul acum evocat scotea în evidență contradicțiile unei Românii unde lumea progresului se afirmase eclatant prin jubileul din 1906, dar unde se putea descoperi un an mai târziu, în 1907, o lume a sărăciei lucii, a mizeriei țărănești despre care Europa afla din scrisul unui Jean Jaurès și asupra căreia un Constantin Stere abia avertizase: „Se apropie momentul în care regatul român va trebui să se supună unui examen sever în fața istoriei".

Așa cum se întâmplă mereu în România, interpretările evenimentelor de acum o sută de ani au pendulat vijelios și haotic. S-a întipărit pentru decenii ideea că au fost 11.000 de victime — cifră manipulată simbolic până la finele colectivizării agriculturii, în 1962 —, deși desecretizarea postbelică a mapei primului ministru, D. A. Sturdza, indicase cifra de 421 de morți, celelalte câteva mii fiind,

Ilustrație de Constantin Baciu, din volumul lui Tudor Arghezi, citat în p. urm.

*Declarație politică, rostită, în calitate de senator PSD de Botoșani, în plenul Senatului României. (Titlul aparține redacției.)

probabil, anchetații și arestații; așijderea s-a fluturat ideea unei acțiuni țărănești antisemite, de vreme ce în Moldova trusturile arendășești aveau în frunte persoane din familiile Fischer sau Juster; s-a vorbit de subversiva propagandă socialistă — știută fiind acțiunea cluburilor socialiste, cu ecouri la sate, în epoca unui Gherea sau în aceea a ideilor reformiste ale unui Constantin Dobrescu–Argeș —, ba chiar s-a emis ipoteza existența unor agitatori ruși trecuți prin revoluția din 1905 (să nu uităm că tocmai acum guvernul român dădea azil politic unor marinari de pe celebrul crucișător „Potemkin").

S-a scris dramatic despre „robii albi ai brazdei negre" — spre a relua cuvintele lui Iorga —, s-a scris cumpănit și penetrant despre pericolele momentului de către Caragiale, în cunoscutul său text ***1907 din primăvară până în toamnă***, ce vedea în aceste „răscoale ale maselor țărănești, care au luat proporțiile unei hotărâte revoluțiuni teroriste", „aproape un crunt război civil", cu observația imediată și tranșantă : „așa de-a surda nu se ridică un popor tam–nisam".

Forțele politice, e drept, au coalizat, s-a spus, pentru a împiedica destabilizarea „României celei mici" spre care două imperii priveau cu interes crescând și deloc simpatic. Dar, tragedia momentului 1907 al jertfelor țărănești rămâne, dincolo de orice speculație, ca un fapt istoric major pe care nu avem dreptul a-l uita.

Este drept că lecția lui 1907 a fost bine învățată de politicieni, chiar cei care s-au implicat în represiune venind apoi să promoveze legi — cea a învoielilor agricole, cea a înființării Casei Rurale, cea pentru arendarea moșiilor statului — ce au încercat remedierea unor drame rurale, ilustrând cuvintele liderului liberal Ion I. C. Brătianu, care anunțase cumva ceea ce avea să se petreacă după încheierea primului război mondial: „nu ne gândim să desăvârșim opera unității naționale înainte ca opera de dreptate, prin împropietărirea și votul obștei, să fie îndeplinit la noi acasă."

A fost nevoie, așadar, de sângele țăranilor din primăvara timpurie de acum un veac pentru a se învăța ceva, așa cum, din păcate, a fost nevoie în România, tot mereu, până nu demult.

Un eveniment precum acela început la Flămânzi acum exact o sută de ani este plin de învățăminte.

El ne conduce oricum la un omagiu pentru — vorba poetului — acei *Ion* și acei *Gheorghe* aproape neștiuți și aproape uitați din istoria noastră. ■

„În anii nouă sute șapte,
Ca din senin, în marte, într-o noapte,
S-a ridicat spre cer, din Hodivoaia,
Și din Flămînzi și Stănilești, văpaia.

Și s-au aprins, de-a latul țării, mii
De lumînări și de făclii,
Ca la un Paște și o Înviere,
Facle, și vipii, și-opaițe stinghere.

Cum e-n biserică, la noi,
Un mugure de foc, ca un altoi,
Pe vîrful unui fir de lumînare,
În sfeșnic la icoane și-n altare,

Așa, din sat în sat, se-ntinse
Văpaia grînelor aprinse,
Ca flacăra-ncepea să joace
De-a rîndul pe pătule și conace.

Era să fie sărbătoare,
Sau slujbă de înmormîntare?
Urlau și cîinii-n haite de năvală.

Ajută, Doamne, țara-i în răscoală.

Tudor Arghezi, „Cuvînt înainte" la *1907. Peizaje*, ediție omagială ilustrată de Constantin Baciu, [București], Ed. Albatros, 1977, pp. 5–6 *(textul volumului reprodus după: Tudor Arghezi, Versuri, 1, București, Ed. pentru Literatură, 1966)*

Câți **țărani** au fost **uciși** în 1907 ?

Ioan SCURTU*

În februarie–martie 1907, s-a desfășurat cea mai mare răscoală țărănească din Europa secolului al XX-lea. Începută la Flâmânzi, în nordul Moldovei, răscoala a cuprins România întreagă, cunoscând cea mai mare intensitate în Muntenia și Oltenia.

Planul reprimării

Neamaiputând face față valului devastator, guvernul conservator, condus de Gh. Gr. Cantacuzino, a demisionat, la 12 martie, fiind înlocuit cu unul liberal, prezidat de D. A. Sturdza. Îndată ce și-au luat posturile în primire, generalul Alexandru Averescu, ministrul de Război, și Ion I.C. Brătianu, ministrul de Interne, au elaborat planul acțiunii militare vizând înăbușirea răscoalei. Țara a fost împărțită în 12 zone de operațiuni, iar comandanții de divizii au primit ordin să acționeze energic pentru reprimarea țăranilor răsculați.

Pentru modul cum a decurs represiunea, este semnificativă telegrama g-ralului Lambrino către Ministerul de Război și Ministerul de Interne, în care raporta: „Sectorul regimentului 5 roșiori. În Salcia, împușcat 5 capi de răscoală, distrus casele a trei răsculați. În Cătunele, împușcat 3 capi de răscoală. În Pristol, împușcat 7, distrus 5 case. În Gârla Mare, împușcat 3, distrus 12 case. În Jiana Veche, împușcat 5, distrus 4 case. Restul satelor — liniște.

Sectorul I batalionul regimentului 17. La Ciorboreni, conac ars și devastat, împușcat 9 răzvrătiți, ars 12 case.

Sectorul II batalionul 2, regimentul 17. În Valea Aneștilor, împușcat 2, rănit 3, arestat 7 și ars casa primarului răzvrătitor. La Izvorălu, împușcat 1 cap răscoală.

Sectorul III un batalion, regimentul 18. Bombardat satul Gvardenița, cuib de răsculați, sunt 3 morți și 4 răniți, satul arde. Din Smadocița, arestat 9 răsculați.

Pe linia căii ferate. La Gara Tâmna, s-a prins în tren preotul Bădeanu și notarul Vasilian, capi de revoltă din satul Podul Grosului, încercând să fugă au fost împușcați. La nord de calea ferată, în Cremenea, la nord de Gara Tâmna, împușcat 5 capi răsculați".

În circa zece zile, țara a fost „pacificată". Prin Înaltul Ordin de zi către armată, din 29 martie 1907, Carol I aprecia că aceasta „și-a îndeplinit datoria și, în toate unghiurile țării, ostașii au răspuns grabnic la apel", drept care el mulțumea armatei, „care s-a arătat la înălțimea chemării sale".

Atât în timpul răscoalei, cât și după înăbușirea acesteia, s-a desfășurat o amplă campanie de pedepsire a „capilor" răscoalei, precum și a satelor în care s-au înregistrat cele mai mari violențe. Pentru intimidarea țăranilor, s-a tras cu tunurile asupra acestor sate, distrugându-se numeroase gospodării. Cei arestați erau duși în capitalele de județ, unde erau

Nicolae Vermont (pictor și grafician român, 1866–1932): „Ioane, Ioane, ai cerut pământ!"

* Prof. univ. dr., director adj., Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989

crunt bătuți, „ca să țină minte" și să nu mai îndrăznească să se răscoale. Revizorul școlar din județul Romanați relata că a văzut cu ochii lui cum erau maltratați sătenii din comuna Balș: „În ziua de 16 martie, au început bătăile. Intervențiile mele să nu se bată fără cercetări prealabile au fost zadarnice. Se începea cu palme, lovituri de pumni în fălci până le umpleau gurile de sânge, îmbrânceli, snopeli [în bătaie] până cădeau și atunci jandarmii și soldații jucau pe ei. [...] La intervențiile mele, se spunea: «lăsați-i, vinovați, nevinovați trebuie bătuți toți, ca să meargă vestea și să nu se mai scoale alții»".

Numărul de victime nu a putut fi stabilit, vehiculându-se diferite cifre. În ziarul „Adevărul", Constantin Mille a avansat cifra de 11.000 de morți. Gazeta „Facla", condusă de N. D. Cocea, estima că, în 1907, s-ar fi înregistrat 12.000 victime. Evident, aceste cifre nu rezultau în urma unor analize a documentelor sau a cercetărilor de teren; ele aveau mai curând menirea de a lovi în PNL și, în special, în Ion I. C. Brătianu, acuzându-i de omoruri „inutile" pornite dintr-o ură împotriva țăranilor. Deoarece „Adevărul" avea un tiraj mult mai mare, comparativ cu „Facla" , cifra pusă în circulație de C-tin Mille a căpătat notorietate, fiind puternic mediatizată. **Așadar, cifra de 11.000 morți, în 1907, nu aparține PCR**, așa cum au susținut și continuă să afirme unele persoane care se dau drept istorici sau formatori de opinie.

De-a lungul timpului, numărul țăranilor uciși în 1907 a cunoscut și unele estimări mai prudente. De exemplu, N. Iorga scria în „Neamul Românesc", din 29 aprilie 1909, că, în martie 1907, s-au înregistrat „mii de țărani împușcați". Singura cifră mai concretă, care pare a avea credibilitate, a fost cea indicată de g-ralul Al. Averescu, într-un memoriu adresat patriarhului Miron Cristea. Citățm din acest document: „În martie 1907, a izbucnit pe neașteptate o revoltă în țara noastră, care s-a întins cu o iuțeală nimicitoare de la un capăt la celălalt al țării. A început în nordul Moldovei, având un caracter antisemit. Cu cât se întindea spre sud, cu atât pierdea acest caracter și lua pe cel agrar, alimentat de agitatori străini, iar aceștia se slujeau de agenți tineri, pe care țăranii îi numeau studenți.

În ziua de 13 martie, înțeleptul nostru suveran de atunci, regele Carol I, mi-a făcut înalta cinste de a-mi încredința conducerea Ministerului de Război, pentru restabilirea ordinei în țară, acordându-mi și întreaga sa încredere.

Mi-am întocmit numaidecât planul de acțiune, în cursul unei singure săptămâni, după punerea lui în aplicațiune, ordinea era restabilită.

La prima ședință a Consiliului de Miniștri, președintele de minister [D. A. Sturdza] m-a înștiințat că Parlamentul m-a împuternicit să proclam starea de asediu. Am luat act de această comunicare, dar am declarat că nu am deloc intențiunea să uzez de starea de asediu și faptele au dovedit că, în adevăr, măsurile de rigoare înrăutățeau în loc de a îmbunătăți starea de lucruri.

Când am fost chemat la București, mișcarea de răscoală ajunsese până în linia Tecuci–Galați, unde se găsea Brigada I roșiori, comandată de mine, iar când a început să se pună planul meu în acțiune, ea s-a întins până la Ploiești–Giurgiu; în această ultimă localitate, a fost împușcat, noaptea, un ofițer. Nu s-a putut ști de [către] cine.

Cu cât înainta spre sud și apoi spre vest, cu atât mai mult câștiga mișcarea în violență, fără să degenereze în slăbiciune. S-a întâmplat însă un eveniment extraordinar, demn de notat. Prințul moștenitor de atunci, în urma regretatului rege, era Ferdinand I, comandantul Corpului 2 armată. Pentru ca familia regală să nu aibă nicicum amestec direct în acțiunea de potolire, am pus diviziile direct sub ordinele mele. Comunicam personal prin poștă, telegraf și telefon cu comandanții de divizie. Lucrurile mergeau, pot zice, bine. Au fost cazuri triste, în care a trebuit să se facă uz de arme, dar foarte rare și cu puține victime.

Din nenorocire, comandantul Corpului I de armată [g-ral Petre Năsturel], influențat de teroarea care cuprinsese pe arendașii și proprietarii din Oltenia, a dat din inițiativa sa ordine foarte severe, care, aplicându-se, au provocat o reacțiune cu adevărat sălbatică.

Au fost incendieri, omoruri, schingiuiri, violuri de femei și fete, în sfârșit orori. Cum am aflat de acest lucru, am dat ordin prin telegraf a se pune capăt oricărei acțiuni de reprimare fără aprobarea mea personală și, tot prin telegraf, am chemat pe cei doi comandanți de divizie pentru a le cere socoteală pentru derogarea de la ordinele și instrucțiunile mele. Generalul Gigurtu, comandantul Diviziei a 2-a, mi-a arătat ordinul ce primise de la comandantul corpului de armată. Din contra, comandantul Diviziei 1 mi-a spus: «așa am judecat eu situația și dacă am greșit, să fiu pus și eu la marginea șanțului și împușcat».

Am dispus cele ce era indicat a se face. Guvernul a obținut însă o amnistie generală.

Iată, Sanctitate, învățămintele ce am tras din acest eveniment real, după cum am spus, trăit de mine: **1.** În fenomenele sociale, întocmai ca și în

cele fizice, exploziunile sunt datorate comprimărilor; **2.** Cu cât spiritele sunt mai încordate, cu atât autoritățile trebuie să fie mai îngăduitoare și, în orice caz, mai cu respect ele însăși pentru legi.

Am putut, găsindu-mă în mijlocul unei răzvrătiri de fapt și generale, să ordon și să restabilesc ordinea repede și fără vărsări de sânge. Cu toate ororile din Oltenia, au pierit în acele răscoale numai 2.500 în toată țara, cuprinzând și militarii asasinați".

Dispariția dosarelor

Având în vedere depărtarea în timp (peste trei decenii), ca și starea de sănătate precară din acel moment a mareșalului Averescu, această cifră nu poate fi socotită pe deplin corectă.

Este foarte probabil ca numărul exact al victimelor să nu poată fi stabilit, urmare a faptului că **cele mai importante dosare privind represiunea au dispărut**. În 1912, ministrul de Interne, Alexandru Marghiloman, a constat că din arhiva instituției pe care o conducea lipseau 30 de dosare din anul 1907. Imediat, conservatorii au declanșat o virulentă campanie împotriva liberalilor, acuzându-i că au sustras dosarele care conțineau documente despre „instigațiile la răscoală" ale PNL, precum și ordinele de „măcelărire în masă" a țăranilor date de guvern. Extrem de caustic s-a dovedit a fi Nicolae Filipescu, care cerea pedepsirea „asasinilor". În această atmosferă, fruntașul liberal Mihail Pherekyde s-a prezentat în audiență la Carol I, cerându-i ca, „dacă, în adevăr, la 1907, s-au săvârșit omoruri inutile din ordinul miniștrilor, regele, în virtutea drepturilor ce-i acordă Constituția, să trimită în judecată pe miniștrii de la 1907". Suveranul i-a declarat că nu exista nici un motiv să fie trimis în fața Curții de Casație fostul guvern, fiindcă, „venit la putere, în 1907, în împrejurări foarte grele, el și-a făcut datoria pe deplin și atunci și în cursul guvernării sale spre deplina satisfacție a Coroanei". În consecință, regele l-a chemat la el pe Alexandru Marghiloman, în ziua de 24 februarie, cerându-i ca Partidul Conservator să înceteze agitațiile în legătură cu represiunea din 1907. „Dosarele sunt la mine!", a spus Carol I, iar la observația lui Marghiloman că era necesar ca aceste dosare „să se întoarcă la minister, chiar de ar trebui sigilate", Carol i-a replicat ironic: „Da, poate le voi lega chiar eu împrejur cu sfoară". La întrebarea lui Marghiloman: „Dar ce pot răspunde unei interpelări?", regele i-a recomandat: „Veți putea spune că dosarele sunt acolo unde trebuie să fie; oricând, pot avea dosare la mine; am dosare și de la Afacerile Străine". Aflând de această situație, N.D. Cocea scria: „Azi, dosarele pline de sânge țărănesc închegat, dovezile crimelor brătieniste, în loc să stea în lăzile Ministerului de Interne, zac pecetluite în birourile Majestății Sale. Azi, Palatul e gazdă de hoți, regele complice de asasini".

Nu se știe ce s-a întâmplat cu aceste dosare; ele nu se găsesc nici în fondul Casa Regală, nici în cel al Ministerului de Interne, de la Arhivele Naționale ale României. Aprecierea că aceste dosare au făcut parte din lotul de documente trimise la Moscova, în 1916–1917, și nu au mai revenit în țară, nu pare verosimilă; sovieticii aveau tot interesul să arate cât de „odios" a fost „regimul burghezo–moșieresc" și să folosească aceste documente pentru a-i demasca pe Carol I și pe Ion I. C. Brătianu, iar prin ei instituția monarhiei și partidele burgheze din România. Când Mihail Roller a luat inițiativa publicării volumului de documente privind răscoala din 1907, apărut în 1957, dar și când s-a elaborat masiva monografie consacrată acestui eveniment, publicată în 1967, sub coordonarea acad. Andrei Oțetea și a lui Ion Popescu–Puțuri, atât cercetătorii de la Institutul de Istorie al PCR, cât și cei de la Institutul de Istorie al Academiei (devenit, ulterior, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga") au depus mari eforturi pentru a se găsi dosarele privind represiunea, dar fără succes. **Este foarte probabil că aceste dosare au fost distruse din ordinul lui Carol I**, pentru ca ele să nu mai constituie obiect de dispută între partidele politice și de eventuală încriminare a sa, în calitate de „cap al puterii armate", în numele căruia s-a executat represiunea.

Mult timp după 1907, în disputele politice a continuat să fie vehiculată cifra de 11.000 de țărani omorâți de guvernul liberal. Spre exemplu, la Congresul Tineretului Național–Țărănesc, din septembrie 1933, desfășurat la Câmpulung–Muscel, în prezența lui Ion Mihalache, s-a cerut ridicarea a 11 monumente în memoria celor 11.000 de țărani uciși de liberali în 1907. De la tribuna Parlamentului, au fost invocate, în repetate rânduri, răscoalele, atunci când se preconiza adoptarea unor legi în favoarea țăranilor. Argumentul suprem era că trebuia să se evite un nou 1907. Le-a invocat Alexandru Averescu, în 1920, când a trecut la împărțirea pământului la țărani, înainte chiar de votarea Legii pentru reforma agrară; le-a invocat dr. N. Lupu, în 1929, când cerea suspendarea datoriilor agricole ale țăranilor care ajunseseră în incapacitate de plată; le-a invocat Armand Călinescu, în 1932, când a susținut necesitatea conversiunii datoriilor agricole și diminuarea în acest fel a tensiunii de la sate, care amenința — în opinia

acestui fruntaș al PNȚ — să declanșeze un val de răscoale similar cu cel din 1907 ș.a.m.d.

Evident, PCR a invocat cifra de 11.000 de morți pentru a demonstra că „partidele burghezo–moșierești" au promovat o politică ostilă țărănimii, iar atunci când ea s-a ridicat la luptă pentru o viață mai bună, guvernul liberal a recurs la o cruntă represiune. Dar, nici acest partid nu a putut demonstra că cifra era adevărată. În consecință, aprecierile istoriografice au cunoscut, în timp, o evidentă nuanțare. Dacă lucrarea editată de Roller, în 1957, a promovat ideea că, în 1907, au fost asasinați 11.000 țărani, cea din 1967, coordonată de Oțetea și Popescu–Puțuri, conchidea că răscoala „a fost înăbușită în sângele a mii de săteni". Începând cu această dată, cifra de 11.000 de morți în 1907 nu a mai fost prezentă în manualele școlare, dar a continuat să fie vehiculată de liderii PCR.

De exemplu, în aprilie 1962, s-a organizat, în pavilionul central al Expoziției de lângă Casa Scânteii, o sesiune extraordinară a MAN, la care au participat 11.000 de țărani din toate zonele țării, consacrată încheierii colectivizării agriculturii. În cuvântul său, Gheorghiu–Dej, primul secretar al CC al PMR și președintele Consiliului de Stat al RPR, a menționat că cifra de 11.000 de țărani prezenți la această festivitate simboliza numărul de victime făcute de regimul burghezo–moșieresc, în 1907.

După 1989, s-a încercat **o minimalizare** a răscoalei din 1907, punând-o în seama unor agitatori, membri ai unor organizații oculte din România și ai serviciilor secrete din Rusia și Austro–Ungaria, care urmăreau să destabilizeze România și să ofere, astfel, guvernelor de la Sankt Petersburg și Viena pretextul pentru a interveni și a ocupa această țară. Unii pseudoistorici au căutat să acrediteze ideea că țăranii o duceau foarte bine, în anul 1906 a fost o recoltă bogată: astfel că nu aveau nici un motiv să se răscoale. Numărul morților ar fi fost de ordinul zecilor, cel mult al sutelor, și aceasta pentru că țăranii au atacat armata, care a fost nevoită să riposteze. Concluzia unor asemenea pseudoistorici și politicieni este una singură: guvernul liberal a dat dovadă de curaj și patriotism, salvând țara de la ocupația străină. Acestora li se pot cita următoarele cuvinte scrise de Radu Rosetti în cartea ***Pentru ce s-au răsculat țăranii***, publicată la sfârșitul lui 1907: „Adevărații instigatori ai acestei mișcări sunt egoismul, lăcomia, lipsa de scrupule și lipsa de prevedere a clasei stăpânitoare, a celei vechi, cât și a celei noi. Asupra lor cade toată greutatea răspunderii pentru groaznica primejdie în care răscoalele au pus țara". La rândul său, Spiru C. Haret, fruntaș al PNL, aprecia, în 1905: „Oricine are dreptul să trăiască, și când unei clase întregi de oameni i se taie mijloacele de existență, ei ajung la disperare și nu mai știu să aleagă între ceea ce legea permite sau nu permite". Economistul G. D. Creangă scria — în cartea sa ***Proprietatea rurală în România***, apărută în 1907 — că 24% din gospodăriile țărănești erau complet lipsite de pământ, iar 34% aveau mai puțin de 3 ha, ceea ce însemna că 58% dintre țăranii României nu-și puteau asigura existența zilnică.

> **Românl contra românllor**
>
> „[...] Numărul victimelor nu a fost niciodată cunoscut, cifrele care s-au articulat au fost de la 2.000 la 18.000 de morți, poate mai aproape de limita inferioară. [...] Indiferent care au fost cauzele și consecințele răscoalei, amintirea acestui moment dureros când românii s-au luptat, cu arme inegale, împotriva românilor, când au căzut atâtea victime, nu poate fi trecută cu vederea. [...] Amintirea unanimă a tragicelor evenimente din 1907 și a victimelor de atunci trebuie să fie o cauză a celor care doresc o Românie democratică și reînnoită, scutită de repetarea greșelilor trecutului".
>
> **Ion Vianu**, „O mie nouă sute șapte", în „România Liberă", nr. 5.151, din 13 februarie 2007, p. 9

După 1907, nu problema instigatorilor i-a preocupat pe liderii politici, ci rezolvarea problemei agrare; în septembrie 1913, Ion I.C. Brătianu a cerut trecerea la înfăptuirea reformei agrare prin exproprierea marilor proprietari și împărțirea pământului la țărani; în 1914, a fost aleasă Adunarea Națională Constituantă, care, în 1917, a modificat legea fundamentală a țării, permițând realizarea, după 1918, a celei mai ample reforme agrare din Europa secolului XX.

Istoricii care se respectă nu fac afirmații și aprecieri fără o bază documentară, sunt prudenți și lasă câmp deschis pentru ca noi cercetători să lumineze aspecte încă puțin cunoscute, care pot duce spre o abordare mai nuanțată și, deci, mai corectă a evenimentelor. În acest spirit, apreciem ca fiind realistă concluzia cuprinsă în vol. VII, tom. II al ***Tratatului de Istoria României***, coordonat de către regretatul istoric ieșean, acad. Gheorghe Platon, publicat în 2003, în care se apreciază: „Rezultatul general al represiunii s-a soldat cu mii de victime, la care s-au adăugat zecile de mii de arestați, urmăriți și judecați, pentru participare directă sau aderiune la răscoală". ■

60 de ani de la semnarea Tratatului de Pace de la Paris

România — **împovărată** și **izolată**

Ion CALAFETEANU*

Abia se semnaseră, la Paris, Tratatele de Pace cu România, Ungaria, Bulgaria, Italia și Finlanda că s-au și declanșat protestele față de prevederile acestora. Printre vocile critice, care s-au auzit atunci, s-a impus una care nu era din tabăra celor invinși. Dimpotrivă. Era o voce din rândul învingătorilor, mai mult chiar, era vocea unui demnitar care a negociat și a semnat Tratatele de Pace. Este vorba despre secretarul de Stat al SUA, James Francis Byrnes. „Ziua de 10 februarie — declara politicianul american — a fost rezultatul unei largi și plictisitoare serii de conferințe, reuniuni, discuții contradictorii, care s-au derulat într-un climat cu totul altul decât cel cordial, întrerupt de continue suspiciuni nejustificate, care au făcut o atmosferă apăsatoare și au împiedicat ca bunele intenții inițiale să prevaleze". De fapt, Tratatele de Pace de la Paris, din 10 februarie 1947, inclusiv Tratatul de Pace cu România, erau finalizate în condițiile unei Europe deja divizate, într-o atmosferă a Războiului rece, ceea ce și-a pus amprenta și asupra conținutului lor.

Clauze grele și injuste

București, 23 august 1947. Într-o zi în care se aniversau trei ani de la înlăturarea regimului antonescian, în fața Parlamentului României, întrunit pentru a ratifica Tratatul de Pace de la Paris dintre Puterile Aliate și Asociate și România, Gheorghe Tătărescu, ministrul Afacerilor Externe și conducătorul delegației României la Conferința de Pace, rostea o cuvântare în care prezenta principalele prevederi ale Tratatului cu țara noastră. „Tratatul — arăta Gheorghe Tătărescu — cuprinde multe clauze grele și multe clauze injuste. Este, în primul rând, injust preambulul Tratatului, care nu acordă României calitatea de cobeligerant [...]. România socotește apoi injustă, după ce s-a făcut apel la armele ei pentru a grăbi victoria Națiunilor Unite [...], ca armele acestea să-i fie parte smulse din mână prin regimul clauzelor militare [...]. De asemenea, România socotește injuste, în domeniul obligațiilor pentru restituiri și reparații, dispozițiile art. 24, care prevăd data de 1 septembrie 1939 drept dată a începerii executării obligațiilor de restituire a drepturilor și intereselor Națiunilor Unite, când este cunoscut că România a intrat în război numai la 22 iunie 1941. Prin aceleași dispoziții, reparațiile sunt datorate și pentru perioada de după 23 august 1944, când pagubele resortisanților Națiunilor Unite au fost provocate de armatele germane și ungare, împotriva cărora România a luptat alături de armatele Națiunilor Unite. Este, în special, injustă clauza prevăzută în art. 28, care obligă România să renunțe la

11 august 1946: Înainte de plecarea delegației române la Conferința de Pace de la Paris, Gh. Gheorghiu-Dej, secretar general al PCR și ministru al Comunicațiilor și Lucrărilor Publice (*dreapta*)**, se întreține cu Teohari Georgescu, ministru de Interne**

* Prof. univ. dr., Universitatea „Valahia", Târgoviște

toate cerințele sale împotriva Germaniei [...]. România rămâne totuși obligată să plătească Germaniei creanțele sale și, în fapt, să plătească ea Germaniei reparații. Injustă este și clauza care ne obligă să restituim, fără discriminare, bunurile aflătoare în țară ce au aparținut resortisanților Națiunilor Unite [...]. Nu este just să restituim aurul primit din Germania drept plată a cerealelor și petrolului ridicat din România și nici să înapoiem materialul rulant similar ieșit din țară în același mod sau pentru susținerea efortului de război alături de Națiunile Unite [...]. Tratatul mai cuprinde și alte clauze împovărătoare [...], precum și alte clauze ce se contrazic și cuprind dispoziții ce au nevoie de preciziuni suplimentare [...]. Guvernul a acceptat Tratatul și sincer s-a obligat să execute în mod loial clauzele lui".

O examinare a prevederilor Tratatului de Pace cu România confirma justețea observațiilor ministrului de Externe român. În multe privințe, tratamentul aplicat României a fost chiar mai sever decât cel aplicat altor state învinse. Există, însă, în Tratat o prevedere care a reparat o mare nedreptate, căreia prin Convenția de armistițiu de la Moscova, din 12/13 septembrie 1944, i se schițase doar un mod de soluționare, favorabil României, și căreia acum, prin Tratat, i se dădea o soluție definitivă: anularea Dictatului de la Viena, din 30 august 1940, și restituirea întregului teritoriu al Transilvaniei de Nord–Est.

De fapt, de-a lungul derulării lucrărilor Conferinței de Pace, și chiar mai înainte, începând de la primele contacte ale emisarilor guvernamentali români sau ai opoziției democratice cu reprezentanți ai Puterilor Aliate și Asociate, soluția „problemei Transilvaniei" a cunoscut o constantă evoluție favorabilă României. Afirmarea în cadrul forurilor competente ale Conferinței de Pace a justeței punctului de vedere românesc în problema Transilvaniei a determinat delegația Ungariei, care încerca să-și mențină anexiunile teritoriale dobândite cu sprijinul Puterilor Axei, în anii 1938–1940, să-și reducă succesiv pretențiile față de România de la 22.000 km², cât cerea ministrul de Externe ungar, Gyöngyösi, la 14 august 1946, la aproximativ 4.000 km², la 31 august, pentru ca, în final, art. 2 din Tratat să stipuleze clar: „Hotărârile sentinței de la Viena, din 30 august 1940, sunt declarate nule și neavenite. Frontiera dintre România și Ungaria este restabilită prin articolul de față astfel cum exista la 1 ianuarie 1938".

21 septembrie 1946, Gara Predeal, la întoarcerea delegației române de la Paris.
De la stânga: **g-ral Vasiliu–Rășcanu, Gheorghiu–Dej, Gheorghe Tătărescu**
(în plan secund, la mijloc, **Ștefan Voitec**)

Exceptând soluția dată în „problema Transilvaniei" și în unele chestiuni de mai mică importanță, în toate celelalte, redactarea Tratatului de Pace cu România a cunoscut, în variantele sale succesive, o înrăutățire. Dacă, la Cairo, emisarii opoziției democratice primiseră asigurări că prevederile armistițiului vor fi îmbunătățite în funcție de ajutorul dat de România Aliaților, în realitate, lucrurile nu au stat deloc așa, deși ajutorul militar și economic dat de țara noastră Aliaților, fără a mai vorbi de importanța politică și strategică a alăturării țării noastre Națiunilor Unite, a fost enorm. Condițiile armistițiului din 12/13 septembrie 1944, de la Moscova, au fost mai grele decât promisiunile făcute României până atunci și decât cele care rezultau din declarațiile ministrului de Externe sovietic, V. M. Molotov, pentru ca și cele stabilite apoi de Consiliul Miniștrilor de Externe să fie mai severe decât cele prevăzute de armistițiu. La rândul lor, cele stabilite de Consiliul Miniștrilor de Externe au fost de multe ori modificate într-un sens defavorabil României de către comisiile Conferinței de Pace, pentru ca, în final, cei patru miniștri de Externe ai

marilor puteri să dea forma definitivă Tratatului.

Termeni de evaluare

Așa s-a ajuns la obligații economice și financiare înrobitoare impuse României prin Tratat. Este vorba de reparații propriu–zise, cheltuieli de ocupație, restituiri, rechiziții, transferuri de creanțe germane și italiene în contul ocupantului etc. Într-un referat făcut de specialiști români, la 12 februarie 1947, cu privire la sarcinile economice mai importante — repetăm, mai importante, nu toate ! —, ce reveneau României în conformitate cu prevederile din Tratatul de Pace, rezultă următoarea situație: întreținerea armatei sovietice — anual, 75 milioane dolari SUA; despăgubiri de război — 300 milioane; restituiri de bunuri — 320 milioane; bunuri „prelevate neregulat" — 150 milioane; reintegrarea în drepturi a Națiunilor Unite și a resortisanților respectivi — 200 milioane; alte sarcini — 50 milioane.

Pentru a putea înțelege ce însemnau toate aceste sume pentru economia românească, oferim cititorilor câteva date necesare pentru o corecta evaluare. În 1938, anul de vârf al exportului românesc, acesta a atins cifra de 23.000 milioane lei, adică 165 milioane dolari (la valoarea anului 1938) sau, la valoarea actualizată din 1947, 250 milioane dolari. Or, în 1947, capacitatea de export a țării noastre, în ipoteza că ar fi încetat orice obligații prevăzute în Tratat, era evaluată la cel mult 20% din exportul anului 1938, adică la o valoare de 50 milioane dolari SUA (la valoarea anului 1947).

Să mai adăugăm la acestea, pentru a întregi tabloul dezastrului românesc, că în conformitate cu evaluările făcute de diverși economiști, venitul național al României, în 1946, era cuprins între 610 și 700 milioane dolari.

Cu o economie distrusă de război, în condiții de secetă severă, România era obligată să facă față unor obligații economice împovărătoare. În loc să determine reluarea producției și să crească sensibil capacitatea de lucru a țării, condițiile de pace au accelerat pur și simplu descompunerea economiei naționale; în loc să plaseze economia românească în circuitul economiei mondiale, prevederile Tratatului de Pace au izolat-o și mai mult într-o zonă închisă, ruptă și ea de schimbul mondial de bunuri; în loc să asigure existența unui popor, să-i valorifice rezultatele muncii sale, de care aveau nevoie alte zone ale Europei și ale lumii, Tratatul de Pace i-a privat pe români de ultimele lor mijloace de rezistență, de viață.

În același timp, însă, Tratatul de Pace cu România, cu cele favorabile țării, dar și cu clauzele sale „grele" și „injuste", punea capăt unei situații de provizorat, dădea țării un statut internațional clar, din punct de vedere juridic România înceta de a mai fi o țară ocupată (deși trupele sovietice au continuat încă mai bine de un deceniu să fie o prezență nedorită pe teritoriul țării) și, nu în ultimul rând, conținea o serie de prevederi privind respectarea drepturilor omului și a libertaților democratice de care, din păcate, guvernul român nu a ținut seama. ■

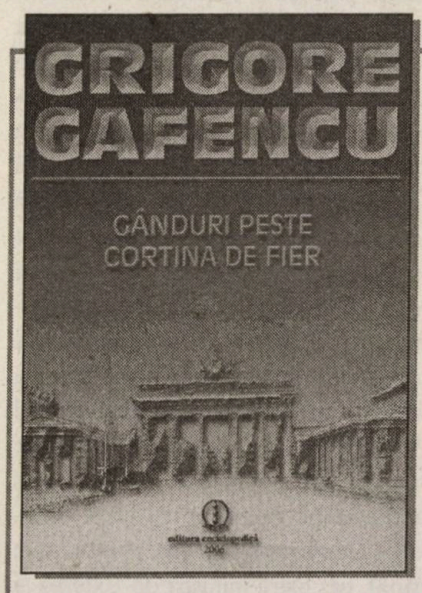

Grigore Gafencu la microfonul „Europei Libere"

Apărut la sfârșitul anului trecut, dar lansat la 22 februarie a.c., la Ministerul Afacerilor Externe, în Sala „Grigore Gafencu", volumul **Grigorore Gafencu**, ***Gânduri peste Cortina de Fier*** beneficiază de selecția, notele și cuvântul înainte ale prof. univ. dr. Ion Calafeteanu (București, Ed. Enciclopedică, 2006, 579 p.). Lucrarea reproduce „un număr de 186 de documente (comentarii, analize ale evenimentelor internaționale, conferințe, sinteze ale situației internaționale, evocări etc.) scrise și rostite de Grigore Gafencu la postul de radio «Europa Liberă»". După cum precizează editorul, toate documentele provin din Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, volumul fiind realizat în cadrul programului de cercetare al Centrului de Cercetare a Istoriei Relațiilor Internaționale „Grigore Gafencu", înființat, în 2004, în cadrul Universității „Valahia", din Târgoviște, pe lângă Facultatea de Științe Umaniste.

*(Pentru comenzi și informații — **Editura Enciclopedică**, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, tel./fax: 021/224.36.67)*

1902

Ianuarie

15 În Arabia, Abd al–Aziz Ibn Saud recucerește orașul Riyadh, proclamându-se emir și imam al Nejdului, fiind recunoscut de turci în 1906

28 Industriașul Andrew Carnegie fondează „Institutul Carnegie", în Washington DC, donând 10 milioane de dolari

30 Londra: Tratat anglo–japonez ce prevedea neutralitate în caz de război a unuia dintre semnatari cu un alt stat și ajutor militar dacă acesta era atacat de mai multe state. Prin acest tratat, Japonia își alătura cea mai de seamă putere europeană, evitând situația de dependență a Chinei. Erau, de asemenea, garantate interesele speciale ale Angliei, în China, și cele japoneze, în China și Coreea

• Franța: Alfred Loisy scrie ***Evanghelia și biserica***, lucrare ce inaugurează criza modernistă

Februarie

11 Bruxelles: intervenție brutală a poliției contra unor manifestanți pentru votul universal

15 Este inaugurat metroul berlinez, celebrul *U–Bahn*

25 București: o manifestație de stradă a meseriașilor, soldată cu ciocniri violente între manifestanți și forțele de ordine, obligă guvernul liberal D. A. Sturdza să supună spre discutare Parlamentului proiectul Legii meseriilor, elaborat de Basile M. Missir. Legea, adoptată la 18 martie, aducea o serie de reglementări pozitive regimului muncii

Martie

4 În SUA, se constituie „Asociația Americană a Automobilului"

7 Burii câștigă o ultimă victorie în războiul cu britanicii, capturând un general și 200 de soldați *(despre războiul burilor, v. pp. 27–28)*

10 Curtea de Justiție respinge încercarea lui Thomas Edison de a obține monopolul asupra tehnologiei cinematografice

26 Moare Cecil John Rhodes, unul dintre părinții fondatori ai imperialismului britanic *(v. caseta alăturată)*

• Lenin publică broșura ***Ce-i de făcut?***, lansând ideea de partid marxist revoluționar, „avangardă a proletariatului" *(v. p. 26)*

(continuare în p. 27)

Cecil John Rhodes (1853–1902)

Cecil John Rhodes s-a născut la Bishop-Stortfort, la 5 iulie 1853, în familia unui pastor. Inteligent, dar cu o sănătate șubredă este trimis de tânăr în Africa de Sud. A studiat un timp la Oxford, dar tuberculoza pulmonară de care suferea nu i-a permis să rămână mult timp în Anglia. Se întoarce, așadar, în Africa de Sud, unde cumpără împreună cu fratele său o serie de terenuri diamantifere. Companaia Sudului Africii, înființată de el, va îngloba toate celelalte companii rivale, devenind cea mai puternică din Africa Australă. Din 1881, se implică în viața politică a coloniei Capului, reușind să cumpere de la indigeni Bechuanaland. Are o serie de planuri de expansiune, dar administrația coloniei se opune. Atunci, profitând de faptul că în Transvaal se descoperise aur, fondează o nouă companie pentru exploatarea

acestor terenuri. Protectoratul din Bechuanaland se dezvoltă pe baza noilor achiziții de la indigeni, neliniștindu-i pe burii din republicile Orange și Transvaal. După ce teritoriul protectoratului atinge Marile Lacuri din centrul Africii, iar Anglia forțează Portugalia să accepte separarea coloniilor din zonă (1891), Rhodes începe o intensă campanie de presă, în metropolă, pentru susținerea proiectului său de creare a unei Uniuni Sud–Africane. El este, de asemenea, și cel care a lansat proiectul căii ferate de la colonia Capului la Cairo. Deși nu a reușit să-i forțeze pe buri să cedeze instigând o revoltă, el va produce totuși cruntul război cu aceștia, al cărui sfârșit nu va mai apuca să-l cunoască.

V. I. Lenin: *Ce-i de făcut ?*

Tradiția revoluționară în Rusia își are originile în mișcarea narodnicilor (populiștii), apărută prin anii 1870. Adepții ei sperau într-o transformare radicală a societății ruse prin educarea și conștientizarea țărănimii (care alcătuia majoritatea zdrobitoare a populației Imperiului țarist) de potențialul ei revoluționar. Conceptul s-a dovedit, în scurt timp, lipsit de realism, date fiind lipsa de interes privind politica și inerția țărănimi ruse.

Din rândurile narodnicilor, se va desprinde grupul marxist „Eliberarea muncii", condus de Gheorghi Plehanov — militant pentru crearea unui partid al muncitorilor și autorul primei lucrări marxiste în limba rusă, ***Socialismul și lupta politică*** (publicată în 1883). Șaisprezece ani mai târziu, dezvoltarea industrială a Rusiei promitea apariția unor condiții favorabile revoluției proletare și organizațiile social–democrate țin un prim congres, la Minsk, și hotărăsc crearea Partidului Muncitoresc Social Democrat din Rusia (13–15 martie 1898). Curând însă, „părintele marxismului rusesc" va fi acuzat de Vladimir Ilici Ulianov, zis Lenin, de o abordare prea teoretică și prea reformistă, în dauna strategiilor revoluționare active.

Născut la 22 aprilie 1870, la Simbirsk, într-o familie de intelectuali din clasa de mijloc, Lenin va intra pe lista „persoanelor periculoase" încă de la 17 ani, urmare a implicării fratelui său mai mare într-un atentat contra țarului. De altfel, și ceilalți trei frați ai săi vor adera la curentul revoluționar. După mai multe arestări, reușește să absolve cursurile Facultății de Drept a Universității din Kazan, luându-și examenele cu note maxime. Nu va practica avocatura decât trei ani, deoarece, în 1895, pleacă în străinătate, la cererea tovarășilor din cercurile marxiste pe care le frecventa, pentru a se întâlni cu Plehanov. Va reveni în același an pentru a unifica grupurile marxiste din Petersburg în „Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare". Propaganda grevistă a Uniunii îi va aduce întemnițarea pentru 15 luni, urmată de un exil pe trei ani în Siberia.

În toată această perioadă, va scrie mult, vizând trei probleme: zdruncinarea cultului țarului în rândurile muncitorilor, arătând în diverse manifeste că relele condiții de viață ale acestora se datorează capitaliștilor susținuți de monarh; combaterea tendinței reformiste a unor social–democrați, care instigau muncitorii să ceară îmbunătățirea condițiilor de muncă, în timp ce lupta politică urma a fi lăsată pe seama burgheziei; combaterea concepției narodnicilor de a considera țărănimea o clasă omogenă, cu rol conducător în revoluția socialistă.

Lenin încadrat de Kalinin *(dreapta)* și Stalin (martie 1919)

După ispășirea pedepsei, Lenin părăsește din nou Rusia, fondând, în decembrie 1900, împreună cu Plehanov, Iulius Martov și Lev Troțki, ziarul „Iskra" („Scânteia"), organ de presă ce urma să unifice grupurile marxiste răspândite prin Europa de Vest și Rusia într-un partid social-democrat puternic.

Conflictul cu Plehanov și „economiștii" din partid, care încercau să îmbunătățească condițiile de viață ale muncitorilor, în loc să urmărească transformarea lor într-o forță revoluționară, devine evident în martie 1902, când Lenin publică broșura ***Ce-i de făcut?*** – apreciată, mai târziu, pentru rolul ei în organizarea partidului marxist–revoluționar. În lucrarea respectivă, autorul respinge total teoria conform căreia proletariatul va fi împins inevitabil spre socialismul revoluționar de către societatea capitalistă, rolul partidului fiind doar acela de a coordona diversele acțiuni spontane ale acestuia la o scară națională. „După cum ne învață istoria oricărei țări, dacă muncitorimea se bazează doar pe forțele proprii, ea nu poate ajunge decât la o conștiință de sine de tip sindicalist [...] iar sindicalismul trădează starea de înrobire a muncitorilor față de burghezie". El lansează conceptul de partid „avangardă a proletariatului", centralizat și bine disciplinat, ce lucrează continuu pentru dezvoltarea conștiinței socialiste a acestuia și îi servește drept mentor și conducător. Dată fiind natura științifică a socialismului, drumul înainte putea fi organizat doar de un grup al „intelighenției" revoluționare, dăruit cauzei, al cărui drept exclusiv de decizie va fi dat de înțelegerea dialecticii procesului revoluționar.

În următorii 20 de ani, toate eforturile lui Lenin vor fi concentrate în constituirea acestui tip de partid — foarte centralizat, organizat în jurul unui nucleu omogen ideologic de revoluționari experimentați, ales de congresul partidului („centralism democratic") — în ciuda criticilor de „iacobinism" și „dictatură asupra proletariatului" formulate de foștii tovarăși de la „Iskra".

(urmare din p. 25)

Aprilie

2 La Los Angeles, se deschide „Electric Theatre", primul cinematograf din Statele Unite ale Americii

● Fondarea „Societății Naționale Irlandeze de Teatru", de către George Russell, William Yeats, Lady Gregory și John Millington Synge

● SUA înfrâng decisiv armata republicanilor filipinezi, încheind războiul de eliberare a Filipinelor

● La Shanghai, ia ființă oragnizația revoluționară „Societatea Chineză pentru Învățământ"

Mai

8 Insula Martinica: erupția vulcanului Mount Pelee distruge orașul Saint–Pierre și ucide peste 28.000 de oameni, doar doi locuitori supraviețuind

13 Alfonso al XIII-lea devine, în mod oficial, rege al Spaniei (1902–1931). Deși succedase tatălui său în 1885, minor fiind, regența a fost asigurată de mama sa, regina Maria Cristina

15 Addis Abeba: Tratat anglo–etiopian prin care se stabilește granița dintre Etiopia și Sudanul anglo–egiptean

15 SUA: Lyman Gilmore reușește să decoleze cu un planor propulsat de un motor cu aburi, la Grass Valley, California

20 Cuba: sfârșitul guvernării militare americane. Se proclamă, în mod oficial, republica

29 Lordul Rosebery deschide Școala de Studii Economice, de la Londra

31 Vereeniging: Tratatul de Pace între Marea Britanie și republicile bure Transvaal și Orange, prin care acestea din urmă sunt incluse în Imperiul britanic

Iunie

2 SUA: grevă generală a minerilor din exploatările de antracit

7 Franța: alegeri parlamentare câștigate de „Blocul de Stânga", compus din socialiști și radicali. Începe guvernarea cabinetului Emile Combes, guvernare considerată apogeul anticlericalismului (prin legile privind dizolvarea ordinelor călugărești, închiderea mai multor mănăstiri și secularizarea averilor acestora)

(continuare în p. 29)

Războiul burilor (1899 – 1902)

Din 1652, de când Compania olandeză a Indiilor Orientale a fondat orașul Capului (azi, Cape Town), și până în 1806, când acesta va fi ocupat de englezi, pe platourile sudice ale continentului african se dezvoltase o populație de fermieri olandezi (buri) și refugiați francezi, izolată de restul Europei, trăind doar din cultivarea cerealelor și creșterea vitelor — populație numită *afrikaanders* (africani de origine europeană).

Noii stapâni vor aduce însă în colonia Capului, începând cu 1819, 5.000 de emigranți englezi, scoțieni și irlandezi, pentru a contrabalansa elementul olandez. Curând, acești nou–veniți vor forța guvernul să reducă puterea *afrikaander*-ilor: limba olandeză va fi înlocuită cu engleza în actele oficiale, moneda locală își va pierde jumătate din valoare pentru a facilita penetrația lirei streline, iar sclavii negri care lucrau pe proprietățile burilor vor fi emancipați (măsură aparent umană, care însă obliga pe fermieri să renunțe la o parte din terenurile lor, pe care nu mai puteau să le lucreze). Sărăciți, burilor nu le mai rămăsese decât să migreze în masă către interiorul continentului (așa–numitul *Grand Trek*, din anii 1834–1840), fondând, la nord de fluviul Orange, statele Orange, Transvaal și Natal (ultimul anexat de britanici, în 1843).

În 1852 și 1854, Anglia recunoscuse independența celor două republici bure, dar descoperirea unor importante depozite de aur și diamante pe teritoriul acestora, 20 de ani mai târziu, o va tenta să încerce anexarea lor. Tentativa — constituirea unei uniuni a Africii de Sud într-o manieră elastică — este însă prematură; burii rezistă, iar guvernul Gladstone este forțat să le recunoască, din nou, independența (1884).

Britanicii nu renunță și încearcă izolarea lor prin ocuparea teritoriilor limitrofe. Pe coasta de est, ei încheie cucerirea teritoriilor zuluse și taie accesul Transvaalului la Oceanul Indian. La Nord și Vest, pornind din colonia Capului, britanicii ocupă Bechuana și ambele maluri ale fluviului Zambezi, grație eforturilor fondatorului Companiei engleze a Sudului Africii, Cecil J. Rhodes — omul care visa să lege posesiunile britanice din nordul Africii cu cele din sud, prin calea ferată de la Cap la Cairo. Imensul teritoriu anexat de el între Bechuana, Angola, Congo, Africa Orientală Germană și Africa Orientală portugheză a fost botezat de opinia publică Rhodesia, iar Rhodes a primit supranumele de „Napoleon al Capului".

În ceea ce privește cele două republici — complet încercuite, acum —, ele deveniseră o pradă și mai dorită, prin deschiderea de noi mine la Witwatersrand, considerat cel mai vast câmp aurifer din lume. Căutătorii de aur și finanțiștii englezi și-au făcură imediat apariția în zonă, ➔

furnizând Marii Britanii pretextul mult așteptat pentru atacarea micilor state.

Noii veniți (*uitlanders*) l-au acuzat pe președintele Transvaalului, Paul Kruger, că le refuză exploatarea minelor, acordarea de drepturi politice și permisiunea de a construi căi ferate. Evident, Kruger se temea că acordarea de drepturi politice acestor *uitlanders* ar constitui o premisă periculoasă pentru anexarea țării, iar veniturile provenite din minerit îi erau prea necesare în pregătirea apărării, pentru a le lăsa companiilor străine.

Dar, Rhodes nu era omul care să se recunoască înfrânt. Neobișnuit cu opoziția, el a recurs la forță, lansând, la 30 decembrie 1895, un raid cu 1.200 de oameni, conduși de doctorul Jameson. Grupul ar fi trebuit să ocupe Johannesburg prin surprindere și să provoace ridicarea la luptă a *uitlanders*. Raidul a fost, însă, un dublu eșec: burii reacționând prompt și capturându-l pe Jameson, iar Londra fiind nevoită, sub presiunea opiniei publice internaționale (în special a Berlinului), să dezavueze acțiunea.

Vor mai trece patru ani până când Anglia va încerca, din nou, anexarea micilor democrații agricole. În vara lui 1899, recent–numitul Înalt Comisar al Capului, Sir Alfred Milner, avertiza executivul și publicul britanic că „o mare conspirație se pregătește, prin uneltirile președintelui Kruger, pentru formarea unei republici a întregii Africi de Sud, deja înarmată în secret contra englezilor". Izolat și neliniștit de noile acuze, Kruger a ajuns la masa tratativelor (iunie 1899) și a recunoscut cu greu dreptul la cetățenie, după șapte ani de ședere, pentru *uitlanders*. Ce nu a admis cu nici un chip a fost protectoratul britanic asupra Transvaalului. Trupele engleze au început, la scurt timp, să debarce în colonia Capului, tratativele au fost rupte, iar războiul, declarat (9 octombrie 1899).

Conflictul a debutat cu o serie de victorii surprinzătoare ale burilor. Călăreți și pușcași încercați, ei acționau în stilul cavaleriei moderne, deplasându-se călare și luptând pedestru. Englezii nu dispuneau de cavalerie, luptau în formații regulate, în stilul epocii, nu cunoșteau bine terenul și trebuiau să aștepte întăriri și muniții din Anglia sau din Australia. Generalul Joubert a încercuit 10.000 de britanici, la Ladysmith, iar Kronje a repetat succesul la Mafeking și Kimberley, contra lui C. J. Rhodes însuși (noiembrie 1899). Ofensiva lansată de lordul Methuen, cu 100.000 de oameni, pentru eliberarea acestor orașe și a căilor de de acces către Bechuana, a fost oprită de republicani în luptele sângeroase de la Maggersfontein, Colenso și Spion Kopje (decembrie 1899 – ianuarie 1900).

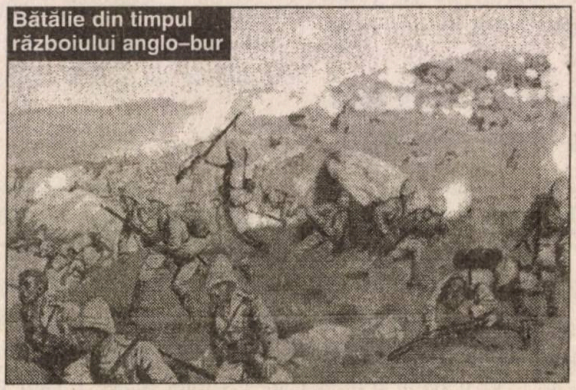
Bătălie din timpul războiului anglo–bur

Resursele enorme ale Imperiului britanic sunt, însă, mobilizate și superioritatea numerică începe să-și spună cuvântul. Sunt trimiși în Africa de Sud cei mai buni generali, Roberts și Kitchener, alături de trupe canadiene, australiene și indiene. Kronje este copleșit la Paardeberg (februarie 1900), iar Kimberley, Ladysmith și Mafeking sunt eliberate. Bloemfontein, capitala statului Orange, Johannesburg și Pretoria, capitala Transvaalului, sunt ocupate, în mai și iunie, lordul Roberts proclamând chiar anexarea celor două republici (5 iunie 1900). Se înșela, însă, amarnic...

Hotărâți să reziste, generalii Botha și Dewett trec la organizarea unui război de gherilă, care, în ciuda măsurilor dure luate de Kitchener (internarea familiilor olandeze în lagăre, confiscarea vitelor, distrugerea fermelor și fortificarea căilor de acces), va prelungi conflictul până în primăvara lui 1902.

În tot acest timp, țările europene urmăriseră cu simpatie și compasiune sacrificiul acestui pumn de olandezi, ce înfruntau cel mai mare imperiu colonial al lumii, considerat până atunci invincibil, dându-i, practic, lecții de artă militară modernă și forțându-l să mobilizeze 450.000 de soldați și să contracteze o datorie publica enormă. Nici una dintre aceste țări nu a intrevenit, însă, în favoarea lor, în ciuda turneului întreprins de Kruger în Europa. Bismark murise, iar cel care conducea acum destinele Germaniei, împăratul Wilhelm al II-lea, nici nu-i permisese să pună piciorul în imperiul său, grăbindu-se, în schimb, să înștiințeze Londra de refuzul său „de a se asocia demersurilor concertate ale Franței și Rusiei pentru a-i salva pe buri și a umili Anglia".

Doi ani mai târziu, diplomația noului suveran britanic, Eduard al VII-lea, va încheia aventura africană: la 9 aprilie 1902, el acceptă medierea Olandei și îl autorizează pe Kitchener să înceapă negocieri cu președinții și generalii buri. Prin Pacea de la Pretoria (31 mai 1902), aceștia îl recunoșteau pe monarhul britanic drept suveran, obținând în schimb autonomie, dreptul de a-și folosi limba în administrație și credite pentru a-și reconstrui fermele distruse. Anglia se va dovedi generoasă: în 1906 și 1907, ea le acordă autonomia cerută, iar după constituirea Uniunii Sud–Africane, în 1910 — pe modelul federației australiene —, prim-ministru a fost numit g-ralul Botha, elementul bur deținând preponderența.

(urmare din p. 27)

16 Australia: lege prin care se acordă dreptul de vot cetățenilor britanici de sex feminin, cu excepția celor de origine aborigenă, asiatică sau africană

26 În Marea Britanie, regele Eduard al VII-lea instituie „Ordinul pentru Merit"

28 În SUA, Congresul hotărăște construirea Canalului Atlantic–Pacific, în Istmul Panama

Iulie

1 Filipinele obțin autonomie internă, Congresul SUA păstrând, totuși, dreptul de veto în anumite probleme

11 În Marea Britanie, lordul Cecil Salisbury se retrage din guvern, după ce activase ca prim–ministru, în perioada 1886–1902, jucând un rol foarte important în politica externă și colonială britanică

11 Arhiducele Franz Ferdinand, moștenitorul tronului Austro–Ungariei, este decorat cu „Ordinul Jartierei"

14 La Veneția, clopotnița Catedralei San Marco se prăbușește

23 Rotterdam: inaugurarea marelui Hotel „Excelsior"

● Rusia: fondarea grupării politice liberale, condusă de P. Struve

August

9 Festivitatea încoronării lui Eduard al VII-lea ca rege al Marii Britanii

22 Theodore Roosevelt devine primul președinte american care conduce un automobil, la Hartford, Connecticut

Septembrie

3 Scriitoarea Sarah Orne Jewett suferă un accident de trăsură, care pune capăt carierei ei literare

Octombrie

21 În SUA, greva minerilor încetează după intervenția personală a președintelui Theodore Roosevelt

Noiembrie

1 Guvernul SUA răscumpără, de la compania franceză fondată de Lesseps pentru tăierea Istmului Panama, dreptul de concesie și materialele sale pentru a demara construirea Canalului Panama

11–13 Bulgaria: vizita oficială a regelui Carol I al României, cu prilejul aniversării a 25 de ani de la cucerirea Plevnei, marchează restabilirea relațiilor de bună vecinătate între cele doua state, relații afectate, doi ani mai devreme, de asasinarea profesorului Ștefan Mihăileanu de către naționaliști bulgari

22 La Essen, moare, la vârsta de 48 de ani, Friedrich Krupp, fiul fondatorului celebrei firme germane, căreia dispărutul i-a dat o considerabilă extensie

Decembrie

10 Egipt: inaugurarea barajului de la Assuan (Aswân; *v. foto de mai jos*), de 6 km lungime; capacitate — 5,3 miliarde mc de apă; a creat un lac artificial cu o lungime de 300 km

13 Instituirea blocadei anglo–germano–italiene asupra Venezuelei, vizând plata imediată a datoriilor. Blocada va fi ridicată pe 17 februarie 1903

31 Expediția condusă de căpitanul Robert Falcon Scott și doctorul Wilson ajunge la 82°17' latitudine, cel mai sudic punct atins de om, fără însă a reuși să ajungă la Polul Sud. Performanța va fi repetată de un alt explorator englez, Ernest Shackleton

Alte evenimente ale anului

● Angola: puternică răscoală antiportugheză

● Brazilia: în sudul țării, începe mișcarea țărănească „Contestado" (1902–1916)

● Franța: grevă generală a minerilor

● Constituirea Partidului Socialist Francez, condus de Jean Jaurès

● Paris: oragnizațiile turce adversare sultanului se întrunesc în congres. Prințul Sabaheddin crează „Liga de descentralizare și inițiativă privată"

● Finlanda: constituirea Partidului Constituțional ■

Alexandru V. ȘTEFĂNESCU

Poliția română

Pavăza **averii**, **liniștei** și **siguranței** cetățeanului

Ioan P. SUCIU*

Poliția este una dintre cele mai vechi instituții căreia statul i-a încredințat asigurarea ordinii publice în capitala țării, în municipii și orașe, iar în prezent, și în mediul rural. Crearea instituției polițienești se pierde în negura vremurilor. Se pare că poliția ar fi apărut în societatea omenească odată cu apariția orașelor, de unde își trage numele — „poliție" derivă de la cuvântul „polis" sau „politie", care, în limba greacă, înseamnă oraș. În vremurile antice, la greci, la romani, precum și la alte popoare, poliția se confunda cu statul, funcționarii care se ocupau cu administrația numindu-se polițiști. Deci, încă pe acea vreme, poliția se confunda cu întreaga administrație a statului. Abia mai târziu, poliția s-a despărțit de celelalte ramuri ale serviciului public, devenind un segment destul de însemnat, cu greaua chemare de supraveghetoare supremă, atotputernică, îndreptățită a încuviința și controla orice manifestări de viață ale cetățenilor.

În veacul de mijloc

În secolul al XIV-lea, se constată, documentar, existența unui dregător, care era un demnitar la curtea domnească, cu atribuțiuni administrative, militare și judecătorești, cu denumirea de marele vornic. Autoritatea lui se extinde asupra întregului principat. Documentele de mai târziu atestă că marele vornic avea dreptul să cheme în judecata sa și pe bucureșteni. În îndeplinirea atribuțiilor sale, el avea mai mulți subordonați, denumiți vornici și vornicei. Ca păzitor al Curții domnești, marele vornic avea în subordinile sale vătaful de vânători (străbunicul poliției de astăzi). Acesta era șef peste 500 de oameni, ale căror atribuții, în afară de cele ale pazei curții, erau de a procura vânatul trebuitor la masa voievodului. Ca o favoare excepțională, voievodul acorda vătafului dreptul de a vinde prisosul de vânat în piața orașului. Cum vânatul depășea nevoile curții, era în atenția vătafului de vânători supravegherea prețului vânzării acestui vânat. Cu timpul, misiunile vătafului s-au extins și asupra supravegherii oamenilor fără căpătâi, al celor gâlcevitori, asupra hanurilor, străinilor etc., adică toate sarcinile ce mai târziu vor constitui

Vel aga Grigore Băleanu (agă, în 1806)

însăși esența misiunilor de poliție. Vătaful de vânători, care îndeplinea sarcina de șef de poliție, a căpătat denumirea de agă, păstrându-și un anumit timp și titulatura de vătaf. Primul vătaf de vânători cunoscut în istoria noastră, cu atribuțiunile arătate mai sus, este Neagoe Basarab, domnitorul de mai târziu al Țării Românești, care a deținut această funcție în timpul domniei lui Radu cel Mare (1495–1508).

Denumirea de agă o întâlnim, ulterior, și la căpetenii militare; astfel, pe timpul lui Mihai Viteazul este cunoscut aga Farcaș (Popa Farcaș din Fărcășani, Romanați). Cu timpul, aga devine și un titlu boieresc și face parte din clasa a II-a a marilor boieri. În atribuțiunile sale, aga, ca șef al poliției, avea ca ajutor al său pe

* General de brigadă (r)

căpitanul de dorobanți, cu care mai înainte împărțea sarcinile de poliție. În urma răscoalei seimenilor și dorobanților, din 1655, după moartea lui Matei Basarab, căpitanul de dorobanți și oamenii săi au fost trecuți în subordinea boierului agă.

În timpul domniilor fanariote (1711–1821), Agia a cunoscut o maximă dezvoltare, mai ales pe timpul domniei lui Alexandru Ipsilanti (1775–1782). Acesta a fost unul dintre cei mai străluciți domni care s-a desprins din galeria fanarioților, realizând mari reforme în toate domeniile. Istoricul A. D. Xenopol, în ***Istoria românilor***, vol. IX, a menționat, printre altele, că domnitorul fanariot „mai dă o nouă organizare a slujitorilor", prin „Pravelnicească condică", când a ridicat Agia la rangul de instituție a statului. În anul 1775, centrul orașului București, aflat în paza Agiei, a fost împărțit în cinci plăși, în fruntea cărora se afla un slujbaș numit vătaf de plasă, care, după denumirea turcească, se numea zapciu. Acesta poate fi considerat, de fapt, primul organizator al poliției. Ulterior, teritoriul țării a fost împărțit în județe, conduse de ispravnici, ajutați de zapciii de plasă pentru șes și de vătafi de plai pentru munte.

După revoluția lui Tudor Vladimirescu și înlăturarea domniilor fanariote, primul domn pământean din Țara Românească, Grigore Dimitrie Ghica (1822–1828), apreciind rolul și locul pe care l-a avut și-l avea instituția Agiei, i-a decernat, încă din anul 1822, primul steag de luptă menționat în istoria Poliției.

După proiectul lui vel aga Costache Cantacuzino, a luat ființă cea dintâi lege a poliției statului, sub denumirea „Alcătuirea poliției și îndatoririle sale", în care misiunile poliției sunt, pentru prima dată, precis determinate. Este prima lege de organizare a poliției moderne din spațiul românesc. Adoptarea Regulamentului Organic și a unei legi a poliției s-a realizat și în Moldova, însă cu întârziere de câteva luni față de Țara Românească, din cauza faptului că lucrările Adunării Obștești au fost întrerupte, urmare a extinderii epidemiei de ciumă. Ele au fost reluate în luna august 1831 și s-au încheiat la sfârșitul lunii octombrie, fapt ce a determinat ca noua constituție și prima lege a poliției în Moldova să intre în vigoare la 1 ianuarie 1832. Pe baza acestor legi, poliția din cele două principate își desfășoară activitatea până la începutul lui 1850.

La 9 iunie 1850, s-a elaborat în Moldova una din cele mai complete legi ale poliției, cunoscută în istorie sub denumirea de „Condica polițienească". În această lege, s-a spus atunci cam tot ce s-a putut relata și scrie despre poliția română. Principiile acestei legi s-au extins și în Muntenia, în special odată cu unirea administrativă a celor două principate, dar, până atunci, domnitorul Barbu Știrbei (1849–1856) a realizat și el unele reforme în domeniul poliției, în special în cursul lui 1852.

La Agie: corecție aplicată unei servitoare care a furat din casa stăpânului

Pe baza acestor legi, poliția și-a organizat activitatea cu unele amendamente, până în anul 1903, când Vasile Lascăr, un om politic în accepțiunea înaltă a cuvântului, ministru de Interne la acea dată, a pus bazele unei noi legi de reorganizare a poliției. Aceasta a fost una din principalele legi ale poliției prin care valorosul om politic a urmărit să asimileze în totul polițiștii cu magistrații, în scopul de a introduce în poliție elementele cele mai distinse. Dorința lui a fost de a face din administrație o a doua magistratură. Vasile Lascăr a elaborat această lege dorind să reorganizeze poliția și să pună la dispoziția statului un organism sănătos, capabil să-i asigure ordinea. A fost omul care a încercat să scoată poliția din sfera intereselor politice, economice sau de altă natură. El a afirmat în fața Parlamentului: „Amestecul poliției și administrației în poliție este o calamitate. Nu se face nici poliție cum se cade, nici politică bună, strică doar moravurile. **Noi voim ca agenții de poliție să fie la ordinele legii, să facă ceea ce le poruncim noi și ceea ce legea le ordonă"** [subl. ns.].

În 1913, Take Ionescu, ministrul de Interne în cabinetul conservator condus de Titu Maiorescu, acordă o mai bună stabi-

Statuia lui Vasile Lascăr, pe strada bucureșteană care îi poartă numele

litate funcționarilor polițienești, în sensul că aceștia nu mai pot fi revocați decât numai în urma hotărârii Comisiei Disciplinare.

Cu prețul vieții

După Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, greaua sarcină de a începe organizarea administrativă a țării a revenit primului ministru de Interne al României Mari, Constantin Argetoianu, autorul unei reforme administrative atât în vechile teritorii, cât și în teritoriile noi alipite, cu atâta sacrificiu, la patria–mamă. Poliția din Vechiul Regat s-a extins, în cursul lui 1918, în Basarabia și Bucovina, iar în anul următor, și în Transilvania.

În 1929, sub guvernarea Partidului Național Țărănesc, s-a votat Legea de organizare a Poliției Generale a Statului, care a structurat trei direcții centrale — administrativă, judiciară și de siguranță —, iar ca organe exterioare Prefectura Poliției Municipiului București, Inspectorate regionale, Chesturi de poliție, Polții de reședință, Comisariate și Detașamente de poliție. După un an, această lege a suferit modificări, pe lângă funcționarii polițienești cu diplomă de licență și doctorat se acordă dreptul de stabilitate și celorlalți funcționari care, la data de 1 august 1916, se aflau în serviciul statului, conform art. 62 din Statutul funcționarilor publici.

O modificare importantă a avut loc în vara lui 1940, atunci când, prin Decretul–Lege nr. 2.370, din 12 iulie, Direcția Generală a Poliției, Corpul de Jandarmi și Prefectura Poliției Capitalei au fost contopite într-un singur organism, numit Direcția Generală a Poliției și Siguranței Statului. Aceasta avea în subordine Direcția Siguranței, cu atribuții de informație în materie de siguranță de stat și de poliție judiciară, respectiv Direcția Ordinei, cu sarcini de executarea măsurilor de ordine, cât și cu aplicarea măsurilor contra infracțiunilor care nu intrau în competența Direcției Siguranței. Deși ideea de la care s-a pornit a fost bună — unificarea structurilor de ordine publică și siguranță —, această organizare a ținut... două luni! Odată cu venirea generalului Ion Antonescu la putere (4 septembrie 1940), toate actele normative emise în timpul dictaturii regale (februarie 1938–septembrie 1940) au fost reevaluate. În acest context, Decretul–Lege nr. 2.370 a fost abrogat, iar instituțiile au revenit la legile organice după care funcționau anterior contopirii. Cu mici modificări, urmare a pierderilor teritoriale și a campaniei pentru eliberarea Basarbiei și Bucovinei de Nord, actele normative privind Poliția și Jandarmeria au rămas în vigoare până la desființarea acestor instituții de către regimul comunist (1948 — Poliția, 1949 — Jandarmeria).

Dintre toate meseriile din țara noastră, aceea de polițist este cea mai grea. Munca polițistului, privită atât din punct de vedere al intereselor individului, cât și ale societății, este covârșitoare. Nu este meserie alta pe lume în care, în timp de pace, îndeplinirea îndatoririlor să ceară întotdeauna mai multă trudă, mai multe sacrificii, care adesea sunt împinse până la însăși jertfa vieții. Polițiștii, singuri din toate categoriile de slujbași, nu cunosc odihna nici ziua, nici noaptea, nu știu ce este o sărbătoare și nici o vacanță. Ei trebuie să fie totdeauna treji la datorie, gata să dea ajutor celor care au nevoie. Numai mulțumită muncii fără preget a acestor anonimi păzitori ai legii o societate poate propăși.

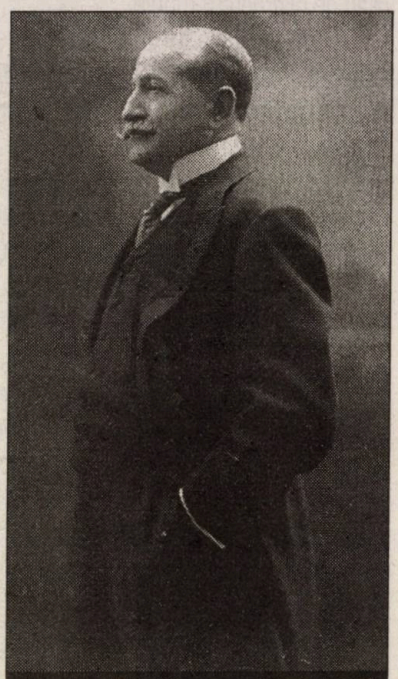

Dumitru (Take) Ionescu (1858–1922)

În războiul de fiecare clipă pe care armata numeroasă a crimei îl duce împotriva lumii cinstite, fără declarație prealabilă și fără armistițiu, polițiștii, fără deosebire, asigură cu prețul vieții lor respectul legii și al ordinii. Să-i respectăm, și noi, cum se cuvine ! ■

Incursiune în trecutul celei mai **vechi** instituții a statului

Omul, ființă inteligentă și morală, înzestrat cu rațiune și libertate, a fost creat să trăiască în societate, adică în tovărășia altor oameni. Tovărășia aceasta este o nevoie adânc simțită, căreia omul nu i se poate sustrage, căci un instinct puternic îl mână spre semenii săi. Dar, în viața aceasta obișnuită, omul nu este liber să facă ceea ce voiește, căci el nu are o libertate nemărginită, ci libertatea sa este țărmuită de libertatea celorlalți, pe care el este dator deopotrivă să o respecte. De aici, din nevoia conviețuirii comune, s-a născut nevoia de a se stabili diferite tipuri de reguli cărora toți oamenii sunt datori să se supună pentru ca ordinea în societate să fie menținută. Și tot de aici, s-a născut și nevoia de a crea diferiți slujbași, însărcinați anume să vegheze la respectarea regulilor și, la nevoie, să reprime tulburarea normelor de conviețuire socială. Totalitatea regulilor ce au ca obiect menținerea ordinii publice și siguranța statului într-o societate se numește legea polițienească, iar autoritățile însărcinate să vegheze la aplicarea acestei legi se cheamă Poliție. Apărarea ordinii și siguranței este un atribut principal al statului. Pentru a-și asigura liniștea în interior, statul își constituie, pregătește și își specializează organe de ordine publică și organe de forță publică, cărora le dă misiuni comune și speciale, denumite ordinare și extraordinare. Printre organele de ordine publică, cu misiuni ordinare și extraordinare, se află și Poliția.

Sinteza așteptată

Cea mai veche instituție a statului, Poliția română merita ca, până acum, să aibă măcar o sinteză a istoriei sale. Despre Poliție, s-a vorbit și se vorbește mult, uneori de bine, alteori de rău, de unii oameni care-i cunosc sau nu trecutul. Până când nu vom avea cel puțin un rezumat al istoriei Poliției, până atunci, tot ce vorbim și scriem despre această instituție sunt simple păreri, reflecții sau puncte de vedere, ceea ce facem și acum. Ne oprim, însă, puțin, asupra analizei și evoluției Poliției, cu câteva referiri la Legea pentru organizarea Poliției Generale a statului, din iulie 1929. În istoria acestei instituții, această lege marchează un salt incontestabil. Ea a pornit dintr-o concepție sănătoasă în materie și dintr-un studiu amănunțit și conștiincios asupra reorganizării Poliției, preluând cam tot ce a fost bun din legile anterioare.

Având în vedere că Poliția statului execută unul din principiile de căpetenie, acela al obiecțiunii în raporturile cu cetățenii, cu grupurile, cu persoanele morale, drept care este exprimarea materială a societății, prin legea adoptată s-a urmărit, în primul rând, realizarea unei unități în conducerea Poliției și a unei descentralizări administrative și specializări în execuție. În al doilea rând, să se creeze Poliției mediul de a avea un personal de calitate, din punct de vedere intelectual și moral, asigurându-i o situație materială bună. Și, în al treilea rând, o specializare în toate cele trei mari domenii de activitate: poliția administrativă, judiciară și poliția de siguranță, aceasta din urmă fiind amplu dezbătută.

„Poliția este viața, este ordinea publică, este legea care prin excelență menține cetatea, este guvernarea orașului, sprijinul vieții poporului, este primul și cel mai mare dintre bunuri".

Cicero (106 – 43 î. Hr.)

Această lege s-a analizat și s-a dezbătut în Parlamentul României, în perioada 21–27 iunie 1929, unele ședințe prelungindu-se până la miezul nopții. În ședința din ziua de 8 iulie 1929, legea a fost votată de cei 125 de deputați prezenți în sală. Pentru a fi validată, erau necesare 99 de voturi, însă actul normativ a fost adoptat cu 125 de bile albe, deci un procent de 100%. Toți cei din sală — liberali, socialiști, averescani și, bineînțeles, deputații țărăniști — au înțeles, în final, importanța acestei legi. Toți au avut în vedere faptul că, competența este legalizarea activității și că, pentru aceasta, este nevoie de polițiști cu o înaltă demnitate profesională.

Cele două războaie mondiale, acel de întregire națională (1916–1918), respectiv de reîntregire națională (1941–1945), la care a participat armata română, s-au desfășurat, în bună parte, pe teritoriul național. În aceste condiții, vrem sau nu să recunoaștem, Poliția a fost implicată și ea, are și ea morți, răniți, dispăruți, are și ea eroi și martiri pe care istoria

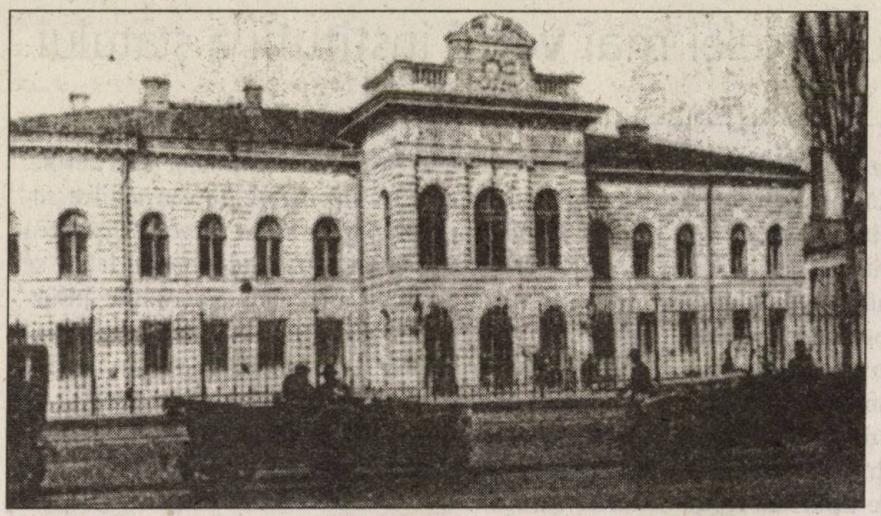

București: vechiul sediu al Prefecturii Poliției (după reparația capitală din vremea prefectului Ion Algiu, 1889–1890); *jos*, sediul Ministerului de Interne, în perioada interbelică (situat pe locul celui de azi)

nu trebuie să-i uite. Dacă ne referim la primul război mondial, care, în cea mai mare parte, din perspectivă românească, s-a desfășurat pe teritoriul național, și la cele 707 zile când 21 de județe, 56 orașe (inclusiv Bucureștii), 156 plăși și peste 2.304 comune, inclusiv Bucureștiul, au căzut sub ocupație germană, Poliția a rămas la datorie. Întregul aparat polițienesc (poliție, gardieni publici, jandarmi etc.) a rămas în teritoriul ocupat, la ordin, spre a menține liniștea și ordinea publică populației române ocupate.

Subordonată poliției germane de ocupație, Poliția română, permanent suspectată (a fost creată o secție de supraveghere a Poliției române), umilită, a fost obligată să îndeplinească funcții de organ de execuție a ordinelor date de guvernator, cinditii în care ea nu s-a mai bucurat câtuși de puțin de autonomie și inițiativă. Pe lângă fiecare secție polițienească din Capitală sau din provincie, au fost atașați agenți ai poliției germane. Atât polițiștii, cât și jandarmii au fost dezarmați, iar cei doi prefecți români, g-ralul Alexandru Mustață și Alexandru Tzigara–Samurcaș, au întâmpinat multe greutăți din partea unei administrații și a unei poliții germane deosebit de dură.

Pe teatrul de luptă, Poliția și-a dat, alături de armată, tributul de sânge și jertfe. A avut oameni care, prin activitățile întreprinse, au binecuvântat această instituție. Făcându-și datoria cu mult curaj și eroism, mulți polițiști au căzut victime, plătind cu viața patriotismul și dragostea de țară. În afară de cei 12 polițiști, căzuți la datorie în acest război, menționăm pe comisarul de siguranță N. S. Georgescu, căzut în luptele de la Brașov, pe Ioan Popilian, subcomisar, căzut în apărarea orașului Tg. Jiu, pe comisarul Nicolau și pe subcomisarul Atanasiu, omorâți de bulgari în timpul luptelor de la Turtucaia. De asemenea, dintre eroii Poliției căzuți în Războiul Întregirii, se desprinde figura luminoasă a comisarului erou Alexandru Popovici, șeful Poliției Portului Brăila. Condamnat la moarte pentru spionaj în favoarea armatei române, el

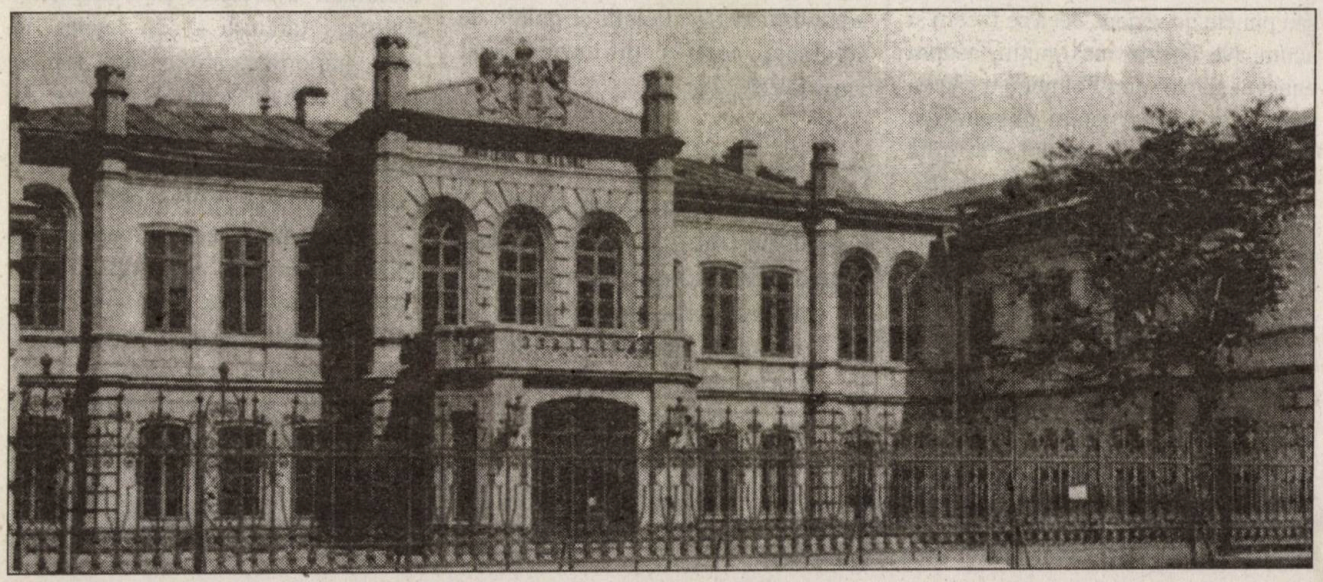

a fost executat prin împușcare, în ziua de 5 august 1917. Cu ocazia deshumării, la 1 iunie 1936, și reînhumarea lui Cimitirul Eroilor Neamului, din

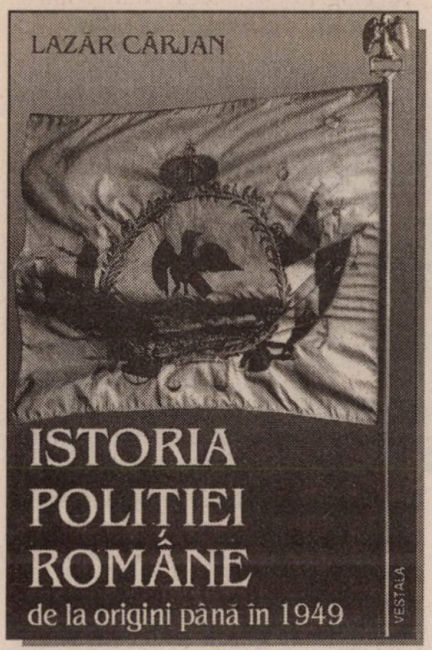

Lazăr Cârjan, *Istoria Poliției române de la origini până la 1949*, București, Ed. Vestala, 2000, 367 p.

Brăila, s-a găsit chipiul comisarului, care avea deasupra cozorocului gaura făcută de glonțul fatal. Ca o relicvă sfântă, polițiștii din Brăila au așezat chipiul nefericitului lor camarad într-o cutie de sticlă, pe care au depus-o la Muzeul Militar din Capitală, aflat în Parcul Carol, ca mărturie vie a eroismului polițiștilor români.

Căzuți la datorie

În timpul celui de-al doilea război mondial, încă din primele zile, au căzut sub ploaia de bombe și rafale de mitraliere polițiștii: Ion Popov, șef de poliție, Nicolae Cojocaru, comisar ajutor, Ion Epure, comisar ajutor, Ștefan R. Manică, comisar ajutor, Ioan Gh. Andreescu , fost șef birou, Ioan Stan, agent de poliție, și Vasile Gavrilescu, gardian public. Toți aceștia au fost înhumați, cu toate onorurile cuvenite, în ziua de 26 octombrie 1941.

Pe timpul dezbaterii Legii Poliției din 1929, deputatul D. Ionescu–Botoșani, după ce a prezentat, nominal, un număr de 23 de polițiști morți sau răniți în timpul primului război mondial, în special din poliția de siguranță, a mai menționat: „Domnilor deputați, am aici un alt tablou, cu o serie de 40 de polițiști, care au murit înaintea inamicului pe Nistru, în urmărirea comuniștilor". Pe acești eroi și martiri ai Poliției, noua generație de polițiști nu trebuie să-i uite și au datoria să le pomenească numele și fapta ori de câte ori li se oferă prilejul.

După al doilea război mondial și venirea comunismului la putere, au fost arestați și condamnați la închisoare foarte mulți funcționari polițienești, fie că au acționat contra agenților Moscovei, fie că au participat la campania din Răsărit, fie că, pur și simplu, își făcuseră datoria față de interesele statului român. Nu întâmplător, în timpul represaliilor comuniste, Închisoarea Făgăraș a jucat un rol important, acolo fiind depuse, în cea mai mare parte, elemente care anterior au încadrat serviciile de informații, poliție și jandarmerie din România Mare.

Cu ocazia evenimentelor din decembrie 1989, au căzut la datorie 42 de polițiști, iar alți 59 au fost răniți. Cel mai impresionant măcel a fost comis la Sibiu, la sediul Inspectoratului județean, unde au fost omorâți 25 de ofițeri și subofițeri. În primii șase ani de democrație, un număr de 17 polițiști au căzut la datorie în luptele cu infractorii.

Dintre toate meseriile din țara noastră, aceea de polițist este cea mai grea. Munca polițistului, privită atât din punct de vedere al intereselor individului, cât și ale societății, este covârșitoare. Nu este meserie alta pe lume în care, în timp de pace, îndeplinirea îndatoririlor să ceară întotdeauna mai multă trudă, mai multe sacrificii, care adesea sunt împinse până la însăși jertfa vieții. Polițiștii, singuri din toate categoriile de slujbași, nu cunosc odihna nici ziua, nici noaptea, nu știu ce este o sărbătoare și nici o vacanță. Ei trebuie să fie totdeauna treji la datorie, gata să dea ajutor celor care au nevoie. Numai mulțumită muncii fără preget a acestor anonimi păzitori ai legii, o societate poate propăși.

Florin N. Șinca, *Din istoria Poliției române*, vol. I, *Între onoare și obedienă*, prefață de acad. Florin Constantiniu, București, RC Print, 2006, 496 p. + 80 pl.

În războiul de fiecare clipă pe care „armata" criminalității îl duce împotriva lumii cinstite, fără declarație prealabilă și fără armistițiu, polițiștii, fără deosebire, asigură respectul legii și al ordinii cu prețul vieții lor. **Alin SPÂNU** ■

Profesionalism și eficiență: **Direcțiunea Poliției și Siguranței Naționale** (1892 –1940)

Laurențiu MIOC*

Istoriografia română actuală deține o imagine amplă și profundă a evoluției structurilor informative din Ministerul de Interne al Regatului României, implicit și a Siguranței Generale a Statului, grație cercetărilor realizate și publicate de Gheorghe Buzatu, Vasile Bobocescu, Horia Brestoiu, Mihai Pelin, Cristian Troncotă, Alin Spânu ș.a.

Ceremonie de decorare a unor polițiști și jandarmi (10 ianuarie 1926)

Începuturi

O formă embrionară a viitoarei structuri de siguranță națională a statului român a fost atestată documentar, la 19 aprilie 1892, în Legea pentru organizarea serviciului administrației centrale a Ministerului Internelor, unde, în cadrul serviciului central al Direcției Administrației Centrale, a Personalului și a Poliției de Siguranță, se afla Biroul Siguranței Generale. Ulterior, la 1 aprilie 1903, a avut loc adoptarea de Parlament a Legii asupra organizării poliției generale a statului, ce a concretizat prima organizare a Poliției române în sec. al XX-lea, încercându-se definitivarea atribuțiilor de poliție generală a statului. După doi ani, la 17 iunie 1905, a fost promulgată o altă lege, prin care s-au modificat anumite prevederi ale celei din 1903, pentru a asigura stabilitatea personalului polițienesc, care, până la această dată, era dependent de schimbările de guvern. Conform măsturiei ulterioare a lui Eugen Cristescu, începând de la acea dată „s-a creat un Serviciu al Poliției Generale a Statului în Direcția Administrației Centrale din Ministerul de Interne", care „centraliza rapoartele informative ale polițiilor din țară".

În urma răscoalei din 1907, guvernul a concluzionat că situația s-a deteriorat, printre altele, și din cauza „lipsei unui organ central de informații cu antene specializate, răspândite pe tot teritoriul țării, și care să îndeplinească atât misiunea contrainformativă, cât și cea informativă, peste frontiere", hotărându-se modificarea structurii Ministerului de Interne. Astfel, la 25 martie 1908, a avut loc publicarea în „Monitorul Oficial" a Legii pentru desființarea Direcțiunii Administrațiunii Generale a Personalului, Contenciosului, Poliției Generale și Statistice din Ministerul de Interne și înființarea a două noi direcțiuni. Aceste noi direcții din Ministerul de Interne au fost Direcțiunea Administrațiunii Generale a Personalului și Contenciosului și Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale (DPSG). În fruntea Direcțiunii Poliției și Siguranței Generale au fost numiți Iancu Panaitescu (director) și Stan N. Emanoil (subdirector), care au introdus principiile de bază în activitatea informativă (agenți numerici, conspirativitatea și compartimentarea) și metodele de muncă informativă (acțiunea sub acoperire, urmărirea suspecților) ce urmau a fi folosite de agenții poliției de siguranță. În scopul secretizării muncii informative, rapoartele de informare, supraveghere și raportare și notele informative erau codificate atât cu numere, cât și cu pseudonime greu de descifrat chiar și astăzi. La înființare, în martie 1908, structura DPSG era formată din două diviziuni și 10 brigăzi, restructurarea acesteia, din iulie 1908, cerută și efectuată de directorul Iancu Panaitescu, a dus la formarea a trei diviziuni și șapte brigăzi. Misiunile DPSG erau acelea de contracarare a infracțiunilor în plan social, economic, politic, cultural, iar misiunile de informații și contrainformații militare erau efectuate în colaborare cu Secția a II-a din Marele Stat Major. Printre succesele informative

* Profesor, Școala cu clasele I–VIII, nr. 12, Timișoara

ale DPSG s-au numărat identificarea rețelei de spionaj militar a Bulgariei în România (1910), culegerea de informații militare în Bulgaria (1912) și infiltrarea mișcării revoluționare macedonene din Bulgaria (1913–1914).

Asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand de Habsburg și a soției sale, Sofia, la Sarajevo, în data de 28 iunie 1914, au constituit pretextul necesar marilor puteri pentru declanșarea primului război mondial. Imperiul austro–ungar a declarat război Serbiei, ulterior Germania a declarat război Imperiului țarist și Franței, iar cabinetul britanic a declarat război guvernului de la Berlin, declanșând ani de suferințe, sânge, lacrimi și durere. În urma Consiliului de Coroană, de la Sinaia, din 3 august 1914, la care au participat cei mai importanți oameni politic români, s-a hotărât ca România să își declare neutralitatea față de conflictul care izbucnise.

Comunitatea informativă românească, încă în formare la începutul primului război mondial, era alcătuită, în principal, din Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale și Inspectoratul General al Jandarmeriei Rurale (ambele din Ministerul de Interne) și Secția a II-a din Marele Stat Major, alături de alte structuri, ca de pildă Serviciul Supravegherii Știrilor, Biroul de Cercetări și Informațiuni de pe lângă Ministerul de Justiție și reprezentanțele diplomatice din cadrul Ministerului Afacerilor Străine. La data respectivă, principalii factori de insecuritate la adresa României erau pangermanismul, aflat într-o agresivă ofensivă, panslavismul, susținut de Imperiul țarist, și revizionismul bulgar.

La 12 octombrie 1914, o combinație operativă a agenților poliției de siguranță a dus la obținerea cifrului Ministerului Afacerilor Externe al Imperiului austro–ungar, iar apoi la identificarea agenturii serviciului de spionaj austro–ungar din România. Până la intrarea României în război (15 august 1916) s-a realizat o importantă culegere de informații politico–militare, prin agenți sub acoperire, în Imperiul austro–ungar, Bulgaria și Imperiul țarist.

Odată cu intrarea României în primul război mondial, de partea Antantei (Anglia, Franța și Rusia), în compunerea Marelui Cartier General a fost creată și un puternic Serviciu de Siguranță, cu atribuții informative și de contraspionaj, condus de Iancu Panaitescu, în timp ce Stan N. Emanoil a fost detașat ca reprezentant al Siguranței române pe lângă Marele Cartier General rus. La data de 16 august 1916, în urma altei combinații informativ–operative, agenții poliției de siguranță au obținut lista cu agenții serviciului de spionaj german din România, fapt ce a dus la sinuciderea unor suspecți de trădare, ca generalul Vasile Zottu, șeful Marelui Cartier General, și maiorul Ionescu, subșef de Stat Major al Corpului II Armată.

În cursul lui 1917, Romulus P. Voinescu, inspectorul general al Poliților, a fost numit în fruntea Serviciului de informații și contrainformații româno–rus, proaspăt înființat, ce trebuia să asigure cooperarea informativă dintre cele două armate și să execute acțiuni de contrainformații și contraspionaj împotriva structurilor similare ale Puterilor Centrale. Tot în cursul lui 1917, a avut loc afirmarea lui Mihail Moruzov, care a acționat eficient pentru culegerea de date și pentru identificarea spionilor inamici în Delta Dunării, zonă pe care o cunoștea foarte bine, așa cum atestă lucrările și documentele publicate până în prezent. În opinia lui Nicolae D. Stănescu, cadru al Serviciului Secret de Informații al Armatei și unul din cei care l-au cunoscut bine pe Mihail Moruzov, acesta din urmă și-a început cariera în Dobrogea, în calitate de agent al poliției de siguranță, clasa a VIII-a, după care, datorită calităților pe care și le-a pus în valoare în perioada primului război mondial, a urcat rapid, până la rangul de șef al Serviciului de Siguranță din Dobrogea, cu sediul în Constanța. În calitate de șef al Serviciului de Siguranță al Deltei Dunării, Mihail Moruzov a fost subordonat, pe linie informativă, atât Marelui Cartier General, cât și Serviciului de informații și contrainformații româno–rus, reprezentat de Romulus P. Voinescu. În fața acestuia, Mihail Moruzov a refuzat să se subordoneze informativ, fapt care a

Mașina de intervenție a gardienilor publici

născut o dușmănie de moarte între cei doi, în care loviturile sub centură nu au lipsit niciodată. Astfel, în 1920, Voinescu, șef al DPSG, l-a destituit și l-a trimis în judecată pe Mihail Moruzov sub diverse acuzații (abuz în serviciu, fals, nereguli financiare), dar care nu au putut fi probate în instanță. La rândul său, Moruzov a acționat pentru a ajunge în fruntea Serviciului Secret de Informații al Armatei române (1924), după care a început să concureze din ce în ce mai serios activitatea DPSG. În pofida unei împăcări de formă cu directorul DPSG și, ulterior, a părăsirii funcției deținute de acesta (1927), conflictul dintre cei doi s-a stins odată cu moartea lui Romulus P. Voinescu (1936).

Vremuri noi, măsuri noi

Anul 1918 a adus cu sine sfârșitul primului război mondial, la 11 noiembrie, și formarea statului național unitar român prin unirea Basarabiei (la 27 martie/9 aprilie), Bucovinei (la 15/28 noiembrie), Transilvaniei, Banatului și Crișanei (la 18 noiembrie/1 decembrie) cu Regatul României, iar recunoașterea internațională a acestor decizii ale națiunii române a avut loc la Conferința de Pace de la Paris, din 1919–1920. Noile realități politice, sociale, economice și demografice au scos în evidență și noi pericole la adresa ordinii publice și siguranței naționale a României. Pentru eficientizarea activităților desfășurate, au fost luate unele măsuri administrative și organizatorice care să coreleze activitatea diferitelor structuri cu atribuții în domeniu. Astfel, prin Decretul–Lege din 22 iunie 1919, a fost reorganizat Ministerul de Interne, acesta deținând în structura sa servicii speciale și servicii centrale. În cadrul serviciilor speciale, era inclusă și DPSG, compusă, la nivel central, din Direcția Administrației și Personalului, Direcția Poliției de Siguranță, Serviciul Poliției Tehnice și Serviciul Control și Inspecții. La rândul ei, structura Direcțiunea Siguranței Generale (transformată, ulterior, în Direcțiunea Poliției de Siguranță), la nivel central, era formată din Serviciul Siguranței, Serviciul Controlului Străinilor și patri brigăzi ce se ocupau de urmărirea informativă a organizațiilor și partidelor politice de dreapta și de extrema dreaptă, de cercetarea infracțiunilor de drept comun, de partidele politice de stânga, de extrema stângă și mișcarea muncitorească și de străinii din București.

Secția de cicliști a Poliției, înființată în 1932

La nivelul teritoriului național, DPSG era reprezentată de Prefectura Poliției Capitalei, inspectorate regionale de poliție și siguranță, chesturi de poliție din orașele reședință de județ, polițiile din orașele reședință de județ, din porturi, aeroporturi, gări și puncte de trecere a frontierei, dar, mai ales, de brigăzile sau serviciile de siguranță. Acestea se aflau subordonate inspectoratelor regionale de poliție și executau măsurile de siguranță ordonate, dar puteau să acționeze din proprie inițiativă în cazul unor infracțiuni sau amenințări la adresa siguranței naționale. În 1920, România avea o suprafață de 295.049 km² și o populație de peste 15.000.000 de locuitori, iar principalele amenințări la adresa siguranței naționale au fost atât factori externi, cât și factori interni. În cazul primei categorii, intrau revizionismul și spionajul bulgar, maghiar și sovietic, iar în doua categorie, minoritățile naționale, sectele religioase, acțiunile antiromânești ale Partidului Comunist din România și acțiunile mișcărilor de extrema dreaptă. Acestor factori cu potențial dăunător la adresa siguranței naționale a României trebuia să le facă față o comunitate informativă condusă și coordonată de Consiliul Superior al Apărării al Țării (ca for de comandă și coordonare), care cuprindea toate structurile cu atribuții în domeniu și, pe plan extern, Biroul de Informații Permanent al Micii Înțelegeri, în scopul colaborării și schimbului de informații pe teme de securitate națională și regională. De altfel, lucrătorii din Serviciul Secret de Informații al Ministerului Apărării Naționale au sintetizat extrem de plastic structura și principalele amenințări față de siguranța națională a României interbelice în expresia „Estul, Vestul și restul". Estul îl reprezenta Agentura Frontului de Est, care avea în atribuții anihilarea revizionismului și spionajul sovietic, Vestul însemna Agentura Frontului de Vest, cu misiunea de a informa despre militarismul german, revizionismul și spionajul

maghiar, iar „restul" era reprezentat de Frontul de Sud, cu principal obiectiv anihilarea misiunilor informative bulgare în România.

Prin intrarea în vigoare a Legii pentru organizarea Poliției Generale a Statului (21 iulie 1929) și adoptarea Regulamentului de funcționare (25 ianuarie 1930), Ministerul de Interne a cunoscut o altă reorganizare, conform căreia principalul organ de ordine și siguranță al României a devenit Direcția Generală a Poliției (DGP), cu atribuții în materie de poliție de siguranță (sau informativă), judiciară și administrativă. În calitate de poliție de siguranță și informativă, DGP avea misiuni privind culegerea de informații, instrumentarea și sesizarea forurilor ierarhice cu informații privind fapte sau stări de fapt ce aduceau atingere ordinii publice sau siguranței naționale a României.

„Inima" DGP a fost considerată Direcția Poliției de Siguranță, care, în conformitate cu prevederile legii din 1929, a realizat atât coordonarea activității informative, cât și informarea factorilor de decizie din cadrul Ministerului de Interne sau alte structuri similare ale statului român. La rândul ei, Direcția Poliției de Siguranță era alcătuită din Serviciul de Informații, Serviciul Controlului Străinilor și Brigăzile Centrale de Siguranță, care, din 1931, au fost comasate sub denumirea de Corpul Detectivilor. Corpul Detectivilor era organul informativ acoperit, direct subordonat Direcției Poliției de Siguranță, ce a executat acțiuni de culegere de informații prin agentură secretă, filaj, interceptări telefonice și de corespondență. A fost organizat în grupe, secțiuni, echipe și birouri și și-a desfășurat activitatea atât în București, cât și în țară prin echipe volante. Cele patru grupe din structura Corpului Detectivilor aveau ca obiect de activitate organizațiile politice de dreapta și de extrema dreaptă, sectele religioase nerecunoscute legal, infracțiunile de drept comun, organizațiile și partidele politice ale minorităților naționale suspectate că execută acțiuni împotriva statului român (germană, maghiară, rusă ș.a.), organizațiile și partidele politice de stânga și de extrema stângă, filajul suspecților și protecția familiei regale și a membrilor guvernului. Echipele speciale ale Corpului Detectivilor aveau ca obiect de activitate realizarea interceptărilor telefonice (care puteau fi solicitate de la sesizarea Direcției Generale a Poliției, Direcției Poliției de Siguranță, Serviciului Secret de Informații) și soluționarea problemelor economice. Biroul de Siguranță al Gării de Nord din București avea atribuții în soluționarea infracțiunilor pe calea ferată, iar Poliția Aeroportului Băneasa executa atribuții pe linia poliției de frontieră.

Informațiile culese de structurile Corpului Detectivilor erau raportate Biroului Buletinului Informativ din cadrul Secretariatul Corpului Detectivilor care realiza un buletin informativ zilnic.

Polițiști–motocicliști, la defilare

Personalități marcante

În cadrul Direcției Poliției și Siguranței Generale s-au remarcat, prin calități native, profesionalism, succese și ca teoreticieni de frunte ai domeniului informativ personalități ca Romulus P. Voinescu, Mihail Moruzov, Nicki Ștefănescu și Eugen Cristescu.

Romulus P. Voinescu s-a născut la 2 august 1867, în București, și a urmat studiile superioare în România, obținând, ulterior, doctoratul în Drept la Paris. În 1908, era șeful Serviciului Siguranței din București, după care a fost numit inspectorul general al Polițiilor. După retragerea guvernului, armatei și populației în Moldova (1917), a fost numit ca delegat al Siguranței Generale pe lângă Marele Cartier General al armatei țariste din Moldova. Între 1918–1919, a organizat și condus Serviciul de Siguranță din Basarabia iar ulterior, până în 1927, a condus Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale și Direcției Poliției de Siguranță, fiind — cum am arătat — într-un puternic conflict profesional cu Mihail Moruzov. Una dintre reușitele sale profesionale a fost capturarea lui Max Goldstein, autorul atentatului de la Senatul României, din 9 decembrie 1920, soldat cu trei victime și mulți alți răniți.

Mihail Moruzov, născut la 8 noiembrie 1887, în comuna Zebil, din jud. Tulcea, și-a început cariera ca

agent de siguranță al Brigăzii de Siguranță Tulcea, pe vremea când aceasta era condusă de comisarul Vintilă Ionescu. Ulterior, Ionescu a ajuns să conducă, timp de aproape un deceniu, Corpul Detectivilor, fiind o autoritate în materie de siguranță. În perioada primului război mondial, Moruzov s-a remarcat la comanda Serviciului de Siguranță din Delta Dunării, structură informativă a Marelui Cartier General român ce a reușit, printre altele, capturarea colonelului Friederich von Mayer, comandantul serviciului german de informații militare din Dobrogea, și neutralizarea a 156 din cei 178 spioni infiltrați de serviciul german în Dobrogea. Între 1924–1940, a fondat și condus Serviciul Secret de Informații din Ministerul Apărării Naționale, pe care l-a reorganizat, datorită necesităților muncii, în 1928 și 1934. S-a remarcat ca un bun cunoscător al spionajului sovietic în România și a colaborat informativ cu Intelligence Service, Deuxiéme Bureau și Abwehr împotriva URSS. A distrus rețeaua de spionaj și diversiune maghiară din Transilvania și Banat, formată din 170 de agenți, între 1939–1940, dar a intervenit din plin în viața partidelor politice interne și în sprijinul regelui Carol al II-lea. În cele din urmă, a fost asasinat de o „echipă a morții" a Mișcării Legionare — care dorea să răzbune asasinarea lui Corneliu Zelea Codreanu și a camarazilor săi —, în noaptea de 26/27 noiembrie 1940, când era deținut în celula nr. 1 a Penitenciarului Jilava. A fost caracterizat drept „cel mai bun om de informații din câți a avut această țară, dar și cel mai enigmatic", iar stilul său de acțiune, încă actual, se caracteriza prin „cultul pentru conspirativitate și tehnicile artei informațiilor".

Col. Gabriel Marinescu (*stânga*), la inaugurarea cazărmii Gardienilor Publici (6 iunie 1932)

În ceea ce-l privește pe **Nicolae (Nicky) Ștefănescu**, acesta s-a născut la 20 septembrie 1896, în orașul Galați. A absolvit Liceul „Vasile Alecsandri", din orașul natal, și s-a înscris la cursurile Facultății de Drept, dar nu a devenit licențiat. Angajat, în 1918, în poliția de siguranță ca subcomisar, s-a remarcat rapid și a fost repartizat la Tighina, până în 1919. Rezultatele profesionale l-au propulsat, devenind subprefect de poliție la Cetatea Albă. Avansat, în 1925, comisar special, a fost trimis la Inspectoratul General de Siguranță de la Chișinău, unde a acționat ferm împotriva spionajului sovietic. Transferat, la 1 ianuarie 1933, în cadrul Serviciului Secret de Informații, a ajuns, în același an, șeful Secției Contrainformații, iar în 1938, a fost transferat la conducerea Corpului Detectivilor din Direcția Generală a Poliției. A fost inițiatorul unei structuri — Brigada Specială — care avea ca țintă supravegherea Mișcării Legionare. Ca și Moruzov, a fost asasinat în noaptea de 26/27 noiembrie 1940, când era deținut în celula nr. 15 a Penitenciarului Jilava, de aceeași „echipă a morții" legionară.

Cel mai titrat dintre șefii Direcției Poliției de Siguranță, **Eugen Cristescu** a văzut lumina zilei, la 3 aprilie 1895, în comuna Grozești, din jud. Bacău. După ce a urmat școala primară din comuna Târgu Ocna, a absolvit Seminarul Teologic „Veniamin", din Iași (1916), și s-a înscris la Facultatea de Drept, din Iași. A participat la primul război mondial în calitate de sergent T.R., în cadrul unei unități sanitare. Studiile superioare, întrerupte din cauza primului război mondial, le-a continuat după 1919, iar apoi a obținut și doctoratul în științe juridice, la Universitatea din Iași. Încadrat, la 1 octombrie 1920, în Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale, ca subșef de birou clasa I, a activat 14 ani în cadrul acesteia și apoi șase ani în funcții de comandă din Ministerul de Interne. La 1 noiembrie 1929, a fost încadrat ca director clasa I în Direcția Poliției de Siguranță, iar la 20 ianuarie 1929, a fost numit director clasa I în Ministerul de Interne. A înființat, în cadrul Direcției Poliției de Siguranță, o brigadă ce urmărea activitatea comuniștilor, a redactat documente valoroase referitoare la evoluția mișcării comuniste în România și a supervizat dizolvările Gărzii de Fier, din 1931 și 1933. A obținut numirea ca director general al Serviciului Special de Informații, grație faptului că era considerat de Ion Antonescu drept cel mai bun specialist în problema Mișcării Legionare, cu care se confruntase în perioada interbelică. Între 15 noiembrie 1940 –

23 august 1944, a deținut funcția de director general al Serviciului Special de Informații, subordonat Președinției Consiliului de Miniștri. A reorganizat serviciul în 1940, 1942 și 1943, transformându-l într-un serviciu de informare generală a Conducătorului Statului, mareșalul Ion Antonescu. Pe plan informativ, a stabilit noi reguli de organizare și funcționare, a adaptat activitatea serviciului pe care-l conducea la condiții de război, a organizat culegerea de informații din URSS prin Eșalonul Frontului de Est, a continuat colaborarea începută de Mihail Moruzov cu serviciul de informații german și cel italian, a neutralizat rețelele de spionaj maghiare, în special pe granița de Vest a României, și a supravegheat îndeaproape Mișcarea Legionară, mișcarea comunistă și partidele politice românești. Condamnat la moarte în așa–zisul „proces al marii trădări naționale", din 1946, a fost grațiat cu prețul divulgării rețelei Intelligence Service în România și a murit, la 12 iunie 1950, la Penitenciarul Văcărești, nu înainte de a-și redacta memoriile. Printre altele, el a precizat că „toate statele condamnă cu asprime trădarea și spionajul. Dar, toate statele se servesc de aceste mijloace informative pentru adunarea datelor necesare orientării lor naționale și a menținerii ordinii interioare. Serviciul de informații are adesea reputația unui serviciu odios. El este, însă, impus și justificat de rațiunea de stat. Serviciile de informații au cerut multe jertfe generațiilor care au precedat și vor mai cere încă".

Se cuvine să precizăm că, în perioada interbelică, agenții poliției de siguranță au realizat și unele abuzuri în exercitarea atribuțiilor profesionale (ajungându-se până la realizarea de asasinate împotriva infractorilor sau a legionarilor), fapt ce a atras criticarea acestor fapte de către personalități importante ale societății civile românești, ca Nicolae Iorga, Constantin Stere sau C. I. Parhon, semnificativă în acest sens fiind lucrarea lui C. G. Costa–Foru intitulată ***Abuzurile și crimele Siguranței Generale a Statului***. De asemenea, un alt factor ce a erodat eficiența Direcției Poliției de Siguranță a fost corupția, un document al Serviciului Secret de Informații, din 1930, concluzionând că „personalul Siguranței din Basarabia, deși salarizat de statul nostru, nu era decât o secție a GPU, organizată solid pe teritoriul nostru".

În concluzie, Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale din Ministerul de Interne a fost o structură de bază a comunității informative românești între 1892–1940, ea evoluând odată cu amploarea și profunzimea amenințărilor la adresa securității naționale a României. În cadrul ei, s-au format profesioniști mari ai serviciilor secrete românești — Iancu Panaitescu, Romulus P. Voinescu, Mihail Moruzov, Nicolae Ștefănescu, Constantin Maimuca, Eugen Cristescu și alții. Totodată, între 1917–1940, Siguranța Statului s-a aflat într-un surd și continuu război secret nu numai cu serviciile de informații din statele inamice României, ci și cu Serviciul Secret de Informații din Ministerul Apărării Naționale.

Pe plan informativ, a dovedit o eficiență remarcabilă împotriva spionajului bulgar, austro–ungar, german, a mișcării comuniste și a celei legionare, agenții săi dovedind, uneori, în cursul acțiunilor executate o lipsă de scrupule ce a ajuns până la crimă.

Din punct de vedere semantic, un serviciu secret apărut după decembrie 1989 a reintrodus în titulatura sa termenul de „Siguranță", Direcția de Siguranță și Protecție Militară din cadrul Direcției Generale de Informații a Ministerului Apărării Naționale, cu atribuții de contrainformații și contraspionaj militar, iar pe plan informativ, „urmașa" Direcției Poliției de Siguranță a devenit U.M. 0215, devenită, azi, Direcția Generală de Informații și Protecție Internă din MAI. ■

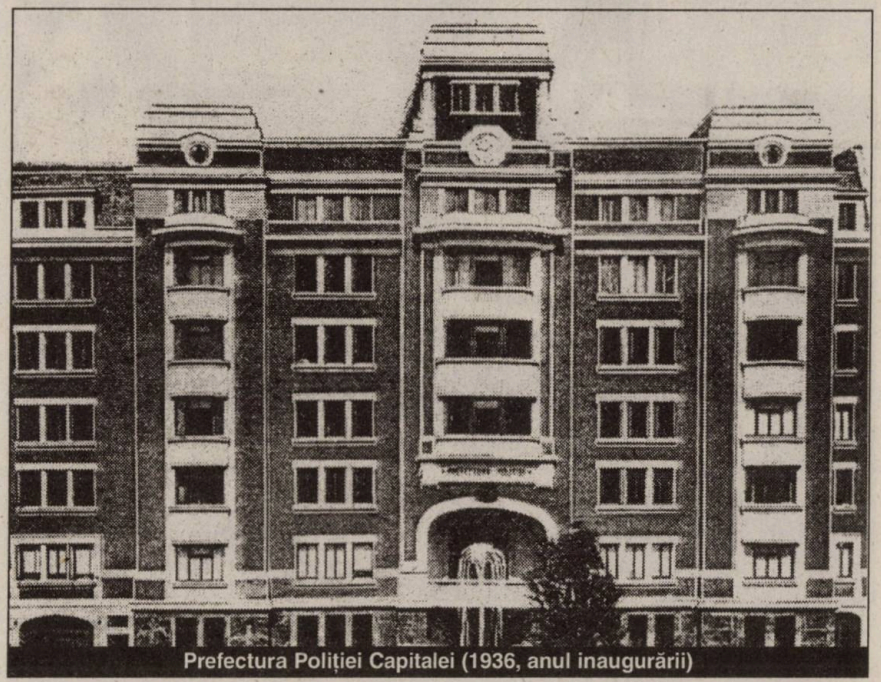

Prefectura Poliției Capitalei (1936, anul inaugurării)

Gloanțele ucigașe: **Poliția** și **asasinarea** lui Armand Călinescu (21 septembrie 1939)

La începutul secolului XXI, când fenomenul globalizării generează schimbări la nivelul întregii omeniri, o expresie celebră — „din istorie nu se învață niciodată!" — continuă să circule printre semenii noștri. Deși fiecare cetățean al planetei este, într-un fel sau altul, beneficiarul aplicațiilor civile ale programelor militare dezvoltate vertiginos în cursul Războiului rece, oamenii se întreabă, la fel ca în urmă cu o sută de ani, de ce se repetă greșelile din trecut. Fără îndoială, aceștia nu țin cont de dimensiunea temporală în care s-au petrecut evenimentele, ignorând ideea că greșelile de odinioară ale semenilor lor nu se pot repeta deoarece acestea s-au petrecut într-un timp istoric diferit de cel în care trăiesc. Întrucât dimensiunea temporală apare inevitabil atunci când se analizează efectele evenimentelor politice, economice, militare și sociale, s-ar putea spune că teoria relativității, elaborată de Albert Einstein, are efecte nebănuite asupra istoriei. Dincolo de această idee, o întrebare care își așteaptă încă răspunsul este: omenirea învață din greșelile săvârșite la un moment dat?

Pentru personalul care asigură îndeplinirea misiunilor de protecție a demnitarilor, întrebarea respectivă este cât se poate de actuală. Revoluția tehnico–științifică din a doua parte a secolului trecut a fost însoțită de o dezvoltare fără precedent a tehnologiilor care permit efectuarea de atacuri teroriste de mare amploare. În asemenea condiții, personalul respectiv are nevoie, în permanență, de o prezentare sistematizată a informațiilor referitoare la misiunea care urmează să fie îndeplinită, în așa fel încât să poată face față amenințărilor cu care se confruntă. După fiecare misiune, în cadrul structurilor specializate se realizează o **analiză** a evenimentelor petrecute și se propun **soluții** pentru îmbunătățirea protecției demnitarilor.

Analiza postmisiune nu constituie un obicei introdus recent în serviciile de protecție și pază. Aceasta a fost realizată, de exemplu, și la sfârșitul lunii septembrie 1939, după ce un grup de legionari l-a asasinat pe Armand Călinescu, președintele Consiliului de Miniștri. În referatul întocmit, la 29 septembrie 1939, de Niky Ștefănescu, șeful Corpului Detectivilor din Direcțiunea Generală a Poliției — document inedit, reprodus mai jos, fără anexele originalului —, se preciza faptul că, pe de-o parte, însuși premierul României și-a pus în pericol viața, nerespectând măsurile elementare de protecție, iar pe de altă parte, se susținea faptul că „nu intră în competența noastră a analiza motivele fostului prim–ministru, în ceea ce privește suprimarea succesivă a măsurilor de siguranță".

Acțiunile pe linie informativă și cele de protecție nemijlocită, desfășurate de personalul Direcțiunii Generale a Poliției în perioada premergătoare atentatului legionar, au fost zădărnicite de intervențiile repetate ale lui Armand Călinescu pentru modificarea măsurilor de protecție, care îl vizau în mod direct. Astfel, premierul român a solicitat retragerea autovehiculului care îl escorta în deplasările prin Capitală și în provincie

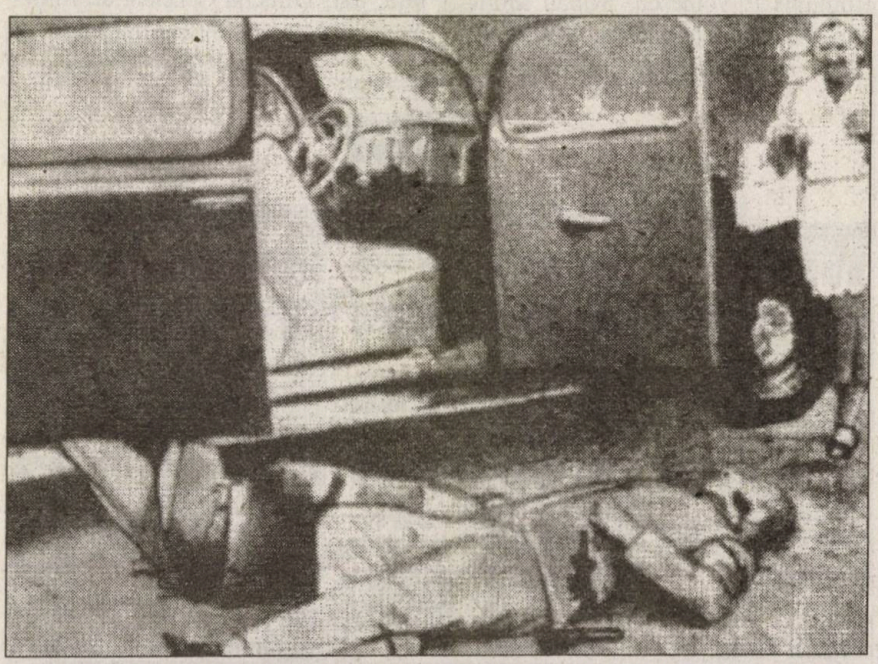

Armand Călinescu (*în stânga, cu picioarele în automobil*) **și** (*în prim–plan*) **agentul de Siguranță Radu Androne, victime ale atentatului legionar, din 21 septembrie 1939**

Mai apoi, la ordinul lui Armand Călinescu, a fost scos din funcțiune mecanismul care bloca ușile automobilului blindat pe care îl avea la dispoziție.

La un moment dat, premierul a renunțat la deplasările cu autoturismul blindat, agenții și jandarmii care îl însoțeau pe președintele Consiliului de Miniștri în deplasările acestuia cu trenul și automobilul au fost retrași, iar traseul de plecare și de sosire din Gara de Nord a fost modificat. Din păcate, Armand Călinescu a continuat să își pună singur viața în pericol, utilizând un autoturism decapotabil în locul celui blindat. Mai mult decât atât, premierul a ordonat schimbarea șoferului–agent care conducea mașina oficială, impunându-l pe cel dorit de el însuși, iar în cursul deplasărilor pe care le efectua în oraș, în timpul plimbărilor, precum și atunci când mergea la exercițiile de călărie nu mai era însoțit de agenți de protecție.

În repetate rânduri, conducerea Corpului Detectivilor a încercat să desfășoare, fără înștiințarea lui Armand Călinescu, acțiuni de protecție sub acoperire, însă experiența de militar a premierului i-a permis acestuia să-i depisteze și să-i înlăture rapid pe cei care, în viziunea sa, îi spionau viața intimă.

În concluzie, autorii atentatului săvârșit în București, la 21 septembrie 1939, și-au îndeplinit misiunea beneficiind de ajutorul acordat, în mod nesperat, chiar de ținta lor, Armand Călinescu, președintele Consiliului de Miniștri. O lecție de ținut minte...

mr. drd. **Petre OPRIȘ**,
Serviciul de Protecție și Pază

● document inedit ● document inedit ● document inedit ● document inedit ●

29 septembrie 1939. Referatul întocmit de Niki Ștefănescu, șeful Corpului Detectivilor din Direcțiunea Generală a Poliției, în legătură cu intervențiile repetate ale lui Armand Călinescu de modificare a măsurilor de protecție personală, în contextul existenței pericolului executării unui atentat terorist care îl viza în mod direct.

„DIRECȚIUNEA GENERALĂ A POLIȚIEI
Corpul Detectivilor 29 septembrie 1939

REFERAT

Activitatea Direcțiunii Generale a Poliției, în ceea ce privește siguranța membrilor guvernului, se desfășoară prin două acțiuni:

1. Una de ordin informativ — pentru ipoteza când o organizație cu ființă legală sau clandestină ar pune la cale un atentat —, în scopul de a-l preveni, așa cum s-a procedat în diferite ocaziuni;

2. Alta de pază, pentru zădărnicirea inițiativelor izolate, așa cum a fost atentatul săvârșit contra primului ministru.

Este necesar să se sublinieze — precum s-a constatat la cercetare — faptul că inițiatorul atentatului, și factor determinant în săvârșirea lui, era venit în țară de trei zile și din momentul în care a luat contact cu tovarășii săi, expunându-le planul crimei, i-a sechestrat până în momentul săvârșirii atentatului.

Fostul prim–ministru a dispus succesiv o serie de modificări a măsurilor de pază luate de Direcțiunea Generală a Poliției, pe care le expunem în ordinea cronologică:

1. Retragerea automobilului de escortă [...];

2. Desființarea punerii în funcție a mecanismului de siguranță de la ușile automobilului blindat, pe timpul parcursului [...];

3. Retragerea automobilului blindat [...];

4. Retragerea agenților și jandarmilor la deplasările cu trenul și automobilul [...];

5. Modificarea traseului la plecarea și sosirea din Gara de Nord [...];

6. Întrebuințarea automobilului deschis [...];

7. Deplasările în oraș, exerciții de călărie și plimbări fără a fi însoțit de agent [...];

8. Retragerea jandarmilor de la Președinția Consiliului de Miniștri [...].

Toate aceste modificări — precum se evidențiază clar în anexele indicate — au avut un caracter atât de imperativ, încât călcarea lor era interpretată de primul ministru drept spionare a vieții sale intime!

S-a încercat a se exercita o presiune prin alarmarea d-nei Călinescu, prin dl R. Lobei, rudă și directorul său de cabinet, însă fără nici un rezultat! Astfel încât, în ajunul atentatului, fostul domn prim–ministru a luat masa la Restaurantul «Continental» în aceleași condițiuni ordonate de domnia sa!

S-a încercat — în repetate rânduri — efectuarea unei escorte fără știrea primului ministru, însă oamenii au fost reperați și înlăturați de fostul premier [...].

S-au postat în tren agenți deghizați ca c.f.r.-iști, însă primul ministru, verificând personalul trenului, a sesizat și acest lucru și a dispus — în mod imperativ — să nu fie însoțit de nimeni [...].

De altfel, chiar în puținele cazuri când am reușit să introducem elemente de escortă, tot deghizate, paza devenea inoperantă din momentul descinderii din tren a primului ministru, când nu mai exista nici o posibilitate de camuflare [...].

Ultima modificare în dispozitivul de pază a fost aceea a utilizării șoferului de la Președinția Consiliului de Miniștri — care nu avea nici temperamentul, nici îndemânarea predecesorului său, care, fiind instruit, ar fi putut zădărnici, precum s-a constatat, în ultima clipă, reușita atentatului!

Toate aceste hotărâri neînduplecate ale primului ministru în sfera pazei și siguranței sale s-au referit și au privit nu numai personalul Direcțiunii Generale a Poliției, atașat la locuință, minister, președinție și în deplasări, ci și personalul Prefecturii Poliției Capitalei, Jandarmeriei și CFR.

Aceste dificultăți au fost raportate insistent fostului prim–ministru și ministru de Interne, cât și semnalate și discutate atât la Direcțiunea Generală a Poliției, cât și împreună cu Inspectoratul Jandarmeriei și [cu] Prefectura de Poliție, la raportul zilnic și cu ocazia fiecărei constatări.

Concluzii

Nu intră în competența noastră a analiza motivele fostului prim–ministru, în ceea ce privește suprimarea succesivă a măsurilor de siguranță.

Se anexează, în copie, ordinul general de măsuri luate pentru paza fostului prim–ministru, dispozitivul amplificat pentru organizarea acestuia, precum și toate actele pe care se sprijină prezentul referat.

(ss) N. Ștefănescu,
Șeful Corpului Detectivilor
din Direcțiunea Generală a Poliției".

Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Direcțiunea Generală a Poliției, dosar 231/1939, ff. 1 – 4. ■

Fenomenul infracțional într-o perioadă tulbure

(septembrie 1940 – septembrie 1941)

Valentin VASILE*

Cedările teritoriale din vara lui 1940 au provocat reacții de dezaprobare din partea populației civile și a clasei politice românești. Starea de spirit a populației era una de consternare la auzul veștilor privind cedările teritoriale fără rezistență armată. Cu privire la clasa politică, istoricul Nicolae Iorga, într-un cerc intim, a declarat că „națiunea nu primește hotărârile luate într-o noapte și impuse apoi cu forța [referire la cedarea Transilvaniei de N–E, n.n.]**, istoria ne învață să luptăm, indiferent cu cine, când este vorba de pământ strămoșesc".**

În plasa autorităților

Resentimentele opiniei publice s-au îndreptat împotriva regelui Carol al II-ea, cel care-și asumase răspunderea directă a politicii interne și externe, începând cu februarie 1938. Soluția finală și considerată a fi salvatoare pentru acele clipe a constituiut-o abdicarea regelui, episod consumat în septembrie 1940, urmat de (re)înscăunarea fiului său, Mihai I. Cotidianul „Universul" a comentat: „S-a sfârșit azi, 6 septembrie 1940, o parte din calvarul pe care timp de 10 ani îl îndură neamul acesta cu resemnare și bărbăție demnă de o cauză mai bună, în speranța că o cât de mică licărire de cumințenie se va ivi în capul degeneratului care ajunsese pe tronul țării". Pe scena politică românească, a apărut generalul Ion Antonescu, cunoscut pentru vederile sale contra politicii de cedări teritoriale patronate de Carol al II-lea, fiind însărcinat cu formarea unui nou guvern (4 septembrie 1940) și învestit cu puteri depline pentru conducerea statului (5 septembrie 1940).

În spectrul social românesc, în acele vremuri de restriște, au existat și oameni care au încercat să-și păstreze ocupațiile existente, ilegale, cum ar fi cele de natură infracțională (hoți, tâlhari, criminali) sau „pescuitorii în

* Consilier–asistent, Direcția Cercetare, Expoziții, Publicații — CNSAS

ape tulburi", profitorii, speculanții la bursă, contrabandiștii și alții. Activitatea Poliției române, în perioada septembrie 1940 – septembrie 1941, a fost destul de dinamică și confirmată prin rezultatele foarte bune consemnate în documente. Prin intermediul unor polițiști profesioniști și a direcțiilor specializate (judiciar, moravuri, omoruri etc.), mulți infractori au „căzut" în mâinile autorităților. Competențele Poliției erau clare și acestea au vizat prevenirea infracțiunilor, prinderea, reținerea celor care au comis abateri și deferirea acestora organelor de justiție pentru a fi judecați și condamnați.

În cele ce urmează, sunt prezentate cronologic câteva dintre nelegiuirile comise în perioada tratată și care nu au legătură directă cu sabotajul ori cu siguranța națională a României. În presa vremii, au fost publicate numeroase articole despre săvârșirea de infracțiuni pe teritoriul național. Astfel, cotidianul „Timpul", din 4 noiembrie 1940, sub titlul „O senzațională captură făcută de Poliția Capitalei", a relatat acțiunea întreprinsă de Poliția de moravuri în vederea arestării proxenetelor Maria Lebel Batulea (Bembas) și Tanți Lebel Batulea, proprietarele casei de toleranță aflată pe str. Nicolae Golescu, nr.14. Cele două surori aveau localul închis, în urma mai multor nereguli, și au încercat să-l mituiască pe detectivul legionar Toma Sotir Alexandru cu suma de 50.000 lei. Flagrantul delict s-a consumat la Restaurantul „Caru' cu bere", când cele două femei au fost suprinse oferindu-i detectivului 100 de bancnote a 500 de lei; arestate, proxenetele au suferit consecințele legii (judecate, condamnate și casa de toleranță închisă). Poliția de moravuri s-a remarcat, din nou, după descinderile efectuate la Hotelurile „Select" și „Mureș", din București. La 31 octombrie 1940, agenții de la Poliția de moravuri au efectuat o „vizită" la Hotelurile „Select" (str. Sfinților, nr. 27) și „Mureș" (B-dul Academiei, nr. 29), cunoscute drept case de toleranță și închise, în urmă cu câteva luni, pentru insalubritate. Patronii respectivelor imobile au încălcat interdicția și au redeschis stabilimentele. După o nouă vizită a poliției, Marcu Rittner (proprietarul Hotelului „Select"), Hermina Alexandrescu (proprietarul Hotelului „Mureș") și proxeneta Nina Goldstein s-au văzut trimiși în judecată, iar casele de toleranță au fost sigilate.

„Contesa lemnelor de foc"

În toamna lui 1940, autoritățile au primit foarte multe reclamații prin care o „doamnă din înalta societate" era acuzată de escrocarea a 60 de persoane cu suma de 600.000 de lei. Din cercetările efectuate de poliție, s-a ajuns la concluzia că respectiva infractoare era contesa Cordalia de Marty de Moutlon Vlădoianu, care, în schimbul promisiunii de livrare a 30 de vagoane lemne de foc, a pretins și a primit suma de 600.000 de lei de la mai multe persoane fizice și juridice. De menționat că viața tumultoasă a femeii, care a înșelat mulți oameni de bună–credință, poate reprezenta o telenovelă de succes. În tinerețe, fiind de o frumusețe „răpitoare" și de o inteligență remarcabilă, a făcut carieră la Paris. În capitala Franței, după mai multe scandaluri, amoruri furtunoase, escrocherii și chefuri s-a căsătorit cu mr. Marty de Moutlon (nepotul fostului ministru de Război al Franței, Louis Marin) și a primit titlul de contesă. Nemulțumită de traiul prea liniștit (bani, glorie, nume și dragoste), a început să „calce" strâmb din nou și s-a implicat într-o afacere cu stupefiante (trafic de cocaină și morfină), completată de un mare furt de bijuterii. Pentru a evita un scandal monstru, soțul a intentat acțiune de divorț și a fost trimis în armata colonială, cu cariera compromisă, iar Coralia Vlădoianu s-a reîntors în România. La București, a stabilit relații cu înalta societate și a declanșat scandaluri asemănătoare cu cele de la Paris (chefuri, amoruri, escrocherii). Pentru a-și extinde rela-

București, Piața Cercului Militar (fotografie de noapte, din 1930, de Nicolae Ionescu; apud *Bucureștiul de altădată / Bucharest of yore / Bucarest d'antan* — *citat, în continuare,* BA — București, Alcor Edimpex, 2002, p. 88)

țiile, a organizat acțiuni filantropice (banchete, recepții) și chiar o cantină pentru refugiații români din teritoriile ocupate, aflată în zona Gării de Nord. Cu mult spirit de afaceri și cu o doză mare de îndrăzneală, a început să facă promisiuni oamenilor pentru livrarea unor cantități de lemne necesare pe timp de iarnă. A informat că deține o cantitate de 30 de vagoane lemne, în calitate de reprezentantă a unei întreprinderi de exploatare a lemnului, și să-i fie plătiți, în avans, banii. Printre persoanele înșelate, s-au aflat mai mulți ofițeri de armată, funcționari de primării și oameni simpli. Poliția a intrat pe firul acțiunii și a întreprins demersuri pentru arestarea contesei, lucru consumat la Jimbolia, când d-na Vlădoianu se pregătea să părăsească țara. De altfel, Coralia, fostă contesă de Moutlon, a încercat să scape, provocând deliberat mai multe crize nervoase, și, după o internare de o zi la spitalul din Jimbolia, a fost trimisă la București, în stare de arest, pentru a fi judecată. Infracțiuni asemănătoare au mai existat, însă, nici una nu a putut atinge suma înregistrată în cazul „contesei lemnelor de foc".

„Doctorul"

Cotidianul „Universul", din 14 ianuarie 1941, a publicat articolul „... După senzaționala descoperire a poliției constănțene, din str. Vintilă Brătianu", oferind informații despre acțiunea Poliției de moravuri, din 11 ianuarie 1941, condusă de chestorul Nicolae Bârzan, la locuința aflată în proprietatea lui Costică Mihăilescu. La respectiva adresă, într-o groapă săpată într-un colț al bucătăriei, au fost găsite trei minore care practicau prostituția. Cercetările efectuate de către chestorul Bârzan au scos la iveală faptul că Mihăilescu era proxenet și cele trei fete „lucrau" pentru acesta, deși nu împliniseră vârsta de 18 ani. De precizat că, la acea dată, prostituția era legală în România și practicată în casele de toleranță care aveau aprobare. Mihăilescu, supranumit „Doctorul" pentru modul în care-și racola personalul „muncitor", acționa prin intermediul concubinei sale, Ana Mocanu (cunoscută sub porecla de „Mămica"), în racolarea fetelor. „Doctorul", fost polițist, își trimitea consoarta în spitale, unde intra în discuții cu tinere sărmane, abandonate de familii și ușor de convins pentru a părăsi spitalul și a lucra în casa lui, în calitate de servitoare. Tinerele ajunse la domiciliul „Doctorului" erau obligate să practice prostituția, fiind convinse, inclusiv, pe cale violentă să accepte noul statut. Câștigurile zilnice (3.000–4.000 de lei) erau vărsate într-o cutie cu trei orificii, golită zilnic de „Mămica", în timp ce prostituatele nu primeau bani, nu părăseau imobilul decât o dată pe săptămână în compania Anei Mocanu și primeau haine doar de Crăciun. De asemenea, proxenetului îi plăcea „să trăiască bine", după depozitele găsite în locuință: 10 butoaie cu murături, saci de cartofi și ceapă, conserve, zeci de sticle cu vin, un porc afumat, cutii cu untură, zahăr și aproape 200 de sifoane goale. Asta în timp ce populația obișnuită se confrunta cu lipsurile și scumpetea alimentelor de pe piață. Adesea, „Doctorul" organiza petreceri, care durau câteva zile și care erau presărate cu multă mâncare,

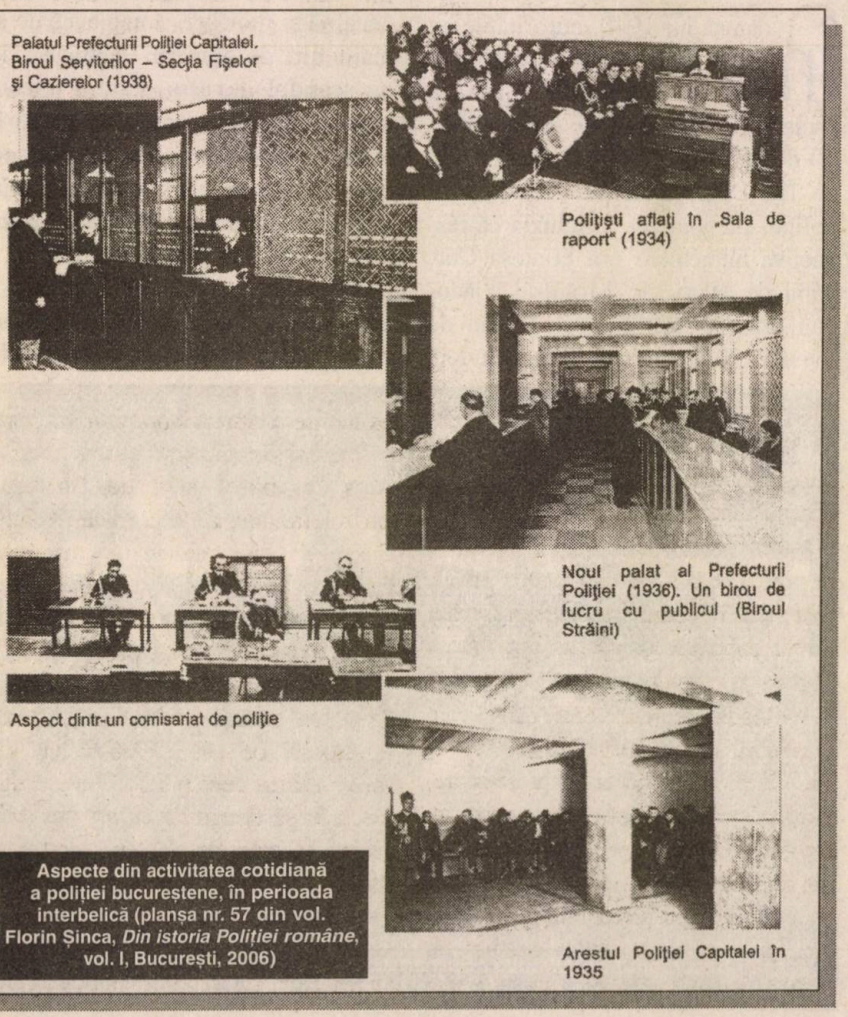

Palatul Prefecturii Poliției Capitalei. Biroul Servitorilor – Secția Fișelor și Cazierelor (1938)

Polițiști aflați în „Sala de raport" (1934)

Noul palat al Prefecturii Poliției (1936). Un birou de lucru cu publicul (Biroul Străini)

Aspect dintr-un comisariat de poliție

Arestul Poliției Capitalei în 1935

Aspecte din activitatea cotidiană a poliției bucureștene, în perioada interbelică (planșa nr. 57 din vol. Florin Șinca, *Din istoria Poliției române*, vol. I, București, 2006)

băutură, dar și cu agresiuni fizice. În urma descinderii echipei operative, aflată sub directa conducere a chestorului Bârzan, la finele unei petreceri de pomină, cei doi concubini au fost arestați și deferiți justiției pentru a fi judecați, iar casa a fost pusă sub sechestru.

4.000 de hoți de buzunare

Un fenomen întâlnit cu regularitate pentru orice perioadă istorică este reprezentat de hoții de buzunare, adică cei care, profitând de neatenția victimelor, acționau rapid și eficient, provocând pierderi celui „mângâiat" de astfel de infractori. În luna aprilie 1941, în București, au fost identificați aproximativ 4.000 de hoți de buzunare. Poliția a avertizat populația să fie atentă în stațiile de tramvai și autobuze, în sălile de spectacol și în locurile aglomerate pentru a nu fi „buzunăriți", iar cetățenii erau îndemnați să nu poarte asupra lor sume mari de bani. Un exemplu l-a constituit pungașul de buzunare Dinu Mihail, unul dintre „așii" branșei, reținut de călătorii autobuzului de pe linia 31, după ce furase un portmoneu în care se aflau 2.500 de lei. Infractorul a încasat o bătaie zdravănă și apoi a fost predat la cel mai apropiat comisariat de poliție.

„Iacob cel Blând"

O altă problemă cu care s-au confruntat polițiștii au fost evadările din arest, evenimente consumate pe fondul neatenției gardienilor și a ingeniozității infractorilor. În circumstanțe neelucidate, la sfârșitul lunii martie 1941, deținutul Ion Mocanu, cunoscut sub porecla „Iacob cel Blând", a reușit să evadeze din Închisoarea Văcărești. A circulat zvonul că deținutul nu comitea spargeri decât în momentele când se afla sub influența băuturilor alcoolice. Tot gura lumii afirma că, de multe ori după comiterea unei infracțiuni, I. Mocanu avea mustrări de conștiință, însă n-a reușit să se abțină și a comis noi spargeri. După primirea unor informații, detectivii Poliției judiciare s-au deplasat la o adresă de pe Calea Griviței și l-au găsit pe „Iacob cel Blând" lucrând ca tăietor de lemne la un cârciumar și, în urma unei discuții amicale, evadatul a fost readus la același loc de detenție. De precizat că nu s-a reușit să se determine cu exactitate motivele pentru care „Iacob" a fugit, cunoscându-se comportamentul exemplar al acestui deținut.

Evadatul amorezat

Dragostea aduce ghinion spărgătorilor, așa cum s-a întâmplat și binecunoscutului (în epocă) spărgător Jean Moslovici, acuzat de mai multe spargeri, furturi și escrocherii și închis la Văcărești. După o evadare spectaculoasă, tânărul și-a găsit fericirea în brațele unei femei. Într-o dimineață, la ora 6.00, aflat la plimbare cu prietena sa prin Parcul Carol, a tresărit la vederea unui gardian și a chiar a luat-o la fugă când omul legii s-a apropiat amenințător de acesta. A reușit să scape, momentan, după ce a obligat un posesor de automobil să-l conducă într-un cartier de la marginea orașului. Jean Moslovici a încercat să se piardă pe străzile cartierului, însă a fost ajuns de o dubă a hingherilor din care a coborât... gardianul din Parcul Carol. Cu ultimele eforturi, a încercat să escaladeze un gard, dar, din păcate pentru Moslovici, manevra nu i-a reușit. La 30 de minute de la arestare, evadatul amorezat era reîncarcerat la Închisoarea Văcărești. După efectuarea cercetărilor, s-a stabilit că prietena lui nu cunoștea faptul că Moslovici evadase și nu avea nici o legătură cu faptele acestuia. Astfel, evadatul și-a pierdut iubita și, încă mai important, aerul libertății.

Asasini executați

În data de 14 aprilie 1941, o crimă sălbatică s-a petrecut în București, pe str. Olteni, nr. 60. Doi indivizi au pătruns în casa cunoscutului librar Max London și au tras asupra acestuia mai multe focuri de armă, iar un glonte i-a perforat craniul, ucigându-l pe loc. Câteva ore mai devreme, în jurul orelor 14:00, Max London, proprietarul librăriei de pe str. Soarelui, nr. 8, lua prânzul acasă alături de familie (soție și fiică), când a primit un telefon prin care era anunțat să nu părăsească domiciliul, întrucât doi inspectori de poliție urmau să efectueze o percheziție, ca rezultat a mai multor denunțuri. În acestea, librarul era acuzat de găzduirea mai multor persoane străine și de depozitarea unor cantități mari de alimente. În jurul orelor 14:20, doi inspectori de poliție, cam la 20 de ani fiecare, purtând pardesiuri bleumarin, pantofi negri și mănuși, au ajuns la ușa lui Max London, au sunat și au fost invitați în casă. După un scurt dialog cu privire la plângerile existente la adresa librarului, fără prea multe explicații, unul dintre tineri a scos un pistol și a tras în capul proprietarului, aflat la mică distanță. De reținut că asasinatul s-a consumat în fața familiei și a celor două servitoare, după care cei doi tineri au părăsit casa, în strigătele de furie și groază ale femeilor din locuință. La colțul străzii, criminalii s-au urcat în taxiul cu nr. 11406–B și, sub amenințarea revolverelor, l-au obligat pe șofer să demareze în trombă. Între timp, un grup de cetățeni, alertați de strigătele femeilor din casă, au anunțat poliția, iar echipele de detectivi ai Poliției judiciare s-au pus în mișcare, cu ajutorul motocicletelor,

pentru prinderea celor doi infractori. Dovedind prezență de spirit, șoferul taxiului, pe numele său Saumilă, ajuns la marginea orașului, în zona Șoselei Bragadiru, a oprit brusc automobilul lângă un sergent de stradă și a sărit de la volan. Cei doi

Alex. Niculescu Ionescu Constantin

tineri, surprinși de acest gest, au fost imediat arestați și supuși interogatoriului. Prefectura Poliției Capitalei, în urma cercetărilor, a stabilit identitatea celor doi indivizi: Alexandru Niculescu (22 ani, originar din Tg. Jiu), vânzător librar, domiciliat în str. Maica Domnului, nr. 52, și Constantin Ionescu, zis „Vlad Ioan", (21 ani, originar din Caracal), chelner, domiciliat în comuna Pantelimon, jud. Ilfov, membri ai Mișcării Legionare (*v. foto*).

Constantin Ionescu, în timpul regimului legionar, a fost agent la Biroul II al Poliției legionare din Prefectura Poliției Capitalei și s-a aflat în subordinea fostului chestor Romulus Opriș, dispărut și urmărit pentru organizarea și participarea la rebeliunea legionară, comiterea de jafuri și asasinate ale deținuților politici de la Închisoarea Jilava (noiembrie 1940). De asemenea, s-a mai stabilit că atentatorii făceau parte din „echipele morții" (grupuri de legionari care se ocupau cu eliminarea fizică a persoanelor publice considerate foarte ostile Gărzii de Fier) și considerați „elemente de sacrificiu" (au comis tentativa de crimă asupra librarului pentru a vedea reacția autorităților vizavi de astfel de practici), în vederea organizării unor atentate asupra demnitarilor statului, în special, preconizate a avea loc în timpul serviciilor religioase din Săptămâna Patimilor. După încheierea cercetărilor și stabilirea vinovăției celor doi legionari, în conformitate cu prevederile Codului Penal, completul de judecată a decis, în regim de urgență, condamnarea acestora la moarte. Un comunicat al Prefecturii Poliției Capitalei, din 16 aprilie 1941, a anunțat destul de sec: „Criminalii Ionescu Constantin și Niculescu Alexandru, cari au omorât ieri, la 14 aprilie 1941, pe librarul London, au fost condamnați la moarte și executați astăzi, 15 aprilie 1941, orele 19:00". Execuția celor doi legionari a constituit un exemplu de aplicare strictă a Codului Penal și de descurajare a unor acțiuni criminale ale foștilor membri ai Gărzii de Fier.

Banda... în fuste

În prima jumătate a lui 1941, o bandă, formată din femei de la periferia Capitalei, cutreiera magazinele din zona străzilor Lipscani, Șelari, Sf. Gheorghe, Bărăției și, sub masca unor simple cliente, jefuia cu o „îndrăzneală" uimitoare orice comerciant neatent. Dintre componentele bandei, operau doar două femei, iar celelalte se ocupau cu plasarea și vânzarea lucrurilor furate. Cele care „acționau" erau Marghita Andronescu (domiciliată în str. Dreptății, nr. 16) și Maria Matușcă (str. Mașina de Pâine, nr. 10), acestea fiind însoțite și de un bărbat, Petre Codiescu (concubinul Mariei Matușca). Modul de acțiune era simplu: cele două femei intrau în magazin, solicitau diverse mărfuri și, într-un moment de neatenție, „subtilizau" un sul de stofă, piele sau mușama pe care-l introduceau sub fuste, unde se găseau niște săculeți confecționați speciali și niște cârlige ușoare de sârmă; fustele hoațelor fiind crețe și largi, nu se observa decât cu mare greutate că dedesubtul lor se afla ascuns un obiect. După executarea loviturii, părăseau prăvălia fără a cumpăra ceva și, pe stradă, plasau marfa bărbatului, care se urca într-un automobil și dispărea cu prada. Ziua fatală pentru hoațe a fost 7 mai 1941, deoarece atunci agenții de poliție le-au prins în „plină acțiune" și au dezmembrat întreaga bandă. În urma percheziției efectuate la domiciliile infractoarelor, s-au găsit stocuri importante de mătase, pânzeturi, stofe, ciorapi, lenjerie; din nefericire, ó bună parte din marfă fusese deja vândută de către complici. Persoanele implicate în aceste furturi au fost deferite justiției pentru a fi judecate și condamnate pentru infracțiunile comise și dovedite de cercetările eficiente ale Prefecturii Poliției Capitalei.

Crimă și jaf

În noaptea de 22/23 mai 1941, la marginea Capitalei, în comuna suburbană Colentina, s-a petrecut o crimă al cărei mobil a fost jaful. La ora 5 dimineața, gardianul din zonă a descoperit la locuința situată pe Șos. Colentina, nr. 160, zăcând într-o baltă de sânge, cadavrul cârciumarului Costică Grecu, ucis în urma mai multor lovituri de ciocan aplicate în cap. În cartier, circula zvonul că acest cârciumar era foarte bogat și extrem de zgârcit. Unii afirmau chiar că ar fi avut ascunse mari sume de bani și galbeni în puful saltelelor și pernelor, în locuri secrete din pivniță și în butoaiele de țuică, ceea ce reprezenta un motiv suficient pentru comiterea unui jaf. Asasinii nu au lăsat urme la locul faptei și, astfel, ancheta polițiștilor a devenit mult mai dificilă. La 48 ore după comiterea

crimei, Dumitru Arghirescu, un individ care organizase un chef într-o cârciumă din Bucureștii Noi, a încercat să plătească consumația (țuică și vin) cu două bancnote de câte 1.000 de lei pătate cu sânge. Cârciumarului i s-a părut suspect acest fapt și a chemat poliția. La scurt timp, Arghirescu a fost arestat și supus unui interogatoriu de rutină. A susținut cu tărie că nu știe nimic despre crima din Colentina, însă, la percheziția efectuată la domiciliul său, s-a găsit o fotografie în care apăreau trei indivizi (unul dintre ei fiind Arghirescu) aflați la o petrecere. Fotografia a fost publicată în cotidianele centrale și, după câteva zile, s-a prezentat la poliție un muncitor de la Fabrica „Bazilescu", din Bucureștii Noi, care a oferit informații despre unul dintre cei trei bărbați. Muncitorul susținea că unul din cei trei era tinichigiu la aceeași fabrică și se numea Costică Gheorghe Nicolae (alias „Lungu"). Cele două bancnote s-au dovedit elemente-cheie în rezolvarea cazului, fiind utilizate cu măiestrie de anchetatori. După câteva zile de cercetări, „Lungu" a fost arestat și, prin dezvăluirile acestuia, un alt participant la crimă, servitorul Toader Ilisei, domiciliat în str. Doamna Ghica, nr. 110, a fost reținut. În urma declarațiilor celor doi arestați, s-a reconstituit filmul asasinatului. Elisei a furnizat „pontul" și împreună cu muncitorul Lungu și cu tăietorul de lemne Petru Stoica (al treilea individ care apărea în fotografie) au comis fapta. Asasinatul a fost înfăptuit de Lungu, în timp ce complicii săi au răscolit locuința și pivnița cârciumarului, însă n-au găsit decât suma de 30.000 de lei. După săvârșirea jafului, cei trei „parteneri" s-au despărțit, iar banii au fost lăsați în păstrare lui Arghirescu. În câteva zile, poliția a finalizat cercetările, a completat dosarul penal, din care rezultau două infracțiuni (crimă și jaf), și l-a trimis organelor de justiție.

Într-un local din cartierul Crucea de Piatră, la sfârșitul anilor '20 (apud BA, p. 51)

Gloanțe la restaurant

Cotidianul „Timpul", din 15 iunie 1941, a publicat articolul „O tânără lucrătoare trage cinci gloanțe de revolver în fostul ei patron", în care prezenta o tentativă de crimă, destul de bizară, petrecută în București. În după-amiaza zilei de 14 iunie 1941, la orele 14:00, a sosit la Restaurantul American (str. Silistra, nr. 60) Leonte Dinghilescu, patronul unui atelier de încălțăminte (situat pe aceeași stradă, la nr. 68), pentru a lua prânzul împreună cu soția. După o jumătate de oră, pe lângă masa lui Dinghilescu, aflată pe terasă, a trecut o tânără îmbrăcată într-o rochie neagră și foarte nervoasă. Tânăra s-a dovedit a fi Elena Mincu (27 ani), domiciliată pe str. Constanța nr. 17, care a lucrat la atelierul lui Dinghilescu până în luna mai, când a renunțat la serviciu. De câte ori patronul și fosta sa angajată se vedeau, aceasta nu rata ocazia de a adresa multe cuvinte dure fostului angajator, însă nu și în ziua aceea foarte călduroasă. La scurt timp, Elena Mincu a revenit în preajma mesei lui Dinhilescu și, dintr-un ziar, a scos un revolver cu care a tras un foc asupra acestuia. Victima a

aruncat masa asupra femeii, iar aceasta a mai descărcat un glonte spre victimă. În disperare, bărbatul rănit a aruncat și cu scaunul de la masă și s-a refugiat în restaurant, fiind urmărit de Elena Mincu, care a tras alte două gloanțe. După al cincilea foc, Dinghilescu a imobilizat agresoarea și, chiar mai mult, a scăpat-o de a fi linșată de mulțimea strânsă în preajma restaurantului. La câteva minute după incident, comisarul de la Circa 18 Poliție, împreună cu doi gardieni, au arestat femeia. În timpul anchetei, s-a stabilit că motivul tentativei de crimă ar fi fost comportamentul foarte autoritar al patronului (a persecutat-o în timp ce era angajată). Cazul Elena Mincu a fost înaintat Tribunalului Militar, pentru a judeca infracțiunile de port ilegal de armă (E. M. nu a declarat proveniența revolverului) și tentativă de crimă (victima era spitalizată, dar se afla în afara oricărui pericol).

Hoții petrecăreți

Poliția orașului Galați a reușit, în luna iunie 1941, să anihileze o bandă de spărgători, condusă de Ștefan Afendulis, care acționa de mai mult timp pe raza localității. Investigațiile conduse de comisarul Neculai Moisoiu au stabilit că respectiva bandă a comis jaful din str. Spitalului, nr. 5A (locuința familiei Rosenstein), în următoarea componență: Ștefan Afendulis, Dumitru Gonțescu, Dumitru Pagu, Gh. Decianu (zis „Gică Bindireață"), toți originari din și domiciliați în Galați. În urma cercetărilor anterioare, polițiștii aveau indicii asupra făptașilor, dar nu și probe concrete. Comisarul Moisoiu a decis trecerea la acțiuni de limitare a razei de acțiune a bandei. După mai multe pânde și filaje, polițiștii gălățeni au făcut o descindere la locuința Ioanei Alexandru, în str. Picturii, nr. 6 — suspectată a fi gazda hoților —, ocazie cu care au fost surprinși și infractorii. Aceștia au încercat să fugă, polițiștii au utilizat armamentul din dotare, un bandit a fost rănit (D. Gonțescu), iar ceilalți, după o urmărire spectaculoasă, presărată cu schimburi de focuri, fiind, în cele din urmă, arestați.

După desființarea acestei bande, la orizont s-a arătat o altă bandă de spărgători, condusă de Costică Afendulis (fratele lui Ștefan Afendulis), cunoscut ca „vestitul apaș de noapte". Acesta a preluat „afacerea" fratelui său și a activat rețelele de informatori (vânzătorii de ponturi), complici și gazde. Greșeala sa a fost subestimarea adversarului — Poliția locală. Aceasta, după anihilarea bandei lui Ștefan Afendulis, a monitorizat în continuare casele pe unde „apașul" a trecut cu complicii. Una dintre acestea era aceea a Ioanei Alexandru, supranumită „casa Gălbenoaiei", gazdă veche pentru infractori, unde se puneau la cale multe din spargerile date în oraș. Pe aici, Costică Afendulis trecea des, deoarece era locul unde se vindeau ponturile și se împărțeau banii proveniți din vânzarea lucrurilor furate. După fiecare spargere importantă, la adresa respectivă se organizau chefuri cu „fripturi și diferite alte mâncăruri gustoase, stropite cu vinaturi alese", care durau două–trei zile, fiind însoțite, uneori, de scandaluri și bătăi. În momentul când membrii bandei au simțit miros de polițiști în zonă, au părăsit locuința „Gălbenoaiei" și s-au stabilit într-o plantație de viță–de–vie, de pe Dealul Brateșului, în speranța că li se va pierde urma. După câteva nopți de supraveghere, Poliția din Galați a demarat un raid fulger, prin care a reușit să anihileze în totalitate banda de spărgători condusă de Costică Afendulis. La Biroul Judiciar, cercetările au stabilit că respectiva echipă de infractori a săvârșit mai multe infracțiuni pe raza localității și neutralizarea acesteia a reprezentat un succes pentru oamenii legii din orașul de pe Dunăre, care și-au făcut proba profesionalismului în cele două cazuri.

„Stafia" din cufăr

Ingeniozitatea infractorilor le-a adus acestora succesul în multe spargeri, cel puțin pentru o perioadă, cum s-a întâmplat și la începutul lunii septembrie 1941, în Capitală. Atfel, patru indivizi (foști băieți de prăvălie) au dat mai multe lovituri cu ajutorul tupeului și al unui cufăr. Interesant este modul de operare, descris chiar de infractori după arestarea lor. În magazinul de coloniale I. Dumitrescu–Militari, din str. Carol I, nr. 47, pe la ora prânzului, au intrat doi tineri, îmbrăcați elegant, ce cărau un cufăr enorm, închis ermetic. Unul dintre cei doi tineri s-a recomandat sub numele de Vasile Dușu, patron de prăvălie de coloniale, din Dămăroaia, dornic să se aprovizioneze cu mărfuri la preț de angro din respectivul magazin. A înmânat o listă cu produsele ce dorea să le achiziționeze, sub promisiunea că va reveni după–amiază pentru a-și ridica marfa, inclusiv cufărul, lucru care nu avea să se întâmple. La ora închiderii, obloanele magazinului au fost trase și au rămas băieții prăvăliei pentru a face curățenie. Deodată, cufărul a început să se miște. „Să fie vorba de stafii sau de fantome ?", s-a întrebat un angajat. Apoi, dintr-o parte a cufărului s-a desprins o scândură, iar băieții au deschis cufărul din care a ieșit un tânăr palid la față și foarte speriat. Cei trei băieți de prăvălie l-au recunoscut pe individ ca fiind Anghel Alexe, băiat de prăvălie ca și ei, transportându-l la poliție. La Prefectura Poliției Capitalei, Alexe a recunoscut că trebuia să fure banii din tejghea și a dezvăluit și identitatea celorlalți

membri ai bandei: Ion F. Pletea (zis „Vasile Dușu" sau „Mielu"), Gh. Oprescu (zis „Gogu"), cei care au transportat cufărul, și Tănase Șerbănescu (zis „Tase"), ultimul având obligația de a-l recupera pe Alexe. Membrii bandei au fost arestați la adresa de pe Splaiul Independenței, nr. 268. În timpul cercetărilor, infractorii au recunoscut și alte „lovituri" comise în București, cum ar fi: la magazinul de coloniale Gh. Filipescu, de pe str. Carol, nr. 42, la mezelăria Baciu Dinescu, din str. Căldărari, nr. 2, și altele, de unde au furat cantități mari de mărfuri. Pentru a se descurca mai ușor cu cărătul, cei trei au „subtilizat" o motocicletă de la Fabrica „Luther". După finalizarea cercetărilor și întocmirea dosarului penal, infractorii au fost deferiți justiției pentru a primi pedeapsa meritată.

Situația din România, aflată într-o situație destul de dificilă atât din punct de vedere economic (lipsa articolelor alimentare, vestimentare și încălțăminte), a favorizat fenomenul infracțional, care s-a înscris pe coordonate superioare perioadei anterioare, de pace. Într-o țară aflată în război, Poliția română a dovedit mult profesionalism, a reușit să anihilize multe dintre bandele de infractori, escroci, criminali, proxeneți și prostituate, care au acționat în decursul primului an de guvernare antonesciană. Culegerea de informații, prevenirea infracțiunilor, sesizarea și constatarea unor delicte, urmărirea și arestarea infractorilor, contactul cu populația și autoritățile centrale și locale, executarea cererilor legale ale celorlalte autorități au constituit principalele coordonate pe care s-a desfășurat activitatea Poliției române, în perioada septembrie 1940 – septembrie 1941. ■

„Orice-nceput se vrea fecund": Secvențe ale organizării și activității **Miliției RPR** (1949–1956)

Florian BANU*

Primul an al Republicii Populare Române a fost unul al marilor transformări legislative și instituționale, menite să conducă la edificare unui stat de „democrație populară", calchiat după modelul sovietic. Printre numeroasele transformări ce au afectat aparatul de stat s-au numărat și cele ale serviciilor informativ–represive. Astfel, sfârșitul lunii august 1948 înregistra dispariția Siguranței „burgheze" și înlocuirea ei cu Direcția Generală a Securității Poporului. Evident că nici Jandarmeria și nici Poliția nu-și puteau continua prea multă vreme existența, împovărate fiind de greaua moștenire „burghezo–moșierească".

Cu „multă căldură"...

Ca urmare, la 23 ianuarie 1949, prin Decretul nr. 25, Direcția Generală a Miliției a luat locul Poliției și Jandarmeriei. Formațiunile teritoriale ale Jandarmeriei au trecut la Direcția Generală a Miliției (DGM), iar Jandarmeria a fost desființată ca instituție. Atribuțiile Miliției au fost stabilite prin decizia nr. 43, din 24 ianuarie același an. La scurtă vreme, în 7 februarie 1949, erau create trupele de securitate, care preluau acea partea a atribuțiilor vechii Jandarmerii care nu erau cuprinse în îndatoririle Miliției. Conform surselor oficiale, „punerea în aplicare a Legii Miliției a fost întâmpinată cu multă căldură de către poporul muncitor, care a primit această reformă ca o transformare importantă și primenire completă a vechilor instituțiuni: Poliția și Jandarmeria".

Noua instituție a intrat rapid în acțiune. La începutul lunii februarie 1949, erau organizate deja 12 comandamente regionale de miliție, 58 de milții județene, 424 circumscripții de miliție de plasă și 3.080 posturi de miliție. În Direcția Generală a Miliției (Centrala), erau în curs de organizare: Direcția Miliției Căilor Ferate, Direcția Miliției porturilor și căilor de comunicații pe apă (PCA), Direcția Miliției Pază Întreprinderi și Direcția Înscrierii și Evidenței Populației. Principalele probleme constau în personalul insuficient (în Centrală, efectivul necesar era acoperit în proporție de 35%, iar în Miliția Capitalei, 50%), lipsa echipamentului (la un efectiv total de 24.000 de oameni, exista echipament pentru 8.000 și pentru încă 12.500 era în curs de confecționare), lipsa sediilor, insuficiența școlilor pentru recalificarea personalului (erau prevăzute în buget 2.000 de locuri în

* Dr., consilier, Direcția Cercetare, Expoziții, Publicații — CNSAS

școli) și instructajul noilor recrutați. Bugetul de investiții se cifra la 459.000.000 lei, iar bugetul de întreținere era de șase miliarde.

Ca și alte instituții nou înființate, mai ales în contextul social–politic al lui 1949, una din cele mai dificile probleme cu care Miliția s-a văzut confruntată a fost aceea a încadrării cu personal. În 29 martie 1949, efectivul din Direcția Generală a Miliției (Centrala) era acoperit în proporție de 44,43%, Direcția Miliției CFR — 42,8%, iar Direcția Miliției PCA numai 22,6% din necesar. Repartizarea personalului se făcea de către un colectiv, „punctându-se pe hartă locurile unde trebuie date efective de 100% (pe frontieră, în Banat unde sunt bande, în regiuni industriale)".

Problema era agravată de existența „grelei moșteniri" a Jandarmeriei. O analiză a activității Miliției în câteva județe din vestul țării, în primele luni de funcționare a noii instituții, a scos în evidență că „majoritatea șefilor de post provin din vechii jandarmi. [...] Printre cei vechi, există o stare de nesiguranță, deoarece se așteaptă din zi în zi să fie scoși, din această cauză activitatea pe teren e foarte slabă". Conștienți că zilele lor în slujba noului regim sunt numărate, foștii jandarmi au adoptat, în general, două strategii de supraviețuire: fie un zel nelimitat în îndeplinirea ordinelor noii puteri comuniste, fie împotrivirea tacită și îngreunarea operațiunilor de preluare a controlului deplin asupra țării și asupra populației. Același document sublinia că, „în rândurile Miliției, sunt o serie de fricțiuni între foștii jandarmi și polițiști, pe de o parte, și grupul de milițieni noi, puși de partid". Totodată, menținerea pentru o vreme a vechilor jandarmi în structurile Miliției era imperios necesară, chiar ministrul de Interne, Teohari Georgescu, recomandând „să se ia contact cu oamenii de la teritoriu, unde vom găsi elemente care cunosc sarcinile avute în Jandarmerie și, apoi, se va vedea ce completări trebuie aduse".

Nevoia stringentă de „cadre de nădejde" a dus la înregimentarea în cadrul Miliției a unei largi mase de oportuniști, dispuși să se pună în slujba statului totalitar comunist. Desigur, criteriul de bază în selecția cadrelor era reprezentat de „originea sănătoasă". La 29 martie 1949, se estima că „acoperirea teritoriului va fi sensibil asigurată cu primirea celor 6.000 oameni, trupă în termen, când, față de efectivul necesar pe anul în curs, vom avea o acoperire de 97,37%".

Aici și în p. alăturată, **uniforme ale Miliției române**

Instruirea noilor angajați se făcea prin șase școli profesionale de subofițeri de miliție, ce aveau, la sfârșitul lunii martie 1949, un număr de 764 cursanți. Durata acestor școli era de două luni, după care, în urma unui examen, absolvenții primeau gradul de „plutonier major de Miliție". Conducerea Miliției aprecia că „elevii depun eforturi mari pentru a-și însuși materiile, din care cauză este necesar să se mărească rația alimentară de la 3.200 la 3.500 calorii. La 1 aprilie, se deschidea o nouă școală pe lângă Comandamentul Regional de Miliție Iași, pentru subofițerii necesari Miliției CFR, la 5 aprilie, își începea activitatea, la București, o școală de „miliție tehnică", cu un număr de 28 elevi, alte trei școli profesionale fiind în pregătire.

Gradul de pregătire al absolvenților unor cursuri de două luni este lesne de imaginat, mai ales că materialul uman intrat pe băncile acestor școli era, uneori, de o calitate îndoielnică, un raport oficial consemnând că „au fost și abateri disciplinare, unele foarte serioase — un milițian spărgător, altul hoț". Chiar ministrul de Interne, Teohari Georgescu, admitea, în cadrul unei ședințe, că „termenul de două luni este mult insuficient pentru a da o pregătire temeinică viitorului subofițer de miliție, ca să poată cuprinde munca" și era de părere că este necesar „a se organiza școli de durată lungă — un an și doi ani — ca să scoatem subofițeri și ofițeri bine calificați". Un prim pas a fost reprezentat de crearea unei școli de miliție cu durata de șase luni, elevii fiind recrutați „dintre tinerii cu armata făcută".

Principala problemă a constat în asigurarea cadrelor de comandă. Generalul Pavel Cristescu, comandantul Miliției, a estimat, în cadrul unei ședințe, că „față de posibilitățile de recrutare și instruire a oamenilor, se propune ca, la data de 31 decembrie 1950, să realizăm ofițeri 3.500 (44% din necesar), subofițeri 19.365 (69% din necesar), maiștri 1.133 (100%). Pentru pregătirea subofițerilor, începând cu data de 1 ianuarie 1950, școlile Regionalelor de Miliție se vor transforma în școli de subofițeri, cu durata cursurilor de patru luni, iar milițienii vor fi pregătiți în plutoane–școală, cu durata cursului de două luni. Oamenii necesari vor fi recrutați, în primul rând, dintre ostașii lăsați la vatră de la trupele MAI și unitățile MAN, iar în al doilea rând, dintre tinerii până la 25 de ani din câmpul muncii, cu stagiul militar satisfăcut, recrutați de către comisii organizate la Miliția județeană și în legătură cu organele locale de partid".

La sfârșitul lui 1949, pe teritoriul României funcționau 434 circumscripții de miliție de plasă și 3.246 posturi de miliție. Efectivul total (prevăzut) al Miliției era de 60.193 oameni, dintre care la Direcția Generală a Miliției erau încadrați 2.710, iar la Miliția București — 8.057.

Dușmani la tot pasul

Încă din primele luni de funcționare, Miliția a fost de-a dreptul „copleșită" de mulțimea dușmanilor pe care PMR îi „descoperea" la tot pasul. Dincolo de atribuțiile sale, vizând problemele ce țineau de latura polițienească „clasică", noua instituție a fost implicată în acțiuni de represiune cu un vădit caracter politic. Astfel, la 22 februarie 1949, s-a desfășurat, în sala de conferințe a MAI, o ședință condusă de ministrul de Interne, Teohari Georgescu. În cadrul ei, au fost dezbătute măsurile care trebuie luate de Securitate și Miliție pentru punerea în aplicare a ceea ce este cunoscut drept Decretul 83/1949, act legislativ prin care resturile proprietăților funciare rămase după reforma agrară, din 1945, au fost expropriate și 2.000 de familii au fost scoase cu forța din locuințele lor.

O problemă de prim–rang pentru regimul comunist a reprezentat-o, în 1949 și în anii următori, existența „bandelor armate". La 7 mai 1949, conducerea Miliției a cerut ca instituția „să fie antrenată mai mult în lupta contra bandelor". G-ralul–lt. P. Cristescu, directorul general al Miliției, își exprima părerea că „atunci când bandele sunt de formație slabă, lupta contra lor, mai ales în faza finală, trebuie dusă în mod firesc de către formațiunile de miliție", urmând ca trupele de securitate să intervină numai atunci „când bandele sunt puternice și operațiunea de lichidarea lor întrece posibilitățile Miliției". Implicarea Miliției în lichidarea „bandelor înarmate" a fost destul de defectuoasă, o dovadă în acest sens reprezentând-o și Ordinul nr. 00805/14 august 1952, semnat de ministrul de Interne, Alexandru Drăghici, și adresat Direcției de Miliție a Regiunii Timișoara: „În lupta dusă contra bandelor, bandiților și fugarilor, organele de miliție nu au acționat totdeauna în mod organizat, continuu și perseverent, din care cauză nu s-a ajuns nici până în prezent la lichidarea și distrugerea totală a acestora. [...]. Unele acțiuni, care au dus la contactul cu bandiții, au eșuat, fie din nepregătirea temeinică a acțiunii, fie din cauză că o parte din organele de miliție au dat dovadă în timpul execuției misiunilor de lipsă de inițiativă, lipsă de tact, frică și chiar [de] lașitate". Pentru a pune capăt acestei stări de lucruri, Drăghici a ordonat, printre alte măsuri, următoarele: ● „reorganizarea întregii rețele informative care să ducă la descoperirea bandiților; ● organele locale de miliție vor obliga pe pădurari, brigadieri silvici, cantonieri, paznici câmpeni, paza obștească, factori poștali, ciobani etc., de a anunța și de a le arăta când observă, locurile de staționare, de adăpostire, bordeie, depozite etc. Persoanele de mai sus vor fi prevenite că, în cazul când nu vor anunța la timp organelor de miliție despre aceste semnalări, vor fi deferite justiției [...]; ● organele de miliție care acționează în problema bandelor ce apar în sate și orașe nu vor mai fi schimbate până la lichidarea

bandelor și bandiților; ● la apariția bandiților în sate și orașe, se acționează repede și cu curaj; ● cadrele de miliție, care, prin modul de executare a misiunilor încredințate, vor da dovadă de lașitate vor fi anchetate și trimise sub stare de arest Tribunalului Militar". În ciuda acestor „directive" prețioase, cadrele de miliție din teritoriu și-au manifestat în continuare incompetența, lichidarea grupurilor înarmate din munți fiind posibilă doar pe măsură ce motivația acestora s-a diminuat până la extincție.

În aceeași perioadă de început a activității, Miliția a fost nevoită să elaboreze planuri de măsuri pentru a combate „amenințarea titoistă". În ziua de 11 martie 1949, s-a desfășurat la nivelul conducerii MAI o ședință în vederea adoptării unor măsuri suplimentare de pază a frontierei, în general, și a frontierei cu Iugoslavia, în special. Alături de Securitate și Trupele de Grăniceri, Miliției îi revenea un rol de prim–rang, rol pe care și-l asumase chiar cu exces de zel, după cum rezultă din documente. Între concluziile ședinței menționate, se regăsește și indicația ca „pentru Direcțiunea Generală a Miliției, tov. ministru adjunct Jianu Marin va dispune măsuri pentru a se cerceta persoanele arestate de miliție, motivele pentru care au fost arestați și pentru a identifica acele persoane care sunt reținute fără motive precise. De comun acord cu tov. Pintilie, d-sa va pregăti un ordin circular în ce privește arestările legate de situații concrete (se va analiza și problema arestărilor din ordinul autorităților, al persoanelor sau al organizațiilor de masă). [...] Se va prelucra cu personalul Securității și Miliției problema abuzurilor și a arestărilor".

Competențele și implicarea Miliției în operațiunile cu caracter de poliție politică sunt precizate și într-o ședință din 13 decembrie 1949. Cu această ocazie, se preciza: **1.** „Miliția (conform instrucțiunilor de funcționare stabilite prin lege) are competența în întreaga zonă de frontieră. Pentru a se evita anumite accidente, s-a stabilit ca în fâșia de 200 metri de la linia de frontieră organele de Miliție, pentru a-și exercita atribuțiunile lor în timpul nopții, să treacă în prealabil pe la pichetul de grăniceri, continuându-și mai departe misiunea împreună cu grănicerii. În timpul zilei, vor putea să-și exercite atribuțiunile lor de miliție în această fâșie, fără grăniceri, dar anunțând pichetul respectiv. Cele de mai sus se referă la zona descoperită (fără sate sau clădiri de orice fel). În comunele situate în interiorul acestei fâșii, precum și la Gospodăriile Agricole de Stat sau alte clădiri ce se găsesc în această fâșie, organele de miliție își vor exercita atribuțiunile lor pe timpul zilei fără asistența grănicerilor, iar pe timpul nopții împreună cu grănicerii. **2.** Organele de miliție au sarcina de a cunoaște prin mijloace informative, pătrunderea oricărei persoane străine în zona de frontieră. Atunci când Miliția este informată că o persoană străină a pătruns în zona de frontieră, trebuie să anunțe imediat grănicerii și Securitatea. Organelor de grăniceri și securitate le revine aceeași sarcină, de a anunța Miliția".

De asemenea, trebuiau întocmite „tabele de toate elementele necorespunzătoare din cadrele Miliției pe întreaga zonă de frontieră în adâncime de 7 km și, în special, în sectorul de frontieră cu Iugoslavia va merge cu această măsură pe o adâncime de 25 km, tabele pe care le va înainta tov. ministru adjunct Marin Jianu, pentru a decide".

Tot Miliției îi revenea sarcina de a „filtra" accesul în zona de frontieră, prin controale în trenuri și pe șosele. De altfel, biletele pe CFR nu puteau fi procurate, pentru destinații din zona de frontieră, decât pe baza unor autorizații speciale eliberate de Miliție sau, în cazul celor ce locuiau în acele zone, pe baza buletinului de identitate. Nici transportul pe apă nu era scăpat din vedere, și în acest caz casele de bilete neavând voie să elibereze bilete „pentru porturile ce se găsesc în zona de frontieră decât în baza autorizației eliberată de Miliție". Până și personalul flotant al CFR ce lucra în zona de 7 km, în stații, magazii, depozite, ateliere etc. și pe trasee, era obligat a se prezenta la Miliția CFR din zona respectivă pentru înregistrare și ținerea în supraveghere.

Poliție... în stil comunist

Problemele ținând de asigurarea securității frontierei și vizând preîntâmpinarea „tuturor acțiunilor pe care dușmanul de clasă atât din interior, cât și din exterior ar încerca să le comită în dauna intereselor de stat ale RPR" s-au situat în prim–planul atenției Ministerului Afacerilor Interne, ani la rând. Prin decizia MAI nr. 307/14 iulie 1951, era fixat un regim special în ceea ce privește domicilierea, accesul, circulația și stabilirea persoanelor în zona de frontieră. În scopul respectării riguroase a acestei decizii, a fost emis Ordinul 18.021, din 24 octombrie 1951, prin care s-au trasat sarcini precise organelor de miliție. Se stipula o colaborare strânsă cu organele grănicerești și erau reglementate raporturile cu organele de securitate. Și din prevederile acestui ordin, se desprinde cu pregnanță împletirea strânsă a activităților tipice pentru asigurarea securității frontierei de stat cu cele specifice unei poliții

politice: „Organele de grăniceri și miliție din zona de frontieră sunt obligate a întări la maximum colaborarea între ele, în scopul realizării și asigurării unui control riguros al circulației în zona de frontieră și a preîntâmpinării tuturor acțiunilor pe care dușmanul de clasă atât din interior, cât și din exterior ar încerca să le comită în dauna intereselor de stat ale RPR".

Tot preocuparea constantă de a preveni fuga din țară a determinat conducerea MAI să încredințeze organelor de miliție sarcina de a controla pasagerii pentru cursele aeriene interne „la acte și bagaje". Avioanele urmau a fi însoțite în zbor de către „subofițeri de miliție, bine verificați și instruiți". Locul unde stătea subofițerul de miliție în avion era „în spatele cabinei piloților, cu fața către pasageri". În felul acesta, Miliția a furnizat predecesorii celor care au încadrat, ulterior, Unitatea de Însoțire a Aeronavelor în Zbor (UIAZ), precursoarea USLA (Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă).

În același timp, Miliția își asuma și sarcinile specifice activității polițienești din orice stat modern, neuitând să imprime acestor activități coloratura specifică regimului comunist, fie și numai ca limbaj. Astfel, potrivit unui „Raport despre activitatea Direcțiunei Generale a Miliției", redactat la începutul lui 1952, Miliția avea printre obiectivele principale următoarele probleme: ● „intensificarea acțiunii de prevenire și a luptei împotriva infracțiunilor economice, în principal în contra speculei, sabotajului, corupției, contrabandei, falsului de monedă și operațiunilor valutare ilicite, jefuirii, distrugerilor sau degradării avutului statului și cooperativelor; [...] ● intensificare luptei împotriva banditismelor și infracțiunilor de drept comun, de lichidare a viciilor sociale și a faptelor contrarii moralei publice; ● organizarea înregistrării actelor de stare civilă, îmbunătățirea evidenței cetățenilor români, străinilor și persoanelor fără cetățenie, continuarea acțiunii de eliberare a actelor de identitate; ● menținerea ordinii pe întreg teritoriul RPR, asigurarea pazei gărilor, aerogărilor, autogărilor și porturilor, a manifestațiilor de masă, adunărilor, spectacolelor și locurilor de distracție și odihnă ale oamenilor muncii; ● supravegherea producției, repartiției, transportului, deținerii și folosirii materialelor explozive și toxice, armelor albe și de foc, utilajului tipografic, aparatelor de multiplicat și mașinilor de scris".

Dintre succesele înregistrate, în 1951, de către Miliție, potrivit raportului amintit, vom reproduce câteva: „Munca de miliție economică s-a concretizat prin descoperirea unui număr de 102.764 infracțiuni, în 1951, față de 76.408 infracțiuni, în 1950". Evident, multe din aceste infracțiuni erau generate, practic, de specificul economiei socialiste, definită pe drept cuvânt ca o „economie de lipsuri". Astfel, în „problema contrabandă, aur și valută" fuseseră descoperite 411 infracțiuni, în 1951, față de 267, în 1950. Mai concret, s-a descoperit „un număr de 151 contrabande, confiscându-se mărfuri în valoare de 18.579.529 lei. S-au adus prin contrabandă: ceasornice, medicamente, materiale plastice (nylon), valute și s-au scos prin contrabandă bijuterii, valută, blănuri". Tot în 1951, fuseseră confiscate 203,061 kg aur, 48.809 dolari SUA, 75.496 franci elvețieni, 39.588 lire sterline, 414 bijuterii neevaluate și pietre prețioase în valoare de 135.653.000 lei.

Miliția judiciară descoperise, în 1951, un număr de 87.592 infracțiuni, față de 118.366, în 1950. Printre succesele Miliției judiciare se număra și lichidarea a 29 de „bande" (față de 50, în anul precedent), precum și a 169 de „bandiți izolați" (față de 262, în anul 1950). Rămăseseră „nelichidate", la 31 decembrie 1951: „25 bande, 116 bandiți din componența lor, 13 bandiți izolați". În plus, în anul 1951, apăruseră 1.057 noi fugari (față de 1.840, în 1950), fiind totodată prinși 1.481 fugari. Apariția de noi bande și fugari era explicată în registrul ideologic al vremii: „apariția de noi bande și fugari se datorește ascuțirii luptei de clasă, intensificării activității elementelor dușmănoase, sustragerea de la executarea pedepselor a condamnaților de drept comun, evadarea din unitățile de muncă, dezertarea din unitățile militare etc.". În același an, fuseseră descoperite și confiscate 1.832 de puști, 1.463 pistoale, 208 arme automate, 19 puști mitralieră, șase mitraliere, 1.470 puști de vânătoare, 47 de grenade și 545 arme albe.

Miliția Anchete cercetase, în 1951, 281.310 infracțiuni, în care fuseseră implicate 348.749 persoane. Au fost trimise în justiție 253.544 dosare (332.279 persoane), față de 158.224 dosare (185.085 persoane), în 1950. De asemenea, se dispusese internarea în unități de muncă a 1.822 persoane, în 1951, față de 594 persoane, în 1950.

Structura de Pază și Ordine descoperise, în 1951, 2.736 de prostituate (față de 3.886, în 1950), 3.607 vagabonzi, 782 cazuri de jocuri de noroc, 101 perversiuni sexuale și 16 „abuzuri de stupefiante".

Sarcina Circulației era aceea de a supraveghea circulația parcului național auto, care se cifra la 41.452 autovehicule, existând în România un număr total de 71.573 conducători auto (73% fiind profesioniști), numai

în 1951, eliberându-se 15.033 „carnete de conducere". În ciuda acestui număr redus de autovehicule, în 1951, se înregistraseră 83.187 de contravenții și 1.468 de accidente, soldate cu 79 morți și 631 de răniți.

Miliția Control Străini și Pașapoarte a raportat intrarea temporară în RPR a 1.432 de persoane, față de 5.997, în 1950, scăderea fiind explicată prin „restrângerea vizei de intrare pentru interese personale". În același an, fuseseră aprobate cererile de emigrare în Israel a 55.471 persoane, pentru plecarea în alte state fiind aprobate cererile a 4.082 persoane.

Dificultățile legate de încadrarea cu personal a DGM vor persista timp îndelungat și se vor regăsi ca un laitmotiv în rapoartele întocmite de-a lungul vremii. Astfel, în 1952, efectivele prevăzute în schemele de organizare ale Direcției Generale a Miliției erau de 52.349 persoane. Existentul, însă, era de 35.344 cadre (67,5%). Deficitul se cifra la 17.005 persoane (32,5%). Personalul angajat, pe categorii de grade și proveniență, avea structura din **tabelul de mai jos**.

Din punct de vedere al apartenenței politice, 8.300 erau membri de partid și 7.600 membri UTM, ceea ce reprezintă un procentaj de 45 % din totalul efectivului.

Din punct de vedere al categoriei sociale, majoritatea cadrelor sunt „provenite din rândurile țărănimii muncitoare", muncitorii calificați și necalificați fiind în proporție de 19%. În perioada 1951–1952, a fost scos din Miliție „un număr de 6.333 elemente vechi". În aceeași perioadă, s-au recrutat un număr de 14.686 cadre noi, care, în marea lor majoritate, au trecut prin școlile de ofițeri, sergenți și milițieni. De asemenea, s-au organizat școli de calificare și recalificare, prin care au trecut, în cursul lui 1951 și 1952, un număr de 2.179 cadre.

Obsesia cadrelor noi

Scoaterea „elementelor vechi" și înlocuirea cu elemente muncitorești, calificarea și recalificarea unui număr însemnat de cadre, erau măsuri care se aprecia că „au îmbunătățit compoziția socială a cadrelor, au întărit combativitatea diferitelor organe de miliție și au dus la o ridicare simțitoare a nivelului profesional și politic". Esențial era socotit faptul că „toate cadrele de conducere, directorii de regiuni și raioane sunt elemente noi, muncitorești, ridicate pe baza muncii și activității lor". În ciuda „succeselor" obținute în transformarea Miliției într-un instrument cât mai adecvat scopurilor regimului, continuau să persiste o serie de neajunsuri. Potrivit unui raport, întocmit în 1952, principalele lipsuri în recrutarea cadrelor erau: ● „nivelul cunoștințelor profesionale și politice a majorității cadrelor nu este la nivelul sarcinilor, lucru ce s-a remarcat la unele cadre de conducere regională; ● nu s-a reușit să se ducă o muncă științifică de cunoaștere a cadrelor; nu s-a reușit să se cunoască cadrele cu perspective și să fie urmărită creșterea lor; ● conducerea Miliției n-a reușit să aleagă cadre care să constituie rezerve pentru promovarea lor la nevoie în posturi de conducere; ● repartizarea cadrelor în majoritatea cazurilor nu s-a făcut în mod planificat, din care cauză s-au petrecut dese fluctuații; ● nu s-a sprijinit prin control și instructaj regiunile de miliție pentru ca și ele să desfășoare o activitate justă pe linie de cadre; ● s-au făcut unele greșeli în recrutarea cadrelor pentru școli, cât și pentru încadrarea în diferite posturi în Miliție; ● școlile de cadre ofițeri, sergenți și milițieni nu au fost la înălțimea cerințelor; durata de pregătire prea scurtă și cadrele profesorale insuficient pregătite au făcut ca din școli să iasă cadre cu calificare slabă; ● direcția și serviciile cadre, de asemenea, n-au fost încadrate cu lucrători cu destulă experiență în aplicarea unor juste principii și metode de cunoaștere și promovare a cadrelor".

Un rol esențial în transformarea deplină și cât mai rapidă a Miliției într-un instrument docil al puterii comuniste l-a îndeplinit Direcția Politică din Direcția Generală a Miliției. Obiectivele acesteia, potrivit unui raport din 1952, erau următoarele:

Angajați Miliție	Total	Noi	%	Vechi	%
Ofițeri	3.893	3.777	98,8	116	1,2
Sergenți	19.296	15.616	81,1	3.653	18,9
Milițieni	10.291	8.472	88,8	1.819	11,2
Civili	1.511	1.458	96,5	53	3,5

● „creșterea conștiinței politice și întărirea combativității tuturor milițienilor. Lupta pentru întărirea și consolidarea succesului reformei bănești, a campaniei însămânțărilor de primăvară și lupta împotriva infractorilor care sabotează măsurile luate de partid și guvern; ● ridicarea nivelului politic, ideologic și organizatoric al activității organelor politice, organizațiilor de partid și UTM, în scopul mobilizării efectivelor pentru îndeplinirea sarcinilor profesionale, întăririi disciplinei de partid, militare și de stat, întăririi simțului de răspundere personală și creșterii vigilenței față de dușman; ● educarea milițienilor în spiritul dragostei fierbinți față de patrie, partid și guvern, precum și al dragostei și recunoștinței față de Uniunea Sovietică și tovarășul Stalin".

Situația reală era departe de cea din directivele de partid. Date interesante despre deficiențele din cadrul Miliției se regăsesc în documentele întocmite de așa–numitele Birouri 7 din cadrul Securității, ulterior redenumite Birouri „K", în a căror atribuții intra activitatea contrainformativă în Miliție. În ordinul circular nr. 245, din 22 mai 1945, elaborat de MAI–Cabinet, se atrăgea atenția directorilor regionalelor de securitate să acorde toată atenția și întreg sprijinul Birourilor 7, întrucât există date despre „metode dăunătoare utilizate într-o serie de formațiuni de Miliție, în care populația este bruscată în mod sistematic". Se sublinia că organele de miliție „utilizează metode abuzive și ilegale de reținere și de cercetare, ca: bătăi, schingiuiri, arestări fără forme etc.". S-au oferit exemple concrete, cum ar fi orașul Buzău, unde „bătaia și abuzul au devenit metode frecvente de muncă, utilizate începând cu comandantul, locțiitorul politic și până la cel din urmă milițian", atrăgându-se atenția că „aceste metode, străine de principiile partidului nostru și ale muncii noastre, creează o stare de spirit cu totul nefavorabilă în rândurile populației, dăunând astfel prestigiului de care trebuie să se bucure organele Miliției". Pentru a păstra intact acest „prestigiu", organele de securitate trebuiau să urmărească „dacă spiritul vigilenței revoluționare este ținut mereu treaz" și să descopere „acele formațiuni de Miliție unde vigilența s-a tocit, dându-se astfel posibilitatea dușmanului de a putea profita". S-a menționat un exemplu punctual, unde, „datorită tocirii vigilenței revoluționare", s-au creat „posibilități dușmanului de clasă de a se putea strecura în organele de Miliție cu scopul de a desfășura o activitate dușmănoasă". Astfel, „în Regiunea de Miliție Severin, a fost încadrat cu gradul de slt. de Miliție individul Moacă Nicolae, fratele unui bandit terorist, condamnat la moarte de justiția noastră populară".

Abuzuri în serie

Abuzurile Miliției, specifice de altfel sistemului, au continuat să se desfășoare nestingherite în ciuda unor astfel de indicații. Potrivit Ordinului nr. 780, din 17 septembrie 1952, emis de MAI–Cabinet ministru, „unele organe de miliție, în mod nepermis, nu respectă legile Republicii Populare Române, nu luptă pentru aplicarea lor în viață și se abat de la regulamentele și instrucțiunile Ministerului Afacerilor Interne". Astfel, organele miliției, „interpretând mecanic dispozițiunile sfaturilor populare, au procedat la evacuarea din locuințe a unor cetățeni, precum și reținere sub stare de arest a unor persoane". De asemenea, „au confiscat bunurile anumitor cetățeni pe baza așa–ziselor ordine ale sfaturilor populare, fără ca să existe vreo hotărâre judecătorească și fără ca aceasta să facă obiectul vreunei infracțiuni".

Date interesante despre metehnele Miliției au reieșit dintr-un raport cu privire la activitatea Direcției Generale a Miliției, întocmit de Secția Administrativă a CC al PMR, la 25 februarie 1956, și prezentat Secretariatului CC al PMR, în ședința din 19 martie 1956. Potrivit datelor din acest raport, efectivele Miliției cuprindeau „30.323 ofițeri, sergenți și angajați civili dintre care 6.283 ofițeri, 23.706 sergenți și 334 angajați civili". La fel ca în numeroase alte domenii ale vieții publice românești, fenomenul „șefiei" se manifesta pregnant. Astfel, în raport se menționa că „în Direcția economică din DGM există în total 24 șefi la un efectiv de 38 de oameni. Aceasta arată că unui șef nu îi revine [sic!] nici măcar doi lucrători operativi. [...] Din cei 537 ofițeri din aparatul central al DGM, 318 sunt lucrători operativi, iar 219 sunt «șefi». Aceeași situație este și în celelalte compartimente, atât în Centrală, cât și în regiunile de miliție din teritoriu".

Deși trecuseră ani buni de la înființarea instituției, problema cadrelor era departe de a fi rezolvată. Raportul sublinia că „din controlul efectuat în regiunile de miliție și la școlile de ofițeri a reieșit că munca de cadre nu este o preocupare de bază în activitatea conducerii DGM, cât și a șefilor de regiuni. În selecționarea și încadrarea oamenilor pentru miliție, în repetate cazuri, nu s-a ținut seama de criteriile politice indicate de partid, din care cauză în miliție s-au strecurat elemente dușmănoase, ca: legionari, chiaburi, infractori și declasați".

Dificultățile legate de nivelul pregătirii școlare și profesionale continuau să fie prezente cu aceeași intensitate ca în anii de debut ai Miliției.

Potrivit raportului, „lipsa de exigență și nerespectarea criteriului profesional pentru încadrarea miliției cu elemente capabile și pregătite, a dus la situația cu totul necorespunzătoare din punct de vedere al școlarizării și mai ales a nivelului profesional. **Mulți dintre milițieni au fost încadrați fără a avea patru clase elementare, iar unii chiar neștiutori de carte** [*subl. ns.*], fiind școlarizați ulterior, prin cursuri de alfabetizare înființate în diferite unități. De asemenea, în selecționarea elevilor pentru școlile de miliție nu s-au respectat ordinele și normele MAI, recrutându-se elevi necorespunzători".

Ca și în cadrul Securității, numeroși ofițeri și subofițeri de miliție trăiau din plin sentimentul că sunt mai presus de lege și că arbitrarul, pe care regimul îl impunea în mod cotidian cetățenilor, îi îndreptățește și pe ei la o comportare în care abuzul de putere devenise o adevărată normă de conduită. Astfel, „o problemă de care șefii și organele politice s-au ocupat în mod nesatisfăcător și care prezintă aspecte îngrijorătoare este starea moral politică și disciplinară a lucrătorilor de miliție. [...] Datorită slabei munci politice desfășurată în rândul milițienilor, sunt tot mai dese cazuri de descompunere morală, corupție, chiar din partea unor șefi și lucrători politici, unii ajungând în fața justiției". Chiar directorul general al Miliției, Alexandru Ioan, era apreciat ca fiind „influențabil și copleșit de muncă". În plus, acesta manifesta „lipsă de răspundere în rezolvarea problemelor, neîndrumând în mod competent munca subordonaților". Aceste aprecieri erau ilustrate prin reproducerea unor rezoluții ale directorului general: „respectați legea", „prindeți, dacă e cazul", „luați măsuri, dacă e cazul". De altfel, în încheierea raportului se propunea înlocuirea din funcție a generalului maior Alexandru Ioan.

În 1955, Direcția Generală a Miliției era condusă de un șef secondat de cinci locțiitori, dintre care unul politic. Organigrama direcției cuprindea mai multe servicii și direcții. Ca servicii centrale, funcționau: Serviciul Politic și Comitetul de Partid, Serviciul Cadre, Serviciul Inspecții, Serviciul Secretariat, Serviciul Autorizații, Serviciul Operativ, Serviciul Evidență Operativă, Serviciul Evidența și Documentarea Străină, Serviciul Tehnico–Științific, Serviciul Inspecții Auto. Direcțiile Centrale erau: Direcția Anchete, Direcția Economică, Direcția Judiciar, Direcția Pază și Ordine, Direcția Evidența Populației.

Pregătirea viitorilor milițieni se făcea în cinci școli: școlile de ofițeri de la București, Tg. Jiu și Alexandria, și școlile de subofițeri de la Lugoj și Sibiu.

Teritoriul țării era controlat prin direcțiile regionale de miliție: Regiunea Arad, Regiunea Autonomă Maghiară, București, Baia Mare, Bacău, Bârlad, Craiova, Cluj, Constanța, Galați, Hunedoara, Iași, Oradea, Ploiești, Pitești, Regiunea Stalin (Brașov), Suceava, Timișoara. Acestora li se adăuga Direcția Miliției Capitalei (distinctă de Regiunea București). Organigrama Direcției Generale a Miliției totaliza 17.589 ofițeri, 18.932 subofițeri și 243 angajați civili, adică un total de 36 764 funcții.

Ca urmare a deciziei luate de Biroul Politic, conducerea DGM a elaborat un plan de îmbunătățire a activității. Într-o primă etapă, s-a propus desființarea a o serie de funcții neoperative și intermediare, care constituiau „o greutate în operativitatea muncii în Miliție". Această măsură dădea posibilitatea de a reduce efectivele Miliției și se spera obținerea unei mai bune organizări a muncii și o întărire a disciplinei. În mediul rural, efectivele s-au redus cu 68%, totuși fiecare comună urma a fi asigurată cu un milițian.

„Sarcini bine precizate"

Restructurarea s-a dovedit a fi un proces dificil. În mai 1956, schema de organizare a Miliției era prevăzută cu un efectiv total de 29.715 cadre, din care 16.167 erau ofițeri, 12.783 sergenți și 765 civili. Structura organizatorică a organelor de miliție n-a putut fi modificată, întrucât se considera că „fiecare formațiune are sarcini bine precizate". Ca urmare, în afară de reducerea de funcții neoperative și o serie de funcții intermediare, se propuneau foarte mici reduceri în cadrul efectivelor cu munci operative și de pază a orașelor.

La posturile de miliție se propuneau, însă, și unele schimbări în structura lor organizatorică, prin înlocuirea acestora cu un sectorist rural. Prin desființarea acestor posturi, se reducea un număr de 4.405 funcții. Având în vedere numărul populației și problemele de miliție în orașe și comunele rurale, reședință de raion, se propunea a se reduce numărul sectoriștilor de la 1.507, câți existau în mai 1956, la 1.136, revenind fiecărui sectorist, în medie, între 4–5.000 cetățeni.

În ceea ce privește grupele călări, din studiul muncii practice desfășurate de acestea, s-a ajuns la concluzia că „ele nu au adus un aport [sic!] deosebit și că pot fi desființate". Din cei 521 de milițieni și tot atâția cai, urma a fi păstrat un escadron la București, format din 62 milițieni și 62 de cai, care să fie folosiți în munca de pază și ordine și în caz de necesități operative.

Trebuie subliniată preocuparea conducerii DGM de a păstra „capa-

citatea de luptă" a instituției. În acest sens, se propunea perfecționarea „cadrelor cu munci de răspundere", prin „trimiterea în Uniunea Sovietică — anual — unui număr de 20 ofițeri, pentru a urma cursul de un an la Școala de recalificare a cadrelor de Miliție, din Moscova, iar un număr de 10 ofițeri — anual — să fie trimiși la Școala superioară de trei an, din Moscova".

O percepție cât mai fidelă a acestei instituții credem că poate fi asigurată și prin intermediul câtorva date statistice, referitoare la personalul ce o deservea.

Din punct de vedere al originii sociale, personalul Miliției avea, în 1956, următoarea structură: din rândul muncitorilor proveneau 4.089 angajați, dintre țăranii colectivizați — 581, din familii de țărani săraci proveneau majoritatea milițienilor — 18.909, țărani mijlocași — 3.741, funcționari — 845, militari — 56, mici meseriași și mici comercianți — 276, și chiaburi — burghezi — 12 persoane (adevărate „oi negre" pentru o astfel de instituție!).

Din punct de vedere al profesiei avute înainte de încadrarea în Miliție, situația se prezenta în felul următor: 8.756 fuseseră muncitori industriali, 3.347 — muncitori agricoli, 242 — țărani colectivizați, 13.662 — țărani săraci sau mijlocași, 2.221 — funcționari, 70 — intelectuali, 211 — militari.

Din punct de vedere al apartenenței politice, erau membri PMR 5.056 lucrători de miliție, 1.732 erau candidați PMR, 5.862 membri ai UTM, 15.706 — fără partid și 153 — excluși din partid.

O interesantă situație oferă și datele statistice privind studiile efectuate de cei chemați în rândurile Miliției. Astfel, după studiile civile absolvite, 9.645 din angajați aveau patru clase elementare (sau mai puține!), 7.373 aveau cinci–șase clase, 10.162 posedau un certificat de șapte clase elementare, 602 urmaseră opt–nouă clase medii, 561 aveau 10 clase, iar studii superioare aveau doar 166 angajați. Cifrele nu mai necesită comentarii privind gradul de pregătire intelectuală a posesorilor de cizme, vipușcă, epoleți, caschetă, diagonală și baston de cauciuc.

Dar regimul asigura și un alt fel de pregătire școlară: școlile militare și politice, mai accesibile din punct de vedere intelectual. Din punct de vedere al studiilor militare, 6.931 de „organe" trecuseră printr-un curs militar, 9.692 absolviseră o școală militară, opt absolviseră chiar Academia Militară, iar 20 de persoane — fără îndoială, „crema Miliției"! — urmaseră „școli speciale în URSS". După „studiile politice", situația se prezenta astfel: 405 absolvenți de școli medii de partid, 196 urmaseră universitatea serală și 11 trecuseră prin „școli superioare de partid".

Rolul atribuit Miliției în cadrul sistemului instaurat de partidul comunist poate fi reliefat și prin prezentarea salarizării acordate angajaților acestei instituții. Dintr-o „Situație comparativă între salarizarea actuală și cea propusă pentru unitățile militarizate — Miliție, Penitenciare, Lagăre", realizată în mai 1956, aflăm care erau drepturile bănești de care beneficiau angajații DGM. Întrucât documentul amintit cuprinde 42 de funcții, vom reda punctual câteva din retribuțiile acordate. Astfel, un șef direcție aparat central primea: solda de funcție 2.185 lei, spor vechime 109 lei, O.Z. 50 (norma de hrană) — 150 lei, cota echipament — 233 lei. Total: 2.677 lei. Se propunea o majorarea, după cum urmează: solda de funcție 2.677 lei, spor vechime 130–135 lei, O.Z. 50 — 150 lei, cota echipament — 233 lei. Total: 3.113–3.218 lei. Un șef direcție aparat regional primea solda de funcție 1.900 lei, spor vechime 95 lei, O.Z. 50 — 150 lei, cota echipament — 182 lei. Total: 2.327 lei.

Un șef birou aparat central primea un salariu total de 1.487 lei, un lucrător operativ prim din aparatul regional primea 1.146 lei, un ajutor lucrător operativ aparat raional primea 1.035 lei, în vreme ce un plutonier pază primea 956 lei, iar un caporal — 772 lei.

Pentru comparație, să amintim că, în aceeași perioadă, un inginer principal de producție, gradul I, din industria minieră (ramură cu o remunerație specială), avea un salariu tarifar de 1.450 lei. Un inginer chimist principal din industria alimentară și textilă încasa lunar între 1.100 și 1.250 lei. După cum se poate lesne observa, era destul de rentabil să fii în slujba comunismului ca milițian...

Incursiunea în documentele de arhivă ne dezvăluie o instituție polițienească tipică statelor totalitare. Atribuțiile „clasice" ale poliției au fost completate cu cele reclamate de exigențele ideologice ale regimului. Construirea Miliției s-a făcut după „chipul și asemănarea" regimului comunist din România: majoritatea personalului era de proveniență țărănească și muncitorească, cu un grad redus de instrucție școlară și cu o pregătire profesională minimă, dobândită în simulacre de școli militare, puternic îndoctrinată de către propagandiștii partidului. Ca urmare, abuzurile și ilegalitățile au reprezentat nota caracteristică a epocii, perpetuându-se până la căderea regimului comunist și provocând intrarea milițianului în folclorul românesc ca prototip al persoanei obtuze, inculte și ilogice. ■

Poliția română

În slujba **cetățenilor** și a **comunității locale**

— dialog cu dl **Dan–Valentin Fătuloiu**, chestor principal, inspector general al Poliției române —

Este pregătită Poliția română să facă față provocărilor pe care ni le pune în față societatea contemporană?

2007, an în care, cum prea bine se știe, de la 1 ianuarie, România a devenit membru cu drepturi depline al Uniunii Europene, găsește Poliția română ca o instituție modernă, deplin adaptată exigențelor marii familii a polițiilor europene. Succesul s-a datorat întregului proces de reașezare a instituției în spațiul public al societății democratice, prin adaptarea întregii arhitecturi instituționale și prin modernizarea ei, astfel că, în prezent, Poliția română îndeplinește standardele tehnice și profesionale care o fac capabilă să se răspundă eficient la toate canalele de cooperare interinstituționale de la nivelul Uniunii Europene.

Misiunea Poliției române este de proiectare și orientare a serviciile polițienești în funcție de nevoile cetățeanului, furnizându-i siguranță și securitate, contribuind la menținerea ordinii și liniștii publice în comunități, prin favorizarea unui climat de cooperare și încredere în cadrul propriei organizații și la nivelul întregii societăți, și care construiește o relație de încredere și colaborare pe termen lung între cetățean și polițist. Acest lucru presupune o comunicare eficientă cu întreaga comunitate, care să corespundă nevoii crescute de informare a cetățenilor, nevoii transparenței instituționale, prin identificarea unor parteneriate strategice — având ca obiectiv central atingerea unui înalt nivel de profesionalism și responsabilitate —, prin crearea unei instituții polițienești bazate pe un management performant al afacerilor publice și, nu în ultimul rând, de a răspunde provocărilor viitorului prin cultivarea unui spirit de optimism și inovație.

Recunoscând faptul că îndeplinirea misiunii noastre este condiționată, în mod direct, de existența unor parteneriate strategice cu toate sectoarele societății, ne-am reformat instituția astfel încât să putem face față schimbărilor permanente intervenite în necesitățile comunității, devenită tot mai exigentă, așteptările ei fiind legate de

Inspectorul general al Poliției Române, chestorul–principal de poliție **Dan Valentin Fătuloiu**, s-a născut, la 27 iunie 1956, la Drobeta–Turnu Severin, jud. Mehedinți.

A absolvit Academia de Poliție (promoția 1981) și cursul postuniversitar, specializarea expertiză judiciară, din cadrul Facultății de Drept a Universității București (1999). În perioada 1994–1997, a fost inspector șef al Inspectoratului de Poliție Județean Dâmbovița, apoi, până în 2000, a îndeplinit aceeași funcție în cadrul Inspectoratului de Poliție Județean Argeș, pentru ca, în același an, să fie numit director general al Direcției Generale de Poliție a Municipiului București.

Începând cu 2005, devine inspector general al Poliției române.

A coordonat numeroase proiecte și programe internaționale, între care amintim: Programul româno–elvețian de implementare a poliției comunitare în județul Argeș; Proiectul de cooperare româno–britanic „REFLEX", privind înființarea unei baze naționale de date despre traficul de ființe umane; Programul de colaborare cu USA — Secret Service în domeniul criminalității informatice.

Este căsătorit și are un copil.

existența unui serviciu public tot mai profesionist și tot mai aproape de cetățean.

Poliția română, în urmărirea misiunii sale, are capacitatea de a livra servicii bazate pe cinste, integritate, onestitate și respect față de demnitatea umană. Codul de etică și deontologie al polițistului (*v. caseta de mai jos — n. red.*) statuează setul de valori pe care se grefează construcția și atingerea obiectivelor instituționale.

Pe termen scurt, în domeniul dezvoltării instituționale, Poliția română se pregătește pentru finalizarea procesului de reformă, început din 2005, prin crearea unei structuri cât mai simple, descentralizate și flexibile, în care răspunderea principalelor politici instituționale să fie alocate unor structuri clar definite organizațional.

Prima zi a anului în curs a reprezentat, pentru Poliția română, momentul trecerii de la o instituție aflată în tranziție și în căutare de soluții pentru redefinirea rolului ei într-o societate aflată în plin proces de integrare europeană, către o instituție statornică și cu valori noi în dezvoltare, pentru revigorarea culturii organizaționale. „Proiectul de reorganizare a Inspectoratului General al Poliției române" urmărește simplificarea instituțională prin delimitarea clară a componentelor care răspund de principalele politici polițienești. Astfel, se creează cinci piloni principali de organizare: ● **Poliția administrativă**, caracterizată prin serviciile administrative de care are nevoie instituția polițienească pentru a funcționa la parametrii optimi; ● **Poliția de siguranță publică**, caracterizată prin misiunea de a asigura și menține ordinea publică, vizibilitate și intervenție imediată; ● **Poliția judiciară**, cel mai important și dinamic pilon al IGPR, răspunde de politica de combatere a criminalității grave și organizate; ● **Poliția suport operativ**. Acest pilon concentrează principalele structuri care oferă suport de specialitate tuturor structurilor judiciare; ● **Unități în directa subordonare a inspectorului general**. Reorganizarea acestor unități va urmări creșterea capacității de monitorizare instituțională, de organizare, de planificare și de evaluare, dinamizarea fluxurilor instituționale, dezvoltarea capacității de acțiune în situații critice și compatibilizarea instituțională cu structurile similare din statele membre ale UE.

Care sunt, în prezent, principalele atribuții ale Poliției române? Vă rugăm să prezentați, pentru

„Cele 10 porunci" ale polițistului român

1. Nu mărimea gradului îți dă importanță ca polițist, ci efortul profesional în îndeplinirea corectă a obligațiilor pe care le ai față de comunitate.

2. În fiecare moment, să-ți aduci aminte de jurământul pe care l-ai depus ca polițist: „Să respect Constituția și legile țării, să păstrez secretul profesional și să-mi îndeplinesc cu bună credință sarcinile încredințate".

3. Fii înțelegător față de toți cei care te înconjoară; ajută omul aflat în suferință și sancționează pe cel ce a încălcat legea.

4. Fii demn în orice împrejurare, respinge orice tentație de mită și comportă-te ca un apărător al legii, indiferent de cine a încălcat legea. Meseria de polițist include și arta de a deranja pe alții.

5. A fi polițist nu este un privilegiu, ci o mare obligație, pe care trebuie s-o desăvârșești prin eleganță, curaj, modestie și seriozitate.

6. Rămâi întotdeauna în serviciul comunității, dincolo de schimbările din societate, de adierile și furtunile timpului.

7. Nu uita că, niciodată, comunitatea nu-ți va reproșa conduita corectă și demnă. Nu judeca obștea după reacția unuia dintre cei care n-au nici un Dumnezeu.

8. Niciodată să nu te lauzi cu vreun gest al tău, pentru simplul fapt că tu, ca polițist, ești anonimul care aduce liniște și speranță în viața anonimilor.

9. Desăvârșește-ți pregătirea de polițist. Fii mereu atent la ce este nou, la ce trebuie temeinic învățat și aplicat pentru binele semenilor tăi.

10. Fii un bun familist. Dacă tu ai o familie armonioasă și curată, înseamnă că poți fi model pentru cei în slujba cărora te afli.

Ministerul Administrației și Internelor,
Direcția Informare și Relații Publice

„Monitor Cultural–Educativ"
Publicație trimestrială de relații publice
și cultură profesională
an. V, nr. 1 (16), ianuarie – martie 2007
(coordonator: Dănuț Cărbunaru, directorul Direcției Informare
și Relații Publice; responsabil de număr: comisar–șef Marian Nencescu)

din cuprins:

● „Comunicarea și protecția informației" (col. / r. **Dana Mihalache**); ● „Educația multiculturală în instituțiile de învățământ ale Ministerului Administrației și Internelor (comisar–șef **Maian Nencescu**); ● „Prima atestare documentară a orașului București" (**Ionel Zănescu**); ● „Monumente bucureștene ale eroilor Internelor" (**Gheorghe Constantin**); ● „Stema țării reprezentată pe matrice sigilare individualizând Ministerul de Interne (1848–1881)" (**Laurențiu Szemkovics**)

cititorii revistei „Dosarele Istoriei", misiunile pe care le îndeplinesc polițiștii.

Poliția română este instituția publică care furnizează comunității servicii legate de apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei, a proprietății private și publice, prevenirea și descoperirea infracțiunilor, respectarea ordinii și liniștii publice și aplică măsuri de menținere a ordinii și liniștii publice și de identificare și de contracarare a acțiunilor elementelor care atentează la viața, libertatea, sănătatea și integritatea persoanelor, a proprietății private și publice, precum și a altor interese legitime ale comunității.

Cadrul juridic general care reglementează activitatea Poliției române este Legea nr. 218, din 23 aprilie 2002, privind organizarea și funcționarea Poliției române. Noul Statut al polițistului, adoptat prin Legea nr. 360/2002, completează și detaliază dispozițiile privind desfășurarea, în limitele și conform legii, a acestei activități puse în slujba comunității.

Poliția română a înțeles că performanța unei instituții publice este evaluată și prin modul în care rezultatele instituției polițienești se suprapun pe așteptările cetățeanului. De aceea, în ultimii doi ani, am încercat să creăm o poliție mult mai vizibilă, mult mai aproape de nevoile comunității, care reacționează imediat la apelul de urgență, și să dezvoltăm o comunicare directă cu cetățeanul.

Poliția de proximitate joacă un rol din ce în ce mai important în dialogul cu cetățeanul. Am acordat o atenție deosebită segmentului de ordine publică și de siguranță rutieră prin promovarea patrulei mixte, prin creșterea numărului de polițiști din stradă sau prin creșterea vizibilității. Am promovat și susținut siguranța traficului rutier, prin proiecte precum cel de monitorizare a traficului rutier sau de îmbunătățire a legislației.

Indirect, prin canalele media, sau direct, prin dialogul permanent pe care fiecare polițist îl are în activitatea sa sau în afara orelor de program, vom promova valori precum *încredere, curaj* și *fidelitate*.

Vă rugăm să ne prezentați și unele inițiative de colaborare internațională a Poliției române, cu precădere în spațiul european.

Prioritățile Poliției române pe termen scurt vizează, în domeniul cooperării internaționale, adaptarea structurii de cooperare internațională astfel încât să corespundă pe deplin cerințelor sporite de activitate în domeniu, cerute de perioada postaderare, de participare la viitorul mecanism de monitorizare a implementării și de evaluare a politicilor din domeniul justiție, libertate și securitate, care să asigure cadrul de atragere și gestionare a fondurilor comunitare nerambursabile.

Relațiile de cooperare internațională ale Poliției române au fost direcționate în funcție de prioritățile României, în contextul integrării europene și al noilor evoluții ale criminalității la nivel mondial, fiind caracterizate printr-o amplificare a volumului acestora.

În domeniul cooperării internaționale și al relațiilor consulare, au fost avansate propuneri și observații care au făcut obiectul discuțiilor ce au fost înscrise pe agenda convorbirilor cu instituții similare din diferite state, precum: Franța, Serbia, Germania, Ucraina, Austria, Belgia, Republica Moldova, Croația, Muntenegru, Ungaria și Bulgaria.

Promovarea intereselor de securitate și control ale criminalității transfrontaliere în zona Mării Baltice și a Mării Negre a fost urmărită prin susținerea acordurilor de cooperare bilaterală cu Bulgaria, Republica Moldova, Serbia și Ungaria. La Belgrad, Poliția Română a coordonat grupul de lucru pentru elaborarea Acordului de cooperare între Asociația Șefilor de Poliție din Sud–Estul Europei (SEPCA) și Pactul de stabilitate pentru Europa de

Sud–Est, fiind elaborat documentul de lucru, care a fost trimis la Bruxelles pentru negocieri, în luna iunie a acestui an, la întâlnirea anuală a Adunării Generale a Asociației Șefilor de Poliție din Sud–Estul Europei.

Cum anticipați că va evolua Poliția română, din punct de vedere structural, dar și managerial, în următorii ani?

În procesul de pregătire a Poliției române pentru aderarea la UE s-au urmărit mai multe direcții de acțiune la diferite nivele instituționale, însă am să amintesc câteva mai importante: ● un puternic sistem de management al resurselor umane, în special de pregătire a personalului. În acest domeniu, am reușit să implementăm standarde europene și să creăm facilități care, în prezent, sunt peste standardul multor poliții europene. Exemplific sistemul de *e–learning*, de pregătire continuă și cel de videoconferință, care facilitează enorm comunicarea, 400 de polițiști putând fi pregătiți simultan; ● modernizarea sistemului informatic și pregătirea lui pentru conectarea cu cele europene și internaționale. Proiecte de peste 50 de milioane de euro, ce au pornit din 2005 și se întind până în 2009, vin să asigure standarde de securitate informatică și informațională și

Vasile Blaga, ministrul Administrației și Internelor, salutat de chestorul principal Marian Tutilescu, la manifestările consacrate Zilei Poliției române (25 martie 2005)

care să faciliteze schimbul de și accesul la informații; ● implementarea Modelului European de Informații Operative. Este principalul concept de regândire a paradigmei clasice a muncii de poliție. Decizia fundamentată pe cunoașterea științifică este tot mai mult implementată în polițiile moderne de astăzi, iar departamente de analiză a informațiilor au fost dezvoltate la nivelele de decizie strategică și operativă. Principiul *intelligence led–policing* (conducerea muncii de poliție pe bază de informații) a devenit un element definitoriu al noii paradigme a activității de poliție moderne. Centralizarea datelor și a informațiilor și descentralizarea deciziei sunt mecanismele instituționale care sunt adoptate pentru implementarea conceptului mai sus evocat. Eficiența, eficacitatea și calitatea serviciilor publice polițienești sunt unități de evaluare a managementului instituției tot mai des întâlnite; ● combaterea criminalității organizate și, în special, a celei comise de cetățeni români în străinătate; ● dezvoltarea relațiilor de cooperare, în special, cu structurile europene și cu țările vecine, pentru facilitarea schimbului de informații și pentru acțiuni comune în lupta de combatere a criminalității organizate.

Cum se realizează controlul societății civile asupra Poliției române?

În perioada de referință, cooperarea cu această categorie de parteneri a fost amplificată substanțial, fiind vizate o serie de obiective, precum prevenirea și combaterea faptelor de natură penală, schimbul de informații și sprijinul reciproc pentru soluționarea unor probleme de interes comun, respectarea și apărarea drepturilor omului/copilului, prevenirea accidentelor rutiere, educarea antivictimizare/antiinfracțională a populației, realizarea unor emisiuni tematice ș.a.m.d.

Au fost demarate proiecte de parteneriat cu companii multinaționale, precum Orange România, Amro Bank, Romanian Cable Systems și Microsoft, pentru atragerea acestora în sistemul integrat de prevenire și conștientizare socială cu privire la evitarea principalelor riscuri la care sunt expuși cetățenii din mediul rural sau cei care folosesc sistemul electronic de plăți.

Tot prin astfel de parteneriate, se urmărește dezvoltarea unor proiecte pentru creșterea transparenței instituționale sau multiplicarea canalelor de informare pentru cetățeni (sistem de informații utile prin mesagerie). ■

Interviu realizat de **Marian NENCESCU**

Selecția „Dosarele Istoriei"

Cărți de istorie pentru iubitorii de istorie

Ion Obretin,
***Otetelișu. Satul, boierii și moșia*, vol. I**
***(1475–1895)*, Craiova,**
Ed. Sitech, 2006, 575 p.

Ion Obretin,
***Conacul Otetelișanu. O curte boierească în pragul epocii moderne*, f. l.,**
Ed. Templum Plus,
2006, 516 p.

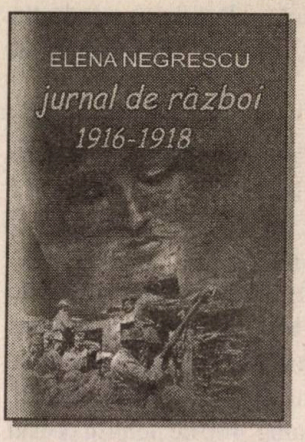

***Descrierea războiului de o refugiată. Notele unei românce care a suferit pentru țara ei. Jurnal Elena Negrescu, 1916–1918*, [ed. îngrijită și note de Neculai Moghior și Ion Dănilă],**
București, Ed. Detectiv,
2006, 370 p.

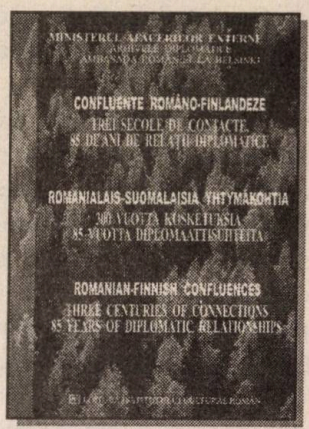

MAE / Arhivele Diplomatice / Ambasada României la Helsinki,
***Confluențe româno–finlandeze. Trei secole de contacte, 85 de ani de relații diplomatice*, [vol. realizat de: Alexandru Popescu, Stelian Obiziuc, Costin Ionescu, Nicolae Nicolescu, Cristian Tudorache, Ionela Anghel],**
București, Ed. Institutului Cultural Român, 2005, 309 p.

Ioan Scurtu (coord.), Corneliu Beldiman, Badea–Florin Pintilie, Tiberiu Tănase, Puiu Dumitru Bordeiu, *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*,
vol. V, *30 martie 1938 – 6 septembrie 1940*,
București, INST, 2006,
408 p. (col. „Documente")

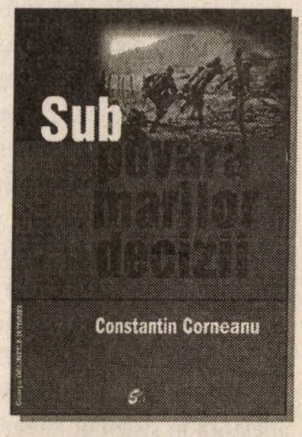

Constantin Corneanu,
***Sub povara marilor decizii. România și geopolitica marilor puteri. 1941–1945*,**
ed. îngrijită și prefață
de Nicolae Rauș, București,
Ed. Scripta, 2007, 591 p.

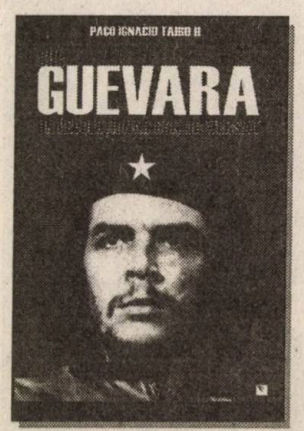

Paco Ignacio Taibo II,
***Che Guevara. Un revoluționar controversat*,**
trad.: Cristiana–Maria Hâncu,
Sanda Bordei, [București],
Ed. Irecson, [2006], 800 p.

Radu Ciuceanu,
***Jurnalul unui om liniștit. Nume de cod: Cucu*, vol. II, *1970–1989*, București,**
INST, 2006, 362 p. + 8 pl.
(col. „Documente")

Cărțile pot fi procurate din librării, de la difuzorii volanți sau de la editurile menționate !

Revista noastră **nu** difuzează, sub nici o formă, cărțile prezentate.

Lectură pasionantă și instructivă,
prima apariție din colecția
„Biblioteca «Dosarele Istoriei»“

Editura PRO HISTORIA

Comandați cartea, în sistem ramburs (15 lei, preț în care sunt incluse și taxele poștale de expediție), pe adresa: Editura PRO HISTORIA, str. Dianei nr. 5, et. 3, ap. 7, sector 2, 020971 București, sau pe e-mail: dosareleistoriei@yahoo.com

TRECUTUL LUMINEAZĂ PREZENTUL

istoria pe scurt.

DOSARELE ISTORIEI

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

02>

Evidența informatizată a tirajelor și produselor este realizată în sistemul internațional GS1, administrat în Romania de GS1 ROMÂNIA. www.gs1.ro Tel.: 317.80.31 Fax: 317.80.33

Preț 3,50 lei

TRECUTUL LUMINEAZĂ PREZENTUL

An.XII, nr.3 (127), 2007

DOSARELE ISTORIEI

Intelectuali români la Stalin (iunie 1945)

„Nu e pește ca stavridu', nici echipă ca Rapidu' !"

Ceaușescu, peștele oceanic și meniul românilor

Diplomație și spionaj

Revoluția ungară din 1956: o controversă

Sumar
nr. 3 (127) • 2007

Incursiuni în trecut. Noi documente și interpretări
Exploring the Past. New Evidences and Interpretations

➲ actualitatea

acad. Florin CONSTANTINIU

Dezlegarea unui mister ?.....1
Solution of a Mistery ?

Carnet de istoric (**Fl. C., Alexandru POPESCU**).....4
Notes on Recent Books

Telescop (**Fl. C., Nicolae VIDENIE**).....8
Short Notes

„Veterani" ai EUSTORY studiază memoria protestelor în Europa (**Liliana IUGA**).....10
The EUSTORY Contest: Exploring the Memory of Protests in Europe

Cristian SANDACHE

Intelectuali români și marea răscoală: secvențe.....12
Romanian Intelligentsia and the Great Peasant's Uprising from 1907

„Jacqueria" secolului XX (**Vasile BUGA**).....14
A Soviet Historian on the Uprising in Romania (1907)

➲ cronică

Cronica selectivă a secolului XX: 1903 (**Alex. V. ȘTEFĂNESCU**).....18
A Selective Chronicle of the 20th Century: 1903

➲ arhiva „D.I."

Gh. BUZATU

Comori din Arhivele Naționale.....23
A Group of Romanian Intellectuals at Stalin (June, 1945)

André Fontaine, Nicolae Ceaușescu și „cazul Victor Dimitriu" (**Constantin MORARU**).....27
The "Victor Dimitriu Case". A New Evidence Concerning the Former Romanian Ambassador in Paris

Peștele oceanic, paliativ în meniul românilor (**Petre OPRIȘ**).....30
The Oceanic Fish as a Food Palliative in Communist Romania

➲ noi cercetări

Mihai Sorin RĂDULESCU

Arhitectul Filip Xenopol, un frate mai puțin cunoscut al istoricului A. D. Xenopol.....36
Architect Filip Xenopol, a Lessknown Brother of the Famous Romanian Historian A. D. Xenopol

Alexandru PORȚEANU

Refugiul românesc din 1940 și 1944: câteva considerații.....41
The Romanian Refuge from 1940 and 1944. Some Considerations

Alexandru POPESCU

Diplomație și spionaj.....45
Diplomacy and Espionage. A New Book in the Making

Brîndușa COSTACHE

Relații monetare în cadrul CAER (1949 – 1974).....52
Monetary Relations in the COMECOM

➲ interviu

Istoricul american Keith Hitchins: Pledoarie pentru România și viitorul ei (interviu de **Nicolae BALINT**).....56
Dialogue with Keith Hitchins, American Historian and a Famous Romanist

➲ polemici cordiale

Revoluția ungară din 1956, într-un dialog epistolar.....59
Hungarian–Romanian Dialogue on Some Aspects of the Revolution in Hungary from 1956

• Abonamente la „Dosarele Istoriei" • Abonamente la „Dosarele Istoriei" •

Stimați cititori, cea mai simplă modalitate de a vă asigura continuarea colecției revistei rămâne abonamentul!

• În catalogul publicațiilor, **„Dosarele Istoriei"** figurează la **poziția 4.396**

• Prețul unui exemplar = 3,50 lei

• Abonamentele pe anul 2007 se fac prin sucursalele **RODIPET** din întreaga țară

■ **3 luni:** 10,50 lei ■ **6 luni:** 21 lei ■ **12 luni:** 42 lei

DOSARELE ISTORIEI®
apare din 8 august 1996

Redactor-șef
Mircea SUCIU

Secretar general de redacție:
Jacqueline ENACHE

Redactori:
Mioara ANTON,
Alin SPÂNU,
Alexandru V. ȘTEFĂNESCU

DTP & PrePress: Andrei STÂNGĂ

Consilieri redacționali

acad. **Dan BERINDEI**,
Pierre du BOIS (Institutul Universitar de Înalte Studii Internaționale, Geneva),
Gheorghe BUZATU (Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, Iași; Facultatea de Istorie, Universitatea din Craiova),
Mircea CHIRITOIU (1952–2000)
(Arhivele Militare Române, București),
acad. **Florin CONSTANTINIU**,
Dennis DELETANT
(Institutul de Studii Slavone și Est-Europene, Universitatea din Londra),
V. Fl. DOBRINESCU (1943–2003)
(Universitatea din Craiova, Centrul de Studii ale Relațiilor Internaționale),
Mihail E. IONESCU
(Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, București; Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel"),
Robert LEVY
(Universitatea California din Los Angeles),
Lilly MARCOU
(Fundația Națională de Științe Politice, Paris)
Petre OTU
(Comisia Română de Istorie Militară),
Adrian POP
(Universitatea Creștină „D. Cantemir")
Vasile PUȘCAȘ
(Institutul de Studii Internaționale, Universitatea „Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca),
Ioan SCURTU
(Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989),
Stelian TĂNASE
(Facultatea de Științe Politice și Administrative, Universitatea București),
Vladimir TISMĂNEANU
(Universitatea din Maryland),
Cristian TRONCOTĂ
(Academia Națională de Informații, București)

Publicație lunară editată de Editura PRO HISTORIA
Director
Mircea SUCIU

e-mail: dosareleistoriei @ yahoo.com

Redacția
Str. Dianei, nr. 5, et. 3, apt. 7, cod 020971, București, sector 2, OP 37
Tel.: 0745.055.752; 0723.870.649
e-mail: dosareleistoriei @ yahoo.com
Contabilitate–Difuzare: Petruța LIVEZEANU
Coperta: Ștefan CIOS (consilier artistic)
www.graficianul.ro

Tipar: DRAGOPRINT FED SA
Tel.: (021)411.00.55; fax: (021)411.91.96
Difuzare:
RODIPET SA
București, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1
Tel.: (021) 318.70.00
SC TUTUN ȘI ZIARE SRL
Tel.: 0788.352.242; (021) 319.33.17
SC ANOTA SRL
Tel.: (021)224.13.54; fax: (021)224.45.03
SC HIPARION Distribution SRL
Tel.: (021)224.39.27; fax: (021)224.39.26
ISSN 1224 – 4287

Bibliotec... - BIBLIO...

Dezlegarea unui mister ?

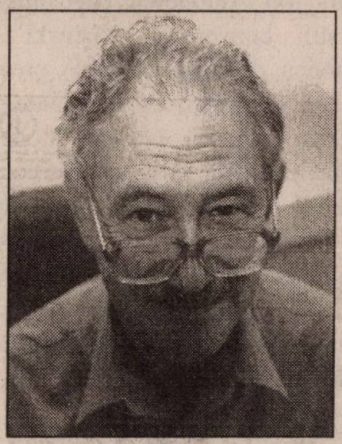

acad. Florin CONSTANTINIU

Spionajul sovietic la București

Înstructurile CIA, David E. Murphy a ocupat funcții importante: șef al antenei CIA la Berlin, aproape un deceniu (până în 1961), apoi șeful operațiilor privind URSS în Centrala de la Langley. Nu cunosc — evident — rezultatele activității sale pe linie informativă. Pot, însă, spune că a scris o carte excelentă despre datele culese de sovietici privind pregătirile pentru atacul ce avea să fie dezlănțuit la 22 iunie 1941. În versiunea franceză, de care am dispus, ea se numește ***Ce que savait Staline. L'énigme de l'Opération Barberousse*** (Paris, Stock, 2006, 461 p.).

David E. Murphy se dovedește un excelent istoric și faptul nu trebuie să mire. Ofițerul de informații, întocmai ca și istoricul, trebuie să manifeste un ascuțit spirit critic în interpretarea surselor sale. Și unul, și celălalt dispun de o informație diversă și contradictorie. Care izvor spune adevărul? Este marea întrebare cu care se confruntă și spionul, și istoricul.

David E. Murphy s-a achitat cu strălucire de misiunea asumată: **ce** și **cât** au știut sovieticii despre pregătirea Operației „Barbarossa"? Autorul cunoaște perfect bibliografia rusă și a avut posibilitatea de a merge la Moscova și a avea, acolo, relații extrem de utile.

Cartea lui David E. Murphy oferă date importante despre activitatea de spionaj, desfășurată de sovietici pe teritoriul României în lunile premergătoare începerii războiului din Est. „Cel mai bun furnizor de informații din Europa Orientală — scrie autorul — a fost rezidența Informațiilor Militare din București, condusă de colonelul Grigori M. Eremin (nume de cod «Eșcenko»), care avea ca acoperire funcția de al treilea secretar la ambasada sovietică. Anterior, el condusese secția România/Balcani a primului serviciu al direcției centrale a Informațiilor Militare la Moscova. Adjunctul lui era Mihail S. Șarov (nume de cod «Kork»)" (p. 125).

Una dintre sursele cele mai importante ale spionajului sovietic în România a fost atașatul de presă al Legației germane la București, Kurt Völkish, și soția sa, Margareta (în alte surse: Martha). Nu intenționez să stărui asupra acestor activități, de care m-am ocupat în cartea mea, ***1941. Hitler, Stalin și România*** (București, Ed. Univers Enciclopedic, 2002, pp. 188–207). Ceea ce cred că merită

Hitler — în spatele căruia, la stânga imaginii, se află Rudolf Hess —, la o demonstrație organizată cu ocazia unui miting nazist, la mijlocul anilor '30

relevat în cartea lui David E. Murphy este o nouă pistă de cercetare deschisă de el, care ar putea elucida o enigmă privind relațiile româno–sovietice, în primăvara anului 1941.

Istoricul rus Oleg V. Vișliov, în lucrarea sa ***În ajunul lui 22 iunie 1941*** (în lb. rusă, Moscova, Ed. Nauka, 2001, p. 28), scrie: „În aprilie 1941, Kremlinul a început să sondeze în mod activ terenul la București, în vederea îmbunătățirii relațiilor sovieto–române și a încheierii unui tratat bilateral de neagresiune, iar în mai, a adus la cunoștința guvernului român că este „gata să soluționeze toate problemele teritoriale cu România și să ia în considerație dorințele specifice privind revizuirea (granițelor — O.V.), dacă România se alătură politicii de pace a URSS".

Pentru aceste informații, autorul, care a făcut investigații în arhivele germane, trimite la Arhiva Politică a Ministerului de Externe, Bonn, Biroul Secretarului de Stat, fondul România (prima informație) și Rusia (a doua informație). Secretarul de Stat era Ernst von Weizsäcker.

Faptul straniu, de neînțeles este că despre aceste oferte făcute României de către sovietici, în documentele românești nu se află nici o mențiune: **nimic** despre un tratat de neagresiune, **nimic** despre oferta de a discuta contenciosul teritorial. Mesajul amical al lui A. I. Vîșinski, vorbind în numele guvernului sovietic, destinat generalului Ion Antonescu (transmis în cursul convorbirii Vîșinski — Gafencu, din 8 aprilie 1941), precum și alte demersuri asemănătoare din aceeași perioadă, întâlnite în documentele românești **nu** găsesc o confirmare în cele sovietice. Și încă o dată: nu e vorba de un tratat de neagresiune și nici de propunerea sovietică de a discuta chestiuni teritoriale, ci de gesturi de bunăvoință ale Moscovei (dacă vor fi fost).

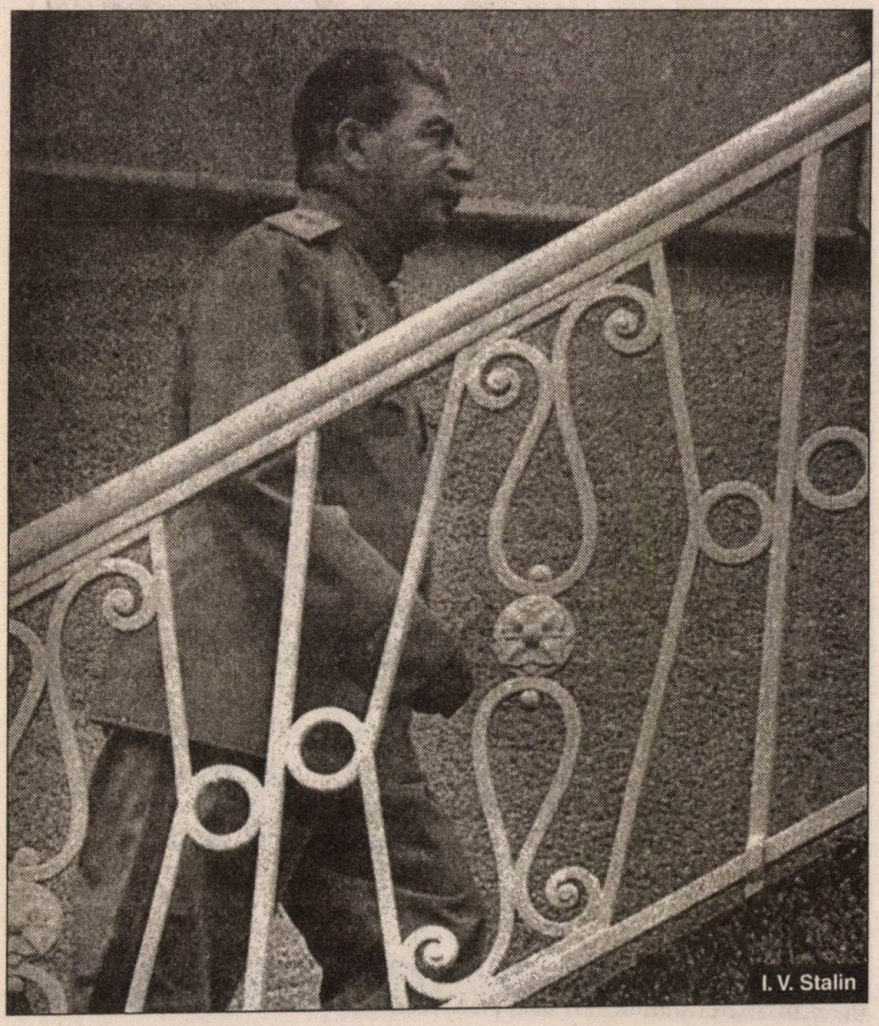
I. V. Stalin

O ipoteză tentantă

Cartea lui David E. Murphy indică o posibilă cale de dezlegare a misterului. „La începutul lui 1941 — scrie el —, August Ponschab, consulul Germaniei la Harbin, a început să trimită mesaje Ministerului Afacerilor Străine de la Berlin, care conțineau ceea ce părea a fi circulare telegrafice, trimise de la Moscova prin Comisariatul Afacerilor Străine misiunilor sale diplomatice din Extremul Orient. Aceste telegrame cuprindeau extrase din mesajele ambasadelor sovietice de la Berlin, Londra, Paris, Washington, Ankara ș.a. Se părea că rostul manifest al acestor telegrame era de a ține la curent misiunile din Extremul Orient cu evenimentele privind interesele sovietice în lumea întreagă. Când aceste mesaje soseau la Berlin, ele erau plasate în **secția Rusia a dosarului personal al lui Ernst von Weizsäcker, secretarul de Stat la Ministerul Afacerilor Străine german** (subl. ns.)".

Tot acest joc era destinat — arată autorul american — să „intoxice" autoritățile germane în privința intențiilor și demersurilor Uniunii Sovietice: Murphy scrie: „Se pare că aceste mesaje aveau ca obiect să avertizeze Germania asupra problemelor

Bază aeriană sovietică distrusă de *Luftwaffe*, în timpul atacului-surpriză asupra URSS, la 22 iunie 1941; celebrul instantaneu din dreapta, surprins pe frontul antisovietic, înfățișează un soldat german atins fatal de focul Armatei a X-a ruse

crescânde care o așteptau, precizând, în același timp, că URSS «va rezista» la orice «intimidare» din partea Germaniei. Nu știm cum a fost pusă în practică această operație, care elemente din Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului (NKGB) o controlau la Moscova, cine pregătea aceste telegrame amănunțite și foarte lungi, nici cum erau aprobate de Molotov sau Stalin. În orice caz, nimic nu arată că această tentativă a avut cel mai mic impact asupra deciziei lui Hitler de a invada Uniunea Sovietică" (pp. 274–275).

Murphy precizează că, în dosarul Weizsäcker, au fost găsite 24 de mesaje din perioada 6 martie — 12 iunie 1941. „Conținutul — scrie el — este un amestec de adevăruri, de elemente inventate pe de-a întregul și de frânturi ocazionale de informații exacte din sursele serviciilor sovietice de informații" (p. 430), adică obișnuitul cocktail al acțiunilor de dezinformare.

În stadiul actual al documentării, se poate formula ipoteza că informații despre propunerile sovietice privind încheierea unui tratat de neagresiune între URSS și România și discuțiile Moscova–București în problemele teritoriale, condiționate însă — cum s-a văzut — de alinierea României la „politica de pace" a Uniunii Sovietice, aceste informații, așadar, să fi fost parte a planului de „intoxicare" a Germaniei, ceea ce ar explica absența lor în sursele românești. Survine însă o altă întrebare: ce doreau sovieticii să-i facă pe germani să creadă, punând în circulație astfel de informații? Probabil că URSS are cele mai pașnice intenții față de un stat, aflat în orbita Berlinului, și că, prin urmare, având în vedere „politica de pace" a URSS, Reich-ul nu are nimic de temut din partea partenerului sovietic. În consecință, nu avea de ce să-l atace.

Construcții ipotetice, care vor putea fi verificate când accesul la fostele arhive sovietice vor fi neîngrădit. Până atunci, cartea lui David E. Murphy ne-a ajutat, totuși, să facem un pas înainte. ■

● carnet de istoric ● carnet de istoric ● carnet de istoric ● carnet de istoric ●

Istoria unui sat

De când, tânăr fiind, am citit cartea profesorului Ion Ionașcu, ***Biserici, chipuri și documente din Olt*** (Craiova, Ed. Ramuri, 1934), am rămas puternic atașat de lucrările de istorie locală. Chiar dacă nu toate au bogăția documentară și erudiția celei a fostului meu profesor, în oricare dintre ele găsești mărturii sau fragmente de istorie, unele mustind de atâta viață autentică, încât constați — nu fără surprindere — că oameni simpli, de țară, cei pe care Georges Lefebvre îi numea „mutii istoriei", vorbesc, prin faptele lor, tot atât de elocvent ca și cutare cronicar, învățat în manuale.

Când am aflat că există o monografie a satului Lazu (Grigore Aldescu–Aldea, Marius–Emil Ciurel, ***Cronica satului Lazu din Mehedinți***, Drobeta–Turnu Severin, Ed. Prier, 2006, 117 p.), am stăruit pe lângă unul dintre autori (dl Grigore Aldescu– Aldea) să-mi înlesnească obținerea ei. A fost o lectură dintre cele mai plăcute și instructive. Informații multe și de interes despre locuri, biserici, case, oameni și obiceiuri, din unirea cărora se țese acea istorie a României profunde, atât de puțin știute.

Pasionat, cum sunt, de bombardamentele aeriene asupra României, am citit cu luare aminte cele privitoare la prăbușirea avionului german de vânătoare, la 4 iulie 1944, pe izlazul satului, precum și posibila însușire a ceasului, a banilor etc. pilotului german decedat de către un localnic, mort mai târziu (1976–1977), înghețat pe câmp, când se întorcea beat de la cumpărarea ratată a unui vițel de tăiat clandestin (pp. 104–106).

Este de tot păcatul că, în prezent, fosta culă a boierilor Gărdăreanu, donată de unul dintre ei, Pană, pentru a se întemeia în ea o școală, se ruinează (două imagini, reproduse în carte, sunt de-a dreptul dureroase!).

Deși admir vila familiei Doru Ciobanu, mărturisesc în deplină sinceritate că m-aș muta pe loc în casa, nelocuită astăzi, a lui Iancu Vișan, ziș Mișcuț, bucuros să scap de mizeria unei capitale ajunse batjocura unui șir de primari nevolnici.

Cenzura la lucru

„Repet ordinul de a nu se amesteca femeile oamenilor în discuția «Lumea românească — Universul». Mi se aduce la cunoștință că se scriu asemenea lucruri, că se vorbește de femei, de neveste, de amante etc. Toate acestea n-au nici un rost a se scrie în ziare. În principiu, în toate ziarele n-au voie asemenea lucruri. Nu ajunge că se înjură între ei?".

A fost un citat din Registrul („Condica") Serviciului Cenzurii, sursă de excepțională valoare pentru istorici, păstrată în Biblioteca Academiei Române, unde a fost depus acest document, la 1 ianuarie 1957, de Aurel Brăescu, care lucrase el însuși la Serviciul Cenzurii. Scriitorul, dublat de istoricul **Ioan Lăcustă**, a valorificat acest izvor într-o carte de citit pe nerăsuflate: ***Cenzura veghează*** (București, Ed. Curtea Veche, 2007, 453 p.), consacrată anilor 1937–1939. Sub conducerea colonelului magistrat Romulus Hotineanu, cenzura a oferit publicului cititor imaginea evenimentelor, așa cum era dorită de rege sau de guvern. Astfel, la 22 septembrie 1939, a doua zi după asasinarea primului ministru Armand Călinescu și a execuțiilor sumare de legionari, instrucțiunile sună în felul următor: „Nu apare nimic în legătură cu împușcarea unor membri ai fostei Gărzi de Fier în diferite orașe din țară. Domnii cenzori sunt rugați să fie atenți ca nu cumva asemenea știri să se publice în edițiile de provincie"

(p. 298). Și, ca întotdeauna în astfel de situații, autoritățile, intrate în panică, se sperie de orice, iar în România — asta e opinia mea — își dau imediat prostia pe față: „O mașină aparținând Fundațiilor Regale (Serviciul Social) a avut un accident în apropiere de Cluj. Nu va mai apare acest fapt" (*ibidem*).

Dl Ioan Lăcustă citează opinia — întemeiată — a lui Adrian Marino, care scria: „De fapt, de o reală libertate a presei în România nu se poate vorbi decât sub domnia lui Carol I, iar după Unire (cea din 1918 — n.n.) [...] până în 1933". Urmările acestei lipse de tradiție în domeniul libertății cuvântului se resimt până astăzi.

Cu rigoarea istoricului și cu harul secret al scriitorului, dl Ioan Lăcustă a însoțit textul Registrului / „Condicii" de explicații și comentarii, făcând apel la mărturii de epocă, edificatoare și pline de culoare. Un microalbum completează fericit paginile care îl plonjează pe cititor într-o perioadă prea mult timp idealizată de mulți, dar culpabilă, cred eu, de multe din relele de care suferă societatea românească după ce s-a închis paranteza comunistă. Paranteză, un fel de a spune, căci linii de continuitate există. Astfel, la 13 februarie 1939: „În «România» de azi, a apărut portretul M.S. Regelui tăiat. Este interzis cu desăvârșire, trebuie să apară în întregime. Am comunicat la ziare, prin scris, și-am făcut un sever avertisment ziarului «România» pentru că a apărut astfel și n-a trimis nici la cenzură" (p. 232).

Fl. C.

O valoroasă sinteză a istoriei diplomației

Literatura diplomatică nu a avut decât de câștigat atunci când experiența s-a îmbinat cu informația și competența. Este și cazul volumului ***Diplomația. Secolul XX***, de Constantin Vlad, apărut în 2006, sub egida Fundației Europene „Titulescu".

Deși, datorită complexității și duratei carierei sale, Constantin Vlad nu ar mai avea nevoie de o prezentare, ne facem datoria să reamintim unele din direcțiile și momentele principale ale carierei sale, mai ales în domeniul diplomatic. În prima parte a activității sale, Constantin Vlad a fost membru al delegației României la prima Conferință pentru Securitate și Cooperare în Europa (1972–1975). A urmat funcția de ambasador al României în Finlanda (1973–1978). Doresc să amintesc că, în perioada în care am îndeplinit atribuțiile de consilier al misiunii diplomatice a României la Helsinki, m-am putut convinge de frumoasele amintiri pe care Constantin Vlad le-a lăsat în Finlanda. În continuare, Constantin Vlad a fost ambasador în Japonia (1986–1990) și Australia (1988–1991), precum și membru al Grupului de experți ONU pentru Raportul Dezarmare–Dezvoltare, în perioada 1981–1993. De asemenea, domnia sa este membru al unor instituții, organizații științifice, academii din România și din străinătate.

Dl Constantin Vlad nu s-a ilustrat numai în ceea ce privește practica diplomatică, ci și ca autor al unor lucrări de sinteză, dintre care amintim, selectiv, dintre cele apărute în ulttima perioadă, ***Relațiile internaționale în istoria modernă*** (2001) și ***Relațiile internaționale politico–diplomatice contemporane*** (2001). El este, de asemenea, și autorul unor monografii, cum este aceea despre Japonia (1998), dar și al unui... volum de poezii.

Așa cum o mărturisește însuși autorul în „Cuvântul înainte" al volumului, acesta „încearcă o privire de sinteză asupra diplomației, ca parte distinctă, dar implicată, a istoriei atât de zbuciumate a secolului XX". Dacă, pe plan internațional, bibliografia temei este destul de bogată (amintim, în acest sens, dintre aparițiile mai recente, ***Diplomacy***, de Henry de Kissinger, 1994, și ***Diplomacy: Theory & Practice***, de G. R. Berridge, 2005), se poate aprecia că, în România, volumul ***Diplomația. Secolul XX*** constituie o premieră. Într-adevăr, dacă există o bogată bibliografie românească privitoare la anumite domenii, perioade, instituții diplomatice, la care se adaugă unele lucrări referitoare la anumite sectoare ale domeniului (***Diplomația secretă***, de Victor Duculescu, 1991), volumele de sinteză sunt mai rare (amintim lucrarea lui Mircea Malița, ***Diplomația. Școli și instituții***, 1970).

Considerăm că tocmai o asemenea lacună este, într-o bună măsură, acoperită de volumul lui Constantin Vlad, nu numai amplu (789 p.), ci și substanțial.

În ceea ce privește „istoricul" și scopurile sale, așa cum mărturisește autorul volumului, după ce „multă vreme am contemplat de la adăpostul catedrei, până am coborât în arenă" (adică s-a implicat direct în activitatea diplomatică), „cartea de față s-a născut din curiozitatea pentru tot ceea ce privește relațiile internaționale, politica și diplomația mondială". Și trebuie să apreciem „curiozitatea" autorului, posibilitățile sale de informare ale lucrării, dacă parcurgem substanțiala și complexa sa bibliografie, care curpinde peste 200 de titluri. Constantin Vlad fixează cu clariate profilul volumului : „Cartea de față nu este o lucrare de teorie a diplomației [...], ci un studiu despre faptele/actele diplomatice în decursul unui secol", ca și exigențele pe care le are în vedere: „Am căutat să mă conduc după cerințele obiectivității științifice".

Un război „fierbinte" din timpul Războiului rece — Vietnam
(*în imagine,* intrarea primelor trupe nord–vietnameze în Hanoi)

Interesul lucrării reiese nu numai din cuprinderea și spiritul de sinteză, care i-au stat la bază, ci și din caracterul inedit, datorat desigur implicării directe a autorului într-o activitate diplomatică de peste două decenii, negocierilor și contactelor în care a fost implicat. Astfel, Constantin Vlad își propune, între altele, să-și informeze cititorii asupra „celor stabilite departe de ochii publicului", așadar în ceea ce privește diplomația desfășurată în „spatele ușilor închise". Această bipolaritate a fost de altfel recunoscută de însuși Nicolae Titulescu, atunci când se referea la „cele doua ipostaze ale diplomatiei clasice, cea deschisa și cea secretă".

Nu avem intenția să rezumăm volumul, ci doar să amintim principale părți ale sale. Lucrarea începe cu un capitol referitor la diplomația din preajma și din timpul primului război mondial, când diplomația înregistrează, după expresia autorului, un „debut al unui instrument predestinat". Diplomației din perioada interbelică îi este consacrat următoarea secțiune a volumui, din cadrul căreia atrage în mod atenția capitolul „Securitatea colectivă și slăbiciunea sale sub presiunea raporturilor de forțe". Din partea referitoare la al doilea război mondial, atrage atenția capitolul „Diplomația sub șocul războiului fulger".

În ultimă instanță, cea mai mare parte a volumului este consacrată diplomației Războiuilui rece, cu capitole de mare interes, materializând evoluții și dispute adesea dramatice: „Confruntări pe marginea prăpastiei," „Avatarurile destinderii", „Accelerarea ritmului istoriei", „Anul fatidic 1991". Bineînțeles că, în cuprinsul acestei secțiuni a volumului, autorul dezbate și poziția diplomației românești, remarcând că „Anii destinderii aveau să se constituie într-o perioadă distinctă, într-un fel unică, în politica externă și diplomației post-belice". Sunt trecute în revistă momente și activitatea unor personalități ale diplomației românești în această perioadă, Constantin Vlad ajungând la concluzia că „Toate acestea generează interesul pentru cunoașterea modului cum diplomația românească s-a integrat în contextul diplomației europene și mondiale, deși gradul în care România a fost o țară independentă în perioada dată continuă să provoace controverse" (p. 534).

Ultima parte a volumului este consacrată evoluțiilor domeniului după încetarea Războiului rece, în care autorul își propune să dezbată unele „Dileme ale diplomației mondiale la început de secol XXI" și formulează o întrebare cu adevărat tulburătoare pentru evoluția viitoare nu numai a diplomației, ci și a istoriei contemporane: „E posibil un nou consens internațional în problemele securității?". ■

dr. **Alexandru POPESCU**

● reviste de urmărit ● reviste de urmărit● reviste de urmărit●

„Revista de Istorie Militară“, nr. 5–6 (97–98), 2006, 96 p.

din sumar:
„Război și alianțe: august 1916“ (Andrei Miroiu); „Decizia de înarmare a lui Stalin“ (dr. Gerhard Wettig); „Epopeea escadrilei «Flying Tigers»“ (dr. Andrei Căpușan)

„Document“. Buletinul Arhivelor Militare Române, an. IX, nr. 1–4 (31–34), 2006, 112 p.

din sumar:
„Armata și interesul național“ (g-ral mr. dr. Teodor Frunzeti); „Turtucaia. Sfârșitul iluziilor. Începutul dezastrului“ (col. r. dr. Petre Otu); „Cum s-a construit Arcul de Triumf“ (Doina Talașman)

Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989, **„Caietele Revoluției“,** nr. 1(8), 2007, 80 p.

din sumar:
„Armata Română în Revoluția din Decembrie 1989 (sesiune de comunicări științifice)“

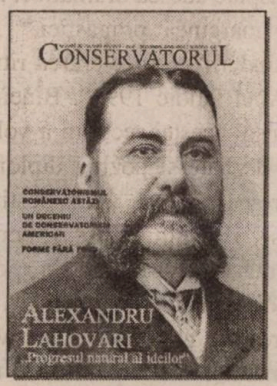

Institutul de Studii Politice Conservatoare, **„Conservatorul“. Revistă de cultură politică,** an. I, nr. 5–6, iulie–decembrie 2006, 32 p.

din sumar:
„Alexandru Lahovari: Un reprezentant de seamă al conservatorismului românesc“ (Alexandru Bogdanovici); „Despre federalism: un deceniu de conservatorism american (1789–1801)“ (Octavian Roske)

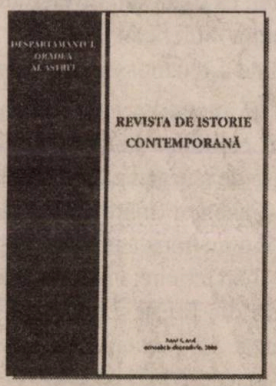

Despărțământul Oradea al ASTREI, **„Revista de Istorie Contemporană“,** an. I, nr. 4, octombrie–decembrie 2006, 134 p.

din sumar:
„Despre doctrina legionară“ (Constantin–Răducu Stancu); „Problema supușilor germani în România, în anii 1944–1946“ (Corneliu Crăciun)

„Revue Historique des Armées“, nr. 244, 2006, 144 p.

din sumar:
„Perspectives franco–roumaines“ (Catherine Durandin); „La mission militaire française dirigée par les frères Lamy“ (Maria Georgescu)

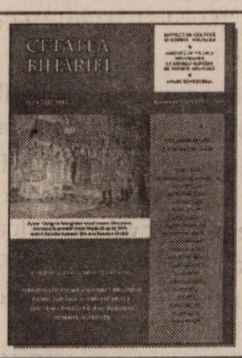

„Cetatea Bihariei“. Revistă de cultură și istorie militară, editată de Filiala din Oradea a Comisiei Române de Istorie Militară (redactor–șef: Antonio Faur)

Seria a II-a, **nr. 1**, 2006 (*din sumar:* „Gh. Brătianu și reunificarea liberată din 1938“ — Liviu Țăranu; „Considerații referitoare la situația socială a populației românești din Bihor la sfârșitul anului 1918 și începutul anului 1919“ — Mihai Vlașin“; „Atitudinea Uniunii Populare Maghiare față de reforma administrativă din 1950/1952“ — Claudia Tișe; „Politica de înzestrare a Armatei Române în deceniul al patrulea al secolului XX“ — Costin Scurtu);
nr. 2, 2006 (*din sumar:* „Bucureștii în deceniile patru–șase ale secolului al XIX-lea“ — Costin Scurtu; „Români refugiați în România“ — Dana Honciuc–Beldiman; „Pierderile economice globale din Transilvania de Sus, sub ocupația Ungariei“ — Vasile T. Ciubăncan; „Contribuții la o istorie a arbitrariului — încadrarea în coloniile de muncă“ — Florian Banu)

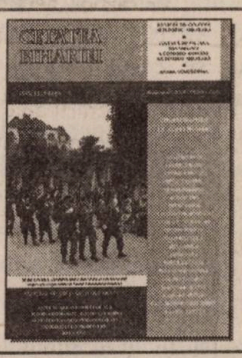

● telescop ● telescop ● telescop ● telescop ● telescop ● telescop ● telescop ● telescop ●

● **Bicentenar.** Cu prilejul împlinirii a 200 de ani de la victoria lui Napoleon asupra armatei prusace la Jena (14 octombrie 1806), Societatea Internațională Napoleoniană, condusă de entuziastul Ben Weider (creator al

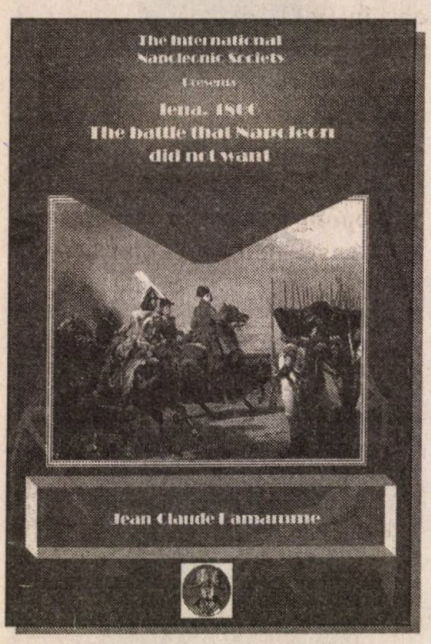

body–building-ului!) a editat succinta, dar bine informata prezentare a împrejurărilor care au condus la celebra bătălie, precum și bătăliei înseși, prezentare datorată lui Jean–Claude Damamme, un eminent specialist al războaielor napoleoniene: ***Jena, 1806. The Battle that Napoleon did not want*** (Montreal, Copies Campus, 2006, 42 p.; *v., mai sus, coperta*). Titlul se explică prin dorința lui Napoleon de a evita un conflict militar cu Prusia. Expunerea documentată și alertă a cercetătorului francez amintește, în final, frumoasa formulă a lui Napoleon: „După victorie, nu mai există inamici, ci numai oameni".

● **Unde este fair-play-ul?** Când acum patru ani m-am numărat printre puținii critici din România ai aventurii americane în Irak ale cărei consecințe dezastruoase sunt, astăzi, de domeniul evidenței, „Academia Cațavencu" m-a calificat de „purtător de geantă al generalului Ilie Ceaușescu", iar în ziarul „Ziua" o distinsă colegă m-a invitat să-mi văd de „reumatismele" mele. Acum când se știe că în Irak nu existau arme de distrugere în masă, că Saddam Hussein nu întreținea relații cu Al–Qaeda, că obiectivul real al războiului era petrolul irakian, că intervenția americană a destabilizat Irakul, aruncându-l într-un război civil, nici unul din analiștii noștri care, acum patru ani, exaltau, din diverse motive, intervenția americană, nu are *fair–play*-ul de a recunoaște că s-a înșelat.

● **Glumă de prost gust.** Numai așa poate fi calificată hotărârea autorităților ruse de a organiza la Groznîi, capitala Ceceniei martirizate, o conferință internațională privind drepturile omului. Din fericire, un mare număr de ONG-uri din Rusia și din restul lumii au refuzat să participe (L'Express", 15–21 martie 2007, p. 15).

● **Cașcavalul în socialism și în capitalism.** În condamnatul socialism exista un sortiment redus de cașcavaluri („Dalia", „Penteleu", „Trapist"), dar fiecare cu un gust specific și foarte gustos. Astăzi, în magazinele noastre există o mare variatate de cașcavaluri. Toate sunt la fel sau, mai exact, nu au nici un gust: o gumă pe care o mesteci în silă.

● **Document valoros.** De mare interes raportul generalului Ștefan Constantin, șeful rezidenței spionajului român la Köln, despre activitatea generalului Ion M. Pacepa în zilele premergătoare defecțiunii sale (24–28 iulie 1978), document publicat de Irina Țăranu și Liviu Țăranu („Magazin istoric", martie 2007, pp. 15–20). De reținut spiritul de observație al generalului Ștefan Constantin: „Vintilă (Pacepa — n.n.) avea unele ticuri: când era foarte supărat sau obosit clipea foarte des din ochi, se trăgea de sprâncene, căuta să-și tragă de sub bărbie câte ceva. În perioada 24–28.07.78 aceste ticuri le-a făcut foarte rar (în mod deosebit clipitul din ochi, care n-a apărut deloc). Concluzia mea: se liniștise, luase hotărârea care-l frământa" (pp. 18–19).

● **Tristă aniversare.** La împlinirea a patru ani de la începerea războiului din Irak, săptămânalul francez „L'Express" (nr. cit. mai sus, pp. 50–54) publică trista istorie a unui soldat american, căruia o schijă i-a traversat creierul. Părinții au trebuit să

decidă asupra soartei lui. Firește că, inițial, au fost de acord să rămână în viață, dar în comă și branșat la aparate, veghindu-l la căpătâi. Într-o zi, mama lui constatând că făcuse febră și părându-i-se că suferea — evident, fără a o putea spune — a luat hotărârea cea mai grea a vieții ei: debranșarea. Băiatul, în vârstă de 24 de ani, a murit după trei ore și jumătate, timp în care biata mamă a stat în pat, alături de el, ținându-l de mână. Într-una din zilele când părinții își vegheau fiul, la spital a venit, în vizită, Donald Rumsfeld, pe atunci ministru al Apărării și unul din inițiatorii funestului război din Irak. „Treceți, desigur, printr-un moment

dificil", a avut nerușinarea de a le spune părinților îndureraţi. După moartea fiului său, tatăl s-a alăturat organizației „Military Families Speak Out" (Familiile militarilor vorbesc deschis; *v., în p. precedentă, o imagine surprinsă în timpul unei demonstrații organizate, la 28 februarie a.c., la Teaneck, New Jersey*), ostilă războiului din Irak. Comentariul său rezumă perfect situația: „Saddam a murit. Matthew (fiul său — n.n.) a murit. Și nimic nu s-a schimbat. Alți sărmani pușteni vor fi uciși acolo în fiecare zi". Ultimul bilanț al militarilor americani morți în Irak: 3.195.

● **Uniunea Europeană și Rusia.** „Instytut Wschodni" (Institutul Răsăritean / Institutul pentru Studii Răsăritene) organizează la Viena, în zilele de 23–24 aprilie 2007, Forumul Europa–Rusia, amplă dezbatere asupra relațiilor politice, economice și culturale între statele europene (în primul rând, cele din Uniunea Europeană) și Federația Rusă.

Inițiativa Institutului Răsăritean de la Varșovia nu poate fi elogiată îndeajuns. Deși Polonia a avut o dureroasă experiență în relațiile cu Rusia / Uniunea Sovietică, ea nu a întors spatele — așa cum a făcut România — marii puteri din Est, ci caută formule și mijloace de a o integra în ansamblul construcției europene.

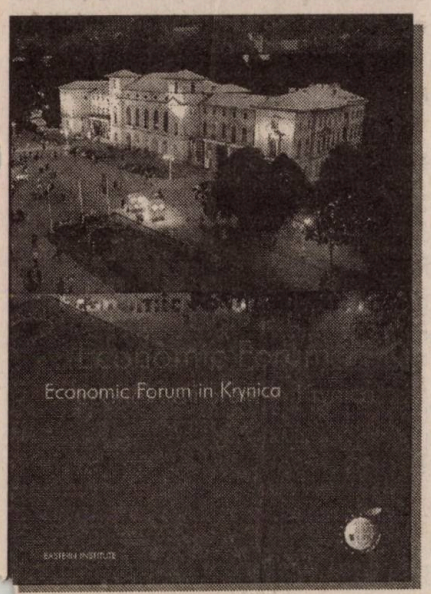

„Instytut Wschodni" este organizatorul Forumului Economic de la Krynica (cunoscut și ca Davos-ul polonez!; *v., mai jos, coperta broșurii de prezentare*), un cadru excelent de dezbatere a problemelor actuale ale continentului, ca și a planetei. Institutul Răsăritean este preocupat de relațiile cu Rusia, Ucraina, Asia Centrală, problemele energiei, tineretului etc., atrăgând în discutarea lor oameni politici și specialiști recunoscuți, capabili să analizeze temele în discuție și să propună soluții viabile.

Ar fi de dorit ca activitatea remarcabilă a Institutului Răsăritean de la Varșovia să fie mai bine cunoscută în România, țară nu mai puțin interesată în dezvoltarea relațiilor cu statele din fostul spațiu sovietic.

Fl. C.

● **Visarion Puiu — 128.** Visarion Puiu, Victor pe numele de botez (1879–1964), numit „călugărul ostaș" de către Nicolae Iorga și apreciat de acesta ca fiind cel mai inteligent cleric român, este încă puțin cunoscut, deși a desfășurat o prodigioasă activitate duhovnicească și în social–obștească în țară, în străinătate și exilul românesc postbelic. Până în 1989, a fost pus la index, urmare a condamnării lui la moarte, în contumacie, de către Tribunalul Poporului (1946) și a caterisirii forțate de către Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române (1950). Prima pedeapsă a fost ilegală, deoarece activitatea sa de organizare bisericească și social–obștească a Transnistriei nu poate fi catalogată ca o „crimă împotriva umanității", ci doar așa cum a fost ea în contextul respectiv, adică baza revenirii la normalul anterior instautării sângeroasei dictaturii bolșevice atee. A doua pedeapsă, impusă savamolnic de regimul comunist pentru a zădărnici eforturile de organizare sinodală a românilor din exil, a fost anulată abia în 1990.

Recunoașterea publică a meritelor deosebite ale fostului înalt ierarh a continuat în ritm susținut din 1997, prin organizarea unor manifestări comemorative, sub genericul **„Zilele Mitropolit Visarion Puiu"**, programate la sfârșitul fiecărei luni februarie. Nucleul acestor manifestări, având drept scop să redescopere și să facă cunoscută marea sa personalitate, l-a constituit localitatea natală, Pașcani. În toate aceste ocazii, au fost incluse și alte locuri, precum Mânăstirea Neamț și municipiul Roman. Capitala a găzduit o singură dată manifestarea, în 2004, la Arhivele Naționale ale României.

În acest an, cea de-a XI-a ediție a „Zilelor Mitropolit Visarion Puiu" a cuprins, din nou, și un moment bucureștean, care s-a desfășurat la 27 februarie, în Sala „Ștefan cel Mare" a Cercului Militar Național. Având caracter aniversar și științific, manifestarea a fost organizată de Comisariatul pentru Societatea Civilă, în colaborare cu Asociația Culturală „Visarion Puiu", Clubul România – UNESCO, Institutul Român de Istorie Recentă și CMN. Programul a cuprins prezentarea de comunicări științifice, vernisarea unei expoziții fotodocumentare și lansarea celui de-al doilea număr al revistei „Valori Păscănene", publicație periodică a Asociației Culturale „Visarion Puiu". Seminarul științific a purtat titlul „Mitropolitul Visarion Puiu — o punte de legătură cu alte țări și

Mitropolitul Visarion Puiu

popoare". Au susținut comunicări: prof. **Elena Istrățescu** (Arhivele Naționale ale României), „Mitropolitul Visarion Puiu, personalitate de anvergură europeană"; prof. dr. **Aurel Pentelescu** (Comisia Română de Istorie Militară), „Redescoperirea mitropolitului Visarion Puiu"; col. (r) **Dumitru Stavarache** (Comisariatul pentru Societatea Civilă), „Relațiile mitropolitului Visarion Puiu cu alte biserici"; drd. **Mihaela Toader** (Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc), „Corespondența mitropolitului Visarion Puiu cu prelatul catolic Don Calabria"; drd. **Nicolae Videnie** (Institutul Român de Istorie Recentă), „Presa postbelică a exilului despre mitropolitul Visarion Puiu". Participanții, între care s-au numărat și reprezentanți ai cultelor recunoscute de lege, s-au putut bucura de prezența unui invitat special, scriitoarea **Flora N. Crăcea**, în vârstă de 93 ani, care l-a cunoscut pe marele ierarh și patriot român. Vernisarea expoziției a fost făcută de prof. Elena Istrățescu, care a evidențiat bogăția documentelor arhivistice lăsate de fostul înalt ierarh, precum și imensa sa contribuție la organizarea bisericească și socială a mirenilor, inclusiv în perioadele de război și exil postbelic. Revista amintită a fost prezentată de redactorul Oana Ionel, care a făcut și unele precizări privind obiectivele viitoare, inclusiv schimbarea numelui publicației.

Revista „Dosarele Istoriei" va reveni, la momentul potrivit, cu informații suplimentare în această privință. ■

Nicolae VIDENIE,
Institutul Român de Istorie Recentă

„Veterani" ai EUSTORY studiază memoria protestelor în Europa

CE ESTE PROTESTUL? De ce protestăm și cum influențează mass-media viziunea noastră asupra acțiunilor de acest gen, din trecut și din prezent, și, mai ales, ce se păstrează în memoria colectivă și individuală referitor la aceste proteste? Ce devine istorie?

Acestea sunt doar câteva din întrebările la care participanții la proiectul **„Remembering protest, resistance and civil disobedience in Europe"** (Amintirea protestului, a rezistenței și nesupunerii civile în Europa) au încercat să găsească răspunsuri. Organizat de Fundația Körber și de Fondul **„Erinnerung und Zukunft"** (Memorie și viitor), proiectul a reunit 24 de participanți din 12 țări: Bulgaria, Elveția, Germania, Letonia, Olanda, Polonia, România, Rusia, Serbia, Slovacia, Slovenia si Ucraina. Marea majoritate a participanților sunt foști premianți la concursurile de cercetare istorică pentru tineret organizate de rețeaua EUSTORY. Din România, am fost selecționate să participăm subsemnata și colega mea, Diana Cerceș, împreună cu care am participat și am obținut premiul I la ediția a III-a a concursului ISTORIA MEA — EUSTORY, desfășurat în anii 2003/2004.

Calendarul proiectului a arătat astfel: startul a fost dat de o întâlnire preliminară la Berlin, în septembrie 2006, pentru ca mai apoi cea mai mare parte a proiectului să se desfășoare pe o platformă pe internet. Spațiul virtual a fost o gazdă ideală pentru proiect, temele de cercetare vizând cazuri concrete — analizarea unor proteste si acte de rezistență în fiecare țară în parte, a modului în care acestea au fost reflectate de mass-media și reținute de istorie, dar și discuții și comparații pe baza tuturor informațiilor obținute. În perioada 23–28 martie 2007, s-a desfășurat faza finală a proiectului, găzduită, la Hamburg, de Fundația Körber, cuprinzând atât dezbateri în vederea formulării concluziilor, cât și o prezentare publică a rezultatelor.

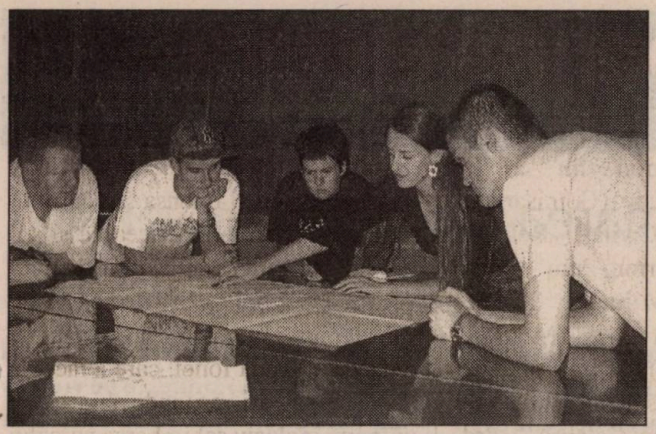

Participarea la acest proiect internațional a necesitat implicare, colaborare, schimb permanent de opinii între studenți provenind din spații culturale și geografice diferite. Trebuie să remarc atmosfera caldă și degajată în care am lucrat de-a lungul celor șase luni și apropierea pe care am simțit-o, în ciuda distanței care ne separa. Am analizat comparativ o serie de mișcări de protest, rezistență și nesupunere civilă din ultimul secol în spațiul european, încercând să învățăm din experiența legată de protest și rezistență a comunităților în mijlocul căreia trăim. Și cred că Memorialul Victimelor Comunismului si al Rezistenței de la Sighet, pe care echipa noastră l-a analizat în cadrul acestui proiect, poate fi un exemplu pentru modul în care societatea civilă din România a înțeles sa păstreze amintirea trecutului ca o formă de justiție în fața istoriei. Pentru toți cei care au avut la un moment dat curajul să spună „NU" în fața unei situații pe care o considerau nedrepte, oameni pe care istoria îi va reține ca eroi sau îi va ignora, avem datoria să ne amintim. Pentru că ei fac parte din ceea ce suntem astăzi.

Consider că o astfel de lecție de istorie interactivă este utilă pentru fiecare, nu doar pentru cei care doresc sa facă din studiul istoriei o profesie. Și fiindcă am devenit — cu acte oficiale — europeni, poate că suntem datori să conștientizăm și să simțim mult mai clar ce înseamnă acest lucru; să înțelegem că ne bucurăm acum de o serie de libertăți pentru că la noi, ca și în oricare alt spațiu european, au existat oameni care au luptat pentru ca acestea să devină realitate, chiar dacă întregul context în care se desfășura lupta lor făcea ca totul sa pară doar un vis greu de atins.

Si, mai mult decât orice lecție de istorie, acest proiect ne-a învățat o lecție de viață: să privim lucrurile în complexitatea lor, să acceptăm pluralitatea punctelor de vedere, să căutam substanța evenimentelor dincolo de imagine, să ne punem întrebări și să căutăm răspunsuri posibile. Cu siguranță, nu a fost un drum ușor de parcurs și poate acum, la finalul proiectului, avem în față mult mai multe întrebări decât la început tocmai pentru că știm mai mult decât știam atunci. A fost însă, cu siguranță, o experiență unică, care ne-a făcut să percepem mai bine în ce măsură suntem datori să păstrăm memoria trecutului pentru viitor.

***

Ediția a V-a a concursului de cercetare istorică pentru tineret ISTORIA MEA — EUSTORY, organizat de Asociația DRIFI, cu sprijinul mai multor organizații publice și private, inclusiv cu sprijinul Editurii PRO HISTORIA și al revistei „Dosarele Istoriei", va fi lansată public în luna aprilie 2007. Informații despre tema concursului și condițiile de participare — în următorul număr al revistei „Dosarele Istoriei". ■

Liliana IUGA

Tineri din mai multe țări europene, participanți la ediția de anul trecut a concursului de cercetare istorică „Istoria mea — EUSTORY", la Sighișoara *(sus)* **și în București** *(jos)*

100 de ani de la răscoala țăranilor din 1907

— partea a II-a —

Intelectuali români și marea răscoală: secvențe

Cristian SANDACHE*

Nicolae Iorga (*v. foto*) **anticipase marea răscoală țărănească din România (izbucnită la 8 februarie 1907, în localitatea Flămânzi, din județul Botoșani) cu aproximativ un an înainte, atunci când atrăgea atenția autorităților asupra standardelor de viață extrem de scăzute, cu care se confrunta majoritatea lumii rurale din Vechiul Regat.**

Imn închinat victimelor

În stilul său inconfundabil, amintind întrucâtva de acei oratori animați de profetice elanuri, Iorga era indignat, în primul rând, de miopia factorilor de decizie din România, care trăiau cu iluzia că ignorarea unei asemenea probleme ar fi determinat în chip miraculos rezolvarea de la sine a acesteia. Vizată era, în primul rând, Expoziția jubiliară din anul 1906, concepută nu numai ca o ilustrare a evoluției civilizației românești în context european, dar și ca un omagiu adus monarhului Carol I, de la urcarea căruia pe tron se împlineau patru decenii. Nicolae Iorga trăia însă sentimentul că asista mai curând la o potemkiniadă, la un spectacol miraculos, de lumini și culori, cu săteni plăcuți la înfățișare, afișând strident un aer de certă prosperitate, selectați anume și aduși special de către organizatori în București, pentru a demonstra opiniei publice (în primul rând, internaționale) că România făcuse progrese remarcabile sub aspectul nivelului de trai. Și, din multe puncte de vedere, așa și era, însă **„problema țărănească"** rămânea în continuare punctul nevralgic al societății românești...(1).

Avea să facă senzație, mai târziu, articolul intitulat **„Dumnezeu să-i ierte"**, veritabil imn închinat de către Nicolae Iorga țăranilor uciși în urma intervenției armatei regale române. Un fragment semnificativ: **„Să-i ierte Dumnezeu pentru câtă muncă de robi au muncit, pentru ce trai de dobitoace nenorocite au dus, pentru câtă înșelare au suferit, pentru câtă jignire au îndurat, să-i ierte pentru clipa de desperare când s-au ridicat"**(2).

Autorii represiunii erau supuși de către marele istoric unui teribil blestem: **„În vecii vecilor, cât va dăinui suflarea românească pe acest pământ, să nu-i ierte Dumnezeu pe netrebnicii și făcătorii de rele. Să fie în casa lor atâta belșug ca în bordeiele celor ce au murit, atâta fericire în viața lor cât a fost în viața celor ce s-au vârcolit în gloanțe, să fie atâta cinste și atâta demnitate câtă li s-a lăsat acelor sărmani ce s-au dus ca dânșii, vărsându-și sângele inimii în țernă, și pe urma lor să rămîie, ca pe vremea împușcaților, copiii ca să moară de foame"**(3).

Pentru acest text, istoricul a fost perceput de către guvernanți drept un instigator periculos la anarhie, iar gazeta conservatoare „Patriotul" îl considera (nici mai mult, nici mai puțin), decât vinovat de crimă împotriva națiunii române (4).

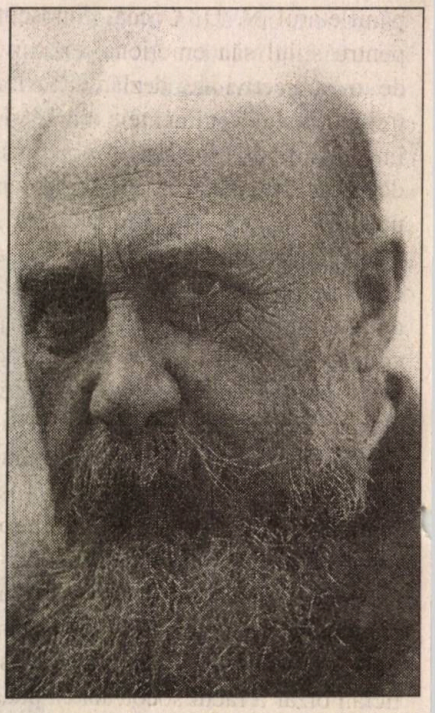

Mulți ani mai târziu, Iorga rememora cu plasticitate și sensibilitate evenimentul: „S-a tras asupra nenorociților a căror durere găsise o clipă

*Conf. univ. dr., Universitatea „Mihail Kogălniceanu", Iași.

Prima parte a miniserialului dedicat răscoalei din 1907, în numărul precedent al revistei noastre (pp. 16–21).

glasul pentru a se exprima. Cu nemărginită indignare pentru acest act sălbatec, am scris acel «Dumnezeu să-i ierte», blăstăm contra unei întregi clase parazitare, care va deveni apoi, răspândit de mîni nevăzute, împreună cu «Noi vrem pământ a lui Coșbuc», unul din strigătele unei teribile revolte, care a cuprins țara de la un capăt la altul"(5).

Indiscutabil, amploarea represiunii (în ciuda numeroaselor justificări invocate în timpul evenimentelor și, mai ales, după derularea acestora) a fost mare, chiar dacă (din rațiuni de ordin propagandistic) mișcarea socialistă va amplifica numărul victimelor, în scopul erodării imaginii instituției monarhice. Un rol special în acest sens l-a jucat pamfletarul N. D. Cocea, cunoscut pentru stilul său emoțional excesiv, de o subiectivitate dezlănțuită. La trei ani de la evenimentele din 1907, într-un articol evocator el pomenea despre cifra de 12.000 de țărani uciși(6).

Tehnica folosită de către Cocea era tipică pentru structura sa dintotdeauna: aproximările fac corp comun cu afectivitatea, cititorul fiind supus unei sarabande de imagini care aveau rolul de a impune în subconștientul său (în mod subliminal) anumite clișee: „Mai multe sate au fost bombardate ca să servească drept pildă răsculaților și vreo zece–douăsprezece mii dintre dânșii împușcați, străpunși cu baioneta sau bătuți până ce mureau sub lovituri! Un statistician bizar a făcut socoteala că dacă s-ar fi înșirat cadavrele țărănești în lungul și în latul Căii Victoriei, pe o parte a cheiului Dâmboviței și până dincolo de piața mare, majestatea–sa ar fi putut să meargă de la palat până în Dealul Mitropoliei, ca să citească mesagiul de deschidere al camerelor, pășind pe un covor moale de carne țărănească"(7).

În esență, însă, N. D. Cocea pornea de la o dramă imposibil de negat, care bulversase societatea românească, ecourile ei fiind încă prezente. El respingea justificarea oficială a guvernanților, potrivit căreia, represiunea ar fi fost imposibil de evitat, iar duritatea ei ar fi echivalat cu neinvadarea României de către trupe străine. (Aluzie la posibilitatea vehiculată în epocă, în conformitate cu care armatele austro-ungare ar fi fost gata să intervină în sprijinul regelui Carol I, cu scopul de a potoli violențele țăranilor, aspect care s-a dovedit, ulterior, în conformitate cu realitatea.)

În opinia lui Cocea, elita politică diriguitoare (identificată, în principal, cu reprezentanții liberalismului) ar fi fost cuprinsă de un șoc postrăscoală atât de puternic, încât modul ei de manifestare ulterioară s-ar fi încadrat unui tipar mai curând paradoxal: „Cu concursul tacit, sau pe față, al partidelor de opoziție, s-au făurit legi draconice și s-au canalizat năzuințele și nevoile economice ale țărănimii într-un labirint de legi cu aparență de dreptate, într-o țesătură infinită de articole îngrădite de absurdități procedurale. [...] În urma legilor agrare, mizeria a crescut. Ținuturi întregi, care înainte de răscoale trăiau într-o bunăstare relativă, astăzi sunt amenințate de foamete"(8).

Nu trebuie, totuși, să cădem în capcana viforului deznădejdii care străbate de la un capăt la altul aproape toate textele publicistice ale lui Cocea. Omul trăia într-o permanentă stare de revoltă și nu îi displăcea să afișeze și un anumit nonconformism al atitudinilor publice, care i-a adus nu o dată conflicte cu autoritățile.

Obiectivitatea nu a fost una dintre trăsăturile sale caracteristice. Tumultuos, agresiv, senzual, pripit și mereu dornic de acțiune, N. D. Cocea a văzut în evenimentele anului 1907 și un excelent prilej pentru a-și spori propria-i notorietate controversată. Atacurile sale îndreptate împotriva instituției monarhice din România au fost considerate, de către stânga autohtonă, adevărate modele ale genului. O doză serioasă de histrionism a existat, însă, întotdeauna în personalitatea sa neliniștitoare, întunecată și totodată ciudat de fascinantă...

„Războiul civil al maselor producătoare"

La rândul său, I. L. Caragiale (*v., mai sus, portretul său de pe supracoperta vol. 4.* ***Publicistică****, al seriei de* ***Opere****, ed. critică de Al. Rosetti, Șerban Cioculescu și Liviu Călin, introducere de Silvian Iosifescu, București, Editura pentru Literatură, 1965)* părea să fi fost puternic impresionat de răscoală, în ciuda faptului că trăia în Germania încă din 1904. Sub impresia informa-

ţiilor venite din Regatul României, marele dramaturg va concepe un fel de memoriu politic, intitulat semnificativ **„1907, din primăvară până-n toamnă“**, publicat, iniţial, în limba germană, în revista vieneză „Die Zeit“. Prima parte a acestui text va cunoaşte şi o traducere în limba română, găzduită de către revista „Convorbiri Critice“. Finalmente, a fost editată o broşură, aspect care a facilitat o mai bună circulaţie a punctelor de vedere ale lui Caragiale.

Dramaturgul se dovedea din nou un polemist redutabil. Sarcasmul şi vitalitatea imaginilor întrebuinţate amintesc parcă de Swift. Tristeţea, sila, ironia converg către o atitudine generală de revoltă. Clasa politică e privită cu o răceală clinică, asemenea unor haotice viermuieli de bacterii, de către un savant ce foloseşte lentila microscopului precum obiectivul unei camere cinematografice: **„Solidarizarea celor două fracţiuni, adverse la cutite până ieri — cu uitarea oricărei vechi duşmănii, cu călcarea peste toate scrupulurile personale, cu excentrica paradă teatrală — trebuia firește să fie considerată de poporul întreg ca o ultimă opinteală a politicienilor pentru păstrarea privilegiilor oligarhiei... [...] Ne aflam în faţa războiului civil al maselor producătoare — sătule de prea îndelungata nesocotire a lor în cârmuirea intereselor publice — contra oligarhiei uzurpatoare — prea numeroasă şi prea scumpă**

„Jacqueria“ secolului XX

În fosta istoriografie sovietică, cea mai completă prezentare a răscoalei ţărăneşti care a avut loc în România în primăvara anului 1907 este cuprinsă în studiul elaborat de prof. univ. dr. Vladlen N. Vinogradov, cercetător ştiinţific principal la Institutul de Slavistică al Academiei Ruse de Ştiinţe, publicat în volumul ***Kratkaia istoria Rumânii. S drevneişih vremion do naşih dnei*** (O istorie scurtă a României. Din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre), apărut în 1987, la Moscova, la Ed. „Nauka“. În prezentarea şi interpretarea evenimentelor dramatice petrecute acum un secol, cercetătorul rus, unul dintre cei mai buni cunoscători ai istoriei moderne a României, apelează atât la publicaţiile oficiale româneşti, cât şi la publicaţii ruseşti ale vremii şi la rapoarte ale diplomaţilor ruşi în România.

Redăm, în continuare, câteva dintre consideraţiile cuprinse în studiul istoricului sovietic citat mai sus.

„În primăvara anului 1907, s-a declanşat o răscoală ţărănească uriaşă, pe care contemporanii din străinătate, uluiţi de amploarea acesteia, au comparat-o cu Jacqueria din secolul al XIV-lea din Franţa, cu războiul ţărănesc de la începutul secolului al XVI-lea din Germania şi cu «pugociovşcina rusească» [este vorba despre războiul ţărănesc din ţinuturile Volgăi, din 1773–1775, condus de Emilian Pugaciov — n.n.].

Suferinţele acumulate timp de decenii, lipsa completă de drepturi şi sărăcia satului românesc au găsit o ieşire. S-a produs o explozie, care a zdruncinat din temelii structura socială a regatului. [...]

În anul 1907, a izbucnit o răscoală necunoscută până atunci în ţară. Mişcarea a început în nordul Moldovei, în comuna Flămânzi, din judeţul Botoşani. [...] Locuitorii au cerut să li se fixeze o arendă de 25 de lei pe falcea de pământ (1,5 ha). Ţăranii au trecut repede de la rugăminţi la ameninţări şi la distrugerea conacelor. Moşierii şi arendaşii s-au ascuns de frică în oraşe. Tot într-acolo s-au îndreptat, în căutarea dreptăţii, şi ţăranii. Aceştia au fost întâmpinaţi de cordoane de soldaţi şi jandarmi şi, în loc de concesii, au primit gloanţe. Răsculaţii înfuriaţi au distrus conace, au rupt învoielile înrobitoare, au atacat primăriile. La 5 martie, au intrat în oraşul Botoşani; pe străzile centrale, au avut loc ciocniri cu trupele. Având mulţi morţi şi răniţi, ţăranii s-au retras. [...]

S-au răsculat satele din judeţul vechii capitale a Moldovei — Iaşi. Un detaşament de 10.000 de ostaşi, trimis în grabă, a reuşit să respingă năvala ţăranilor. [...] La 1 martie, locuitorii din satul Lozovani, de lângă Galaţi, au ajuns la prefectură, pentru a cere pământ. Detaşamentul de represalii care a tras în mulţime a fost comandat de locotenentul Ion Antonescu, viitorul dictator sângeros al României. «Soldaţii care apărau prefectura aparţineau regimentului de husari, compus în întregime din valahi — raporta ministrul plenipotenţiar rus, M. N. Ghirs. Dacă, în locul lor, ar fi fost infanteria formată din recruţii din rândul populaţiei locale, aceasta din urmă, după toate probabilităţile, ar fi refuăzat să tragă în demonstranţi». [...] În întrega Moldovă, au avut loc execuţii, arestări şi biciuiri, atunci au apărut ştirile cu privire la tulburările declanşate în Valahia. Cei dintâi care s-au răsculat au fost ţăranii rezervişti chemaţi sub drapelul detaşamentelor de represalii, în judeţul Teleorman. În zilele de 10–13 martie, autorităţile au menţinut aici doar câteva puncte. «Întregul judeţ — telegrafia disperat prefectul — a ajuns în mâinile răsculaţilor şi nu avem forţe să oprim distrugerile». Din 14 martie, au început să sosească întăriri din partea regimentelor care încheiaseră acţiunile de represalii din Moldova. Marile grupuri de ţărani au fost dispersate, drumurile erau cutreierate de expediţiile de pedepsire — infanterie, jandarmerie şi artilerie. Satele nesupuse erau arse cu focul tunurilor, în scop de intimidare. [...] ➔

pentru a mai putea fi întreținută, prea cinică pentru a mai putea fi suferită"(9).

Pentru Caragiale, e vorba de o oligarhie cu un precar grad de cultură, lipsită de o minimă sensibilitate, obsedată de menținerea prin orice mijloace a unor privilegii datând din timpuri imemoriale. Vremurile tind a se schimba, dar această falsă elită politică românească s-ar fi dovedit cu totul impermeabilă oricăror idei de progres social. Însuși conceptul de „democrație" ar fi fost monopolizat în mod arbitrar de către oligarhia stăpânitoare din România, fiind folosit pe post de argument al justificării tuturor abuzurilor orchestrate în mod deliberat: „Această oligarhie legiferează, administrează, calcă astăzi legile pe care le-a făcut ieri, preface mâine legile făcute azi, ca poimâine să le calce și pe acelea, fără spirit de continuitate și fără altă sistemă decât numai împăcarea momentană a exclusivelor ei interese, pentru perpetuarea sacrei organizațiuni numite aici democratice"(10).

În domeniul prozei, cea mai valoroasă scriere evocatoare a tulburărilor țărănești din 1907 a realizat-o Liviu Rebreanu, cu romanul său intitulat chiar ***Răscoala***, publicat în 1933. E vorba de o construcție epică de mare valoare, comparabilă cu orice scriere europeană de rezistență, inspirată din lumea rurală și ne gândim, în acest sens, mai ales la ***Țăranii*** polonezului Wladislaw Reymont, deținător al

În Oltenia, mișcarea a început cu distrugerea conacelor; mulți moșieri și arendași au devenit victime ale răzbunării. [...] În comuna Băilești, ciocnirile au durat câteva zile. În sfârșit, a fost adusă artileria. După ce au fost rase de pe suprafața pământului jumătate din case, trupele au luat cu asalt baricada. Conform datelor oficiale, au fost uciși 48 de răsculați, iar 100 au fost răniți. Împotriva țăranilor a fost adusă o armată de 140.000 de militari. Pentru a strânge asemenea forțe, guvernul a decretat mobilizarea unei părți a rezerviștilor. [...]

Au murit 11.000 de țărani — mai mult decât în timpul Războiului de Independență. Arestații îi puteau invidia pe cei căzuți, într-atât de crunte au fost chinurile la care au fost supuși. Un corespondent al ziarului «Russkoe Slovo», surprins pe drumurile din România în zilele acelea tragice, scria despre întâlnirea cu o coloană de răsculați, în apropiere de Râmnicu Sărat: «Pe o alee largă din pădure, erau duși, la o primă vedere, până la 300 de țărani arestați, împărțiți în grupuri de aproximativ 50–60 de persoane. Fiecare țăran era înfășurat cu frânghii, de care erau prinși de mâini toți cei din grup. Pășeau cu capetele plecate, în zdrențe. Pe margini — cavaleriști călare cu săbiile scoase, strălucind în soare [...], tovarășii de compartiment — țărani — priveau curioși pe geamuri la acest cortegiu, rostind blesteme la adresa trupelor». Un alt ziarist, reprezentant al ziarului din Odessa, «Odesskie Novosti», consemna cu umire: «I-am întrebat (prin interpretul meu) pe țărani dacă au vreo idee despre Rusia și dacă știu ce se întâmplă la noi. Răspunsurile au depășit toate așteptările mele. Cei cu care am discutat se dovedesc a fi extraordinar de informați în legătură cu „revolta noastră", deși se interesează doar despre rezolvarea problemei agrare».

Faza activă a răscoalei a durat într-o localitate sau alta nu mai mult de patru–cinci zile; țăranii au acționat exact ca strămoșii lor din vremea lui Horea, Cloșca și Crișan; împotriva lor a fost trimisă o armată modernă [...], au fost folosite nu numai puști și tunuri, ci și căile ferate, telegraful, telefonul. [...]

Răcoala a fost generată de setea de pământ. Satul s-a ridicat sub lozinca: «Vrem pământ!» [...] Ceea ce este semnificativ este faptul că pe măsura desfășurării evenimentelor, fermitatea participanților la mișcare creștea. «În Moldova — raporta, la Petersburg, consulul rus la Galați, Kartamîșev — țăranii intrau pe moșii strigând: „25 de franci pentru o falce!"; în Valahia — „Dați-ne pământ!", dar, și într-un caz și în altul, era vorba despre luarea cu forța de către aceștia a pământului». [...]

Țărănimea s-a confruntat nu numai cu armata, împotriva țăranilor a acționat întreaga Românie burghezo–moșierească. În toiul răscoalei, conservatorii, în frunte cu Gheorghe Grigore Cantacuzino, dezorientați, incapabili să facă față situației, au cedat puterea liberalilor. Totul s-a desfășurat după toate canoanele fățărniciei parlamentare: au curs lacrimi de emoție în legătură cu «unitatea țării» în fața «nenorocirii» care se abătuse asupra acesteia, au răsunat cuvântări «patriotice». Preluând frâiele puterii, marea burghezie a demonstrat, în fapte, tăria coaliției cu moșierii și disponibilitatea de a îneca în sânge țara de dragul apărării intereselor comune. Organizarea înăbușirii barbare și-a asumat-o ministrul de Interne, Ion [I. C.] Brătianu, fiul «vizirului», și ministrul de Război, Alexandru Averescu, pe atunci general de brigadă. [...] Intelectualii cu vederi democratice au deplâns soarta țăranilor și au protestat împotriva represaliilor la care au fost supuși aceștia, dar nu au înțeles sensul mișcării și esența profund progresistă a acesteia. Ilustrativă a fost poziția ziarului cu o largă răspândire, «Adevărul», care aparținea fostului socialist Constantin Mille. Acesta lansase apelul «Toate forțele pentru înăbușire!», este adevărat, cu o rezervă: «Fără vărsare de sânge inutilă». Răscoala a găsit un sprijin eficient doar în rândurile clasei muncitoare [...]."

Prezentare și traducere:
Vasile BUGA,
Laboratorul de Studii Ruse și Sovietice

Premiului Nobel pentru Literatură pe anul 1924. Pentru a putea scrie acest roman, Liviu Rebreanu a întreprins o vastă muncă de documentare, cutreierând practic țara și stând de vorbă cu mai mulți locuitori ai mediului rural, martori ori participanți la sângeroasele evenimente. O ambiție similară a manifestat-o și Cezar Petrescu, acesta oferind marelui public un ciclu epic intitulat ***1907***, care însă nu a putut atinge valoarea estetică excepțională a romanului lui Liviu Rebreanu. Deși dotat cu o putere de muncă remarcabilă, Cezar Petrescu era incapabil de a se sustrage tentației sale discursive, digresive, de factură jurnalistică. Numeroase pasaje de acest gen parazitează pe zeci de pagini ciclul său romanesc, ceea ce-i reduce mult din forța autenticității...

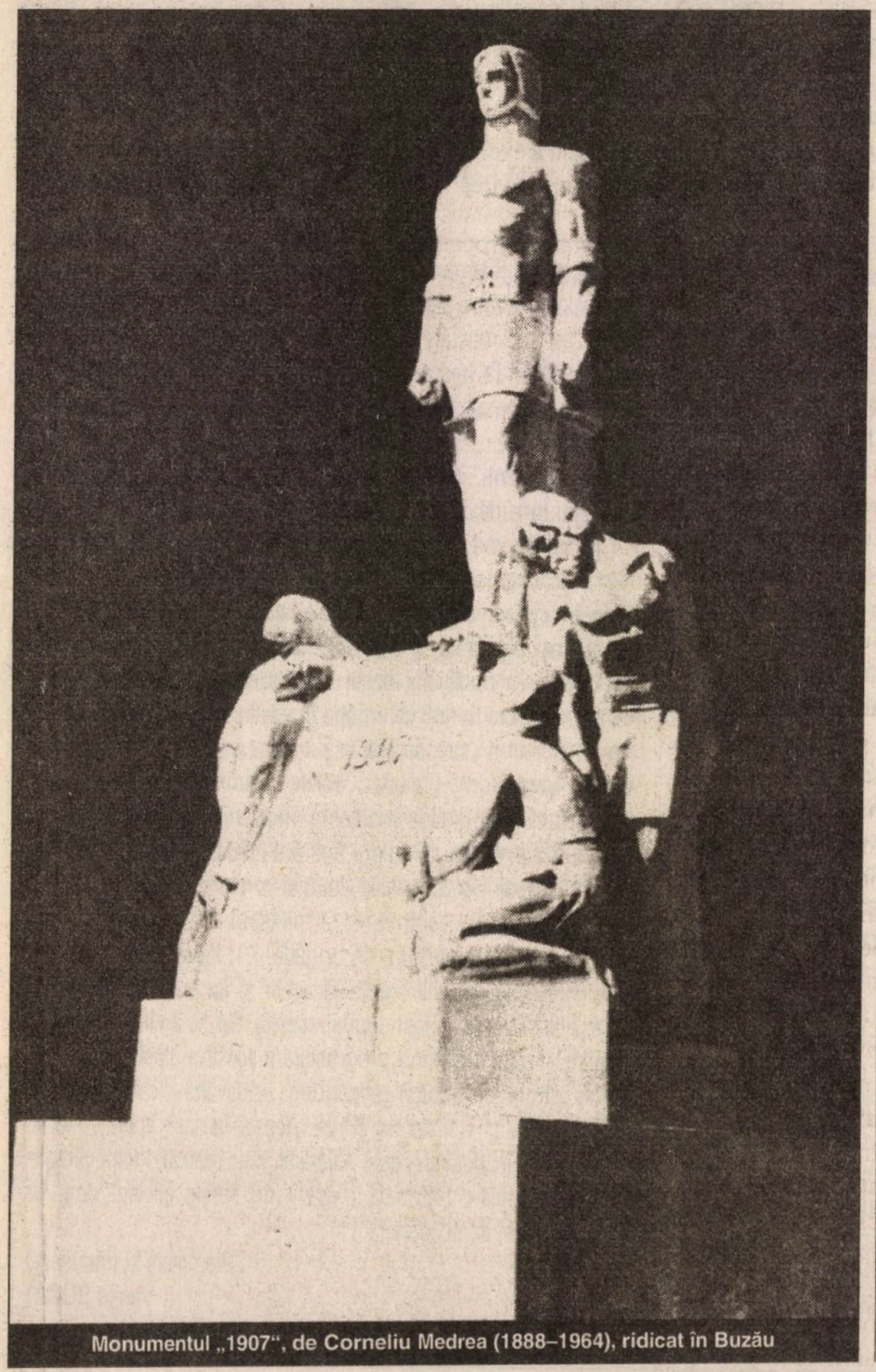

Monumentul „1907", de Corneliu Medrea (1888–1964), ridicat în Buzău

După cel de-al doilea război mondial, Tudor Arghezi dedică răscoalei un poem de mare întindere („**1907**"), compus, în fapt, dintr-o suită de secvențe (sau tablouri) aflate sub semnul inegalabilei sale forțe pamfletare. Reprezentanții autorităților seamănă cu niște monștri, făpturi absurde și grotești, care cumulează în structura lor un veritabil bestiariu moral. Tonul e de acuză perpetuă, de exasperare furioasă și de minimalizantă ironie. S-a afirmat că, în această creație artistică, mijloacele de expresie unice ale poetului de la Mărțișor ar fi atins una dintre cele mai scăzute cote estetice, indicând mai curând un început de sterilitate a capacității de plasticizare. Chiar și așa, însă, senzația de grandios și de absurd rezistă timpului, astfel încât poemul în sine e de neocolit în actul înțelegerii resorturilor esențiale ale liricii argheziene.

În domeniul graficii și al picturii, evenimentele din 1907 au constituit sursa de inspirație a unor creatori, impresionați de incontestabilul tragism al episoadelor derulate. Ștefan Luchian (unul dintre cei mai originali pictori români) a ilustrat, în unele dintre pânzele sale, tragedia țărănească în compoziții aspre, pline de realism, încercând să surprindă disperarea, sentimentul acut al morții, absența oricărei speranțe. Țăranii săi par încovoiați sub greutatea tuturor relelelor lumii, Luchian respingând dintru început orice notă de idilism sau de fals rafinament coloristic. O viziune întrucâtva asemănătoare o va avea pictorul Octav Băncilă, celebru

Ștefan Luchian (1868–1916): „La împărțitul porumbului" (tablou din 1905)

pentru compoziția sa intitulată sec „1907", remarcabilă prin maniera de a surprinde situațiile limită cu care se confruntă ființele umane condamnate să piară de mâna semenilor lor. Personajele lui Băncilă par să fi trecut deja Styxul, dar cu toate acestea păstrează ceva din îndărătnicia de a sfida până în ultima clipă inevitabilul. Într-o altă compoziție, intitulată „Ultimul drum", moartea e figurată de către Ocatv Băncilă sub înfățișarea zăpezii imaculate care se întinde fără de limite, pe suprafața unei câmpii la fel de lipsite de hotare. Un soldat cu pușca în mâini însoțește către locul de execuție un țăran care, în chip paradoxal, seamănă cu viitorul său ucigaș. Siluetele celor doi sunt oarecum schematice, reduse aproape la o anumită unidimensionalitate.

Nu în ultimul rând, evenimentelor violente din 1907 le-a dedicat un ciclu de desene și Aurel Jiquidi, grafician care, cu mijloace de expresie relativ simple, a reușit să sugereze remarcabil atmosfera de absurd și grotesc. Țăranii lui Jiquidi au expresii aproape asemănătoare și par a se mișca sub influența unui blestem neștiut... Moartea e sugerată aproape firesc, ea face parte din peisajul cotidian, la fel precum copacii scheletici, corbii care brăzdează câmpurile semănate cu leșuri, bordeiele într-o rână pitulate prin văile izolate sau conacele impunătoare. O lume care se agită parcă în tăcere, dar tocmai prin aceasta sortită unei drame universale.

Dincolo de politizarea excesivă la care propaganda comunistă de după 1945 a supus-o, răscoala țăranilor din România anului 1907 a constituit pentru mulți reprezentanți ai inteligheniei autohtone un episod tragic, care nu putea fi cu nici un chip ignorat. Cu mjiloacele lor de expresie cele mai reprezentative (condeiul, penelul, cărbunele sau arta oratorică), ei și-au exprimat punctele de vedere față de amplitutdinea lui și au căutat ca, dincolo de cronologia propriu–zisă a evenimentelor, să surprindă semnificația umană universală a ceea ce s-a întâmplat în fond. România reală, cea aflată în umbra antologiilor literare oficiale, a expozițiilor festive și a discursurilor demagogice ale multor politicieni, devenea dintr-o dată vie și, mai ales, teribil de palpabilă, sugerând celor legănați până atunci într-un ciudat autism că nu erau singuri într-o țară pe care o reduceau aproape doar la propriile lor reprezentări idealizate. Cei mulți, tăcuți și, mai ales, disprețuiți de către autorități, reușiseră să-și facă auzit, la modul extrem, glasul... ■

Note

1. N. Iorga, ***Orizonturile mele . O viață de om așa cum a fost***, vol. I, București, 1934, p. 143; 2. „Neamul Românesc", din 8 martie 1907; 3. Ibidem; 4. „Patriotul", din 11 martie 1907; 5. N. Iorga, ***op. cit.***, București, Ed. Minerva, 1976, pp. 423 și urm.; 6. N.D.Cocea, „Jertfa celor douăsprezece mii", în „Facla", din 13 martie 1910; 7. Ibidem; 8. Ibidem; 9. V., pe larg, în I. L. Caragiale, ***1907, din primăvară până-n toamnă. Câteva note***, Iași, Ed. Viața Românească, 1920; 10. ***Ibidem***.

• cronica selectivă a secolului XX • cronica selectivă a secolului XX • cronica selectivă a secolului XX •

1903

Ianuarie

4 Eduard al VII-lea, rege al Marii Britanii, este proclamat împărat al Indiei

19 Prima transmisiune radio transatlantică, între SUA și Anglia

Austro–Ungaria și Rusia prezintă sultanului Abdul Hamid un program de reforme pentru ameliorarea situației locuitorilor provinciei Macedonia

Februarie

11 Grevă a muncitorilor agricoli japonezi și mexicani ai Companiei „Oxnard". Pentru prima dată în istoria SUA, este creat un sindicat ai cărui membrii sunt de diferite rase

23 Statele Unite ale Americii obțin de la guvernul cubanez „concesiune perpetuă" asupra bazei navale Guantanamo

Martie

1 La Istanbul, este fondat primul club sportiv din Imperiul otoman, „Beșiktaș J.K."

2 Inaugurarea Hotelului „Martha Washington", din New York, primul hotel destinat exclusiv femeilor

3 Amiralitatea britanică planifică construirea unei noi baze navale, la Rosyth. Viitoarea bază a Marinei Regale era bine amplasată pentru a putea intercepta o ieșire a flotei germane în Marea Nordului

5 Semnarea acordului germano–turc prin care „Deutsche Bank"obține concesiunea construirii căii ferate Konya–Bagdad–Basra

14 Senatul SUA ratifică tratatul Hay–Herran, ce acorda americanilor dreptul de a începe construcția Canalului Panama.

14 Prin legea desființării accizelor și a înființării fondului comunal, în România sunt suprimate barierele vamale dintre comune

31 Noua Zeelandă: Richard Pearse realizează un scurt zbor cu un aparat mai greu decât aerul

Aprilie

11 România: prin legea băncilor populare sătești, se încearcă satisfacerea nevoilor de credit și reducerea fenomenului cămătăresc la sate. În 1928, aveau să fie 4.700 de astfel de bănci, cu aproape un milion de membri

19–21 Congresul israeliților pământeni, desfășurat la Brăila, și Congresul Federației Sioniste din România, ținut la Iași (20–24 aprilie), iau măsuri în vederea activizării luptei pentru emanciparea politică a evreilor din România și consituirea unei instituții de învățământ și cultură israelite

29 Canada: o alunecare de teren uriașă (30.000.000 m³) ucide 70 de persoane la Frank, în provincia Alberta

Mai

6 Pictorul francez Paul Gauguin se stinge din viață la Atuona, în Insulele Marchize

18 Bulgaria: inaugurarea portului maritim Burgas

Paul Gauguin (1848–1903): „Autoportret" (1889)

Iunie

10 Serbia: un grup de ofițeri din organizația secretă „Mâna Neagră", nemulțumiți de scandalurile Curții regale, de instabilitatea internă și politica externă înfeudată total Austro–Ungariei, pătrund în palatul din Belgrad, asasinându-i pe regele Alexandru Obrenovici și pe regina Draga

(în imaginea de mai sus, scena scoaterii victimelor de la locul crimei). Petru I Karagheorghevici este proclamat rege și este reintrodusă Constituția din 1888. Noua dinastie, susținută de burghezia comercială și industrială, se va orienta către blocul ruso–francez, reușind emanciparea politică și economică față de Austro–Ungaria

Iulie

1–14 Grevă generală în bazinul petrolifer Baku, care, până la sfârșitul lunii, se va extinde în întreg sudul Rusiei

1–19 Primul concurs ciclist „Turul Franței"; a fost câștigat de Maurice Garin

7 Britanicii cuceresc Imperiul african Fulami

19–25 Bulgaria: la Congresul al X-lea al Partidului Muncitoresc Social Democrat, ținut la Ruse, se produce sciziunea între aripa de stânga — „strâmții"(*tesneacii*) — și aripa de dreapta — „largii"(*șirokii*)

August

2 Răscoală a bulgarilor din Imperiul otoman

4 Pius al X-lea (Giuseppe Sarto) îi succede lui Leon al XIII-lea, devenind al 257-lea papă

10 Incendiu de proporții la metroul parizian

12 Senatul Columbiei respinge Tratatul Hay–Herran, ce acorda americanilor dreptul de a începe construcția Canalului Panama

16 La Budapesta, apare ziarul „Adevărul", oficiosul secției române a Partidului Social–Democrat din Ungaria

18 Se naște principele Nicolae, al doilea fiu al principelui Ferdinand de Hohenzollern, moștenitorul tronului României

22 Germania: grevă a țesătorilor saxoni, care va dura până la 18 ianuarie 1904

Septembrie

8 Se răspândește vestea masacrări bulgarilor de către trupele turcești, la Monastir

11 SUA: la Milwaukee Mile, se ține primul târg de automobile

14 Marea Britanie: Joseph Chamberlain demisionează din funcția de secretar al Coloniilor

24 Alfred Deakin îi succede lui Edmund Barton, ca prim–ministru al Australiei

Octombrie

2 Austro–Ungaria și Rusia încheie programul de la Murzteg, cuprinzând măsuri ce trebuiau impuse Porții otomane pentru a pacifica provincia Macedonia

Moda feminină în 1903

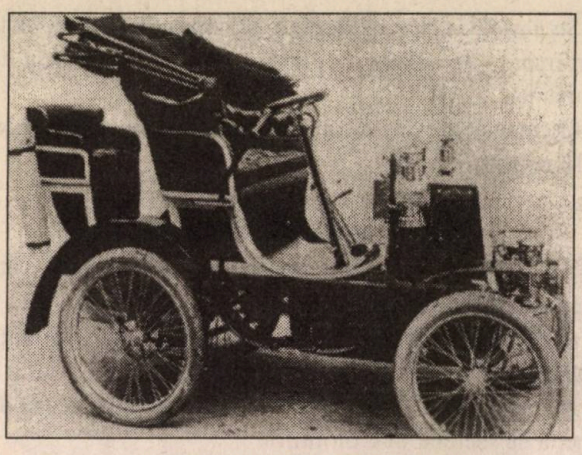

1903: automobile Renault model 5CV (*sus*), **respectiv 8 CV** (*jos*)

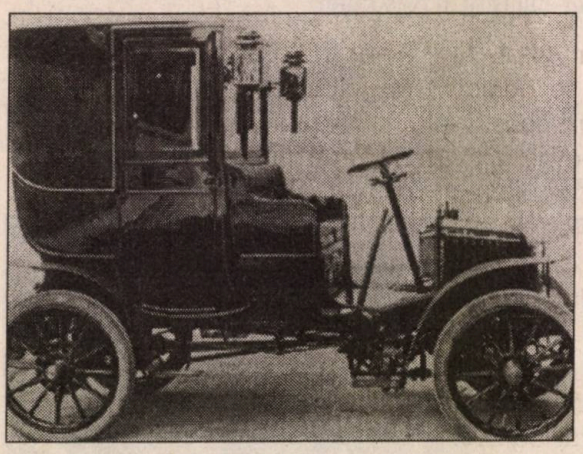

10 La Manchester, este fondată Uniunea Social Politică a Femeilor, principala organizație militantă din Marea Britanie pentru acordarea dreptului de vot persoanelor de sex feminin

Noiembrie

3 Având susținerea flotei militare a Statelor Unite ale Americii, departamentul Panama își proclamă independența față de Columbia

6 SUA recunosc independența Republicii Panama

13 Pictorul francez impresionist Camille Pissaro (pe numele adevărat, Jacob Abraham, n. 1830) se stinge din viață, la Paris (*v., în p. 22, o lucrare a sa*)

17 Partidului Muncitoresc Social–Democrat din Rusia se scindează în „bolșevici"(majoritari), conduși de Lenini, și „menșevici"(minoritari), avându-i în frunte pe Plehanov, Martov și Trotki

17 Semnarea Tratatului de la Petropolis, prin care Bolivia ceda Braziliei districtul Acre (bogat în cauciuc), în schimbul a 10.000.000 dolari

18 Semnarea Tratatului Hay–Bunau–Varilla, prin care Panama concesiona Statelor Unite ale Americii, pentru totdeauna, folosirea, ocuparea și controlul asupra zonei viitorului canal interoceanic (143.200 ha)

23 SUA: greva minerilor din micul oraș Cripple Creek, Colorado este reprimată cu brutalitate de miliția statală, la ordinul guvernatorului, James Hamilton Peabody

23 Tenorul italian Enrico Caruso își face debutul în America, la Opera Metropolitană din New York, în opera „Rigoletto". Colaborarea cu Opera Metropolitană din New York este cea mai apreciată perioadă a carierei sale internaționale

Decembrie

10 Henri Becquerel și Pierre și Marie Curie primesc Premiul Nobel pentru Fizică

17 Orville Wright reușește primul zbor controlat cu un aparat cu motor, mai greu ca aerul, la Kitty Hawk, Carolina de Nord (*v. caseta din p. urm.*)

30 Un incendiu la Teatrul „Iroquois", din Chicago, se soldează cu moartea a circa 600 de persoane

Marie și Pierre Curie, în laboratorul de cercetări

Alte evenimente ale anului

- Rusia: pogrom al evreilor din Basarabia
- Mongolia: începe mișcarea de eliberarea a araților mogoli, încheiată cu lichidarea stăpânirii manciuriene (1903–1911)
- Yemen: se încheie răscoala antiotomană condusă de imamul Al–Mansur (1890–1903)
- Trupele britanice pătrund în Tibet *(continuare în p. 22)*

Frații Wright — primii aviatori

Apariția fraților Wright pe scena aeronauticii s-a produs, cu siguranță, la momentul cel mai potrivit. Studiile privind aerodinamica, construcția de motoare și tehnologia combustibililor erau destul de avansate pentru a permite construcția unui aparat de zbor util. Mai era nevoie doar de cineva cu putere de muncă și talent mecanic de excepție pentru a face pasul decisiv în cucerirea văzduhului.

Orville (1871–1948) și **Wilbur Wright** (1867–1912) — fiii unui episcop american protestant din Dayton, Ohio — dovediseră de mici aptitudini în domeniul mecanicii. Autodidacți, cei doi își dezvoltă curând afacerea proprie, construind mașini tipografice și biciclete.

Fratele cel mare, Wilbur, a fost captivat de ideea zborului după ce citise despre planoarele lui Otto Lilienthal. În 1899, la trei ani după moartea acestuia, Wilbur descoperă — observând zborul șoimilor — că, pentru a controla un aparat în aer, acesta trebuie să opereze pe trei axe: să se poată înclina pe o parte sau pe alta, să poată lua sau pierde altitudine și să poată vira la stânga sau la dreapta, efectuând aceste operații simultan. Controlul unui aparat de zbor pe cele trei axe va fi cea mai importantă contribuție a fraților Wright în domeniul aeronautic.

Banii furnizați de afacerea cu biciclete vor asigura fondurile necesare cercetărilor. În 1899, frații Wright construiesc un mic zmeu biplan, ale cărui aripi puteau fi manevrate mecanic pentru a se echilibra în zbor. În următorii trei ani, ei se dedică învățării planorismului, construind trei planoare pe care le testează — la propunerea Institutului Meteorologic din Washington — la Kitty Hawk, Carolina de Nord, și la Kill Devil Hills. Imensul efort, incluzând multe calcule și teste, și-a arătat roadele, în 1902: ultimul planor construit era un aparat de zbor perfect controlabil, putând urca, coborâ sau vira. Alte două probleme de maximă importanță, realizarea unei elicii eficiente și a unui motor mai ușor decât cel de automobil, vor fi și ele rezolvate în scurt timp.

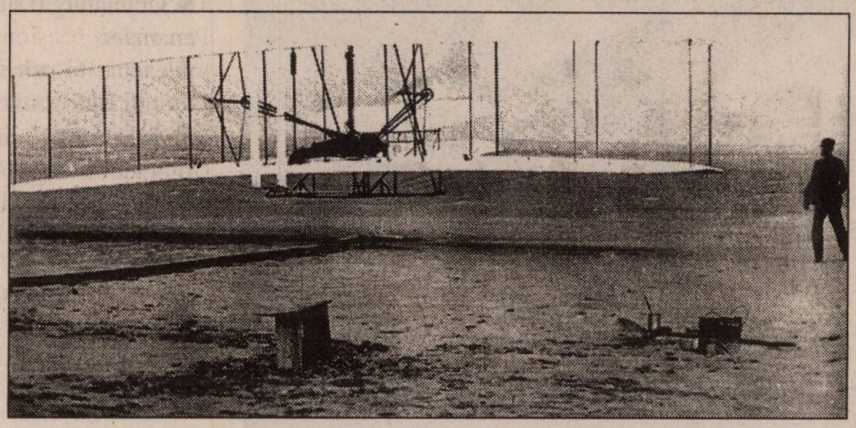

„Flyer I", în zborul efectuat la Kitty Hawk, în Carolina de Nord

Astfel, în dimineața zilei de 17 decembrie 1903, *Flyer I* (sau *Kitty Hawk*, cum mai era poreclit) se înalță în zbor, la Kill Devil Hills, ajutat doar de motorul propriu. Primul zbor a durat 12 secunde, iar un al doilea, 59 de secunde, parcurgând, cu ajutorul vântului favorabil, o distanță de 260 metri.

Inventatorii vor continua zborurile, în anii următori cu aparatele botezate *Flyer II* (1904) și *Flyer III* (1905) — ultimul fiind și primul avion propriu–zis din istorie, capabil să execute acrobații aeriene și să zboare mai mult de o jumătate de oră. Armata SUA se va arăta interesată de aparatele Wright abia după ce frații vor semna, în 1908, un contract de fabricare sub licență a avioanelor în Europa. În același an, Wilbur va face și prima demonstrație aeriană pentru public, la Le Mans, în Franța. Spectacolul aerian pare să fi prins rapid la public, căci atât Wilbur, în Europa, cât și Orville, în SUA, vor executa peste 100 de zboruri, numai în ultimele luni ale lui 1908.

Supremația aparatelor Wright nu va mai dura însă decât trei ani; din 1911, în Europa, încep să apară avioane superioare celor americane. Apoi, tifosul va curma viața lui Wilbur, în 1912. Orville va continua să trăiască până în 1948, aducând noi contribuții valoroase la dezvoltarea aeronauticii. Ambii frați au murit celibatari; aviația a fost singura și marea lor dragoste...

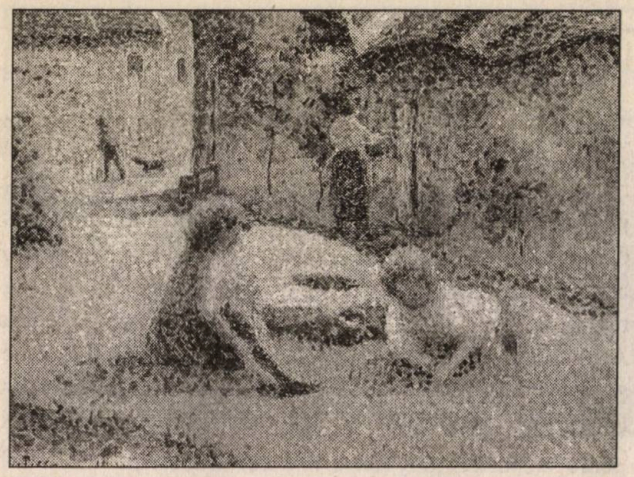

Camille Pissaro: „Copii la fermă" (1887)

(urmare din p. 20)

- Swaziland devine protectorat britanic
- La Shanghai, se constituie Liga Restaurației, având ca scop unificarea acțiunilor societăților secrete revoluționare
- Bulgaria: începe guvernarea liberală Stambulov (1903–1908). Pe plan intern, ea va însemna o întărire a poziției marii burghezii, iar pe plan extern, o apropiere de Tripla Alianță
- Italia: începe „epoca Giolitti". Considerat „omul forte al liberalilor", Giovanni Giolitti va domina viața politică între 1903 și 1914, deținând — în trei mandate — președinția Consiliului de Miniștri. Fermă în negocierile cu greviștii, guvernarea Giolitti se va caracteriza, totuși, prin lărgirea reformelor sociale și extinderea dreptului de vot
- Uruguay: începe primul mandat al președintelui Jose Battle y Ordonez (1903–1907), caracaterizat de reforme sociale (vot universal, zi de muncă de opt ore, pensie de boală și bătrânețe, separarea bisericii de stat și învățământ elementar și obligatoriu)
- Danemarca: Islanda primește o Constituție autonomă
- În Olanda, noua legislație antigrevistă îngrădește dreptul la grevă
- Se înființează Uniunea Industriașilor din România
- Se înființează Uniunea Generală a Oamenilor Muncii din Argentina
- SUA: Henry Ford înființează firma de automobile „Ford Motor Company"
- România: intră în funcțiune, la București, Uzina „Grivița Roșie", destinată a asigura necesitățile căilor ferate
- Scriitorul britanic Henry James publică ***Ambasadorii***. Romanul surprinde contrastul dintre mentalitatea puritană a Americii și decadența culturii europene
- George Enescu compune „Rapsodia numărul 1" și „Rapsodia numărul 2"
- Dramaturgul rus A.P. Cehov scrie piesa de teatru ***Livada cu vișini***
- Cineastul american Edwin Stratton Porter realizează primul film western, „Jaful din Grand Rapids"
- Astronomul german Johannes Hartmann relevă existența gazului interstelar
- Fr. Soddy și E. Rutherford enunță teoria dezintegrării continue a corpurilor radioactive
- Konstantin Țiolkovski publică ***Cercetarea spațiului cosmic cu ajutorul aparatelor de zbor cu reacție***
- Traian Vuia prezintă Academiei de Științe, din Paris, un memoriu în care demonstrează posibilitatea zborului cu un aparat mai greu ca aerul

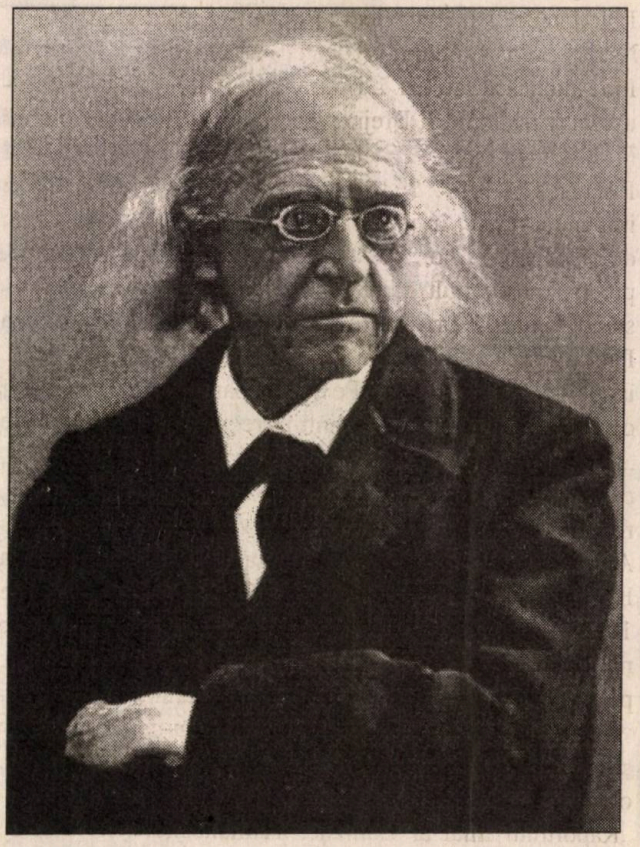

Theodor Mommsen (1817–1903), istoric și arheolog german

- La Charlottenburg, lângă Berlin, se stinge din viață istoricul german Theodor Mommsen, specialist în antichitatea romană și laureat al Premiului Nobel pentru Literatură
- În SUA, este înființată „Major Baseball League", destinată echipelor de cel mai înalt nivel din *baseball*-ul profesionist

Alexandru V. ȘTEFĂNESCU

Comori din Arhivele Naționale

Gh. BUZATU*

Sub acest generos generic, ne propunem să inaugurăm în paginile revistei „Dosarele Istoriei" seria unor relatări și stenograme ale întrevederilor unor personalități române cu lideri ai politicii europene și mondiale din secolele XIX–XX. Fiind indiscutabil interesul cititorului de-a „asista", prin intermediul documentelor originale, la asemenea întâlniri de gradul zero, cum au fost — spre exemplu — cele în cursul cărora au dialogat ori s-au confruntat regele Mihai I și Adolf Hitler; I. I. C. Brătianu cu Georges Clemenceau; Richard M. Nixon sau papa Paul al VI-lea cu N. Ceaușescu; mareșalul Ion Antonescu sau Gh. I. Brătianu cu Adolf Hitler; N. Ceaușescu cu Leonid I. Brejnev sau cu M. S. Gorbaciov; dr. Petru Groza cu I. V. Stalin; Gh. Gheorghiu–Dej și Emil Bodnăraș cu I. V. Stalin ș.a.m.d. Dar, în acest sens, se impune a reține, în primul rând, că revista de față însăși, de-a lungul anilor, ne-au oferit numeroase exemple, precum, nu de mult, editarea unui document memorabil — stenograma integrală a întrevederii N. Ceaușescu–papa Paul al VI-lea, la Vatican, în 26 mai 1973 (cf. nr. 1/113, ianuarie 2006, p. 40–45). Pe de altă parte, continuând acest capitol al exemplelor, să amintim frecventele și excelentele „recuperări" ale publicistului și istoricului Mihai Pelin, care, cu ani în urmă, ne-a readus în atenție un alt document remarcabil. Ne referim la întâlnirea mareșalului Ion Antonescu cu ziaristul italian Lamberti Sorrentino, la București, cu puțin înainte de cotitura de la Stalingrad, din 19/20 noiembrie 1942 (cf. „Un interviu necunoscut cu mareșalul Antonescu", în „Independent", 15 mai 2001, p. 5). Interviul, rămas nepublicat în anii războiului și valorificat abia ulterior, pune în lumină un personaj politic și militar de forță — evident, mareșalul — așa cum era obligatoriu să fi fost cunoscut și apreciat de către autorii „Raportului final"al Comisiei Tismăneanu. Mai ales că șeful statului român din 1940–1944 și-a exprimat cu claritate câteva puncte de vedere relativ la esența comunismului asiatic de tip sovietic, la necesitatea distrugerii sale și la rostul Războiului din Est (1941–1944) împotriva URSS, pe care, după cum prea bine se știe, Curtea de Apel București, de dată cu totul recentă, l-a recunoscut drept legitim. Avem oare vreun temei să neglijăm precizările mareșalului, care, în 1942, după campania de la Budapesta din 1919, se afla deja în **al doilea război anticomunist** pentru rațiuni obiective și necesare de siguranță și existență național. „Mă gândesc — a precizat Antonescu lui Sorrentino — la ziua de mâine a României și la eventualitatea că războiul va fi pierdut. Eu lupt cu Rusia, care este un inamic mortal al țării mele. Jafurile Germaniei le putem îndura, dar sub amenințarea Rusiei putem sucomba. Rusia vrea Constantinopolul, încă din timpul Ecaterinei a II-a, ieșirea la mările calde, și noi reprezentăm piedica principală în realizarea unei asemenea aspirații. [...] Vă dați seama ce a însemnat pentru acest popor răvășit, ocupat de turci patru secole, fără a mai socoti și invaziile și, mai ales infiltrațiile premeditate ale rușilor, să rămână român, creștin și să devină o națiune independentă? [...] Suntem un popor unit și, dacă unitatea o datorăm în mare parte sacrificiilor din primul război mondial, supraviețuirea se va datora sacrificiilor din al doilea. Toți românii, și mai ales cei din Basarabia și Bucovina, refuză să se rusifice. [...] Eu lupt întotdeauna cu Rusia; comunismul Uniunii Sovietice este un mijloc, nu sfârșitul imperialismului rus".

Prof. Gh. Buzatu (*al doilea din dreapta*), **în pauza unei sesiuni științifice, înconjurat de Alina Ilinca, Mircea Suciu, Cezar Mâță, Gheorghe Onișoru și Silviu B. Moldovan**

Revenind la tematica întrevederilor de gradul zero, propunem să nu neglijăm antologia temeinică a colegului Ion Calafeteanu despre ***Români la Hitler*** (București, Ed. Univers Enciclopedic, 1999), după cum nici volumele ***Antonescu–Hitler. Corespondență și întâlniri inedite***

* Prof. univ. dr., Facultatea de Istorie, Universitatea din Craiova; director, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, Iași

(1940-1944) (I–II, București, Ed. Cozia, 1991, editori V. Arimia și colaboratori). Cu referință directă la epoca celui de-al doilea război, specialiștii vor beneficia oricând de un model și, deopotrivă, de un imbold — volumele complete ale reputatului istoric german Andreas Hillgruber (cf. ***Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler. 1939–1944***, I–II, Frankfurt am Main, 1966-1970; vol. I a fost editat și în lb. franceză, 1969). Cărora, în 2004, li s-a adăugat, prin eforturile cunoscutului publicist rus O. A. Rzheshevsky, o altă operă de referință: ***Stalin i Churchill. Vstreci. Besedî. Diskusii. Dokumentî, kommentarii. 1941–1945***, Moscova, Ed. „Izdatelstvo Nauka", 2004). Pentru a nu ne depărta de Moscova, devenită în condițiile finalului conflagrației din 1939–1945 unul dintre centrele politicii mondiale iar, pentru statele ocupate de Armata Roșie în Europa Est-Centrală și aflate în curs de sovietizare/comunizare, o nouă Mecca, propunem cititorului să asiste la întâlnirea, din iunie 1945, a unei delegații de intelectuali români invitați la Moscova la sărbătorirea Academiei de Științe a URSS cu „Führer-ul Roșu" de la Kremlin, nimeni altul decât însuși I. V. Stalin, pe atunci în culmea gloriei, fiind imediat după capitularea Germaniei lui Hitler și victoria URSS pe teatrul european al celui de-al doilea război mondial. Subliniem că stenograma întrevederii a fost redactată în românește, cu excepția primelor fraze, formulate în franțuzește, probabil de către autorul, rămas necunoscut, al textului dactilografiat, păstrându-se în **Fondul Vasile Stoica**, de la Arhivele Naționale ale României, Arhiva Istorică Centrală (sub cota: vol. I/110, 4 file). Am valorificat deja documentul, în cotidianul bucureștean „Tricolorul" (din 1 martie 2007, p. 3). Cititorul poate afla referiri la acest document ori la faptul că, ulterior lunii iunie 1945, profesorului Emil Petrovici autoritățile comuniste de la București i-au aflat deseori motive de reproș pentru că ... „îndrăznise" să-i relateze lui I. V. Stalin, chestionat anume fiind de către acesta, despre comportamentul abuziv al trupelor Armatei Roșii pe teritoriul României (unde — a precizat eminentul lingvist — „a comis multe jafuri"), în masiva monografie a prof. Ioan Opriș (v. ***Istoricii și Securitatea***, vol. II, București, Ed. Enciclopedică, 2006, pp. 565–634). De remarcat că, în iunie 1945, delegația personalităților române aflate la Moscova cuprindea cu prioritate titulari ai Academiei Române (C. I. Parhon, M. Sadoveanu, Emil Petrovici, Andrei Oțetea, Al. Rosetti) ori membri ai „societății civile" a momentului, reprezentată abuziv de către faimosul ARLUS (președinte — același C. I. Parhon). Nu cunoaștem motivul pentru care M. Sadoveanu, în zilele în care o parte din delegație a fost invitată la Stalin, tocmai se deplasase la Leningrad, după cum singur a relatat în sporadicele sale note de călătorie (cf. M. Sadoveanu, ***Jurnal și documente inedite***, ediție Constantin Ciopraga, Iași, Ed. Junimea, 2005, pp. 314 și urm.). Putem doar presupune că invitația Kremlinului a venit pe neașteptate, căci, altfel, este îndoielnic cum că autorul lui ***Mitrea Cocor*** preferase capitala intelectuală a Nordului unei strângeri de mână cu „Tătucul", care veghea la Kremlin la așezarea „Lumii Noi", în roșu aprins, inclusiv în România!

Delegația oamenilor de știință români primită de I. V. Stalin, la Kremlin (iunie 1945)

„Stalin: Câte universități sunt în România? Există învățământ primar obligatoriu? Atunci, înseamnă că la dv. nu există analfabetism? În această situație, nu sunt comisii ce acționează împotriva părinților care nu-și trimit copiii la școală? Statul se îngrijește de așa ceva? Sunt teatre în România? Cum se simt maghiarii sub stăpânirea românească?

[**C. I.**] **P[arhon]**: Cei democrați se înțelegeau, cu ceilalți — mai puțin.

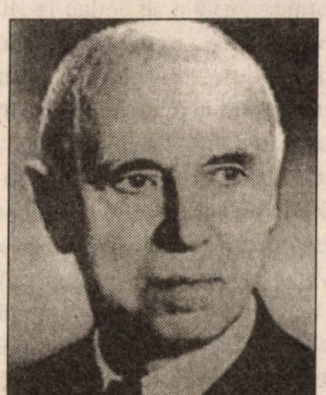

Constantin I. Parhon
(15 / 28 octombrie 1874 – 9 august 1969)

Mai sunt reacționari, și la ei, și la noi, dar cu vremea îi vom învinge. Petru Groza le vorbește în limba lor și are mare trecere la ei.

Stalin: Sunt școli maghiare?

[**Emil**] **Petrovici**: Da. Nu este sat maghiar fără școală primară maghiară; au o mulțime de școli secundare și o universitate de stat în Cluj, cu limba de predare maghiară.

Stalin: Polonezii în Statele Unite n-au nici o școală, nici primară.

Armata Roșie a provocat dezordine în România? Pentru că disciplina este foarte mare într-o armată în război, dar e mai greu să păstrezi

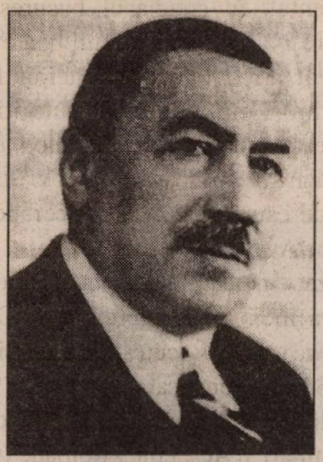

Ion Petrovici
(14 iunie 1882 – 17 februarie 1972)

aceeași disciplină când războiul s-a sfârșit.

Parhon: Sunt cazuri, dar multe provocate de ai noștri, care s-au îmbrăcat în uniforme rusești. Prezența armatei e necesară.

Stalin: Noi am fost informați că, în Polonia și Iugoslavia, s-au petrecut lucruri care nu sunt spre onoarea Armatei Roșii. Ar fi de mirare ca la dv. să fi fost altfel. Ce gândesc ceilalți ... *(membri ai delegației)*?

M.: Eu sunt colonel în armata română și, ca militar, pot afirma că comandanții sovietici țin o disciplină magnifică.

Stalin: În timp de război, disciplina a fost foarte tare, dar în timp de pace disciplina scade.

Petrovici: Comandanții sovietici au bunăvoință și doresc mult să țină ordinea și disciplina. Din nenorocire, sunt și elemente care în diverse ocazii produc dezordine. Populația este convinsă de aceasta. Aceste dezordini crează dificultăți ARLUS-ului și mișcării de democratizare a țării. Cred că comandanții ar putea să fie mai severi.

(Stalin se joacă cu un creion roșu pe un bloc.)

Stalin: În ce orașe?

Petrovici: Cluj, Brașov, Sibiu. Nu, la Cluj nu mai sunt, dar la București.

Stalin: Dăunător pentru Armata Roșie.

Petrovici: N-am confundat Armata Roșie cu aceste elemente.

Stalin: Știu. Dar trebuie să mi se spună totul, ca să iau măsuri. În Polonia, mi s-au plâns, în Iugoslavia, la fel. Nu se poate ca în România lucrurile să fie clare. Cu cât veți spune mai franc adevărul, cu atât va fi mai bine.

[Andrei] Oțetea: La Iași, a fost o situație gravă până în decembrie [1944], dar incidentele au fost semnalate autorităților rusești, încât s-au luat măsuri: Incidentele au încetat.

Stalin: Trebuie să știți că avem 11 milioane de oameni sub arme și că nu toți sunt sfinți. Sunt elemente vicioase contra cărora luptă. Am pus această întrebare spre a putea lua măsuri împotriva acestor elemente vicioase *(vorba devine domoală, înceată)*.

Rudenco: Reacționari pretind că elemente ale Armatei Roșii produc tulburări. Aceste cazuri se reduc, în realitate, la faptul că românii, elemente din Armata Română, se îmbracă în uniforme rusești și se dedau la jafuri. Lucrul acesta este exploatat de reacționari ca să compromită Armata Roșie. Dar nu numai atât, chiar reacționarii înscenează asemenea incidente, îmbrăcând jefuitori în uniforme ale Armatei Roșii.

Stalin: Mai are cineva de pus vreo întrebare?

[Al.] Rosetti: Institutul de limbă și cultură rusă de pe lângă Universitatea București are nevoie de doi profesori și un director, care ar fi bine să fie sovietici *(Stalin notează)*.

Stalin: Dacă aveți nevoie de cărți, dați o listă de ce anume aveți nevoie.

Stalin: Ar fi bine să dați în scris ceea ce cereți. Vom reflecta și, dacă va fi posibil, vom face totul.

Parhon și **Petrovici**: În special, de buletinele de specialitate publicate de universități.

M.: Am cerut Vox-ului și acesta ne-a trimis foarte multe, dar mai trebuie [lucrări] de specialitate. Acum am cerut acestea în special și cred că Vox ne va satisface. Ne interesează filme și dl. Kemenov ne ajută. Ne-a dat chiar acum un aparat, dar ne mai trebuie. De asemenea, Vox se ocupă de crearea legăturilor de corespon-

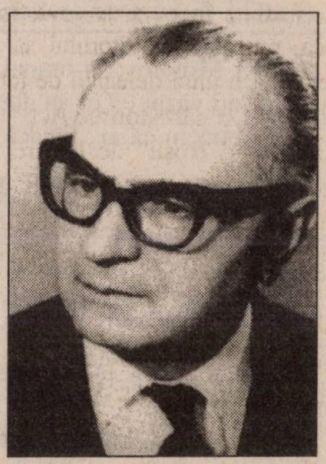

Andrei Oțetea
(24 iulie 1894 – 21 martie 1977)

dență între oamenii de știință ruși și români. Pentru masele largi, ne trebuie film și aparate. Am primit un ajutor larg din partea oamenilor de artă și știință sovietici care ne-au vizitat și cred că acest sistem trebuie intensificat, căci s-a bucurat de mare succes, chiar de entuziasm. Reprezentanți ai artelor diferitelor naționalități sovietice, uncrainene și georgiene, ar fi bineveniți. Am vorbit cu Kemenev, am fost ajutați de Comisia Aliată de Control, generalii Susaikov și Vinogradov, și [de] Ambasadă, Kavtaradze și Dangulov.

Stalin: Ce s-a primit trebuie uitat. Spuneți ce doriți să primiți.

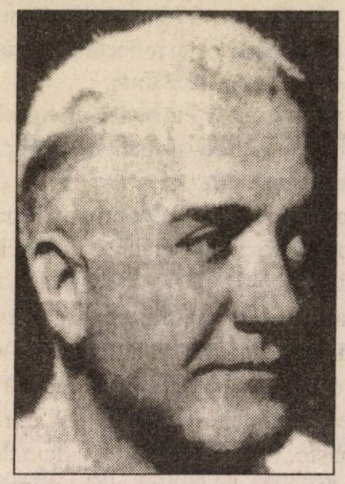

Alexandru Rosetti
(20 octombrie 1895 – 27 februarie 1990)

[V. M.] **Molotov**: În timpul cât ați stat aici, ați văzut tot ce ați dorit?

Toți: Spunem că nu, fiindcă n-a fost vreme.

Stalin: Nu totul este ideal la noi. E destul rău. E departe de a fi ideal *(zâmbește)*. De ce n-ați văzut și restul? Poate vi s-au arătat și satele lui Potemkin?

Petrovici: Nu, [este] vreme puțină.

Stalin: De ce nu stați mai mult?

Petrovici: Sunt rector.

[**Victor**] **Eftimiu**: Ar fi bine să fie mijloace de transport mai bune.

Stalin: Sunt trenuri și avioane.

Eftimiu: Nu sunt destule.

Stalin: Vom face totul. Țările noastre trebuiau să se apropie de mult. Neînțelegeri istorice ne-au împiedicat. Acum, situația e așa că ceea ce trebuia să se întâmple s-a întâmplat. Războiul ne-a apropiat. Nu e rău fără bine. Dar via comunicație e cea mai bună între oameni. Dacă românii vor putea da ocazie de întâlnire oamenilor de știință, artă, cultura și chiar populație. Dacă vreți, vom face tot posibilul.

[**Simion**] **Oeriu**: Ce-am văzut în cele trei săptămâni, în laboratoare, în instituții, fabrici ... Să ni se trimită o copie a expoziției din Leningrad, apoi maiștrii sovietici, care să lucreze la noi în fabrici și să arate a lor noștri.

Stalin: Ca o delegație sindicală reciprocă?

Oeriu: Nu ca o delegație, ci ca să lucreze efectiv.

Stalin: Mai bine se poate vedea cum lucrează aici. Cei ce vor să-i vadă, să vină aici. Dacă maiștrii sovietici s-ar duce în România, condițiile de lucru și tehnice ar fi altele și

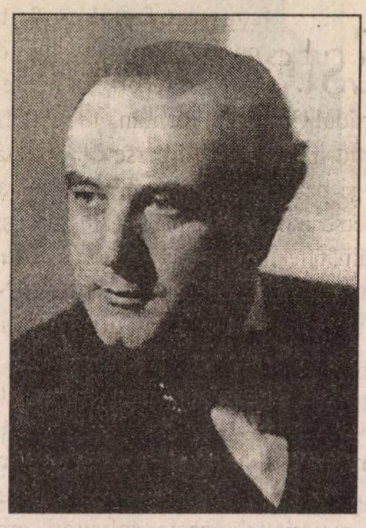

Victor Eftimiu
(24 ianuarie 1889 – 27 noiembrie 1972)

n-ar mai da tot ce știu. Mai bine să vină lucrătorii români și să vadă ce se lucrează. E mai natural și mai practic. Lucrătorii și tehnicienii polonezi au venit aici și au văzut uzinele.

Oeriu: Să vie cercetătorii științifici.

Stalin: Nu avem nimic contra, dar, dacă sunt români doritori să se înscrie în universități și școli superioare rusești, s-ar putea aranja. În școli universitare etc.

Oeriu: Filme cu subiecte din viața țăranilor sovietici.

Stalin: Avem filme cu caracter științific, documentar pe care vi le putem trimite. Vom reflecta. Avem multe filme, în special țărănești.

Mai aveți vreo chestiune? Am vorbit o oră și un sfert. Sunt fericit că am avut ocazia să stăm de vorbă.

Am făcut puțin pentru România.

Protestele delegației.

Stalin: Am făcut război". ■

André Fontaine, Nicolae Ceaușescu și „cazul Victor Dimitriu"

Este cunoscut faptul că, în timpul existenței regimului (comunist) de „democrație populară", au existat persoane care, deși au simpatizat cu Partidul Comunist Român, au fost chiar membrii ai acestui partid și au deținut diverse funcții atât în cadrul partidului, cât și pe linie de guvern, au ales la un moment dat, din diverse motive, să plece din țară și să se stabilească în străinătate. Avem în vedere cazurile Petru Dumitriu, Mircea Oprișan, I. M. Pacepa, Nicolae Breban, Paul Goma, Nina Cassian, Vlad Georgescu, Sorin Dumitrescu ș.a.

În câteva situații, autoritățile țărilor în care aceștia s-au stabilit au făcut numeroase intervenții la autoritățile române de atunci pentru a permite reunirea familiei, dacă era cazul, sau acordarea de vize de ieșire din țară. În marea lor majoritate, aceste solicitări erau rezolvate, deși au existat situații când autoritățile române refuzau acest lucru sau tergiversau rezolvarea acestora.

Un astfel de caz este și cel al fostului reprezentant diplomatic al României în Franța, **Victor Dimitriu**, care a ales să se stabilească țara lui de Gaulle, motivul invocat fiind acela de a fi aproape de fiica lui, stabilită și ea aici.

André Fontaine, redactorul–șef al ziarului francez „Le Monde", intervine pe lângă autoritățile de la București, scriindu-i personal lui Nicolae Ceaușescu, la 11 decembrie 1970, o scrisoare, prin care îl roagă să facă demersurile necesare pentru acordarea vizei de ieșire familiei Dimitriu. Deși încă nu se cunoaște, din analiza documentelor, răspunsul dat de autoritățile de la București, bănuim că acestea au dat curs solicitării exprimate de celebrul ziarist francez, mai ale că ele erau interesate în cultivarea unor relații bune cu Parisul (ca, de altfel, cu toate statele occidentale), drept dovadă că, în ianuarie 1971, a luat ființă Banca Româno–Franceză.

Redăm, mai jos — în original și în traducere —, scrisoarea redactorului–șef al ziarului „Le Monde", André Fontaine, către Nicolae Ceaușescu, președintele Consiliului de Stat, descoperită în arhivele românești.

Constantin MORARU,
consilier principal, ANR

● document inedit ● document inedit ● document inedit ● document inedit ●

„«Le Monde» [...]

Le rédacteur en chef
Paris, le 11 décembre 1970

Monsieur le Président,

Le surcroît de travail que m'a donné la mort du général de Gaulle, survenue alors que je m'apprêtais à partir pur les Etats–Unis, m'a empêché de vous écrire avant mon départ pour vous dire ma gratitude de votre décision, apprise quelques heures plus tôt, d'accorder un visa de sortie à M. et Mme Victor Dimitriu. Aux remerciements que je vous dois, se mêle, évidemment, aujourd'hui un certain embarras, puisque votre ancien ambassadeur paraît déterminé à ne pas rentrer, au moins pour le moment, en Roumanie. Je voudrais tout de même vous donner deux précisions, ou plutôt les confirmer, car je suis convaincu que vous ne nourrissez aucun doute à ce sujet:

***1.** Si j'ai été à plusieurs reprises l'objet de démarches d'amis de M. Dimitriu, ainsi que de sa fille, je ne l'ai vu lui-même, avant son départ, qu'une fois, très exactement au moment de ma première visite en Roumanie, en septembre 1969. Rien de ce qu'il m'a dit ne m'a laissé supposer, ne serait-ce qu'une seconde, qu'il voulait quitter son pays de manière durable. Son souhait, et plus encore celui de Mme Dimitriu, paraissait être de revoir leur fille. C'était là un désir bien compréhensible et c'est pour cette raison que je me suis permis d'intervenir en faveur d'un couple avec qui nous avions noué, ma femme et moi, des relations très amicales lorsqu'il représentait, avec beaucoup de dynamisme et d'intelligence, la République Socialiste roumaine à Paris.*

***2.** «Le Monde» n'a repris la nouvelle de la demande d'asile politique de M. Dimitriu que parce que d'autres journaux, et notamment «France–Soir» et «Le Figaro», l'avaient donnée antérieurement, avec de gros titres et des commentaires. Je peux vous garantir qu'en ce qui concerne notre journal, M. Dimi-*

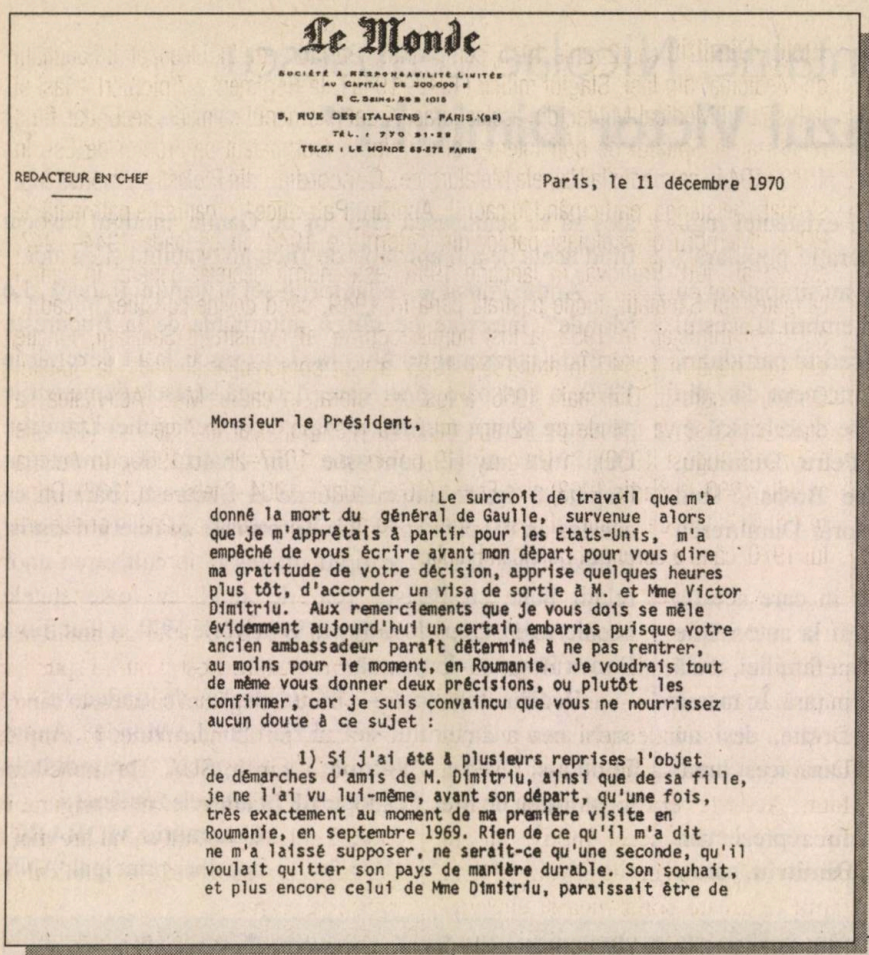

Le Monde

SOCIÉTÉ À RESPONSABILITÉ LIMITÉE
AU CAPITAL DE 200.000 F
R.C. Seine A 68 1015
5, RUE DES ITALIENS - PARIS (9e)
TÉL. : 770 01-29
TÉLEX : LE MONDE 65-572 PARIS

REDACTEUR EN CHEF

Paris, le 11 décembre 1970

Monsieur le Président,

Le surcroit de travail que m'a donné la mort du général de Gaulle, survenue alors que je m'apprêtais à partir pour les Etats-Unis, m'a empêché de vous écrire avant mon départ pour vous dire ma gratitude de votre décision, apprise quelques heures plus tôt, d'accorder un visa de sortie à M. et Mme Victor Dimitriu. Aux remerciements que je vous dois se mêle évidemment aujourd'hui un certain embarras puisque votre ancien ambassadeur paraît déterminé à ne pas rentrer, au moins pour le moment, en Roumanie. Je voudrais tout de même vous donner deux précisions, ou plutôt les confirmer, car je suis convaincu que vous ne nourrissez aucun doute à ce sujet :

1) Si j'ai été à plusieurs reprises l'objet de démarches d'amis de M. Dimitriu, ainsi que de sa fille, je ne l'ai vu lui-même, avant son départ, qu'une fois, très exactement au moment de ma première visite en Roumanie, en septembre 1969. Rien de ce qu'il m'a dit ne m'a laissé supposer, ne serait-ce qu'une seconde, qu'il voulait quitter son pays de manière durable. Son souhait, et plus encore celui de Mme Dimitriu, paraissait être de se seraient passées autrement si M. Dimitriu n'avait pas eu l'impression, vu le temps pris par ses démarches, qu'il était vraiment bien difficile, même pour un ancien ambassadeur à Paris, de sortir de Roumanie ?

En vous renouvelant ma reconnaissance, également justifiée par la haute distinction que vous avez bien voulu m'accorder il y a quelques semaines, et à laquelle j'ai été fort sensible, je vous prie de croire, Monsieur le Président, à ma très respectueuse considération.

Monsieur N. Ceausescu
Président du Conseil d'Etat
de la République socialiste de Roumanie
Bucarest.

André Fontaine

Prima și ultima pagină a scrisorii adresate de A. Fontaine lui N. Ceaușescu

aurait été commise par un fonctionnaire subalterne français en contact avec les milieux de l'émigration roumaine, qui se seraient empressés de la communiquer à Radio «Free Europe». C'est cet organisme qui aurait, pour la première fois, rendu la nouvelle publique. M. Dimitriu m'a certifié qu'il n'avait, quant à lui, d'autre désir que de disparaître de la scène pour se consacrer à sa profession médicale, et qu'il déplorait profondément toute cette agitation qui ne pouvait que compliquer sa situation vis–à–vis des autorités de son pays.

Je comprends, Monsieur le Président, que cette affaire puisse irriter votre gouvernement. Me permettrez vous cependant d'exprimer l'idée que, peut-être, les choses se seraient passées autrement si M. Dimitriu n'avait pas eu l'impression, vu le temps pris par ses démarches, qu'il était vraiment vien difficile, même pour un ancien ambassadeur à Paris, de sortir de Roumanie?

triu n'a joué aucun rôle dans la publication de l'article qui lui a été consacré. Nous n'avons pas réussi à le joindre avant la publication et Mme Dimitriu, que nous avons pu avoir au téléphone, s'est bornée à dire qu'elle ne pouvait donner aucune confirmation.

Lorsqu'il m'avait téléphoné, le 10 novembre [1970], pour m'annoncer son arrivée à Paris, M. Dimitriu ne m'avait aucunement laissé prévoir une telle décision, et il n'en a pas dit un mot non plus à notre directeur quand il lui a rendu visite, le 25 novembre, alors que je me trouvais moimême aux Etats–Unis. Depuis lors, j'ai pu le recontrer: il m'a assuré de la manière la plus formele qu'il n'était pour rien dans ce qui avait été publié dans la presse à son sujet.

D'après ce qu'il dit, et qui me paraît vraisemblable, l'indiscrétion

En vous renouvelant ma reconnaissance, également justifiée par la haute distinction que vous avez vien voulu m'accorder il y a quelques semaines, et à laquelle j'ai été fort sensible, je vous prie de croire, Mon-

sieur le Président, à ma très respectueuse considération.

Monsieur N. Ceaușescu,
Président du Conseil d'Etat
de la République Socialiste de Roumanie,
Bucurest.

(ss) André Fontaine".

***

[*Traducere*]

„«Le Monde» [...]
Redactorul șef
Paris, 11 decembrie 1970

Domnule președinte,

Excesul de muncă pe care mi l-a prilejuit moartea generalului de Gaulle [*9.XI.1970, n.n.*], survenită în timp ce mă pregăteam să plec în SUA, m-a împiedicat să vă scriu înaintea plecării mele, pentru a vă exprima gratitudinea față de hotărârea dumneavoastră, despre care aflasem cu câteva ore mai devreme de a acorda viză de ieșire d-lui [*v. caseta de mai sus, n.n.*] și d-nei Victor Dimitriu. La mulțumirile pe care vi le datorez, se adaugă, evident, astăzi, o anumită încurcătură, deoarece fostul dumneavoastră ambasador pare hotărât, cel puțin pentru moment, să nu se reîntoarcă în România. Aș dori, totuși, să vă dau două precizări sau mai degrabă să le confirm, căci sunt convins că dumneavoastră nu aveți nici o îndoială în această privință.

1. Dacă am fost în mai multe rânduri obiectul unor demersuri amicale ale d-lui Dimitriu și ale fiicei sale, pe el însuși nu l-am mai văzut decât o singură dată înaintea plecării sale, foarte precis cu ocazia primei mele vizite în România, în septembrie 1969. Nimic din ceea ce mi-a spus el nu m-a lăsat să presupun, nici măcar pentru o secundă, că dorea să-și părăsească țara de o manieră durabilă. Dorința sa, și îndeosebi cea a d-nei Dimitriu, părea să fie de a-și revedea fata. Aceasta era o dorință foarte firească și, din acest motiv, mi-am permis să intervin în favoarea unei familii cu care soția mea și eu legasem relații foarte prietenești, atunci când el reprezenta, cu mult dinamism și inteligență, Republica Socialistă România la Paris.

2. «Le Monde» nu a reluat știrea privind cererea de azil politic a d-lui Dimitriu decât pentru că alte ziare, îndeosebi «France–Soir» și «Le Figaro», o publicaseră anterior cu titluri mari și comentarii. Pot să vă garantez că, în ceea ce privește ziarul nostru, dl Dimitriu nu a jucat nici un rol în publicarea articolului ce i-a fost consacrat. Nu am reușit să-l întâlnim înaintea publicării, iar d-na Dimitriu, pe care am contactat-o prin telefon, s-a limitat să ne spună că nu poate face nici o confirmare.

Când mi-a telefonat, la 10 noiembrie, pentru a mă anunța despre sosirea sa la Paris, dl Dimitriu nu m-a lăsat deloc să prevăd o astfel de hotărâre și nici directorului nostru nu i-a spus nici un cuvânt în legătură cu aceasta când l-a vizitat, pe 25 noiembrie, în timp ce eu mă aflam în SUA. De atunci, am putut să-l întâlnesc: el m-a asigurat în modul cel mai hotărât că nu are nici o legătură cu ceea ce s-a publicat în presă pe seama sa.

Conform celor spuse de el, și care mi se par demne de crezare, indiscreția ar fi fost comisă de un funcționar subaltern francez în contact cu cercurile emigrației române. Acestea s-ar fi grăbit să o comunice postului de radio «Europa Liberă». Acest organism ar fi fost primul care a dat publicității știrea. Dl Dimitriu mi-a certificat că, în ceea ce-l privește, nu are nici o altă dorință decât să dispară de pe scenă pentru a se consacra profesiei sale medicale și că deplânge profund toată această agitație, care nu poate decât să-i complice situația față de autoritățile țării sale.

Eu înțeleg, domnule președinte, că această afacere poate irita guvernul dumneavoastră. Mi-ați permite, totuși, să exprim ideea că poate

Victor Dimitriu (n.12 iunie 1915, com. Tansa, Bârlad – m. ?). Licențiat al Facultății de Medicină, din Iași. Stagiul militar (1940–1941), la Regimentul 7 pionieri – Iași și la Institutul Medical Militar, din același oraș. A dat examenul de medic secundar, fiind repartizat la Spitalul de boli interne, din Ploiești. Combatant pe Frontul de Est. În 1942–1944, ca medic la Uzinele Metalurgice „Concordia", din Ploiești, demonstrează simpatii de stânga, participând în cadrul „Apărării Patriotice", organizație patronată de PCdR. Membru al aceluiași partid, din octombrie 1944. În perioada 1944–1947, prefect al jud. Prahova. În ianuarie 1948, este numit secretar general în cadrul Ministerului Sănătății, funcție păstrată până în 1949, când devine consilier în cadrul aceluiași minister. În 1952, a fost numit locțiitor al ministrului Sănătății, funcție deținută până în 1954. În anii 1954–1956, a fost conferențiar și medic la Spitalul Colțea, București. Din mai 1956, a fost transferat în cadrul MAE. Activitatea sa diplomatică se va întinde pe 12 ani: ministru plenipotențiar în Argentina (18 iulie 1957–18 august 1959), în Uruguay (19 noiembrie 1957–26 oct.1959), în Austria (4 iulie 1960–4 martie 1963) și în Franța (10 februarie 1964–9 februarie 1968). După revenirea în țară de la ultimul post diplomatic, a practicat medicina, până în primăvara lui 1970, când a cerut azil politic în Franța.

lucrurile s-ar fi petrecut altfel dacă dl Dimitriu nu ar fi avut impresia, din cauza timpului scurs pentru demersurile sale, că chiar pentru un fost ambasador la Paris este, într-adevăr, foarte greu să se iasă din România?

Reînoindu-vă recunoștința mea, justificată și de înaltă distincție pe care ați binevoit să mi-o acordați acum câteva săptămâni, și față de care am fost foarte sensibil, vă rog să credeți, domnule președinte, în considerațiunea mea foarte respectuoasă.

Domnului N. Ceaușescu,

Președinte al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România,
București

(*ss*) André Fontaine".

ANIC, fond CC al PCR — Secția Relații Externe, dosar 3F/1966–1974, vol. I, ff. 72–78 ■

Peștele oceanic, paliativ în **meniul** românilor

La începutul lunii septembrie 1961, Janoș Fazekaș, la acea vreme ministru al Industriei Alimentare, a trimis un raport lui Petre Borilă, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, în care a susținut ideea formării unei flote românești de pescuit oceanic. În documentul respectiv, se preciza, printre altele, faptul că „Directivele celui de al III-lea Congres al PMR prevăd sporirea producției de pește de la 20.000 t, cât s-a realizat în 1959, la 70.000 t, în anul 1965", iar pentru 1965, se preconiza recoltarea a 5.000 t de pește oceanic.

Din păcate, autoritățile române nu au prevăzut din timp lansarea în străinătate a unor comenzi ferme pentru construirea de nave de pescuit oceanic. În consecință, în momentul în care și-au dat seama că planul economic pe șase ani nu poate fi realizat la acest capitol, liderii de la București au fost nevoiți să apeleze la bunăvoința autorităților de la Varșovia, pentru a include în planurile șantierelor navale poloneze construirea a două nave de pescuit oceanic (tip trauler).

Polonezii lucrau, însă, la întreaga capacitate și au anunțat că puteau onora comenzile suplimentare de nave doar în 1965, fapt ce nu convenea autorităților de la București. În consecință, J. Fazekaș a propus lui Petre Borilă, în septembrie 1961, să se cumpere din Japonia două traulere pentru pescuitul oceanic, urmând ca alte două vase de același tip să fie livrate de Polonia, în 1965 (în cel mai bun caz). Pentru cumpărarea celor două nave japoneze, erau prevăzute 80 de milioane de lei, în bugetul de stat din 1962, și se preconiza recuperarea investițiilor în circa cinci ani. Navele respective aveau un deplasament total de 3.400 t, o autonomie de 70–80 de zile și o capacitate de depozitare de circa 700–750 t de pește congelat și 300–350 t de făină de pește.

Propunerea amintită a fost analizată în cadrul Consiliului de Miniștri (la 6 septembrie 1961) și, apoi, a fost aprobată într-o ședință a Biroului Politic al CC al PMR (la 25 septembrie 1961). Cele două nave urmau să înceapă pescuitul în Oceanul Atlantic la mijlocul lui 1962, prima, în largul coastelor Insulei Terra Nova și în Strâmtoarea

Nu porc, nu vacă, nu pui! Românii erau îndemnați să consume „preparate din pește" (reclamă din „Epoca de Aur")

Dawis (urmând a recolta 3.300 t de cod și biban de mare, pe an), iar cea de-a doua, în zona Dakar–Takoradi (pescuind circa 2.900 t de sardine, stavrid și macrou, pe an). Totodată, se preconiza faptul că, în perioada noiembrie 1962–martie 1963, ambele nave urmau să pescuiască 3.100 t de hering în largul Insulelor Fäeroe.

Pentru pregătirea personalului care urma să fie îmbarcat pe noile vase de pescuit, autoritățile de la București au primit ajutorul Uniunii Sovietice. Două echipe de ingineri piscicoli români au participat, în 1961, pe nave sovietice, la peste 100 de zile de pescuit în Oceanul Atlanticului de Nord și Central. Totodată, s-au solicitat din URSS doi comandanți de nave de pescuit oceanic, doi maiștri de pescuit și doi radiotelegrafiști–hidroacustici, care să conducă cele două nave românești cumpărate din Japonia, în primele luni de activitate ale acestora în Oceanul Atlantic.

În același timp, autoritățile de la București au început demersurile pentru stabilirea sistemului de salarizare și de premiere a echipajelor navelor de pescuit oceanic și au hotărât refacerea și completarea instalațiilor frigorifice din portul Galați, precum și amenajarea acestuia ca bază a viitoarei flote de pescuit oceanic. În acest scop, au fost solicitate investiții în valoare de șapte–opt milioane de lei — de cinci ori mai puțin, comparativ cu sumele necesare în cazul în care se decidea realizarea unor construcții noi.

După ce au aprobat cumpărarea din Japonia a celor două nave (la 25 septembrie 1961), guvernanții de la București au întreprins demersuri în vederea obținerii licențelor de pescuit în Atlanticul de Nord. Cinci ani mai târziu, membrii Comitetului Executiv al CC al PCR au aprobat aderarea României la „Acordul de colaborare pentru pescuitul maritim" și la „Convenția internațională cu privire la pescuitul în partea nord–vestică a Oceanului Atlantic" (la 22 februarie 1966). Acest fapt a permis dezvoltarea flotei românești de pescuit și atingerea, în 1972, a nivelului de 43.000 t de pește oceanic recoltat într-un singur an. Din producția respectivă, circa 10.000 t au fost obținute de cele opt nave românești de pescuit, care au desfășurat activități în zona nord–vestică a Oceanului Atlantic.

La 31 octombrie 1973, Ilie Verdeț a trimis lui Nicolae Ceaușescu o „Notă" în legătură cu „Proiectul de acord între Guvernul Republicii Socialiste România și Guvernul Statelor Unite ale Americii privind pescuitul în partea vestică a Oceanului Atlanticului Mijlociu". Prim–vicepreședintele Consiliului de Miniștri susținea, astfel, propunerile lui Emil Drăgănescu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Transporturilor și Telecomunicațiilor, și ale lui Vasile Pungan pentru aprobarea proiectului respectiv și, concomitent, a contraproiectului românesc. În cazul în care partea americană ar fi insistat pentru adoptarea propriului proiect, delegația română de negociatori era împuternicită să accepte, în totalitate, varianta SUA, deoarece avantajele oferite României erau mulțumitoare pentru autoritățile de la București: posibilități de încărcare–descărcare pentru navele românești de pescuit în zona contiguă (lată de nouă mile) la marea teritorială a SUA; acces în porturile americane în vederea aprovizionării și efectuării de reparații la navele respective; schimb de date privind pescuitul în zonă. În schimbul acestor avantaje, partea americană impunea unele restricții de pescuit în anumite zone ale Oceanului Atlantic, pentru a favoriza migrarea unor specii de pește spre litoralul SUA. Emil Drăgănescu a precizat faptul că măsurile respective nu afectau negativ activitatea navelor românești, întrucât acestea nu practicau, în zonele supuse restricțiilor, un pescuit specializat pentru speciile de pește aflate la mare adâncime, ci recoltau doar hering și macrou prin pescuit în masa apei. În schimb, se estima faptul că avantajele oferite

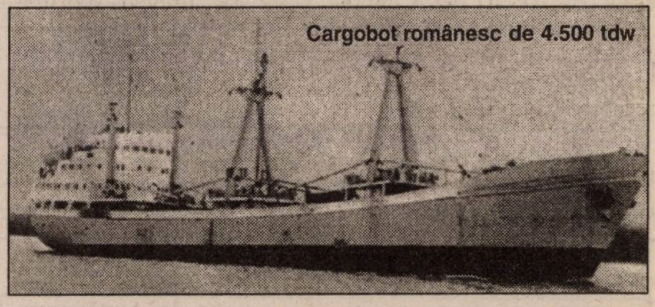
Cargobot românesc de 4.500 tdw

de americani duceau la creșterea producției de pește pescuit de navele românești prin renunțarea la deplasările acestora în porturile canadiene ori spaniole, aflate la distanțe de până la 4.000 mile față de locul de producție și unde se efectuau, în mod curent, operațiunile de încărcare–descărcare a mărfii, precum și aprovizionări și reparații.

Din stenograma ședinței Prezidiului Permanent al CC al PCR, desfășurată în 5 noiembrie 1973, se poate observa faptul că autoritățile de la București erau preocupate de creșterea rapidă a cantităților de pește oceanic recoltat atât din partea vestică a Oceanului Atlanticului Mijlociu, cât și din largul coastelor Mauritaniei și ale Senegalului. Mai mult decât atât, în cadrul reuniunii respective, Ceaușescu și-a exprimat în mod deschis nemulțumirea, declarând: „Merge foarte prost planul acesta de pescuit".

12 ani mai târziu, în cadrul unei ședințe a CPEx al CC al PCR, liderul PCR a reluat subiectul respectiv și le-a

criticat pe Alexandrina Găinușe și pe Ana Mureșan pentru faptul că, pe piața românească, nu se găsea pește oceanic. Singurul care a îndrăznit să-l contrazică pe Nicolae Ceaușescu a fost fiul său cel mic, Nicu. Acesta a făcut chiar și o remarcă ironică, spunând: „Efectele [*consumului de pește, n.n.*] se văd peste 20 de ani". Cu toate acestea, președintele țării și membrii CPEx al CC al PCR nu au renunțat la ideea de a supralicita calitățile peștelui oceanic și au încercat să-l impună, cu forța, în meniul obișnuit al românilor pentru a îndeplini un plan economic lipsit de flexibilitate și, într-un final, falimentar.

Sistemul comunist de planificare economică a primit un răspuns pe măsură din partea poporului român. Acesta s-a reliefat atât prin refuzul românilor de a cumpăra, fără discernământ, imensele cantități de pește oceanic aflate în galantarele magazinelor în ultima parte a „Epocii de Aur", cât și prin luarea în derâdere, ca una dintre multele glume amare din vremea respectivă, a două reclame–simbol ale regimului Ceaușescu: „Nici o masă fără pește!" și „Nu e pește ca stavridu', nici echipă ca Rapidu'!".

Publicăm, în continuare, textul inedit al stenogramei ședinței, din 11 mai 1985, a CPEx al CC al PCR, cu minime și tacite intervenții asupra formei originalului.

Mr. **Petre OPRIȘ**,
Serviciul de Pază și Protecție

● documente inedite ● documente inedite ● documente inedite ● documente inedite ●

7 septembrie 1961. Tabel cu producția de pește din România în 1959 și prevederile pentru 1965 (extras din raportul întocmit de Janoș Fazekaș, ministrul Industriei Alimentare, adresat lui Petre Borilă, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, referitor la cumpărarea, din Japonia, a două nave destinate pescuitului oceanic).

ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 39/1961, f. 51.

	Realizări 1959 tone	Prevăzut 1965 tone	% 1965 1959	Ponderea față de total în 1965
Pescuit în Lunca Dunării	5.533	20.000	361,5	28,6
Pescuit în Delta Dunării	7.742	14.000	180,8	20,0
Pescuit de coastă în Marea Neagră	4.901	6.000	122,4	8,6
Pescuit în heleștee și iazuri	1.833	25.000	1.363,8	35,7
Pescuit în Oceanul Atlantic	–	5.000	–	7,1
Total	**20.009**	**70.000**	**349,8**	**–**

5 noiembrie 1973. Protocolul nr. 35 și stenograma ședinței Prezidiului Permanent al CC al PCR, din 5 noiembrie 1973, în cadrul căreia s-a aprobat, printre altele, proiectul „Acordului între Guvernul Republicii Socialiste România și Guvernul Statelor Unite ale Americii privind pescuitul în partea vestică a Oceanului Atlanticului Mijlociu" (*extrase*).

„PARTIDUL COMUNIST ROMÂN,
COMITETUL CENTRAL,

PROTOCOL nr. 35
al ședinței Prezidiului Permanent
[al CC al PCR]
din ziua de 5 noiembrie 1973

Au participat tovarășii: Nicolae Ceaușescu, Ion Gheorghe Maurer, Manea Mănescu, Paul Niculescu–Mizil, Gheorghe Pană, Gheorghe Rădulescu, Virgil Trofin, Ilie Verdeț.

Au fost invitați tovarășii: Emil Drăgănescu, Cornel Burtică, Ion Ioniță, Ion Coman, Virgil Actarian, Florea Dumitrescu, Vasile Gliga, Constantin Șandru.

Ședința a început la orele 10.00 și s-a terminat la orele 10.50.

A prezidat tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Ordinea de zi:

I. Proiectele unor acorduri și convenții.

II. Punctul de vedere al delegației RS România în comisia permanentă CAER pentru industria de apărare.

III. Alte probleme.

În urma discuțiilor, Prezidiul Permanent al CC al PCR a hotărât următoarele:

I. Se aprobă proiectele următoarelor acorduri și convenții:

1. Acordul între Guvernul Republicii Socialiste România și Guvernul Statelor Unite ale Americii privind pescuitul în partea vestică a Oceanului Atlanticului Mijlociu.

2. – 3. [...]

II. – III. [...]

(*ss*) Nicolae Ceaușescu

STENOGRAMA
ședinței Prezidiului Permanent [al CC al PCR], din ziua de 5 noiembrie 1973

Au participat tovarășii: Nicolae Ceaușescu, Ion Gheorghe Maurer, Manea Mănescu, Paul Niculescu–Mizil, Gheorghe Pană, Gheorghe Rădulescu, Virgil Trofin, Ilie Verdeț.

Au fost invitați tovarășii: Emil Drăgănescu, Cornel Burtică, Ion Ioniță, Ion Coman, Virgil Actarian, Florea Dumitrescu, Vasile Gliga, Constantin Șandru.

Ședința a început la orele 10.00 și s-a terminat la orele 10.55.

Tov. **Nicolae Ceaușescu**: Să începem ordinea de zi.

1. Proiectul acordului cu SUA cu privire la pescuitul în partea vestică a Oceanului Atlanticului Mijlociu. Merge foarte prost planul acesta de pescuit.

Tov. **Emil Drăgănescu**: 50% mai mult decât anul trecut.

Tov. **Virgil Trofin**: Și 50% față de planul din acest an.

Tov. **Gheorghe Rădulescu**: A crescut cu 100%.

Tov. **Emil Drăgănescu**: Anul trecut, s-au pescuit 40 mii [de] tone. Anul acesta, 64 de mii de tone. Luat ca productivitate pe navă, activitatea noastră de pescuit ne situează pe locul trei în lume, dar nu avem nave active, pentru că sunt în reparații și acest lucru pentru că nu avem organizat din timp acest lucru. Planul pe anul de viitor, cu reparațiile, l-am pus la punct. Anul viitor, ne-am propus să pescuim 90 mii [de] tone. Treptat, o să ajungem la 90 mii de tone și la capacitatea maximă a navelor. Sunt și niște încurcături financiare.

Acum, am încheiate contracte cu Mauritania, Senegalul și, acum, cu Statele Unite. Cel mai bun contract este acesta cu Statele Unite [ale Americii], pentru că noi dacă pescuim aici, în Atlanticul Mijlociu, nu mai este nevoie să aducem echipajele acasă.

Vă rugăm să aprobați acest lucru.

Tov. **Nicolae Ceaușescu**: Ce ziceți, să fim de acord? *(Toți tovarășii sunt de acord).*

2. – 8. [...]

Dacă nu mai sunt alte probleme, propun să ridicăm ședința.

5.XI.1973".

ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 159/1973, ff. 2–5, 24.

O parte a Portului Constanța, în 1961

13 mai 1985. Stenograma ședinței Comitetului Politic Executiv al CC al PCR, din 11 mai 1985, în cadrul căreia s-a discutat, printre altele, despre vânzarea peștelui oceanic în România (extrase).

„Arhiva Comitetului Politic Executiv
al CC al PCR
Nr. 949, 22.V.1985

STENOGRAMA
ședinței Comitetului Politic Executiv al CC al PCR, din ziua de 11 mai 1985

Ședința a fost prezidată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român.

Au participat tovarășii: Banc Iosif, Bobu Emil, Ciobanu Lina, Coman Ion, Constantin Nicolae, Dincă Ion, Dobrescu Miu, Fazekaș Ludovic, Găinușe Alexandrina, Mănescu Manea, Niculescu [–Mizil] Paul, Olteanu Constantin, Oprea Gheorghe, Pană Gheorghe, Pățan Ion, Popescu Dumitru, Rădulescu Gheorghe, Verdeț Ilie, Andrei Ștefan, Bîrlea Ștefan, Ceaușescu Nicu, David Gheorghe, Enache Petru, Gere Mihai, Giosan Nicolae, Gâdea Suzana, Mureșan Ana, Postelnicu Tudor, Stoian Ion, Totu Ioan, Ursu Ion, Winter Richard.

Au fost invitați tovarășii: Curticeanu Silviu, Radu Constantin, Dina Carol.

Tov. **Nicolae Ceaușescu**: Ați văzut ordinea de zi, tovarăși? Mai aveți ceva în plus? (*Nu.*). [...]

Tov. **Nicolae Ceaușescu**: Înainte de a trece la problemele de cadre, aș dori să atrag atenția Agriculturii, Comerțului Interior și tovarășilor din Comitetul Politic

Șantierul naval din Galați, în 1964

Executiv care se ocupă de acest sector, cu privire la aprovizionarea populației și la desfacerea producției de pește. Tovarășii au o concepție: nu știu dacă nu le place lor să mănânce pește, dar, dacă nu le place, atunci cred că nici populația nu vrea să mănânce pește. Discutăm despre această problemă de mai bine de doi ani de zile. Avem stocuri de pește și nu este organizată desfacerea corespunzătoare a producției de pește pentru populație. Nu este adevărat că se găsește pește pe piață. Populația nu găsește pește și noi ținem în stoc 30.000 de tone. Eu rog și pe tovarășa Găinușe, pe tovarășa ministru al Comerțului Interior și pe tovarășii de la Agricultură — patru dintre aceștia sunt membri în Comitetul Politic Executiv — să se ocupe ca să nu mai avem probleme. Trebuie să avem permanent asigurată desfacerea la produsele pe care le avem. Trebuie să asigurăm o bună aprovizionare a populației cu ceea ce avem — pentru că avem și pește, și o serie de alte produse cu care putem asigura o bună aprovizionare. Trebuie să se ia măsuri să se facă un program special — am luat și o hotărâre în această privință —, ca să introducem consumul de pește în consumurile colective la cantine, în întreprinderi, la armată, la studenți, peste tot. Așa cum se spune, dacă consumă pește, vor deveni și mai inteligenți.

Tov. **Nicu Ceaușescu**: Efectele se văd peste 20 de ani.

Tov. **Gh. Rădulescu**: Noi n-am mâncat pește destul!

Tov. **Nicolae Ceaușescu**: Să se facă un program și, obligatoriu, să se introducă preparate din pește două zile pe săptămână. Să se gătească din pește mâncăruri corespunzătoare cu legume, cu zarzavaturi.

Tov. **Nicu Ceaușescu**: Există pește, dar numai stavrid. Am fost în magazine și știu. Nu prea îl cumpără nimeni. Trebuie să existe un sortiment mai diversificat.

Tov. **Alexandrina Găinușe**: 80 la sută din stocul de pește este stavrid.

Tov. **Nicolae Ceaușescu**: Este bun și stavridul.

Tov. **Alexandrina Găinușe**: Este bun, dar este mic, sub 15 cm.

Tov. **Nicolae Ceaușescu**: Dar, nu este chiar 80 la sută din ceea ce avem sub 15 cm.

Tov. **Ana Mureșan**: Așa cum a spus și tovarășa Găinușe, 80 la sută este stavrid. Anul trecut, a fost și merlucius, care este apreciat de populație.

Tov. **Gheorghe Pană**: Am vorbit cu tovarășii de la Tulcea. Am făcut programele acestea și am început să vindem ceva mai mult. Va trebui, totuși, să se găsească o soluție ca vasele noastre de pescuit să meargă și în alte locuri, nu numai acolo unde se pescuiește numai stavrid. Ceva cred că se poate face. Populația cumpără pește când se găsește merlucius sau cod. La aceste sortimente de pește, este chiar coadă.

Tov. **Nicolae Ceaușescu**: Să vedem și programul de pescuit.

Tov. **Ana Mureșan**: Anul trecut, am vândut pește, anul acesta, vom vinde mai mult, dar să fim ajutați cu structura.

Tov. **Gheorghe Pană**: Față de 300 și ceva de tone prevăzut, am dat peste 200 tone pește. Am băgat mai mult pește și în consumurile colective, dar nu facem programul.

Tov. **Nicolae Ceaușescu**: Să vedem cum se realizează și pescuitul? Cine se ocupă de pescuit?

Tov. **David Gheorghe**: Tovarășul Capisizu.

Tov. **Nicolae Ceaușescu**: Ocupați-vă, discutați și faceți programul.

Tov. **David Gheorghe**: Am înțeles.

Tov. **Nicolae Ceaușescu**: Acum, trecem la problemele de cadre.

În continuare, ședința nu a mai fost stenografiată.

13.V.1985".

ANIC, fond CC al PCR — Cancelarie, dosar 29/1985, ff. 7, 11–13.■

Pâine și sare pentru „conducătorii iubiți", aflați într-o „vizită de lucru"

Arhitectul **Filip Xenopol**, un frate mai puțin cunoscut al istoricului A. D. Xenopol

Mihai Sorin RĂDULESCU*

„Societatea Arhitecților Români", având în frunte pe Alexandru Orăscu, se înființa în 1891, iar patru ani mai târziu, în 1895, se stingea din viață, la 44 de ani, Filip Xenopol (8 septembrie 1851–13 iulie 1895) (1), frate mai mic al marelui istoric, membru fondator al acestei asociații. Dispariția sa prematură explică în bună măsură uitarea cvasitotală în care a căzut acest artist, de care nu mai știu nici arhitecții, nici istoricii de artă de astăzi. Au rămas însă clădirile proiectate de el și încă în centrul Bucureștilor. Ajunge să le privești pentru a te întreba cine a fost cel care le-a conceput, cu linii atât de elegante și de... pariziene. Un arhitect „beaux–arts"-ist *fără* „l'Ecole des Beaux-Arts", căci Filip Xenopol nu a studiat în urbea Luminilor, ci la München, oraș care, pentru mulți români, a fost o escală în pelerinajul lor cultural spre Franța. Cu adevărat, clădirile lui Filip Xenopol — fie că este vorba de Hotelul „Continental", de marele imobil de pe str. Academiei colț cu B-dul Regina Elisabeta sau de Pasajul Macca–Vilacrosse — aduc aminte de stilul neorenascentist, inspirat de arhitectura castelelor de pe Loara și de cel neoclasic, înrudit cu stilurile Ludovicilor. Construcțiile lui Filip Xenopol au multă reprezentativitate, sunt expresia aspirației spre progres a de curând proclamatului regat, român al cărui model cultural se afla tocmai la celălalt capăt al Europei.

Incursiune genealogică

Călătorind, de curând, în Moldova de Nord, am sesizat cât de des apare bulbul în arhitectura ecleziastică. Originea ieșeană a lui Filip Xenopol se regăsește în proiectele lui: atât imobilul de pe strada Academiei, cât și Hotelul „Continental" atrag privirile și „culminează" printr-un asemenea bulb, care este un fel de — dacă ne este îngăduită comparația gastronomică — cireașa pusă pe tort.

Filip Xenopol era, să precizăm de la bun început, fiul lui Dimitrie Xenopol (purtând inițial numele de „Brunswick") (1802–1874) și al Mariei, născută Vasiliu (1824–1912), cu ascendență grecească și turcească. Despre obârșia părinților frații Xenopol aflăm, mai multe informații din scrierea autobiografică a lui A. D. Xenopol, ***Istoria ideilor mele***. Maria Vasiliu era fiica unui fabricant de țigle și olane, din Iași, iar mama ei, născută Stamati, era originară din Basarabia. Despre originea lui Dimitrie Xenopol, s-au scris și s-au spus multe. Dl Nicolae Xenopol, nepot de fiu al arhitectului, pe care l-am contactat, din nou, de curând, înainte de a așterne aceste rânduri, și care trăiește la Augsburg, în Austria, susține obârșia irlandeză a străbunicului său, în detrimentul celei evreiești, care pare, totuși, mai probabilă. Aceasta din urmă ar explica, de pildă, mult mai bine cosmopolitismul familiei. Oricum ar fi fost, Xenopolii s-au integrat profund între români, a căror primă istorie — de largă respirație — a scris-o — iată ! — chiar unul dintre fiii imigratului. Un alt frate al lui A.D.Xenopol, Nicolae (1858–1917), a fost, după cum se știe, secretar al lui Ion I. C. Brătianu, ocupând chiar funcția de ministru al Industriei și Comerțului și, apoi, pe cea de ministru plenipotențiar la Tokyo, unde a și murit, la puține zile după luarea în primire a postului.

Familia Xenopol se aristocratizase doar după o singură generație, fapt care se vădește și în căsătoriile membrilor ei. Soția arhitectului Filip Xenopol descindea din familia boierească moldovenească Gane: Florica Gane era fiica lui Matei Gane — fost prefect de Botoșani și de Iași — și nepoata de fiu a lui Enacachi Gane, autorul unei cunoscute scrieri, intitulate ***Călătoria lui Cupidon la pustiu***. De asemenea, scriitorul Nicu Gane venea unchi soției lui Filip Xenopol, fiind văr primar cu tatăl ei. Multe înrudiri ilustre existau în talentatul neam al Găneștilor, care avea să fie studiat și evocat de un alt coborâtor al său, Constantin Gane, autorul ***Trecutelor vieți de doamne și domnițe***. Găneștii erau bogați: aveau moșii în Moldova, la Hărpășești, Gănești, Lapoveni, Ciumulești/Antilești și la Zorile (în Basarabia). Pe linie maternă, Florica Gane–Xenopol era nepoata de fiică a boierului Nastasa-

* Prof. univ. dr., Facultatea de Istorie, Universitatea din București

chi Mihail, din Târgu Ocna, pe care o legendă genealogică — greu de verificat — îl făcea coborâtor al Movileștilor.

Din căsătoria lui Filip Xenopol cu Florica Gane, s-au născut trei fii: Matei (1884–1901), mort, cum se vede, la o vârstă foarte tânără, al cărui prenume relua pe cel al bunicului său matern; Dimitrie (1883–1961), și Radu (1892–1961). Pe Matei Xenopol, l-am descoperit într-o lumină nouă consultând remarcabilul dicționar intitulat ***Geografi români***, elaborat de Institutul de Geografie, din București: în atât de scurta sa existență, a apucat să publice, la Paris, trei articole de specialitate, care aveau să fie reunite apoi în volum. A făcut valoroase interpretări în studiul cutremurelor și a scris despre geografia Polineziei franceze.

București: Hotelul „Continental"
(foto M. S. Rădulescu)

Dimitrie Xenopol a avut de soție pe compozitoarea Margareta Lefter Dumitrescu (1892–1979), sora actorului Leon Lefter și strănepoata mitropolitului Moldovei, Meletie Brandabur, cel care i-a urmat lui Veniamin Costachi în scaunul arhieresc. Celălalt fiu al arhitectului, Radu, a fost un industriaș prosper, motiv pentru care și-a sfârșit zilele... într-o închisoare comunistă. A fost căsătorit cu Thira Catargi, fiica lui Mihail Catargi și a Atenei, născută Papadopol. O soră a Thirei Catargi–Xenopol avea să fie soacra inventatorului Elie Carafoli. Dimitrie Xenopol a avut ca fiu pe dl Nicolae Xenopol (n.1928), care a început studii de istorie la București, dar care, din cauza instaurării regimului totalitar, a trebuit să părăsească Facultatea de Litere. Posteritatea lui Filip Xenopol se continuă prin fiul acestuia, Alexandru, care are, la rândul său, un fiu(2).

În familie, avea să mai apară, la un moment dat, și un alt arhitect, căzut de asemenea în uitare: Nicolae Stănescu, căsătorit cu Marioara, fiică naturală a Mariei Xenopol, sora istoricului și a arhitectului. În anuarele Corpului Arhitecților, instituție de breaslă înființată în 1932, Nicolae Stănescu figurează ca absolvent din anul 1911(3). A fost un arhitect merituos, căruia i se datorează proiectele clădirilor care adăpostesc Liceele „Iulia Hasdeu" și „Gheorghe Șincai", ambele din București.

Lucrare fără reproș

Probabil, cel dintâi care a scris despre Filip Xenopol a fost profesorul arhitect Toma T. Socolescu, în a sa privire istorică asupra arhitecților români: „**F. Xenopol**, arhitect cu studii din Germania, a executat lucrări de o remarcabilă valoare artistică, astfel: *Baia Centrală*, cu acel frumos interior arab al cabinelor, Jubileul; *Clubul agricol* (fosta casă Boerescu), de lângă Ateneu; *Hotelul Continental* și, de asemenea, *«Pasajul Băncii Naționale», cunoscut și sub numele de «Pasajul Vilacrosse»*, având două aripi care se întâlnesc într-o rotondă, între Calea Victoriei și Bancă, existent încă. La construirea lui, pe la 1890, era proprietatea a patru capitaliști [*sic!*]: Villacrosse, Karagheorghevici, Mac[c]a și dr. Măldărăscu, și avea 53 prăvălii și 30 apartamente de diferite mărimi. Este o lucrare de mari proporții, executată în acel eclectism și renaștere ale epocii și care a fost și este una din clădirile cele mai interesante și mai reușite ale Capitalei, fațada dinspre Calea Victoriei fiind chiar ceva fără reproș. La concursul internațional pentru proiectul clădirii administrative a CFR, a obținut premiul III. După planurile sale, s-a executat și «Școala de meserii» de pe str. Polizu în București. / La Ploiești, «Spitalul Boldescu» al Eforiei Spitalelor Civile"(4). Toma T. Socolescu amintește două clădiri, care lipsesc din celelalte două fișe de mai jos: *Baia Centrală*, demolată, care se găsea pe strada Biserica Enei, vizavi de Institutul de Arhitectură (devenit, ulterior, Universitatea de Arhitectură și Urbanism) „Ion Mincu", și *Casa Boerescu*, în picioare și astăzi, în ciuda poziției ei foarte centrale, între Ateneu și Biblioteca Centrală Universitară, vizavi de fostul Palat regal, astăzi Muzeul Național de Artă. Această casă este cunoscută, în zilele noastre, ca Restaurantul „Cina", noul nume de local neavând încă vreme să intre în conștiința bucureștenilor. A aparținut lui Costache Boerescu, fratele omului politic Vasile Boerescu. A fost, ea, oare cu adevărat proiectată de către Filip Xenopol? În general, datele din cartea lui Toma T. Socolescu se dovedesc corecte și aceasta ne face să presupunem că informația este veridică.

Lista de lucrări ale lui Filip Xenopol este, așadar, pasibilă de completări și de corectări. Fișa lui din, de altminteri, instructivul și utilul ***Dicționar universal al arhitecților***, al istoricului de artă Paul Constantin, se cere dezvoltată: „XENOPOL F. (sfârșitul sec.19–începutul sec.20), arhitect român, de orientare eclectică. Studii la Berlin. Lucr. pr.: Hotel Continental, Cal.Victoriei (restaurat de D. Iovănescu); Pasajul Băncii Naționale, numit Villacrosse (azi [în 1986], Bijuteria), cu două aripi, între Cal. Victoriei și str. Eugeniu Carada (1890); Fosta Școală de Arte și Meserii, str. Polizu — toate la București; fostul Spital Boldescu, al Eforiei–Ploiești"(5).

O altă folositoare fișă de dicționar se află în teza de doctorat a d-nei Cezara Mucenic, istoric de artă: „**XENOPOL, Filip D.**, arhitect, 1890 — 1895 / Membru fondator al S.A.R. [Societatea Arhitecților Români] / **Opera**: Pasajul «Villacrosse–Macca» (Pasajul Băncii Naționale), conținând 53 magazine și 30 apartamente (1891); casele de raport Max A[t]zel, devenite prin modificări planimetrice, anterioare construirii, hotel (1894) (vezi cap. «Evoluția arhitecturală a străzilor...», foto 58 și cap. «Programe arhitecturale...», foto 57, 58); Baia Centrală, str. Ienii (1895); casele Nasta, str. Armenească nr.33 (1895); câteva corpuri de case, proprietatea dr. Kiriac, str. Sf. Ionică nr.8 (1895) (v. cap. «Arhitecți și constructori...», foto 61, 62); casele W.Staadecker, str. Smârdan și Sf. Dumitru (1895). / Arhitectură eclectică, cu multe elemente din repertoriul neoclasic. Dispunerea motivelor decorative cu eleganță, astfel ca să rupă monotonia volumelor ce rămân marcate. Unele

București: Imobilul din str. Academiei colț cu B-dul Regina Elisabeta (foto M. S. Rădulescu)

București, Peisajul Macca–Villacrosse
(foto M. S. Rădulescu)

lucrări influențate de stilul neoromânesc"(6). Casele din str. Sf. Ionică au fost demolate, întreaga stradă fiind supusă dispariției prin „sistematizarea" zonei fostului Palat regal.

Adevărul este că, a afla autorii proiectelor unor clădiri, nu este întotdeauna căutarea cea mai ușoară. În orice caz, la construcțiile amintite ar trebui, de pildă, adăugată Școala de Arte și Meserii, de pe strada Polizu, făcând parte din complexul Politehnicii. Casa tocmai amintită, de pe str.Armenească nr. 33, vizavi de locuința scriitorului Alexandru Paleologu, este, așadar, considerată ca fiind, de asemenea, proiectată de el(7). Ea figurează sub numele de „Casa Nasta". Într-adevăr, grilajul porții poartă și astăzi inițialele „A" și „N", dar nu e sigur că acestea provin de la numele Nasta. Având cunoștință că, la un moment dat, s-a aflat în proprietatea acelei case — despre care știam sigur că aparținuse, în trecut, doctoriței și traducătoarei Nicole Sachelarie, cumnata Mariei Tănase (născută Neculescu–Ianca, descendentă dintr-o familie boierească din Muntenia) —, ne-am îngăduit să-l întrebăm pe dl Răzvan Theodorescu în legătură cu istoricul casei. Domnia sa ne-a răspuns, amabil, că nu are cunoștință să fi fost proiectată de Filip Xenopol —, dar, nu excludea acest fapt! — nici să fi aparținut familiei Nasta. Știa, însă, că imobilul aparținuse dintotdeauna regretatei Nicole Sachelarie. Poate că inițialele de pe poartă veneau de la Alexandru Neculescu-Ianca, bunicul matern al acesteia. Arhitectura casei ar putea trimite, într-adevăr, cu gândul la Filip Xenopol. Chestiunea mai trebuie, prin urmare, încă cercetată.

De asemenea, un alt semn de întrebare privește paternitatea arhitecturală a Castelului Ghika, de la Comănești (jud. Bacău). Potrivit informațiilor comunicate de dl Nicolae Xenopol, nepotul de fiu al arhitectului, impunătorul castel — transformat în muzeu —, legat de amintirea celor doi Ghika–Comănești, care au făcut explorări în Somalia, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, ar fi fost proiectat de către arhitectul Filip Xenopol.

De asemenea, la Slănic–Moldova — localitate legată de ascendenții materni ai soției sale, boierii Mihail, din Târgu Ocna —, Hotelul „Racoviță" ar fi fost opera sa.

Pe str. George Enescu, din București (fostă str. Alexandru Lahovary), la nr. 11, mai există casa doctorului Christea Buicliu (1857–1918), fost medic al regelui Carol I, căsătorit cu Josefina Eraclide, rudă — nici mai mult nici mai puțin — decât cu Victor Hugo...(8). Se găsește alături de ceea ce a mai rămas din casa altui doctor celebru altădată, Constantin I. Istrati, care, după decembrie 1989, devenise restaurant, iar, mai recent, a fost aproape complet demolată. La Casa Buicliu, ca și la edificiile publice concepute de Filip Xenopol, se vede aceeași dorință de reprezentativitate, aceeași trimitere la vechea Franță adusă pe meleagurile dunărene(9).

De pe *site*-ul Internet al administrației județene de la Bacău, am aflat că Palatul Administrativ de acolo, sediu al Consiliului Județean și al Prefecturii, a fost construit, între 1886–1889, după planurile aceluiași arhitect. Pentru o viață atât de scurtă, clădirile proiectate de Filip Xenopol sunt remarcabil de numeroase și plasate foarte central. În obținerea comenzilor, a jucat oare un rol faptul că era fratele istoricului A. D. Xenopol și al omului politic liberal Nicolae D. Xenopol?

Filip Xenopol nu a fost un inovator, precum au fost, în bună măsură, fondatorii stilului neoromânesc, în frunte cu Ion Mincu, sau cum avea să fie mai târziu, de pildă, Horia Creangă. Lucrările sale sunt reverențe făcute stilurilor istorice și atât arhitectura neoromânească, cât și cea „cubistă" se vor fi născut tocmai ca gesturi de revoltă împotriva acestui „franțuzism", adesea triumfalist și lipsit de personalitate. Totul trebuie așezat, însă, în contextul său și măsurat cu dreaptă judecată și cumpănire.

În ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, eclectismul istoricist era în plină afirmare, nu obosise, nu își epuizase nici pe departe resursele. Pentru transformarea aspectului semi-oriental al Bucureștilor, în cel de „mic Paris", era nevoie de o anumită grandilocvență, de apelul la „istoria arhitecturii apusene". Și clădirile proiectate de Filip Xenopol au rezistat estetic, iată, timpului. La o sută de ani de la ridicarea lor, continuă să suscite interesul și admirația, chiar dacă, de multe decenii, nici un arhitect nu mai construiește în maniera acestui artist uitat. Eclectismul nu excludea individualitatea arhitectului: clădirile proiectate de Paul Gottereau, de Dimitrie Maimarolu, de Petre Antonescu și de mulți alții se aseamănă, dar poartă, deseori, marca autorului. Unii arhitecți sunt mai tributari lecției primite la școala pariziană, alții sunt mai imaginativi. Stilul eclectic se contaminează adesea cu influențe *Art Nouveau*, după cum observa nu demult,

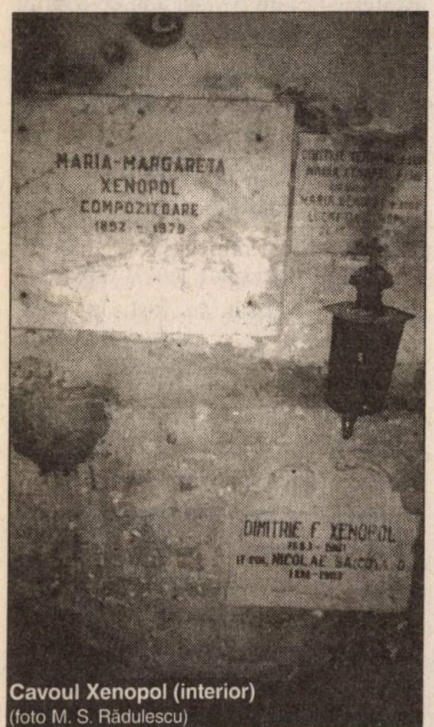

Cavoul Xenopol (interior)
(foto M. S. Rădulescu)

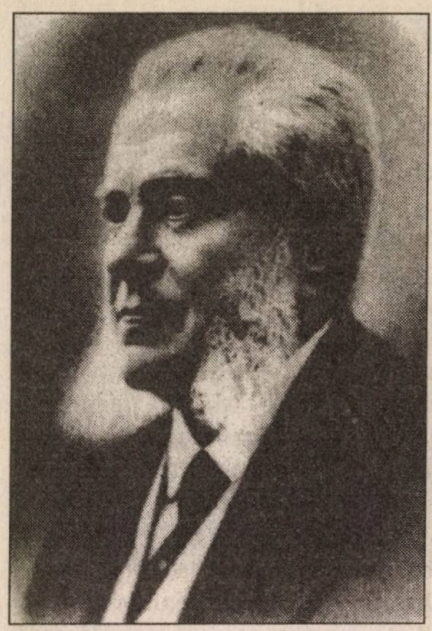

Alexandru D. Xenopol, istoric, economist și sociolog (23 martie 1847, Iași – 27 februarie 1920, București); membru titular al Academiei Române (din 11 martie 1893), președinte al Secțiunii Istorice a Academiei Române (1903–1905; 1910–1911; 1914–1919)

într-o emisiune televizată, profesorul arhitect Sorin Vasilescu, în legătură cu copertina de la intrarea Palatului Cantacuzino, de pe Calea Victoriei (Muzeul „George Enescu").

Pe aleile Cimitirului Bellu

Nu demult, am căutat la Cimitirul Bellu, mormântul arhitectului Filip Xenopol. Este un cavou cu mult ciment și fără stil, aflat în spatele Capelei (fig. 52, loc. 12). Aici, sunt înmormântați și părinții săi — deci, și ai istoricului A. D. Xenopol —, sora, scriitoarea Adela Xenopol, fratele, Nicolae Xenopol, soția lui, Felicia născută Băicoianu (care își scria numele cu o ortografie prețioasă: *Baicoyano*), precum și doi dintre fiii arhitectului — Matei și Dimitrie Xenopol —, soția lui Dimitrie, compozitoarea Margareta Xenopol. De precizat că sora Feliciei Băicoianu–Xenopol a fost căsătorită cu directorul Bibliotecii Academiei Române, ardeleanul Ioan Bianu. Ce tristă și, poate, grăitoare discrepanță poate fi observată între acest cavou cenușiu și impersonal și clădirile proiectate de Filip Xenopol, grațioase și asemănătoare unor mobile–stil... Cum este, oare, de interpretat această diferență dureroasă, totodată estetică și simbolică? Și, dacă o înțelegem, putem oare să ne împăcăm liniștiți cu ideea declinului travestită, foarte pervers, în cea a progresului Căci, nu-i așa, suntem în secolul XXI, nu în al XIX-lea... ■

Note

1. Datele biografice ne-au fost comunicate, la 18 ian.1987, de către nepotul său de fiu, dl Nicolae Xenopol; **2.** Despre genealogia familiei Xenopol, v., de asemenea, M. S. Rădulescu, ***Memorie și strămoși***, București, 2002, pp. 20–26; **3.** „Corpul Arhitecților din România. Buletinul Corpului", an. I, 1933, p. 82. Adresa sa era Calea Victoriei, nr. 149. Prenumele lui Nicolae Stănescu este însoțit aici de inițiala „M"; **4.** Arh.Toma T. Socolescu, ***Fresca arhitecților care au lucrat în România în epoca modernă 1800 – 1925***, București, Ed. Caligraf Design, 2004, p. 69; **5.** Paul Constantin, ***Dicționar universal al arhitecților***, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 342; **6.** Cezara Mucenic, ***București un veac de arhitectură civilă secolul al XIX-lea***, București, Ed. Silex, 1997, p. 63; **7.** ***Ibidem***; **8.** M. S. Rădulescu, ***Genealogii***, București, Ed. Albatros, 1999, p. 307; **9.** Faptul că Filip Xenopol a proiectat Castelul Ghika, de la Comănești, Hotelul „Racoviță", de la Slănic–Moldova, Casa „Buicliu" din București, ne este cunoscut de la nepotul său de fiu. Tot de la domnia sa, știm că arhitectul a locuit în București, la mai multe adrese, inclusiv pe Calea Victoriei, și că a murit la Govora, de o boală intestinală.

Refugiul românesc din 1940 și 1944: câteva considerații

Alexandru PORȚEANU*

Refugiații din teritoriile românești anexate, în 1940 și 1944, de către URSS, respectiv, în 1940, de către Ungaria și Bulgaria, formează *cea mai numeroasă categorie* din rândurile persoanelor persecutate, din motive etnice, din România în perioada menționată. Fenomenul persecuțiilor etnice este caracterizat, de regulă, ca exercitându-se de către regimuri politice dictatoriale, de orientare xenofobă, îndeosebi antisemită, sau împotriva altor minorități ori grupuri etnice, naționale, rasiale, culturale, în forme și intensități diferite, cu tendința de înlăturare și îndepărtare a lor din cadrul structurilor sociale și etnice ale unui anumit teritoriu sau stat, sub motivarea „purificării etnice" în favoarea națiunii majoritare. Metodele practicate în acest scop sunt, de obicei, dintre cele mai aspre, iar conjunctura războiului — cu atât mai mult, a războiului mondial — le exacerbează până la amploarea unor crime și orori în masă, materializate în exterminarea unor minorități. Asemenea crime iau proporții de genocid, ca în cazul cel mai cunoscut și mediatizat al holocaustului nazist împotriva evreilor din Europa, dar și al altor persecuții etnice, rasiale (bunăoara, în cazul țiganilor).

Persecutare etnică

În situația refugiului românesc din teritoriile cedate în 1940, era însă vorba despre politica de **persecutare etnică a majorității** populației din acele teritorii, practicată cu intensitate și violență de noii ocupanți, în vederea înlăturării majorității românești. Refugierea în masă din Basarabia și din nordul Bucovinei, a fost determinată instantaneu de spaima aflării știrii despre „Nota ultimativă" a URSS, din 26 iunie 1940. Reanexarea Basarabiei de către imperiul rus în forma sa sovietică s-a produs fulgerător, cu o brutalitate salbatică, fără nici cea mai mică preocupare a cuceritorilor pentru o minimă aparență formală a unor măsuri referitoare la populație; cele convenite, totuși, în zilele următoare, la stăruința autorităților române, nu au mai putut nici măcar să atenueze efectele sociale devastatoare ale evenimentelor.

În cazul Dictatului de la Viena (30 august 1940), după cum se știe, au existat măsuri de sistematizare și etapizare a operațiunilor transferului autorității, inclusiv măsuri referitoare la populație, la transferurile reciproce de persoane dintre Ungaria și România în anumite termene și condiții, după instaurarea noii administrații. Cu toată aparența și reglementarea oricum insuficientă în materie, desfășurarea evenimentelor atât la preluarea administrației din nordul Transilvaniei de către Ungaria horthyistă, cât, mai ales, ulterior, declanșarea politicii sălbatice de înlăturare sub toate formele a românilor — de la concendieri și expulzări în masă până la acte criminale — a determinat și aici un exod important din rândurile populației majoritare românești. Cu toată intensitatea violențelor alungării românilor din localitățile, casele și proprietățile lor, noii ocupanți nu au putut să înlăture decât o parte a lor, care nu era cea mai numeroasă. Această realitate se explică, în primul rând, prin numărul mare al românilor, prin calitatea și valoarea lor demografică, social-economică; în al doilea rând — printr-o oarecare temperare a zelului purificării etnice maghiarizatoare, sub atenționarea unor factori politici externi sau sub presiunea mersului evenimentelor, în fine, sub influența elementului de reciprocitate reprezentat de prezența minorității maghiare din sudul Transilvaniei rămas României.

În cazul Cadrilaterului, desfășurarea evenimentelor a avut loc în forme mai puțin acute, dar cu efecte similare din punct de vedere social și național. În Basarabia și în nordul Bucovinei, după reintegrarea lor în România, prin intervenția militară a țării noastre, din vara lui 1941, erau create premisele necesare pentru încetarea *de facto* și *de jure* a refugiului românesc din aceste teritorii, produs în vara anului precedent. O parte dintre cei refugiați s-a întors la casele lor. Mersul cunoscut al operațiunilor militare, defavorabil în cele din urmă României, a determinat cel **de al doilea val al refugiului românesc din Basarabia și din nordul Bucovinei**, din primavăra și vara lui 1944. Acesta s-a putut desfășura într-o perioadă și în condiții ceva mai permisive, deoarece el avea loc în spatele liniilor frontului, care se apropia, cum se știe, amenințător. Gravitatea sporită a acestei noi faze a refugiului românesc consta, însă, în amploarea

* Dr., Comisia Mixtă de Istorie Româno-Ungară

evenimentelor și în îndepărtarea considerabilă a orizontului oricărei speranțe sau perspective reparatorii.

Desfășurarea concretă a evenimentelor care au determinat refugiul românesc, din teritoriile cedate în 1940 și 1944, infirmă unele opinii de minimalizare a ponderii fenomenului refugiului, comparativ cu aceea a masei majoritare a populației, care a rămas pe loc, îndeosebi în mediul rural, suportând rigorile persecuțiilor etnice crescânde împotriva românilor. Starea de spirit creată în Transilvania atât în perioada declașării refugiului, cât și la revenirea refugiaților după război a fost interpretată eronat sau tendențios în optica unor autori contemporani, în sensul unei inclinații de a se contrapune, în mod artificial, cele două categorii, sub aspectul semnificației și importanței pozițiilor respective în ansamblul situației național–politice a românilor din epocă. Refugiul românesc a avut, în mod cert, puternice și justificate motivații social–politice și naționale, atât prin amploarea sa ca fenomen demografic semnificativ, cât și prin gravitatea extremă, care amenința însăși viața zecilor și sutelor de mii de persoane din toate mediile sociale, silite să-și părăsească locurile obârșiei și vieții lor obișnuite, precum și avutul din care trăiau prin munca lor cinstită. Cei mai amenințați de politica barbară a ocupanților erau, pretutindeni, intelectualii, în special, fruntașii satelor și elita politică națională.

Șocul valurilor succesive ale refugiului românesc din timpul celui de al doilea război mondial, ajunse până la cifre impresionante — a căror analiză nu ne-o putem propune, aici, din cauza limitei spațiului alocat —, a fost absorbit treptat în cadrul statului român și al societății românești, grav afectate ele însele de amputările teritoriale, de război, de marile greutăți social–economice și de imensele suferințe morale la care era supusă întreaga națiune română. Cu toate marile slăbiciuni ale României acelui timp, modul în care a fost organizat efortul public general de salvare și asigurare a vieții, a condițiilor fundamentale de existență pentru un număr de persoane care depășeau la un moment dat cifra de un milion de oameni (locuințe, locuri de muncă, necesitățile de ordin sanitar, școlar etc.), rezultatele acestor impresionante eforturi **pot fi apreciate fără rezerve ca fiind excepționale.** Dacă s-ar fi putut încerca, la început, un pronostic asupra posibilităților și șanselor acestor

Arad, septembrie 1940: familii de români ardeleni, expulzați din Oradea, în urma ocupării părții de nord–vest a Transilvaniei de către Ungaria (*după Armata română, 1941–1945*, **București, Ed. R.A.I., 1996, p. 15)**

realizări, este destul de probabil că el ar fi fost deosebit de pesimist.

O lege șchioapă

Aceste caracteristici de bază ale fenomenului refugiului românesc, din anii 1940–1947, nu au fost încă suficient evidențiate în literatura istorică din România. Cu toate acestea, este evident faptul că **refugiații din Basarabia, din nordul Bucovinei, din nordul Transilvaniei și din Cadrilater nu sunt „persoane persecutate de către regimurile instaurate în România, cu începere de la 6 septembrie 1940 până la 6 martie 1945, din motive etnice"**, așa cum, în mod eronat, îi încadrează Legea Nr. 189 / 2000. Refugiul nu a început la 6 septembrie 1940, ci la 28 iunie 1940, și nu s-a încheiat la 6 martie 1945, ci — numai sub aspect formal — la 31 august 1947, odată cu ratificarea, promulgarea și publicarea Tratatului de Pace cu România și cu încetarea activității instituțiilor de stat însărcinate cu atribuțiuni de organizare a activității destinate refugiaților. Pentru refugiații din Basarabia și din nordul Bucovinei, refugiul a continuat, de fapt, **până spre sfârșitul secolului al XX-lea**, ei confruntându-se mult timp cu situații deosebit de grave (inclusiv cu pericolul repatrierii forțate). **Statul român a gestionat problema refugiaților în întreaga epocă dintre 28 iunie 1940 și 31 august 1947**, care cuprinde **toate** regimurile și guvernele din acest interval, de la regimul carlist din perioada sa finală, trecând prin cel antonescian (inclusiv faza „statului legionar"), prin cel de după 23 august 1944 și până la începuturile regimului comunist; de la ultimele zile ale guvernului Gh. Tătărescu, continuând cu toate cele ce au urmat, până la guvernul P. Groza. Ținând seama de aceste repere cronologice și politice incontestabile, **nu se poate afirma, în nici un caz, că refugiații români ar fi fost persoane persecutate etnic de către regimurile instaurate în România !**

Refugiul românesc din perioada 1940–1947 ca formă de persecuție etnică, oricât de important, **este desigur numai o parte** dintre suferințele și ororile produse în conjunctura tragică a conflagrației mondiale. În ultimă analiză, în ansamblul istoriei conflagrației mondiale, întreaga societate, majoritarii și minoritarii de toate categoriile, aproape **toate statele și popoarele, mari sau mici, învingătoare sau învinse**, au avut de suferit — în forme și proporții diferite sau specifice — consecințele tragice care au marcat întrega omenire pe termen mediu, iar în unele privințe, chiar pe termen mai lung. Iată de ce abordarea acestei istorii tragice în sens unilateral din punct de vedere național, sau, cu atât mai mult, într-un mod cu potențial incitator în planul relațiilor naționale interne sau externe, nu poate fi decât profund dăunătoare. Aceste caracteristici de ansamblu rămân tot atât de definitorii și pentru situația din România, inclusiv din cele două părți ale Transilvaniei. De altfel, problemele referitoare la **mișcările de populație din Transilvania din timpul celui de al doilea razboi mondial nu pot fi înțelese decât în cadrul ansamblului problemelor social–politice din România.** Tot astfel, însuși fenomenul **mișcărilor de populații nu poate fi înțeles în abstract, fără cunoașterea problemelor specifice de ordin etnic și național** ale categoriilor care definesc populația respectivă. Tendința de abordare parțială, unilaterală sau chiar părtinitoare, a temelor social–politice și istorice cu specific etnic sau interetnic este de natură să afecteze obiectivitatea și eficiența demersului. Perspectiva istorică și politică, pe care am dobândit-o prin libertatea creației intelectuale după înlăturarea comunismului, ne atrage atenția asupra necesității cunoașterii problemelor deosebit de sensibile de ordin național și etnic, în profunzimea și amploarea manifestărilor lor, a implicațiilor și consecințelor pe care le comportă. Cercetarea refugiului românesc din perioada 1940–1947 cuprinde, în mod necesar, interacțiunile complexe cu diversitatea formelor de persecuții etnice a celorlalte categorii, a minorităților etnice. Mersul operațiunilor militare și, în special, modificarea decisivă a orientării politico–militare a României prin Actul de la 23 august 1944 și-au pus din plin amprenta și asupra problemelor de ordin etnic. Aceasta a condus, de fapt, la generalizarea situațiilor de persecuții etnice. În final, luând în considerare întreaga perioadă 1940–1947, **toate** categoriile etnice și naționale, majoritatea și minoritățile, au avut de suferit exacerbările respective ale persecuțiilor etnice. În aceste fel, s-au constituit — printr-o adevărată ironie a istoriei ! — formule semnificative prin cuplarea unor categorii etnice în câte un binom cuprinzând cele mai ireductibile contradicții politico–naționale sau etnice: au rezultat persecuții etnice de care au suferit atât evreii, cât și germanii, atât românii, cât și o parte dintre maghiari, atât țiganii, cât și aproape toate celelalte minorități. Aceste ample desfășurări evenimențiale fac posibilă și necesară cunoașterea **completă**, interpretarea **cuprinzătoare**, **obiectivă**, a ansamblului fenomenului persecuțiilor etnice din punct de vedere social–politic, istoric, cultural, cu toate implicațiile lor

până în zilele noastre, inclusiv cele de ordin legislativ și juridic.

Acte fățișe de agresiune

În acele condiții istorice atât de grele, Armata României a fost implicată, aproape inevitabil, în complexitatea și dramatismul evenimentelor. Cele trei atentate la integritatea teritorială și la suveranitatea statului român din vara tragică a anului 1940, au însemnat, de fapt, acte fățișe de agresiune politico–militară împotriva țării și a poporului român, sub amenințarea forțelor armate ale inamicilor și a spulberării statului român însuși. Loviturile atât de dure aplicate României au produs intensitatea durerii firești a întregii națiuni și profunda nemulțumire a întregii oștiri față de refuzarea rezistenței armate împotriva agresorilor. Acestea au fost însoțite nu numai de însușirea de către inamic, în special în iureșul fulgerător al retragerii din Basarabia, a unor bunuri și materiale de tehnică militară românești, ci mai ales de actele de vădită umilire sau chiar de batjocorire și provocare fățișă a Armatei Române, care au culminat cu primele pierderi de vieți din rândurile militarilor și ale populației civile. Primii eroi ai neamului și ai țării în cel de al doilea război mondial au căzut în atacurile inamicilor împotriva posturilor de pe frontierele ce se prăbușeau, împotriva militarilor ce părăseau teritoriul cedat sub amenințarea forței, precum și împotriva unor civili ce se retrăgeau în interiorul țării. Ei nu au căzut în confruntare deschisă, în luptă dreaptă, ci ca urmare a unor atacuri lașe, mișelești, ale unor bande criminale miltaro–civile, produse prin devansarea termenelor și încălcarea condițiilor stabilite chiar în actele de dictat, din 28 iunie și 30 august 1940. Primii noștri eroi, cei din războiul nedeclarat din 1940, sunt, prin urmare, eroi ai refugiului românesc din 1940. Toate acestea îndreptățesc așteptarea ca — în cadrul necesarei cercetări sistematice a istoriei refugiului românesc, încă insuficient cunoscută — faptele și exemplele lăsate moștenire de primii eroi ai refugiului, de toți cei ce au urmat, să fie atent studiate și apreciate în profunzime, la justa lor valoare morală, națională, de esență universală. Dar, Armata Română a îndeplinit funcții importante nu numai în prima fază a refugiului românesc, ci pe întregul parcurs al desfășurării acestuia, până după încheierea celui de al doilea război mondial. Armata a contribuit, în măsură apreciabilă, la evacuarea autorităților române și a refugiaților din teritoriile cedate, la organizarea amplei activități de ajutorare și de reintegrare socio–profesională a sutelor de mii de refugiați de pe întregul cuprins al țării ciuntite, pe toată durata refugiului. Cea mai importantă contribuție a Armatei Române la istoria refugiului românesc a constituit-o, desigur, însăși eliberarea teritoriului cedat din nord–vestul țării, a nordului Transilvaniei, încheiată la 25 octombrie 1944, care a devenit, apoi, un adevărat simbol, Ziua Armatei Române. Eliberarea teritoriului ocupat prin forță și dictat de Ungaria horthyistă a constituit factorul decisiv care a permis refugiaților să revină treptat la căminele, la locurile de muncă și la proprietățile lor, în condiții nu lipsite de anumite dificultăți. Ascensiunea artificială, forțată din exterior, a elementelor comuniste în viața politică a României, începând din toamna anului 1944 și accelerată după 6 martie 1945, a influențat, în sens negativ, și situația refugiaților, în special a celor din Basarabia, din nordul Bucovinei și din Herța.

În concluzie, știința istorică și cercetările interdisciplinare de profil pot contribui, mai mult, atât la mai buna cunoaștere a refugiului românesc, cât și la soluționarea corectă, corespunzătoare, a unor probleme cu rădăcini istorice în trecutul încă apropiat. În această ordine de idei, este evident **nesatisfăcătoare** abordarea istoriei refugiului românesc pe segmentele pierderilor teritoriale respective din 1940 și 1944. Refugiul românesc, din perioada 1940–1947, a fost un amplu și complex fenomen istoric, care, fără a fi uniform, a afectat viața și destinul istoric al întregii națiuni române. Fără a neglija cercetarea analitică a modalităților specifice fiecăruia din cele trei teritorii răpite, refugiul românesc din nord–vestul Transilvaniei — de exemplu — nu poate fi înțeles corect fără corelarea lui cu cel din Basarabia și din nordul Bucovinei, cu cel din Cadrilater și, tot astfel, în celelalte sensuri cu variante ale corelărilor respective.

Necesitatea elaborării unei ample sinteze asupra istoriei refugiului românesc din perioada 1940–1947 este evidentă. Tot astfel, și oportunitatea constituirii unei Asociații generale a persoanelor ce au fost supuse persecuțiilor etnice; aceasta va putea contribui la soluționarea unor chestiuni concrete ale membrilor ei, prin punerea în aplicare a legislației în materie, precum și, pe un plan mai larg, cultural–educativ, în sensul promovării importantelor învățăminte ce se desprind din cunoașterea acestui amplu fenomen istoric, mai ales în rândurile tinerelor generații. ■

Diplomație și spionaj*

Alexandru POPESCU

Emisari, conciliatori, negociatori

Avându-și originea în cuvântul „diploma" din greaca veche, echivalent cu un document (pe plăcuțe de metal) care atesta un anumit grad de pregătire intelectuală, având așadar și o semnificație academică, termenul de „diplomat" a presupus, la rândul său, conotații sugerând onorabilitate, competență, prestigiu.

Apărută în Italia, funcția de ambasador presupunea, de cele mai multe ori, aceleași calități superlative, ținând seama de faptul că el era un reprezentant de cel mai înalt rang al capetelor încoronate, statelor ale căror interese și prestigiu trebuia să le apere. Nu este întâmplător că, în perioada Renașterii și în cea modernă, atribuții de diplomați, ambasadori au fost îndeplinite adesea de personalități de mare prestigiu intelectual, umaniști, literați, reprezentanți ai altor categorii intelectuale, dar și de oameni politici competenți.

Treptat, s-a cristalizat un „cod diplomatic", care, între altele, solicita din partea diplomaților, ambasadorilor calități și o conduită adecvată rangului lor, oglindită în documente, dar și în opere literare. Consacrarea complexității acestor trăsături și funcții și-a făcut loc și în lucrări teoretice dedicate acestei profesii, iar dicționarele au înregistrat, de-a lungul vremii, conotații din cele mai variate pentru termenul de ambasador și, prin extensie, pentru acela de diplomat: reprezentant, emisar, mesager, conciliator, legatar, expert, mediator, moderator, om de stat, tactician.

Spioni „mărturisiți", „onorabili", „legali" „privilegiați"

Complicarea relațiilor internaționale, confruntările de interese, pericolele la care puteau fi expuse statele pe care le reprezentau, respectarea însărcinărilor mai mult sau mai puțin conforme cu codul etic și normele de drept internațional, au făcut, ca, încă din perioada de afirmare a diplomației, ambasadorii să fie puși în situația de a da dovadă de o anumită abilitate, pricepere de a eluda legi și înțelegeri internaționale, competență în culegerea de date confidențiale, implicarea în organizarea de acțiuni informative, ceea ce i-a transformat adesea în agenți, combatanți ai „frontului secret".

Nu întâmplător, încă în secolele XVI–XVII, circula un termen special pentru desemnarea ambasadorilor: „spioni onorabili".

Istoricul francez Philippe de Commines, referindu-se la principiile diplomatice ale regelui Franței, Ludovic al XI-lea, arăta că „ambasadorii nu depășesc limitele îndatoririlor lor și nu abuzează de calitatea lor atunci când recurg la spionaj și cumpără conștiințe".

Sir Henry Wotton, diplomat englez din secolul al XVI-lea, considera că „ambasadorul este un bărbat de treabă trimis în străinătate ca să mintă acolo în folosul țării

Alexandru Popescu (n. 1942) a urmat cursurile Facultății de Istorie a Universității București și de Istorie și Etnografie a Universității din Bonn, unde a obținut titlul de doctor (1974).

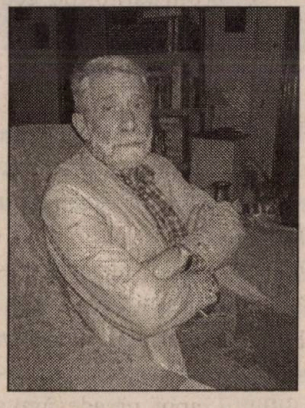

A fost cercetător științific la Institutul de Etnografie și Folclor al Academiei Române. Din 1990, a intrat în serviciul diplomatic, fiind, pe rând, atașat cultural al Ambasadelor României în Germania, Austria și Finlanda. Până în prezent, a publicat studii și volume în domeniile etnografiei, istoriei României și universale, relațiilor diplomatice și culturale, serviciilor de informații din țară și de peste hotare: ***Obiceiuri de recoltare românești*** (Bonn, 1974); ***Șerban Cantacuzino*** (București, 1978); ***Tradiții de muncă românești în obiceiuri, folclor, artă popular*** (București, 1986); ***Transilvania — pământ românesc în istoria universală*** (Bochum, 1992); ***România în istoria universală*** (München, 1995); ***Relații româno–austriece*** (Iași, Viena, 1998); ***O istorie a relațiilor româno-germane*** (München, 2000); ***Viena românească*** (București, 2000); ***România și cele trei războaie mondiale în arhive diplomatice germane și austriece*** (Iași, 2002); ***Viena secretă*** (București, 2003); ***Confluențe româno–finlandeze*** (București, 2005), ***Academia secretelor. Intelectualii și spionajul. O istorie universală*** (București, 2006).

* Fragment, publicat în premieră, din lucrarea pe care autorul — doctor în istorie — o are în lucru, sub titlul ***Agenții inocenți. Diplomații și spionajul***. La momentul oportun, revista noastră va anunța apariția cărții.

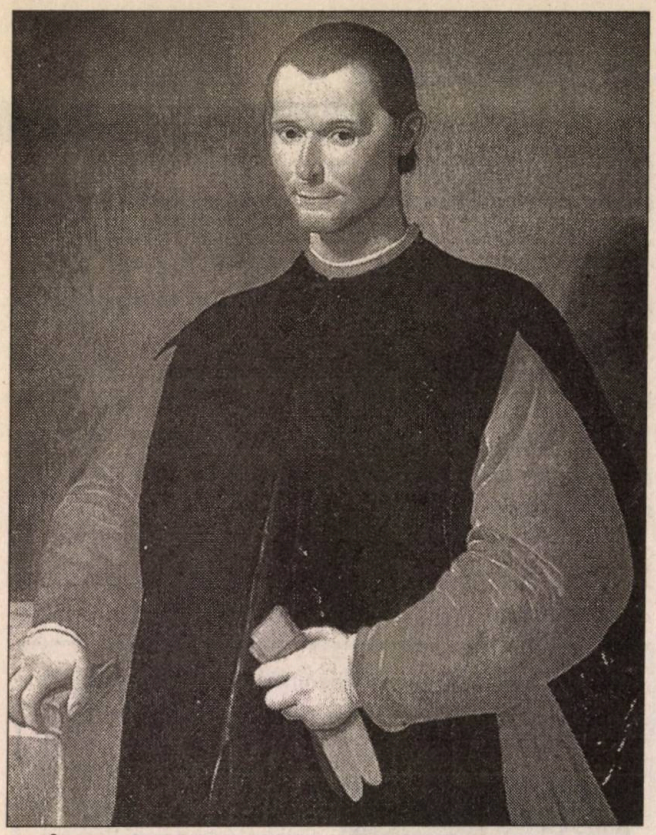

În opinia lui Niccolò Machiavelli (1469–1527), exprimată în *Principele* (celebra sa lucrare, din 1513), nu întotdeauna diplomația se conformează regulilor moralității

sale", iar olandezul Abraham de Wicquefort a scris cartea ***Dreptul ambasadorului de a-i cumpăra pe demnitarii Curții pe lângă care îți exercită funcțiile***.

Formularea unor principii diplomatice, nu întotdeauna în conformitate cu normele etice uzuale, aparține lui Machiavelli, care, în lucrarea sa ***Principele***, acreditează un principiu aplicabil în funcționarea „mașinăriei diplomatice": regulile obișnuite ale moralității nu își găsesc, întotdeauna, aplicabilitatea în relațiile dintre națiuni.

Unuia dintre cei mai importanți practicanți ai „diplomației asecrete", Casanova, îi aparține dictonul: „Singurii spioni mărturisiți sunt ambasadorii".

Mai târziu, asemenea principii, atribuții secrete ale diplomaților, au ajuns să fie codificate. Astfel, Francois de Callieres, membru al Academiei Franceze, secretar privat al lui Ludovic al XIV-lea, publică în 1716, la Paris, volumul ***De la maniere de negocier avec les souveraines*** (Maniera de a negocia cu suveranii), în care se ocupă de principalele calități pe care trebuie să le posede un diplomat, mai ales acela implicat în acțiuni de diplomație secretă sau de spionaj. În opinia sa, un diplomat poate fi considerat un „spion legal".

În perioadele ulterioare, se găsesc formulări care desemnează normele și atribuțiile secrete ale ambasadorilor. Astfel, în ***Dicționarul politic***, al lui Piggot, se arată că ambasadorul este un „spion privilegiat".

Iar în ***Dicționarul de sinonime*** al unuia din cei mai importanți reprezentanți ai iluminismului, Condillac, se consemnează: „Un ambasador este un spion autorizat de legile internaționale".

Dar, probabil, cea mai cinică formulare a îndatoririlor diplomaților în concepția național-socialistă îi aparține lui Hitler: „Un bun ambasador trebuie, la nevoie, să fie, în orice caz, un mijlocitor și să se priceapă să facă falsuri; cât despre corectitudine, acesta este, într-adevăr, ultimul lucru ce i se cere".

Congresul de la Viena și „diplomația secretă"

Fără îndoială, Congresului de la Viena (1814–1815), organizat din necesitatea de a statua noua organizare politică a Europei după „sesimul" provocat de războaiele napoleoniene, a contribuit în mod definitoriu și la formularea, statuarea principiilor diplomației moderne.

Așa cum avea sa observe Nicolae Titulescu, una dintre contribuțiile Congresului de la Viena a fost aceea de a fi recunoscut „cele doua ipostaze ale diplomatiei clasice, cea deschisă și cea secreta".

În general, termenul de „diplomație secretă" desemnează acele demersuri, negocieri care, din diverse motive (de cele mai multe, ori surprinderea, dezinformarea eventualilor adversari), se desfășurau prin contacte confidențiale între cancelarii, ministere, ambasade, erau lipsite de orice fel de transparență și publicitate, nu odată rezultatele lor, cu efecte decisive asupea echilibrului mondial, constituind adevărate „lovituri de teatru".

Desigur, cel puțin în formulările explicite, „diplomația secretă" nu era echivalată cu „spionajul diplomatic", dar cât de apropiate erau aceste două noțiuni ne-o demonstrează faptul că reuniunea amintită a celor mai importanți reprezentanți ai vieții politice, diplomației, ambasadori a prilejuit, desigur în „culise", desfășurarea unor acțiuni informative de amploare. Despre această întîlnire, s-a spus: „Congresul dansează". Tot așa de bine, datorită combinațiilor informative și chiar a acțiunilor de spionaj, desfășurate cu această ocazie, se poate spune: „Congresul...spionează" !

Din acest punct de vedere, figura principală a fost cancelarul austriac, Klemens Metternich, despre care se poate afirma că, având în vedere abilitatea cu cum care a reușit să desfășoare și să domine manevrele nu numai

politice, ci și informative, a devenit un adevărat „spion–șef" al continentului.

În primul rând, este de amintit că, în colaborare cu Poliția, la Viena, a fost organizat un corp de agenți care îi supravegheau și îi spionau pe diplomații străini. În 1815, s-a ajuns ca acest corp de agenți să urmărească câte 30 de diplomați pe zi !

Nici nu începuse bine Congresul și o serie de personalități politice, diplomați, nobili din diferite țări l-au anunțat pe ministrul Poliției, Hager, și pe însuși Metternich de intenția lor de a le furniza informații. Bineînțeles că fostul ministru de Externe, acum reprezentant diplomatic al Franței, Charles Maurice de Talleyrand-Périgord, care, de altfel, a avut un rol important în formularea și adoptarea hotărârilor Congresului de la Viena, și-a continuat „colaborarea" cu Metternich, începută la Paris, când, în perioada în care acesta era ambasador în capitala Franței, îi furnizase, contra unor sume substanțiale, informații prețioase. De altfel, Talleyrand, care a fost denumit „prințul diplomaților", fusese și agent al Rusiei, prefigurând, în același timp, la nivel înalt, și figura „diplomatului–spion".

De ce „diplomați spioni" ?

În perioada care a urmat, practica „diplomaților–spioni" a câștigat tot mai mult teren, ea fiind adesea preferată aceleia reprezentată de alte categorii de agenți. Se pune întrebarea: de ce diplomații au fost considerați adesea „spionii ideali"? Principalele motive se leagă, pe de o parte, de faptul că, datorită poziției, a libertății de mișcare, a contactelor multiple pe care le întrețineau diplomații aveau variate posibilități de informare, de care un agent obișnuit nu dispunea întotdeauna. Pe de altă parte, imunitatea diplomatică funcționează ca un „scut" care îl apăra pe diplomat, chiar în cazul în care era demascat, deconspirat de măsurile serviciilor de contrainformații.

La Congresul de la Viena (1814–1815), au fost statuate și principiile „diplomației secrete"

De fapt, existau două situații în care se puteau afla diplomații implicați în activități informative. Cea mai des întâlnită era aceea în care ei desfășurau acțiuni de spionaj în interesul statului care îi acreditase, prin intermediul serviciilor de informații ale sale. În conformitate cu terminologia informativă, există deci în ambasade, alături de diplomații de carieră, *deep–cover spies* („spioni adânc conspirați") care ocupă *fake positions* („poziții false"), funcții de „acoperire", atribuția lor principală fiind adunarea de informații secrete, de cele mai multe ori prin coordonarea unor rețele locale sau a unor agenți. Dacă sunt descoperiți, acești diplomați riscă expulzarea, dar serviciile de informații preferă să-i lase *in situ* și să monitorizeze îndeaproape activitatea lor.

Cea de a doua postură, nu rareori întâlnită în istoria spionajului, era aceea în care diplomații acceptau, din diverse motive (între care, cele pecuniare s-au manifestat adesea), să se pună în slujba serviciilor de informații ale statului în care erau acreditați sau al unui alt stat, furnizând informații de mare importanță. Dacă, în primul caz, diplomații spioni se făceau vinovați față de legile statului în care își desfășurau activitatea, lezând, în același timp, prevederile statutului corpului diplomatic, în cel de al doilea, acești diplomați–spioni intrau sub acuzația gravă de trădare, cu repercursiuni din cele mai dure în cazul în care erau descoperiți.

În sfârșit, nu trebuie trecut cu vederea că diplomații puteau constitui nu numai agenți ai activităților informative, ci și obiect al acestora. Desigur, de cele mai multe ori, ei se făceau vulnerabili din diferite motive (conduită politică sau personală, chiar cupiditate), astfel încât deveneau „ținte" predilecte ale serviciilor de informații, în funcție de care erau alese metodele de racolare, de la „cointeresare" la șantaj.

Desigur, acțiunile diplomaților–spioni au produs prejudicii apreciabile, influențând, în anunite cazuri, chiar cursul evenimentelor istorice. Este tot atât de adevărat că au existat situații în care acțiunea lor a avut repercursiuni benefice în perspectivă istorică, dacă ne gândim la efectele „trădării" unor diplomați germani în timpul celui de al doilea război mondial, ceea ce a dus la scurtarea acestuia sau la acelea ale defectării, „colaborării" unor diplomați din țările socialiste, care, probabil, au contribuit la încheierea Războiului rece.

Departe de noi intenția de a susține ideea că misiunile diplomatice constituiau, în primul rând, agenturi ale

activităților informative, „cuiburi de spioni". Dar, în același timp, nici nu trebuie trecută cu vederea și nici escamotată, această componentă cu atât mai mult cu cât ea s-a manifestat, cum am văzut, încă de la începuturile diplomației moderne, iar o eludare a acestui „capitol" al istoriei diplomației, ca și a acțiunilor informative, nu poate duce decât la o „citire" trunchiată, incompletă a lor.

„Complotul diplomaților"

Primul război mondial a constituit perioada în care practica diplomaților–spioni s-a generalizat. Unii dintre diplomații de carieră, dar și personaje care au îndeplinit temporar și conjunctural misiuni de asemenea natură, s-au angajat în activități de influențare, de strângere de informații strategice și chiar în comploturi, aducându-și o contribuție proprie la victoria statelor pe care le-au reprezentat, făcută cunoscută în perioade mai târzii și nici atunci în întregime.

„Lovitura" atașatului militar rus. Una dintre cele mai proeminente figuri din perioada primului război mondial, care s-a afirmat pe „frontul secret", a fost atașatul militar al reprezentanței diplomatice a Rusiei la Viena, colonelul Martschenko. Lista agenților recrutați de Martschenko încă în perioada de după începutul de secol a fost destul de lungă, cuprinzând ofițeri de informații, din justiția militară, din corpurile de comandă nu numai din Viena, ci și din diferite provincii ale Imperiului austro–ungar, care i-au furnizat informații prețioase. Astfel, una dintre cele mai îndrăznețe „lovituri", pe care le-a pus la cale atașatul militar rus, a fost legată de procurarea planurilor fortificațiilor austro–ungare. Dar, recrutarea cea mai importantă a lui Martschenko a fost omul care a fost considerat, cel puțin în acea perioadă, drept „spionul secolului", „trădătorul clasic", colonelul Redl, care a ocupat funcții importante în armata austro–ungară. În recrutarea și șantajarea lui Redl, Martschenko a folosit înclinațiile homosexuale ale colonelului, care atunci erau considerate un „păcat de moarte".

Diplomat–complotist. Una dintre cele mai cunoscute acțiuni de spionaj din perioada de sfârșit a primului război mondial a fost așa–numitul „complot al diplomaților", în care a fost implicat viceconsulul englez în Rusia, sir Robert Hamilton Bruce Lockhart. De fapt, „vioara întâi" a acestei conjurații a fost Sidney Reilly, un „super agent secret", ca să folosim calificativul care i-a fost acordat în lucrări de istoria spionajului. Lockhart este numit, la Moscova, viceconsul, dar, în realitate, el primise din partea guvernului englez misiunea de a contracara influența germană. În mai 1918, sosește la Moscova și, împreună cu Reilly, plănuiește o operațiune îndrăzneață, care consta în reținerea întregii conduceri bolșevice, cu ocazia unei reuniuni a Comitetului Central al partidului bolșevic, care urma să aibă loc la 28 august 1918, ceea ce ar fi dus la instaurarea unei dictaturi și la reluarea războiului contra Germaniei La această conspirație, urmau să ia parte, alături de diplomatul Lockhart, agenți francezi și englezi, precum și o unitate formată din militari letoni. Se pare că Lockhart reușise să-și disimuleze destul de bine poziția reală, căci avea relații personale cu Lenin și cu Troțki. Dar, din cauza trădării unui jurnalist francez și a unor ofițeri letonieni, planul este demascat. Lockhart este arestat, judecat și condamnat la moarte. Ulterior, va fi schimbat cu

Atacul de la Pearl Harbour (7 decembrie 1941) a fost posibil și ca urmare a eficienței spionajului diplomaților japonezi

un alt „agent secret", care nu era altul decât viitorul ministru de Externe al Uniunii Sovietice, Litvinov.

Dispariția servietei ambasadorului. Deși aflate la începuturile lor, serviciile secrete românești au repurtat succese importante, mai ales în ceea ce privește combaterea diplomaților–spioni care acționau în interiorul țării. Astfel, serviciul de informații militar român, organizat în cadrul Marelui Stat Major, a luat din timp măsuri de supraveghere a ambasadorului Austro–Ungariei la București, în perioada 1913–1916, contele Ottokar Czernin, precum și a ambasadorului Germaniei, von Busche, ceea ce a dus la stabilirea faptului că aceștia desfășurau o intensă activitate de spionaj care, de fapt, se concretiza în coordonarea unor rețele de agenți. Filajul continuu la care a fost supus ambasadorul Czernin a dus,

în octombrie 1914, la sustragerea unei serviete care conținea dovezi irefutabile ale activității spionajului austro–ungar în România. Acțiunea a avut o desfășurare cu adevărat rocambolescă: în timpul unei vizite, ambasadorul lăsase servieta cu documente în mașina cu care se deplasa. Agenții români au reușit să intre în posesia acesteia, documentele fiind transmise cu rapiditate la un atelier fotografic al serviciului de contrainformații. Puțin mai târziu, s-a prezentat la ambasadă un polițist care a returnat servieta, afirmând că ea fusese găsită asupra unor indivizi suspecți. În servietă, se găsea, între altele, cifrul diplomatic, ceea ce a dat posibilitatea serviciului de contrainformații român să afle conținutul comunicărilor Ambasadei Austro–Ungariei cu Viena pe perioada celor doi ani până la intrarea României în război, precum și o listă a informatorilor recrutați de spionajul austro–ungar.

„Ofensivă diplomatică" în timp de pace și război

Deși ar fi fost de așteptat ca, în perioada interbelică, activitatea diplomaților spioni să se diminueze, „războiul secret" a continuat, ba chiar a crescut în intensitate, înregistrându-se o adevărată „ofensivă", care, de fapt, a pregătit-o pe aceea ce avea să se dezlănțiie pe câmpurile de luptă. Bineînțeles că această „ofensivă diplomatică" a cunsocut forme de vârf odată cu dezlănțuirea celui de al doilea război mondial, ea având uneori urmări similare cu aceea care se desfășura în tranșee.

„Cel mai important spion britanic". Perioda cea mai importantă a carierei diplomatice și informative a a baronului Wolfgang Gans Edler Herr zu Putlitz se petrece în intervalul în care a fost șef al consulatului Germaniei din Londra (1934–1938). Din convingeri ideologice, ca dușman al național-socialismului, Putlitz pusese la dispoziția serviciului de informații britanic, MI 5, informații prețioase referitoare la planurile de înarmare și de agresiune ale lui Hitler, apreciate de istorici ai spionajului „de o valoare inestimabilă", ceea ce face ca în lucrări de specialitate el să fie considerat „cel mai important spion britanic în perioada premergătoare celui de al doilea război mondial".

Agentul american care „a furat" corespondența dintre Churchill și Roosevelt. Numit, în 1939, la Ambasada SUA de la Londra, Tyler Gatewood Kent intră în legătură cu o rețea de agenți, care spionau pentru Germania, între care Anna Wolkoff, fiica unui fost amiral al Rusiei țariste, care îi devine amantă. Rezultatul activității de spion a lui Kent este deosebit de valoros, apreciindu-se că el a pus la dispoziția germanilor o cantitate apreciabilă de secrete de mare importanță. Între altele, el a reușit să transmită la Berlin nici mai mult, nici mai puțin decât cópii după corespondența ultrasecretă dintre premierul britanic, Churchill, și președintele american, Roosevelt, care demonstra că SUA, deși mai erau încă neutre, sprijineau efortul de război al Angliei împotriva Germaniei naziste.

„Ultimul samurai" de la Pearl Harbour a fost Takeo Yoshikawa, un ofițer de marină, de 25 de ani, care a fost implantat, în martie 1941, sub acoperire diplomatică, la Consulatul japonez de la Honolulu, ale cărui acțiuni informative au înlesnit în mod hotărâtor succesul atacului nimicitor al aviației japoneze asupra bazei marinei americane de la Pearl Harbour. De fapt, Yoshikawa și-a putut desfășura nestânjenit activitatea în cursul unor plimbări în imediata apropiere a obiectivului militar, când chiar fotografia și desena hărți. De remarcat că, după război, activitatea informativă a „ultimului samurai", cum a fost el denumit de istoricii spionajului, a fost blamată în propria țară, fiind acuzat că, prin acțiunile sale, a provocat, în ultimă instanță, intrarea SUA în război și lansarea bombei atomice asupra unor orașe din Japonia.

„Cel mai important spion al celui de al doilea război mondial". Multă vreme, calitatea de spion care a avut o contribuție hotărâtoare la victoria împotriva Germaniei fasciste a fost atribuită, pe rând, fie lui Richard Sorge, fie lui Rado sau altora. Dar, iată că aportul acestor și ai informațiilor a ajuns să fie concurat de o altă personalitate a „războiului din umbră", ale cărui acțiuni au fost mai puțin spectaculoase, dar de mare eficiență. Este vorba de diplomatul german Fritz Kolbe, al cărui aport a ajuns să fie cunoscut doar prin lucrări apărute recent. Nutrind convingeri antinaziste și având legături cu cercurile Rezistenței din țara sa, Kolbe se folosește de funcția de curier diplomatic pentru Elveția al Ministerului de Externe german pentru a pune la dispoziția reprezentantului serviciului de informații american (OSS) în această țară, care nu era nimeni altul decât viitorul director al CIA, peste 1.600 de documente, conținând informații decisive pentru desfășurarea conflagrației mondiale. Dintre domeniile asupra cărora Kolbe a furnizat informații, sunt de amintit: programele de producere a rachetelor V1 și V2, presupunerile Germaniei în legătură cu locul unde urma să aibă debarcarea Aliaților, planurile Japoniei în Asia de Sud–Est, lista agenților germani din Marea Britanie, Suedia, Spania și Turcia. După război, contribuția lui Kolbe a fost ignorată, deși CIA l-a considerat „cel mai important spion al celui de al doilea război mondial". Abia în septembrie 2004, ministrul de Externe, din acel moment, al RF Germania a

dat numele său unei săli de conferință din sediul ministerului, unde a fost fixată și o placă, amintind de faptele de curaj ale diplomatului german. „Este foarte târziu, dar nu prea târziu, pentru a ne arăta recunoștința", a adăugat șeful diplomației de la Berlin

Consilier al președintelui SUA — agent sovietic ? Această întrebare tulburătoare se referă la consilierul pentru politica externă și unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai președintelui H. Lloyd Hopkins, în legătură cu care au existat bănuieli că ar fi „colaborat" cu serviciile de informații sovietice. În mare măsură, răspunsul la acestă întrebare a putut fi obținut atunci când au fost făcute publice rezultatele „Operației Venona" de decriptare a comunicațiilor secrete între ale agenților sovietici din SUA din timpul celui de al doilea război mondial. Informația a căzut ca un trăznet: potrivit documentelor sovietice oficiale, cel mai important consilier al președintelui, care a avut un aport substanțial în diplomația americană, Hopkins, a fost agent sovietic sub numele de cod „agentul 19" !

Îngerul a fost spion este titlul unui volum, recent apărut, scris de Charles Fenyvesi și Victoria Pope, în care se demonstrează că Raoul Wallenberg, diplomatul Ambasadei Suediei la Budapesta, care a contribuit la salvarea vieții a peste 30.000 (după alte estimări, 100.000) de evrei unguri de la o moarte sigură, prin deportarea în lagărele de exterminare naziste, ar fi desfășurat și o activitate informativă. Pe baza unor documente declasificate recent, se demonstrează că diplomatul suedez a fost și agent american, recrutat de OSS. Această situație explică și arestarea lui Wallenberg, la 17 ianuarie 1945, după intrarea trupelor sovietice în Budapesta, ca și preluarea sa de către servicul militar de informații, NKVD, după care, în ciuda investigațiilor intense desfășurate, nu i s-a mai putut găsi urma.

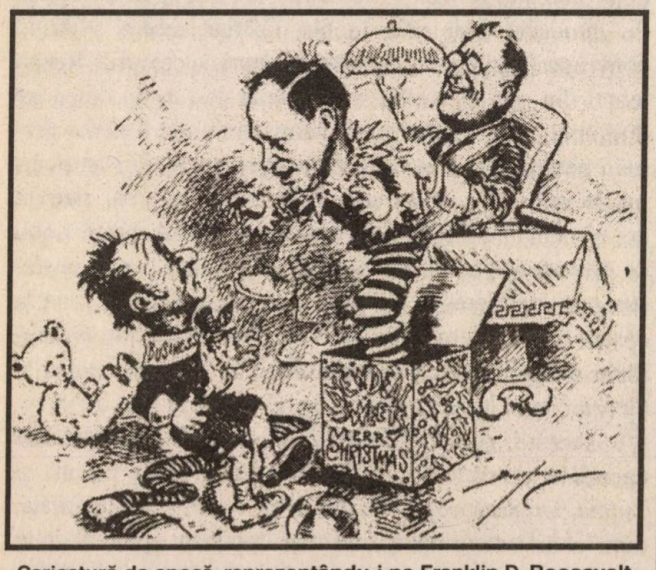

Caricatură de epocă, reprezentându-i pe Franklin D. Roosevelt și pe consilierul său, Harry Lloyd Hopkins, ultimul bănuit a fi fost agent sovietic

Consulii români la Viena înfruntă Gestapo-ul. Au existat numeroase alte exemple de diplomați ai unor țări neutre care, în timpul celui de al doilea război mondial, și-au adus contribuția la salvarea populației evreiești din statele în care își desfășurau activitatea de la deportările în lagărele de exterminare germane. Unul dintre aceste cazuri, din păcate mai puțin cunoscut, se referă la activitatea diplomaților Consulatului român la Viena, Constantin Mareș și Radu Flondor, care, după ocuparea Austriei de către armata germană, au adăpostit chiar în sediul Consulatului evrei originari din România și le-au pus la dispoziție documente prin care ei se puteau întoarce în țara de origine, unde măsurile antisemite scăzuseră în intensitate. În perioada în care am activat la Ambasada României la Viena, eu însumi am fost contactat de un reprezentant al famiilor de evrei care își găsiseră salvarea prin curajul consulilor români (în caz că activitatea lor ar fi fost descoperită, riscau măsuri foarte drastice din partea Gestapo-ului), cu rugămintea de a fi identificați urmași ai diplomaților români, în vederea prezentării de mulțumiri pentru activitatea lor umanitară. Din păcate, până în momentul de față, investigațiile pentru găsirea acestora nu au dat rezultate...

Războiul rece diplomatic

Perioada de după căderea Cortinei de Fier a adus cu sine nu numai o intensificare fără precedent a acțiunilor diplomaților–spioni, ci și o mare diversificare a lor, implantarea acestora în organizații internaționale, chiar la nivelul cancelariilor, ministerelor, unor organsime vitale ale statelor considerate adverse.

„Diplomați KGB". Dacă, în perioada interbelică, devenise curentă expresia „diplomat cominternist", în aceea a Războiului rece a fost pusă în circulație formula de „diplomat KGB". Metoda diplomaților–spioni, deci a ofițerilor deplin conspirați, nu a fost o invenție a serviciilor de informații sovietice, dar ea a fost perfecționată și extinsă la un nivel superior față de practicile altor servicii. În timpul lui Brejnev, nouă din cei 13 miniștri adjuncți de Externe și o duzină de ambasadori erau ofițeri deplin conspirați. Cunsocutul istoric al KGB, Barron, apreciază

că, numai în statele Lumii a Treia, 80 % dintre diplomați erau ofițeri KGB sau GRU, iar potrivit informațiilor FBI, în general, 50 % din personalul ambasadelor sovietice avea însărcinări de spionaj. În ceea ce privește intensitatea activității unor asemenea diplomați–spioni, este de amintit că defectorul Igor Gusenko, el însuși diplomat la Ambasadea URSS din Canada, a pus la dispoziția serviciilor canadiene și americane o listă cu 1.700 de agenți, în care se aflau înalți funcționari, conducători de sindicate, „spioni atomici". În perioada 1979–1983, agentul sovietic Anatoli Cerniaev, sub acoperire diplomatică la Londra, a reușit să transmită 800 de informări după materiale secrete. O țintă predilectă a diplomaților–agenți sovietici au fost Organizația Națiunile Unite și instituții din subordinea sa. În 1971, cotidianul „New York Times" îl demască pe Vladimir Pavlicenko, directorul relațiilor internaționale al Biroului de informații al ONU ca ofițer KGB. Victor Lesiovski, o perioadă îndelungată consilier personal al secretarului general al ONU, U Thant, a fost ofițer KGB.

Unul dintre pașapoarte eliberate de diplomatul–spion Raoul G. Wallenberg (1912–1947?; *v. fotomedalion*), prin care au fost salvați peste 30.000 de evrei din Ungaria

„Cel mai mare scandal de spionaj" a fost calificat chiar de CIA „colaborarea" diplomatului american la Viena, Felix S. Bloch, cu KGB, motivată de... frustrarea sa că nu ocupa un post superior în iararhia diplomatică. Dintre alte cazuri similare, devenite celebre la vremea lor, sunt de amintit legăturile diplomatului britanic George Blake cu spionajul sovietic, care se datorează, se pare, unei operații de „spălare a creierului" la care fusese supus de către agenții KGB, în perioada în care se afla la post la Seul. Demascat și condamnat pentru spionaj în 1961, Blake reușește, în 1966, să evadeze, ajungând la Moscova. Valoarea informațiilor pe care le-a furnizat atașatului militar la Ambasada Suediei la Washington, Stig Wennerström, spionajului sovietic poate fi estimată de faptul că i s-a conferit gradul de general–maior în cadrul GRU.

Rețeaua care „a speriat NATO" a fost constituită sub conducerea ofițerului Direcției de Informații Externe a României, Mihai Caraman, atașat, sub acoperire diplomatică, Ambasadei României de la Paris. Începând din 1960, se reușește constituirea unei rețele de „corespondenți" în cadrul Ministerului de Externe, al celui de Finanțe, ambele franceze, dar și al birourilor NATO care funcționau, în acea perioadă, la Paris.

Funcționar UNESCO condamnat la moarte. După ce, din 1964, Ion Iacob (Iacobescu) s-a aflat în subordinea directă a col. Mihai Caraman, pe linia activităților de penetrare a organismelor NATO, în 1966, el devine funcționar internațional la UNESCO, în vederea desfășurării unor activități informative. „Defectarea" sa a avut ca efect „deconspirarea" a nu mai puțin de 11 „diplomați" români, care desfășurau asemenea activități informative, ca și condamnarea sa la moartea de către instanțele de la București, niciodată pusă în aplicare, ca și în cazul altor „trădători" care acționaseră în cadrul misiunilor diplomatice ale României.

„Victimele" cifrorului. „Defectarea" cifrorului ambasadei române din Viena, Ovidiu Rotaru, în 1980, a produs un adevărat „seism": documentele pe care le-a pus la dispoziție CIA au dus la demascarea unui mare număr de diplomați–spioni, ca și a unor racolări pe care ei le realizaseră în Austria la cel mai înalt nivel, în interiorul Cancelariei Federale, al Ministerului de Externe și al Poliției de Stat.

Acestea au fost doar câteva episoade ale unei istorii care merită să fie „repovestită" în detaliu, măcar ca *remember*, dacă nu ca avertisment, având în vedere că, așa cum o dovedește experiența perioadei de după 1990, în timp ce Războiul rece poate fi considerat ca încheiat, diplomația secretă și cea informativă continuă... ■

Relații monetare în cadrul CAER (1949 – 1974)

Brîndușa COSTACHE*

După al doilea război mondial, sovieticii au exportat propriul model politic și economic în țările Europei de Est. Acest model prezenta însă un mare neajuns: tendința spre autarhie, ceea ce nu corespundea în totalitate noii poziții internaționale a Uniunii Sovietice, care, dintr-o țară izolată în epoca anterioară, devenise o putere dominantă. În aceste condiții, Moscova s-a văzut nevoită să-și adapteze politica economică externă pentru a asigura și perpetua dominația asupra sferei sale de influență concurată de inițiativa ajutorului american manifestat prin Planul Marshall. Uniunea Sovietică a optat, în acest context, pentru soluția cooperării la nivel regional. A apărut, astfel, Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (CAER; *despre care, v. și „Dosarele Istoriei", an. XI, nr. 9/121, 2006*). Cooperarea economică în cadrul CAER presupunea însă realizarea unor corelații și între sistemele monetare ale țărilor membre. Desfășurarea comerțului în interiorul organizației reprezenta o provocare pentru stabilirea parităților între monedele naționale și chiar pentru apariția unei monede de cont comune. Proiectele de integrare și specializare economică solicitau, în egală măsură, reglementarea relațiilor și la nivel monetar între statele membre.

Banca Națională a României

Moneda unică

Posibilitatea apariției unei monede comune a fost pusă în discuție încă din 1949, în condițiile în care comerțul din cadrul CAER reclama reglementarea relațiilor financiar–valutare. Relațiile comerciale se desfășurau pe baza clearingului, inițial bilateral, ulterior multilateral. Încă de la început, moneda în care se desfășurau decontările era rubla sovietică, iar Banca de Stat a URSS urma să fie centrul coordonator prin Camera de decontare a clearingului multilateral. Această instituție ținea, lunar, evidența conturilor de clearing multilateral pe care băncile centrale ale țărilor membre le deschideau reciproc. Decontările se realizau în ruble clearing. Acoperirea în aur fin era fixată, inițial, pentru rubla clearing la 0,222168 g, iar de la 1 ianuarie 1961, la 0,9874 g, această din urmă valoare fiind identică cu cea stabilită pentru rubla sovietică.

Conul de umbră în care a intrat CAER după 1950 a determinat și stagnarea situației în problemele valutar–financiare. În 1954, când URSS supunea dezbaterilor membrilor Consiliului propuneri privind reorganizarea acestuia, reglementarea cursului valutar și a clearingului figurau printre problemele ce se bucurau de atenție, dar fără prea mult succes.

Dezbaterile asupra relațiilor financiar–valutare au căpătat o nouă turnură prin înființarea Comisiei permanente pentru problemele financiar–valutare, în decembrie 1962. Aceasta a primit ca sarcină examinarea proiectului de acord asupra reglementărilor internaționale în ruble transferabile și asupra organizării Băncii Internaționale de Cooperare Economică.

Acordul a fost semnat la 22 octombrie 1963 și a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1964. Potrivit acestuia, Banca Internațională de Cooperare Economică (BICE), pentru a-și atinge obiectivele, avea dreptul să emită pe baza capitalului său și a depozitelor țărilor membre monedă de credit numită „rubla transferabilă". Aceasta reprezenta 0,987412 g aur fin, la fel ca rubla sovietică. Era moneda unică a CAER, care urma să fie utilizată pentru acoperirea tuturor plăților între țările membre. Deși i se preciza conținutul în aur, nu se menționa

* BNR, Direcția Secretariat, Arhive și Muzeu.

Articolul de față — publicat fără notele din original și cu întreruperi marcate prin [...] — reprezintă un fragment din lucrarea „Activitatea României în CAER (1949–1974)", susținută, sub coord. prof. univ. dr. Vasile Bozga, în octombrie 2005, la Academia de Studii Economice, în vederea obținerii titlului de doctor în economie, specialitatea Istoria economiei.

posibilitatea transformării sale în aur sau în alte valute convertibile, astfel încât sumele deținute de state în ruble transferabile puteau să fie utilizate doar pentru reglementarea plăților cu alte țări membre.

Rubla transferabilă — o iluzie ?

Trebuie menționat că, de-a lungul timpului, s-au întreprins numeroase eforturi pentru a conferi rublei transferabile o existență palpabilă. Una dintre direcțiile abordate a fost aceea de a se obține convertibilitatea acesteia.

Polonia a propus, în sensul amintit, introducerea posibilității convertirii rublei transferabile în aur sau în devize convertibile (1965). Acest proces urma să aibă un caracter progresiv. Mecanismul era relativ simplu: dacă o țară poseda de-a lungul unei perioade mai mari de timp un sold creditor în contul său de la BICE, se crea posibilitatea convertirii sale în proporție de 10% în aur. O țară debitoare, la rândul său, al cărei sold era deficitar, de asemenea, o perioadă îndelungată, avea obligația de a-l achita tot în proporție de 10% în aur sau în devize convertibile. Crescând treptat acest procentaj, se putea ajunge să se obțină convertibilitatea totală a rublei transferabile.

O altă propunere în aceeași direcție a venit din partea delegației sovietice. Aceasta a avansat posibilitatea introducerii unei noi categorii de rublă, „rubla transferabilă convertibilă". Noul tip de monedă putea apărea în condițiile în care țările membre ar încheia acorduri comerciale cu țările capitaliste care să prevadă efectuarea decontărilor parțial sau total în ruble transferabil–convertibile. Valuta convertibilă ce rezulta din aceste tranzacții trebuia vărsată la BICE. Se crea, astfel, în favoarea beneficiarului un disponibil în acest tip de ruble, care putea fi ulterior convertit în devize libere.

Aplicarea propunerilor enumerate presupunea, înainte de toate, creșterea disciplinei financiare în relațiile dintre statele CAER și stimularea exporturilor. Implicit, era necesară ameliorarea calității produselor exportate. Toate acestea ar fi avut efecte benefice pe termen lung asupra economiilor CAER, dar pe termen scurt puteau determina frânarea schimburilor în cadrul organizației.

Dacă prima propunere a fost respinsă, fără nici un fel de discuție, de celelalte state membre, a doua a fost considerată interesată, urmând ca ea să devină obiect de studiu. România a respins, de la început, ambele propuneri. Singura variantă agreată de oficialii de la București privea studierea posibilităților de a schimba rublele transferabile în aur sau valută convertibilă. Poziția românilor s-a exprimat tranșant în discuțiile din cadrul Biroului Politic al CC al PCR, din mai 1965. Alexandru Bârlădeanu califica propunerea venită de la Moscova ca „o foarte ingenioasă încercare de a transforma rubla într-o monedă internațională, fără să aibă acoperire cu aurul necesar și vor să fie susținuți de această bancă pe umerii celorlalți".

Cu toate acestea, dezbaterile pe marginea convertibilității rublei transferabile au continuat și în perioada imediat următoare. Ele au fost legate mai ales de posibilitatea aplicării clearingului multilateral în relațiile comerciale dintre statele membre, o condiție în acest sens fiind obținerea convertibilității monedei unice.

În 1968, polonezii au readus în discuție proiectele în acest sens printr-o serie de articole publicate în presă. Se afirma necesitatea adoptării unor măsuri pentru creșterea interesului față de rubla transferabilă. Printre acestea, posibilitatea de a se cumpăra pe baza excedentelor din conturile țărilor membre mărfuri peste cotele fixate prin acordurile bilaterale, rata dobânzii pentru sumele în ruble transferabile aflate în cont urmând să crească undeva în jurul cotei de 6% pe an, după atingerea unui anumit plafon creditorul putea obține aur pentru rublele transferabile deținute. Pentru constituirea rezervelor în aur ale BICE, polonezii sugerau ca țările producătoare de aur (URSS) să depună o parte la BICE sub forma unui împrumut pe termen lung cu dobânzi ridicate.

Nici aceste propuneri de reformă nu au fost agreate de ceilalți membri. URSS, în special, nu dorea să urmeze această cale.

Speranța transformării rublei transferabile în monedă convertibilă în aur nu a fost însă abandonată. Discuțiile legate de elaborarea „Programului complex al adâncirii și perfecționării în continuare a colaborării și dezvoltării integrării economice socialiste a țărilor membre ale CAER", purtate în cursul anilor 1970–1971, au abordat și necesitatea sporirii rolului valutei colective pentru ca aceasta să îndeplinească funcțiile principale ale banilor. Sesiunea CAER, din iulie 1971, a adoptat propunerea Ungariei, Poloniei, Cehoslovaciei, RDG și URSS de a se cerceta posibilitatea introducerii convertibilității rublei transferabile în aur sau în valută convertibilă. Trebuie menționat că aceste dezbateri se purtau într-un cadru internațional tensionat, legat de criza valutar–financiară generată de scăderea acoperirii în aur a dolarului american

și apoi, în 1973, de renunțarea la convertibilitatea în aur a monedei nord–americane și trecerea la flotarea liberă a cursurilor valutare.

Abia în anul 1973, s-a creat posibilitatea strictă și limitată cantitativ de convertire a rublei transferabile în aur sau devize convertibile. De la 1 ianuarie 1974, țările mai sus menționate au introdus sub formă de experiment convertibilitatea parțială a valutei colective. Un rol important în acest proces era jucat de BICE. Mecanismul era foarte asemănător cu cel propus anterior de Polonia. Datoriile și obligațiile acestor țări față de bancă, în proporție de 10% trebuiau achitate în aur sau în valută convertibilă, dacă depășeau un anumit plafon, convenit dinainte. Potrivit informațiilor ulterioare, mecanismul amintit nu a dat rezultatele așteptate, deoarece atitudinea unora dintre statele semnatare s-a schimbat pe măsură ce poziția lor față de BICE a cunoscut la rândul său modificări. Dacă, inițial, aceste state erau creditoare față de bancă și potențial puteau obține rambursarea unei părți a creditului în aur sau valută, ulterior, ele au devenit debitoare și ar fi avut obligația să ramburseze o parte a datoriei în aur sau devize.

România a refuzat să semneze încă de la început acest acord, atitudine având o dublă motivație, politică și economică. Pe de o parte, era vorba despre reticența oficialilor de la București față de apariția oricărei instituții sau monede cu atribuții și circulație la nivel suprastatal, ceea ce firește ar fi afectat suveranitatea națională. Pe de altă parte, în cursul anului 1973, România avea solduri pasive la BICE în valoare de 44,9 milioane ruble transferabile, ceea ce o transforma într-o potențială debitoare în aur sau valute convertibile către partenerii CAER. Ulterior, în cursul anului 1975, România cerea ca, la sfârșitul anului, o parte din datorie să fie achitată în devize libere și distribuită țărilor creditoare în raport cu soldurile bilaterale sau să se majoreze dobânzile creditelor ce se acordă de către BICE, precum și cele pentru disponibilitățile în ruble transferabile păstrate de țările membre la bancă.

Nici mai târziu, rubla transferabilă nu a căpătat atributul convertibilității, la sfârșitul activității CAER se dicuta încă problema realizării acestui deziderat.

Cruda realitate — ratele de schimb

O altă direcție spre care s-au orientat statele membre CAER pentru a lărgi sfera de aplicare a valutei comune a fost stabilirea unor criterii și metodologii valabile pentru convertibilitatea reciprocă a rublei transferabile în valutele țărilor membre. Rata de schimb între valute era una oficială, care supraevalua rubla și celelalte monede din cadrul CAER în raport cu dolarul.

Începând cu anii '60, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, RDG au utilizat coeficienți de conversiune mai apropiați de realitate. România a adoptat această măsură abia în 1979. În relațiile economice necomerciale cu Occidentul, erau aplicate rate de schimb calculate pe baza cursului oficial majorat cu o primă. România, la cursul leu–dolar, a introdus o primă de 100%, în 1957, și de 200%, în 1967, etc.

În relațiile dintre statele CAER, pentru operațiunile cu caracter comercial, se aplicau ratele de schimb convenite prin acordurile bilaterale. O situație deosebită era reprezentată de plățile numite „necomerciale". În privința acestora, în 1956, au fost stabilite rate de schimb între țările socialiste, având ca bază de referință rubla. Pentru ca la 8 februarie 1963, la Praga, să fie semnat un acord multilateral de către 12 țări socialiste. Cursurile stabilite rezultau din puterea de cumpărare a diferitelor monede raportată la prețurile bunurilor de consum și la tarifele serviciilor. Au fost calculate luându-se în considerare cheltuielile populației.

Un acord multilateral în această problemă a fost semnat, la Praga, de către țările CAER abia la 8 februarie 1963. Rata de schimb între valutele statelor semnatare a fost stabilită ținându-se seamă de puterea de cumpărare comparată a fiecărei devize pe piața internă măsurată cu ajutorul prețurilor a 55 articole și 14 tipuri de servicii. Cu acest prilej, s-a stabilit ca pentru rubla sovietică să se plătească 3,4 ruble transferabile. [...]

În cursul anilor 1964–1965, s-au discutat condițiile transferării fără îngrădiri a valutelor între țările membre CAER pentru operațiuni precum: salarii, onorarii, pensii alimentare, alte transferuri de bani.

O situație total deosebită prezenta problema decontării cheltuielilor legate de activitatea turistică. Discuții asupra acestei probleme s-au purtat în cadrul Comisiei pentru problemele valutar–financiare, începând cu 1965. La acea dată, funcționau mai multe sisteme, decontările realizându-se pe baza înțelegerilor bilaterale. Unele țări operau aceste decontări direct în ruble transferabile, altele foloseau sistemul plăților necomerciale, iar a treia categorie utiliza ambele modalități de decontare. [...]

Negocierile purtate în cadrul Comisiei permanente pentru probleme valutar–financiare au avut ca rezultat semnarea Convenției, din 1971, privind aplicarea noului coeficient de recalculare a sumelor pentru plățile necomerciale în ruble transferabile și a noii liste a plăților necomerciale. Potrivit acesteia, rubla sovietică reprezenta 2,3 ruble transferabile. Au fost menținute cuantumurile existente ale primelor sau rabaturilor la cursurile oficiale ale țărilor membre CAER pentru plățile necomerciale. În afară de România, toate celelalte state membre au stabilit, în cursul anului 1971, necesitatea ca negocierile în această problemă să se finalizeze în 1972, pentru ca noile prime (rabaturi) să fie introduse de la 1 ianuarie 1973.

În privința regimului aplicat schimburilor valutare de interes turistic, s-au înregistrat de asemenea modificări. S-a luat în discuție posibilitatea majorării plafonului sumelor în valută națională, care puteau fi scoase din țările respective de către cetățeni cu ocazia călătoriei în alte țări membre peste suma de 10 ruble, stabilită în 1963. S-a propus și examinarea unor probleme precum anularea restricțiilor la intrarea și ieșirea diferitelor cupiuri de bani dintr-o țară în alta, introducerea cecurilor de călătorie în valutele naționale etc.

Noi reglementări în acest sens au fost introduse în cursul anului 1972. Țările membre au adoptat o convenție cu privire la schimbul valutei naționale în timpul călătoriilor peste granița a cetățenilor țării respective. S-au majorat normele de schimb pentru valutele naționale exportate în numerar de către cetățeni, în cazul călătoriei în altă țară membră, până la suma echivalentă cu 30 de ruble de fiecare călătorie. Convenția a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1973.

Pentru extinderea urilizării rublei transferabile, tot în 1972, au fost adoptate „Principiile de bază ale efectuării decontărilor în ruble transferabile ale țărilor nemembre" (țări socialiste și țări în curs de dezvoltare).

Nu s-a reușit, până la sfârșitul anului 1973, să se convină asupra precizării primelor sau rabaturilor la cursurile oficiale ale valutelor țărilor membre CAER pentru plățile necomerciale. Modificările erau cerute de transformările survenite pe piețele *en detail* (prețuri la mărfuri și servicii) din țările respective. De asemenea, nu s-a reușit punerea la punct a măsurilor de introducere a convertibilității valutei comune în valutele naționale și a convertibilității reciproce a acestora.

Negocierile s-au finalizat abia în decembrie 1974, când Bulgaria, Cehoslovacia, RDG, Mongolia, URSS și Ungaria au încheiat o convenție prin care au fost precizate cursurile valutelor naționale pentru operațiuni necomerciale reciproce, Polonia a aderat ulterior. Rubla, marca și tugrikul au fost menținute la nivelul stabilit prin Convenția de la Praga, din 1963, iar cursurilor valutelor celorlalte țări li s-au aplicat rabaturi față de cele trei valute menționate. Astfel, leva a fost devalorizată cu 12,8%, forintul cu 12,5%, coroana cehoslovacă cu 3,6% și zlotul polonez cu 26%. România nu a semnat Convenția din decembrie 1974, deoarece delegațiile celorlalte țări propuneau înrăutățirea cursului leului față de rublă și marcă cu 26,5%, ceea ce conducea la o depreciere și față de alte monede naționale (cu 14% față de forint și leva, cu 23% față de coroană). Economiștii români considerau, în 1975, că, „ținând seama de nivelul prețurilor cu amănuntul, de calitatea mărfurilor și serviciilor, de frecvența în consum a unor mărfuri și servicii și de aprovizionarea pieței în România și în celelalte țări membre CAER, rezultă o îmbunătățire a cursului leului față de zlot, forint, leva și coroană"; din această cauză, țara noastră a refuzat să accepte Convenția din 1974. Negocierile au continuat în cursul anului 1975, obținându-se îmbunătățirea cursului leului față de zlot cu 18–20%. În raport cu valutele Ungariei, Bulgariei și Cehoslovaciei, tratative privind situația leului s-au desfășurat și în anii următori. În schimb, negocierile cu URSS și RDG urmau să fie reluate numai dacă partea sovietică și cea est–germană făceau demersuri în acest sens, până atunci se menținea cursurile în vigoare ale leului față de rublă și marca RDG..

În ciuda celor enumerate mai sus, obiectivele legate de convertibilitatea reciprocă a valutelor CAER și a rublei transferabile, precum și convertibilitatea în aur a valutei colective au rămas, până la sfârșit, simple deziderate. Afirmația poate fi motivată prin reafirmarea acestor țeluri în cursul Sesiuni a 43-a CAER, din octombrie 1987. Cu acel prilej, se vorbea despre elaborarea de măsuri pentru folosirea valutelor naționale pe baza convertibilității lor reciproce și față de rubla transferabilă, precum și de introducerea convertibilității parțiale a valutei colective. De notat că România exprima, cu acest prilej, rezerve față de cele două propuneri, pledând pentru păstrarea sistemului aflat în vigoare. ■

Istoricul american **Keith Hitchins**: Pledoarie pentru România și viitorul ei

Prezența, în urmă cu doi ani, a profesorului american Keith Hitchins la Târgu Mureș, cu ocazia decernării titlului de *Doctor Honoris Causa* al Universității „Petru Maior" din localitate, mi-a oferit posibilitatea să întâlnesc o personalitate de excepție, de fapt un „ambasador" neacreditat, dar cât se poate de eficient al României în SUA. Am avut, totodată, șansa unui dialog liber, facilitat de conf. univ. dr. Corina Teodor, director al Bibliotecii Județene Mureș, și conf. univ. dr. Cornel Sigmirean, cancelar al Universității „Petru Maior", din Târgu Mureș. A fost o ocazie cu care, atunci, am realizat un material mai amplu despre cel onorat cu înaltul titlu academic, dar și un scurt interviu. Relația stabilită și dialogul cu profesorul Hitchins a continuat pe internet, iar pe distinsul universitar am avut ocazia să-l reîntâlnesc, tot la Târgu Mureș, încă de două ori. În vara anului trecut, profesorul a avut amabilitatea să-mi trimită din SUA un material mai amplu, referitor la istoricul David Prodan (material publicat în nr. 11 și 12 din 2006 ale revistei „Magazin istoric"). În luna februarie a acestui an — într-un context ceva mai aparte —, am dorit să aflu câteva opinii ale profesorului vizavi de rolul presei și responsablitatea acesteia într-un stat democratic. De fiecare dată, profesorul a fost cât se poate de prompt și cu aceeași amabilitate mi-a răspuns la întrebări. Foarte bun cunoscător al istoriei Europei și, în mod special, al istoriei României, Keith Hitchins este, astăzi, istoricul străin cu cea mai bogată bibliografie consacrată țării noastre.

Stimate d-le profesor, cunoașteți foarte bine spațiul românesc și mai ales Transilvania, cu specificul, dar și cu problemele ei. Cum vă simțiți acum că sunteți din nou prezent într-unul dintre orașele cu o bogată încărcătură istorică?

Mă simt emoționat și, ceea ce este nefiresc pentru un profesor, trebuie să îmi caut cuvintele. Vin cu mare plăcere în Transilvania și, în mod deosebit, la Târgu Mureș, unde, în urmă cu doi ani, am asistat la examenul de licență al studenților de la Facultatea de Istorie–Engleză a Universității „Petru Maior". Am fost plăcut impresionat de ceea ce am constatat atunci.

D-le profesor, sunteți un foarte bun cunoscător al realităților românești, 45 de ani din viață i-ați dedicat unor lucrări și studii istorice referitoare la Europa Centrală și de Sud și, în mod direct sau indirect, ați abordat și istoria României. Cum este cunoscută, astăzi, România în SUA?

Din păcate, este cunoscută destul de puțin și nu în ceea ce o definește, mă refer la istorie, cultură, spiritualitate. Se știe că a fost un stat–satelit al URSS, că a avut loc o revoluție în 1989, fapt care a dus la prăbușirea sistemului comunist, precum și faptul că, în prezent (noiembrie 2006 — n.n.), face eforturi deosebite pentru integrarea în UE.

Din nevoia de securitate, România s-a orientat spre NATO, iar din dorința de accede la un spațiu economic integrat, și-a orientat eforturile diplomatice spre admiterea în UE. Or, este știut faptul că între NATO și UE, atât în trecut, cât și în prezent, există și apar mereu divergențe. Din perspectiva istoricului străin, considerați viabilă și realistă politica externă pe care o promovează România în momentul de față?

Personal, cred că este o politică realistă. Dacă este viabilă, însă, doar timpul o va demonstra. Contextul politic actual și interesele României cer însă ca această politică externă să fie orientată în ambele direcții, dincolo de anumite asperități care apar între NATO și UE și care, cu siguranță, vor fi depășite.

Cum vedeți, ca istoric, evoluția raporturilor româno–maghiare în Transilvania, având în vedere că ați abordat, nu cu mult timp în urmă, foarte obiectiv această chestiune într-un volum referitor la Imperiul austro–ungar?

Eu sunt convins că accederea României în UE va face ca relațiile româno–maghiare la nivel de state să se normalizeze și, drept urmare, să reverberze pozitiv și în relațiile româno–maghiare din Transilvania.

Care credeți că va fi deznodământul implicării americane în Irak, având în vedere că SUA sunt

confruntate în prezent cu mari probleme de ordin militar, dar și cu o reacție din ce în ce mai negativă atât în plan internațional, cât și în plan intern?

Cred că, într-adevăr, administrația Bush are o mare problemă. Este foarte greu de spus care va fi deznodământul. Dacă plecăm acum din Irak, cu siguranță va fi război civil. Dacă rămânem, valul de critici internaționale va spori și mai mult. Speranțele americane se leagă de noua administrație irakiană. Dacă autoritatea acesteia se va întări, atunci cu siguranță că trupele americane vor pleca, dar deocamdată e greu de prognozat un termen în care se va realiza acest lucru.

La ce anume lucrați în prezent, care vă sunt proiectele de viitor și aș vrea să îmi spuneți dacă veți onora în viitor invitația de a fi *visiting profesor* al Universității „Petru Maior" din Târgu Mureș?

Sunt în curs de a finaliza o carte despre istoria Europei de Sud–Est pentru Universitatea din Oxford și doresc să scriu o istorie a României, de la începuturi până azi, pentru Cambridge University Press. Cât despre invitația făcută de Universitatea din Târgu Mureș, nu am putut-o onora din cauza unei operații complicate pe care am suferit-o, dar într-un viitor apropiat este foarte posibil să o onorez.

Din perspectiva istoricului american, care a avut șansa să se nască, să se formeze intelectual și să trăiască într-o țară liberă și democratică, cum definiți dumneavoastră libertatea presei?

Aș defini libertatea presei ca dreptul de a publica (ziare și reviste) și de a transmite, a emite (prin radio și televiziune) informații, idei și opinii neascunse de orice autoritate, stat sau persoană privată. Însă, eu consider că acest drept nu este absolut. Media are obligația să fie onestă și credibilă și mai ales să fie responsabilă în informarea publicului. Trebuie, de asemenea, să fie pregătită să manifeste un oarecare grad de reținere în anumite circumstanțe, cum ar fi crizele naționale. Dar limitele libertății presei trebuie să fie administrate și ghidate de responsabilitatea morală. Cenzura statului sau a altor autorități trebuie să dispară, exceptând doar cele mai critice situații, dar și atunci pentru o perioadă de timp limitată. Cu alte cuvinte, libertatea presei poate funcționa eficient doar într-un stat democratic, unde principalele drepturi civile și politice sunt respectate.

Care considerați că sunt modalitățile prin care o presă liberă și, în același timp, responsabilă servește în mod real democrației?

O presă liberă și responsabilă este esențială pentru cea mai bună funcționare a unei societăți democratice. Ea servește ca un imens forum pentru schimbul de informații, idei și opinii. Ea servește, de asemenea, opiniei publice prin supravegherea guvernului și prin demascarea ilegalităților de toate felurile ale oamenilor de afaceri. O presă liberă și responsabilă ajută la menținerea unui guvern deschis și, în felul acesta, descurajează comportamentul arbitrar și corupția în ceea ce-i privește pe oficiali și birocrați.

Un românist de mare clasă

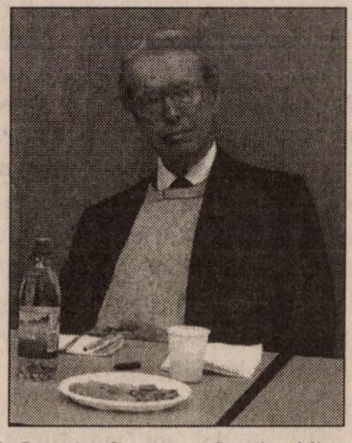

Cu specializări la Universitatea din Paris (1957–1958), Universitatea din București (1960–1961) și Universitatea din Cluj (1961–1962), prof. **Keith Hitchins** (*despre care v. și „Dosarele Istoriei", an. XI, nr. 10/122, 2006, p. 17 — n. red.*) face parte din prima generație de cercetători americani care s-au orientat spre studiul Europei central–orientale, în mod deosebit a monarhiei Habsburgice. Foarte bun vorbitor de limbă română, profesorul american s-a familiarizat cu spiritul românesc, nu numai prin intermediul istoriei românilor, ci și prin literatura lui George Călinescu, Marin Preda, Pavel Dan, Lucian Blaga, Camil Petrescu, Hortensia Papadat–Bengescu, Dumitru Micu și Zigu Ornea, literatură pe care, de altfel, a și promovat-o în diverse publicații americane. Hitchins a fost pasionat și s-a familiarizat cu paleografia chirilică în arhivele de la Cluj, Sibiu și București, dar a făcut documentare istorică și în arhivele de la Budapesta și Viena. Membru de onoare al Academiei Române din 1991, *Doctor Honoris Causa* al Universităților din București, Cluj, Sibiu, Alba Iulia și Târgu Mureș, profesorul Hitchins s-a aflat de mai multe ori în România după 1989. Profesor de istorie la Universitatea din Illinois, Urbana Champaign, Hitchins este autorul unei vaste opere istorice care cuprinde 31 de cărți în limbile engleză, franceză, germană și română, incluzând și reeditările succesive, 15 coordonări de ediții, peste 120 de studii și alte sute de recenzii. Toată această impresionantă operă a profesorului american se constituie, indirect, într-o constantă pledoarie pentru România și spiritul ei.

Prof. Keith Hitchins, la decernarea titlului de *Doctor Honoris Causa* al Universității „Petru Maior", din Tg. Mureș (1 noiembrie 2005)

În momentul de față, este incontestabil faptul că, în România, există o presă liberă, despre care v-ați format cu siguranță o anume opinie. Care considerați că este principala responsabilitate a presei din România, în acest moment?

Eu cred că principala responsabilitate a mass-media din România trebuie să fie cea de a contribui la construirea unei societăți democratice și a unui sistem politic pe deplin responsabil față de cetățeni, printr-un jurnalism independent. Oricât de puternic ar susține anumite cauze, jurnaliștii trebuie să se străduiască să fie onești și cinstiți.

Sunteți un foarte bun cunoscător al spațiului românesc, scrierile dumneavoastră și recunoașterea de care vă bucurați, nu numai în România, demonstrează cu prisosință acest lucru. Îndrăznesc să vă întreb, privind în urmă cu 45 de ani, ați putut să publicați întotdeauna ceea ce ați dorit, ținând seama, bineînțeles, de realitățile existente atunci în țara noastră?

Am putut să public în România, între anii 1960 și 1980, cărți și articole bazate pe cercetarea mea. Iar cercetarea mea s-a bazat, în principal, pe românii din Transilvania din secolele XVIII și XIX. Aceasta a fost o temă acceptată în acea vreme. Era greu să fie publicate lucrări cu asemenea tematică în anii 1950 și au fost, de asemenea, multe teme care nu au fost tipărite între 1960 și 1989.

După 1990, ați venit de foarte multe ori în România. Numai la Universitatea din Târgu Mureș, din noiembrie 2005 și până în octombrie 2006, ați fost de patru ori. Ați putut, astfel, lua contact cu realitățile din România, cu problemele ei, o Românie aflată într-o permanentă transformare și evoluție. În acest context, considerați că mai este posibilă manipularea prin presă în România, comparativ, să spunem, cu anii de dinainte de 1989?

Din punctual meu de vedere, manipularea prin mass-media, așa cum s-a făcut în perioada comunistă, nu mai este posibilă în România de astăzi. Există, cu siguranță, grupuri de interese de toate felurile în România, la fel cum sunt în toate societățile și acestea vor folosi media pentru a-și promova interesele și pentru a obține avantaje. Dar, într-o societate democratică, unde schimbul de idei este liber și presa lucrează fără constrângeri, încercările de manipulare sunt mai reduse decât într-un sistem totalitar.

D-le profesor, considerați că România, în momentul de față, are de un public educat, capabil să recepteze cu discernământ informațiile furnizate de presă și de media în general? Din această perspectivă, ce rol considerați că îi revine educației în viitor?

Cred că opinia publică trebuie să-și mențină o atitudine deschisă și critică față de ceea ce citește în ziare sau vede la televiziuni. Opinia publică poate face acest lucru doar dacă este mereu bine informată dintr-o varietate de surse și dacă are timp să reflecteze asupra informațiilor primite, recepționate. Normal că un public bine educat este mult mai responsabil, decât unul care manifestă interes scăzut față de realitățile cotidiene, care are cunoștințe puține despre istoria țării și despre funcționarea sistemului politic. Una dintre principalele responsabilități ale educației, la toate nivelurile, este aceea de a încuraja elevii, tinerii în general, dar și pe toți cei deschiși și receptivi la ideea de educație în general, să se implice în evenimentele cotidiene și să-i susțină cu instrumentele intelectuale și etice necesare pentru ca ei, tinerii, să obțină un rol important în construirea viitorului societății lor. ■

Interviu realizat
de **Nicolae BALINT**

Revoluția ungară din 1956, într-un **dialog epistolar**

Dragă domnule Alexandru Ghișa,

Mulțumesc din inimă pentru trimiterea exemplarului din „Dosarele Istoriei" (nr. 10/2006), care se ocupă cu evenimentele anului 1956, din Ungaria. Pentru mine, și acum, articolele publicate în amintitul număr al excelentei reviste bucureștene au fost, într-adevăr, edificatoare.

Nu pot să vă ascund, însă, neplăcerea mea cu privire la câteva pasaje din studiul dumneavoastră cu privire la „momentrul Trianon". Aici, trebuie să pun și întrebări.

Din ce fel de izvor luați propoziția — amintind iredentismul — despre „Cercul Petöfi"? Materialele despre Cercul respectiv au fost demult editate, iar de acolo veți putea vedea că și alte probleme au fost discutate în acel grup. Ba chiar — și aceasta o scriu din memorie —, „statele succesorale" [*ale Imperiului austro-ungar, n.n.*] au fost câteodată amintite ca exemple în modernizarea economiei, ce-i drept, cu nu puțină exagerare, ba chiar aș putea spune cu exagerare conștientă.

De unde ați luat informația că pe străzile capitalei ungare, în timpul revoluției din 1956, au „reapărut" hărți cu Ungaria Mare? Din ce izvor istoric serios? Ca o amintire personală, vreau să vă spun că în acele zile critice am cutreierat fiecare metru pătrat al Budapestei, dar nu am văzut, atunci, nici o hartă a Ungariei Mici sau Mari. Și, vă rog să nu uitați, că, tânăr și ardelean fiind, eram sensibil la asemenea momente. Poate v-am amintit chiar faptul că m-a necăjit în vara acelui an dezinteresul — pot vorbi numai despre aceia pe care îi cunoșteam — față de maghiarii de peste graniță. Și încă ceva. Am întrebat pe mai mulți colegi de-ai mei, prieteni, dacă ei au observat, tot atunci, sub orice formă, manifestări iredentiste sau antiromânești. Nimeni nu a văzut! Mai adaug: firește, nu ar fi fost imposibil sau absurd, în acele zile explozive, de deplină libertate de opinie și de exprimare în presă. Atunci, orice manifestare sau exprimare de păreri era într-adevăr posibilă. Totuși, nu au fost lozinci și nici hărți revizioniste. Să nu dați crezare informațiilor provenite de la Ambasada României de atunci din Budapesta, care avea și câțiva oameni nu prea curajoși, care nu prea știau ce să raporteze — ca să formulez politicos. De exemplu, aveți grijă și cum preluați

și interpretați informările transmise de Mălnășan și Valter Roman! Ei raportează cu dușmănie, dar relativ corect, Biroului Politic al CC al PMR. Dar, vedeți ce minciuni grosolane scrie despre Budapesta același Valter Roman pentru presa din România (de exemplu, articolul său apărut în „Elöre"). Aceasta era tehnica politică a unui funcționar de partid disciplinat. Cred că ați și observat că „pericolul revizionismului ungar", în 1956, se ivește în textele oficiale românești cu anumită întârziere, iar faptul este semnificativ. În gândirea politică ungară de atunci, era apreciată Regiunea Autonomă Maghiară — în Ungaria, se știa foarte puțin despre aceasta — și, în plus, capitala României era socotită ca un posibil mediator între Budapesta și Moscova (de exemplu, dr. Petru Groza era socotit, în Ungaria, mai degrabă ca o figură pozitivă).

Dacă găsiți „acte" din '56 despre dușmănia înfocată a ungurilor împotriva României, vă rog să verificați sever

data și de unde vin ele, întrucât poate fi vorba și de falsificări. În lumea modernă, oriunde se poate întâmpla și așa ceva.

Personal, cred că „pericolul iredentismului maghiar", ca un factor important, izvora din mai multe surse, dar două sunt mai semnificative. Unul este neîncrederea în sine a românilor, un element care revine periodic. Frica de toată lumea, ascunsă sub câteva formule (Marile Puteri, Ialta, Malta, KGB, CIA ș.a.), de parcă țara nu ar fi în stare să se apere; parcă ungurii ar putea periclita granițele României! Al doilea este că, după revoluția maghiară din 1956, era bun pentru discreditare „pericolul maghiar", teză încă și mai bună pentru disciplinarea națiunii române („amenințată din afară"), teză, firește, bună de a fi folosită și împotriva minorității maghiare. Într-o formă foarte exagerată, vedem acest lucru și în anii '80. Atunci, a avut un anumit rost (deși, nesănătos) antisovietismul — care nu s-a putut articula prea liber, dar care a fost canalizat în antimaghiarism (Ungaria ca exponent al politicii sovietice împotriva României).

Despre sentimentul național și teritorial maghiar, noi, cum bine vă amintiți, am mai discutat, inclusiv în timpul perioadei petrecute de dv. la Budapesta. Sunt convins că știți prea bine: ungurii nu se culcă seara visând la Ungaria Mare și nu se trezesc în fiecare dimineață cu gândul de a ascuți sabia împotriva vecinilor. În 1956, problema libertății și relația cu sovieticii erau importante pentru națiune. În Ungaria, totuși, s-a dat o luptă și în interesul vecinilor, oricât de nemodest sună această afirmație.

Poate că revoluția maghiară a oprit destalinizarea, foarte modestă, în lagărul de Est. O destalinizare care, teoretic, ar fi putut conduce, oare, la democratizarea și salvarea „pentru vecie" a comunismului? Nu cred. Chiar ziarul lui János Kádár, „Népszabadság", scria, la 23 noiembrie 1956 — deci, o lună mai târziu de la declanșarea revoluției — că, fără această mișcare de masă, nu am fi scăpat de clica Rákosi–Gerö.

Prin urmare, chestiunea este complexă. Orice critică este posibilă, este chiar de dorit. Dar nu dați crezare minciunilor și manipulărilor! Cei de la Timișoara, de la Cluj, sau de la Universitatea din București, desigur, nu cunoșteau, în 1956, toate amănuntele despre evenimentele din Ungaria. Dar știau și înțelegeau că pentru națiunea română, din Ungaria, nu pericolul vine, ci un ajutor...

Cu multe salutări cordiale,

Zoltán Szász,

Institutul de Istorie al Academiei Ungare de Științe

Budapesta,

12 decembrie 2006.

În pagina anterioară și aici, **scene din timpul revoluției ungare, din 1956**

Stimate domnule Zoltán Szász,

În primul rând, țin să vă mulțumesc mult pentru scrisoarea dumneavoastră și pentru atenția acordată studiului pe care l-am publicat în revista „Dosarele Istoriei", nr. 10 (122)/2006 – „50 de ani de la neuitata «toamnă ungară»".

În al doilea rând, doresc să menționez că nu sunt un fan al „revoluției" din 1956 și nici al lui Imre Nagy, deoarece nu sunt convins că a fost o revoluție, în adevăratul înțeles al cuvântului, ceea ce liderul ungar de atunci — crescut și educat în spiritul ideologiei marxist–leniniste, un bun activist în tinerețe sub Bela Kun și la maturitate, în Comintern, în fosta URSS — nici nu putea să facă. Încercarea de reformare, însă, a sistemului comunist trebuie apreciată la Imre Nagy.

Am scris și publicat acest studiu deoarece am constatat, după încheierea activității mele la Budapesta, în vara anului 2005, în calitate de consilier la Ambasada României, că, în România, Ungaria, stat vecin, și istoria poporului maghiar sunt foarte puțin cunoscute. Lucrările apărute, în ultimii ani, cu privire la Ungaria sunt puține sau provin din surse exclusiv ungare și/sau maghiare (respectiv din comunitatea maghiară din România). În timp ce opinia publică din Ungaria cunoaște foarte bine România și tot ce se întâmplă la noi, opinia publică românească nu este deloc acordată la ceea ce se întâmplă în capitala ungară, Budapesta, un oraș turistic prin excelență, care ar trebui cel puțin vizitat de tot mai mulți români. Despre restul Ungariei, informațiile sunt absolut lacunare, iar despre comunitatea românească din Ungaria, am constatat o indiferență de-a dreptul condamnabilă. Ceea ce nu este cazul în Ungaria, care a reușit să instituționalizeze relația cu comunitățile maghiarilor din afara frontierelor, fapt pe care l-am apreciat în mod deosebit.

De asemenea, d-le Zoltán Szász, am apreciat, în Ungaria, locul de cinste, ordinea din istoriografie și respectul față de istoria națională. Dacă, în România, istoria a fost și mai este încă demitizată, iar unele cercetări istorice din perioada comunistă sunt aruncate la coșul de reciclare pentru simplul motiv că au fost scrise atunci, în Ungaria nu am constatat așa ceva. Nici chiar ***Istoria Transilvaniei***, apărută în trei volume, în noiembrie 1986, cu girul politic al regimului comunist ungar, nu a fost repudiată și nici anulată de istoriografia ungară post-comunistă! Nu pot să uit surpriza pe care am avut-o în prima mea vizită efectuată la Pécs, în 2002, văzând statuia ecvestră a lui Iancu de Hunedoara, ridicată în 1956. Am realizat, atunci, ce înseamnă respectul pentru istorie — într-un an greu, sub un regim de opresiune comunistă și cu trupe sovietice de ocupație în țară, autoritățile locale au găsit de cuviință să ridice un monument celui care a fost apărător al creștinătății, de origine română și maghiară, la împlinirea a 500 de ani de la moartea lui Iancu de

Aici, mai jos și în p. urm., **trei lucrări recente, apărute la Budapesta, despre revoluția din 1956**

Hunedoara (Hunyadi János), între zidurile cetății Belgrad, pe care o apărase cu vitejie la 1456, în fața celui mai temut adversar de atunci, sultanul Mehmed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului. Nu pot decât să-i dau dreptate d-lui Ștefan Ciocan, autorul unei pagini documentare din „România Liberă" (nr. 5.183, din 21 martie 2007), intitulată „Pe urmele Corvineștilor în Ungaria", care afirmă că „familia Huniazilor este mai apreciată în lume decât în România". Sunt aproape convins că, din punct de vedere turistic, castelul de la Hunedoara nu este întreținut și exploatat la aceiași parametri pe care îi are replica acestuia din Parcul Orașului Budapesta, copie ridicată la sfârșitul secolului XIX.

În consecință, revenind la anul 1956 și la întrebările dumneavoastră legate de „momentul Trianon", din studiul publicat de mine în „Dosarele Istoriei", dați-mi voie să cred că, și atunci, locuitorii Ungariei și cei ce au ieșit pe străzile Budapestei își cunoșteau foarte bine istoria și nu puteau face abstracție de ea în asemenea momente cruciale pentru națiunea ungară. Se poate ca analiza mea să fie marcată de „sindromul Trianon", pe care l-am constatat frecvent în anii pe care i-am trăit la Budapesta, cu deosebire demonstrațiile de la 4 iunie, data comemorării, în Ungaria, a Tratatului de Pace de la Trianon (1920), manifestări care au răbufnit cu intensitate după 1990. La 4 iunie 1990, chiar și Parlamentul Republicii Ungare a păstrat un moment de reculegere în semn de aducere aminte pentru ceea ce a fost. Din acest motiv, nu pot să cred că momentul Trianon și problema națională maghiară în ansamblul ei au fost complet uitate în 1956. Suntem la numai 11 ani distanță de la încheierea celui de al doilea război mondial și înfrângerea regimului horthysto–fascist (1945) și la nouă ani de la încheierea păcii (1947), care a restabilit clauzele teritoriale ale Tratatului de la Trianon, reconfirmate prin consens internațional.

De fapt, în același număr 10/2006 al revistei „Dosarele Istoriei", în studiul „De la idealizare la culpabilizare: Percepția externă a revoltelor interne din Ungaria", istoricul Silviu B. Moldovan ajunge și el la concluzia că „resurgența revendicărilor teritoriale a fost o realitate (discretă, totuși) în Budapesta toamnei lui 1956".

Documente din Arhiva Diplomatică a Ministerului Afacerilor Externe (AMAE) confirmă existența unor manifestări naționaliste, în Ungaria, în perioada 1947–1956. Un studiu documentar, întocmit, în 1959, pentru conducerea de partid de la București, prezintă astfel de manifestări din anii 1954–1955, când în fruntea guvernului comunist de la Budapesta se afla Imre Nagy, fiind analizate un articol publicat de acesta în „Szabad Nép", anterior Plenarei partidului comunist din octombrie 1954, Chemarea Frontului Popular Patriotic și diverse cuvântări ale acestuia din campania electorală din toamna anului 1954, fiind evidențiate, nuanțat, în limitele permise de ideologia epocii, referirile la „renașterea noastră națională", „reforme naționale", „blestemul maghiar de secole", proslăvirea „unității naționale". Sunt menționate articole literare cu conținut naționalist din „Iradalmi Ujság" (septembrie 1954), „Müvelt Nép" (19 septembrie 1954), „Magyar Nemzet" (nr. 235/1954) etc. și intervenții prilejuite de diverse aniversări istorice, prilej de a vorbi despre Transilvania ca „bastion de totdeauna al Ungariei".

Dar cea mai elocventă dezbatere, în Ungaria și în România, a constituit-o broșura semnată de redactorul șef al ziarului „Népszabadság", Nemes Dezsö, intitulată ***Chestiunea patriotismului și fenomenele de dreapta***, publicată în 1955 și difuzată într-un tiraj de 15.000 de exemplare. În cuprinsul acesteia, autorul, ziarist de partid, pune în discuție „problema" granițelor româno–ungare și faptul că Tratatul de la Trianon a fost nedrept și că acesta nu a fost recunoscut de Uniunea Sovietică etc. Studiul în cauză subliniază că, în preajma evenimentelor din „toamna ungară", pretențiile revizioniste au îmbrăcat forma unor „petiții" adresate redacțiilor unor ziare. Se citează ziarul central al sindicatelor ungare, „Népakarat", care a relatat, în februarie 1957: „Până la urmă, una dintre delegații cerea categoric revizuirea Tratatului de Pace, îndrep-

tarea graniței româno–ungare. Și, nu întâmplător, de atunci înainte, în revendicările aproape fiecărei delegații figura problema granițelor, la început, față de România, apoi, față de Cehoslovacia și așa mai departe" (AMAE, fond Ungaria, „Unele aspecte ale politicii revizioniste a Ungariei față de România", 1959, ff. 98-106).

În aceste condiții, mai este de mirare că harta „Ungariei Mari" a fost scoasă în stradă, la 23 octombrie 1956, când aceasta, oricum, se afla în toate școlile din Ungaria, în sălile de clasă, și servea ca material didactic pentru orele de istorie.

Despre „Cercurile Petöfi", din câte cunosc, acestea au fost organizate de partid, fiind un cadru instituțional folosit pentru dezbateri ideologice. Dacă acestea au putut fi publicate, înseamnă că au existat stenogramele ședințelor. Deoarece comportamentul activiștilor de partid era identic atât în Ungaria, cât și în România, este foarte posibil ca responsabilul de ședință să fi cerut stenografei să nu consemneze chestiunile de natură naționalistă și/sau iredentistă.

Faptul că reacțiile cele mai semnificative față de evenimentele din Ungaria apar în România are o explicație — la 15 august 1956, au intrat în vigoare dispozițiile privind desființarea obligativității vizelor de intrare în Republica Populară Ungară și, respectiv, în Republica Populară Română pentru cetățenii de toate categoriile, din ambele state (AMAE, fond Telegrame, U. 12/7 Budapesta, vol. II, f. 63). Din acel moment, frontiera româno–ungară a fost pur și simplu asaltată de zeci de mii de cetățeni ungari, care veneau în vizită în Transilvania, dar și de foarte mulți cetățeni români, care doreau să călătorească prin Ungaria. În asemenea condiții, opinia publică din România cunoștea foarte bine ceea ce se întâmplă în Ungaria și era mai greu de manipulat, cu toate eforturile propagandei de partid.

În ceea ce privește comunicările funcționarilor Ambasadei RP Române la Budapesta, dați-mi voie să le acord prezumția de corectitudine. Niciodată un diplomat aflat la post nu-și permite să nu relateze corect evenimente din țara în care este acreditat. Eventualele distorsionări pot apărea numai în sintezele ulterioare, întocmite pentru factorii de decizie în stat.

Dați-mi voie să calific, în aceeași notă de corectitudine, rapoartele date de Aurel Mălnășan, adjunct al Ministrului Afacerilor Externe al RP Române, și de Valter Roman, membru al activului de conducere al PMR, date în fața Biroului Politic al CC al PMR, la 2 noiembrie 1956, după vizita efectuată la Budapesta în zilele imediat anterioare. Aceștia prezintă, printre altele, solicitările de „autonomie a Transilvaniei" care le-au fost adresate de doi dintre membri guvernului „revoluționar" condus de Imre Nagy, respectiv de Zoltán Vas, responsabil cu aprovizionarea, care și-a exprimat nemulțumirea față de forma reprezentată de Regiunea Mureș–Autonomă Maghiară, și de János Kádár în persoană, care a cerut, textual, „dați autonomie Ardealului" (v. Corneliu Mihail Lungu, Mihai Retegan, ***1956. Explozia – percepții române, iugoslave și sovietice asupra evenimentelor din Polonia și Ungaria***, București, Ed. Univers Enciclopedic, 1996, doc. nr. 48, pp. 166–180).

În aceste condiții, dați-mi voie, d-le Zoltán Szász, să adaug la antisemitismul lui Imre Nagy, constatat de d-na Ileana Ioanid, care subliniază afirmația acestuia că „în Ungaria acelui moment, 1956, terenul național era cel puțin răscolit" (v. Nagy Imre, ***Însemnări de la Snagov. Corespondență, rapoarte, convorbiri***, Iași, Ed. Polirom, 2004, p. 51), să adaug și o anumită notă de lipsă de afecțiune față de România și români, ca să nu spun mai mult. Cercetările istorice ulterioare asupra evenimentelor din Ungaria anului 1956 vor scoate la lumină, cu siguranță, noi date și documente care vor completa lucrările istorice scrise până în momentul de față. Apare posibilă nu numai o reinterpretare a fenomenului Imre Nagy, ci chiar și o demitizare a acestuia.

Atitudinea d-lui Viktor Orbán, liderul FIDESZ (Partidul Popular Creștin Democrat), față de Imre Nagy, de la entuziasmul manifestat, la 16 iunie 1989 (reînhumarea lotului Imre Nagy), la absența sa de la ceremoniile de aniversare a 50 de ani de la evenimente, din 23 octombrie 2006, mi se pare semnificativă în acest sens.

În speranța că am răspuns la unele dintre întrebările dumneavoastră, vă rog să primiți, d-le Zoltán Szász, asigurarea înaltei mele considerații.

Cu respect, Alexandru Ghișa
București, 21 martie 2007 ■

Selecția „Dosarele Istoriei"

Cărți de istorie pentru iubitorii de istorie

Anton Coșa,
Cleja. Monografie etnografică,
[București],
Ed. Semne, 2001, 203 p.

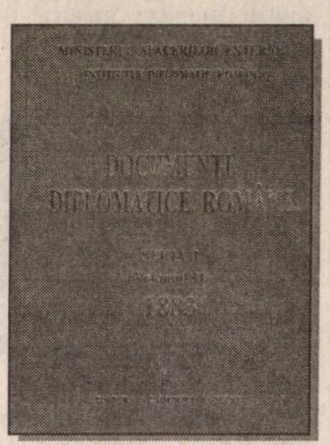

Ministerul Afacerilor Externe,
Institutul Diplomatic Român,
***Documente diplomatice române*, seria I, vol. 11, *1883*,**
vol. realizat de Alin Ciupală, Rudolf Dinu, Antal Lukács;
cuvânt înainte de Mihai-Răzvan Ungureanu;
introducere de Rudolf Dinu,
București
Ed. Academiei, 2006, 595 p.

Antony Beevor,
***Stalingrad*,**
trad.: Delia Răzdolescu,
București, Ed. RAO,
2005, 540 p.

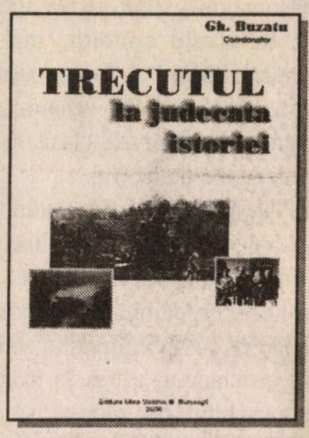

Gh. Buzatu (coord.),
***Trecutul la judecata istoriei. Mareșalul Antonescu — pro și contra*,**
București, Ed. Mica Valahie,
2006, 638 p. (col. „Românii în istoria universală", vol. 117)

Antonio Faur,
***Starea de spirit a locuitorilor din județele de nord-vest ale Transilvaniei (Arad, Bihor, Sălaj, Satu Mare și Maramureș) în anul 1945*, [Oradea],**
Ed. Universității din Oradea,
2006, 473 p.

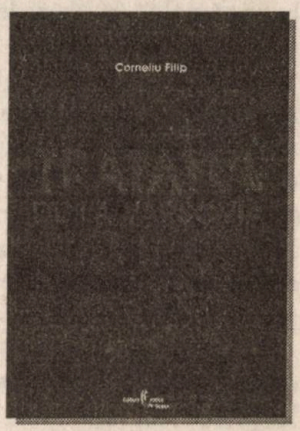

Corneliu Filip,
***Tratatul de la Varșovia. Organizație politico-militară sub egida Moscovei*,**
[Târgoviște],
Ed. Cetatea de Scaun,
2006, 184 p.

Dumitru Popescu,
***Cronos autodevorându-se... Panorama răsturnată a mirajului politic. Memorii, II*, București,**
Ed. Curtea Veche, 2006, 257 p.
(col. „Istoria timpului prezent")

Fundația Hanns Seidel / Universitatea „Ovidius",
Constanța, Facultatea de Istorie și Științe Politice, *Germanii dobrogeni. Istorie și civilizație / Die Dobrudschadeutschen. Geschichte und Zivilisation*,
coord. prof. univ. dr. Valentin Ciorbea, Constanța,
Ed. Muntenia, 2006, 449 p.

Cărțile pot fi procurate din librării, de la difuzorii volanți sau de la editurile menționate !

Revista noastră **nu** difuzează, sub nici o formă, cărțile prezentate.

Lectură pasionantă și instructivă,
prima apariție din colecția
„Biblioteca «Dosarele Istoriei»“

Editura PRO HISTORIA

Comandați cartea, în sistem ramburs (15 lei, preț în care sunt incluse și taxele poștale de expediție), pe adresa: Editura PRO HISTORIA, str. Dianei nr. 5, et. 3, ap. 7, sector 2, 020971 București, sau pe e-mail: dosareleistoriei@yahoo.com

TRECUTUL LUMINEAZĂ PREZENTUL

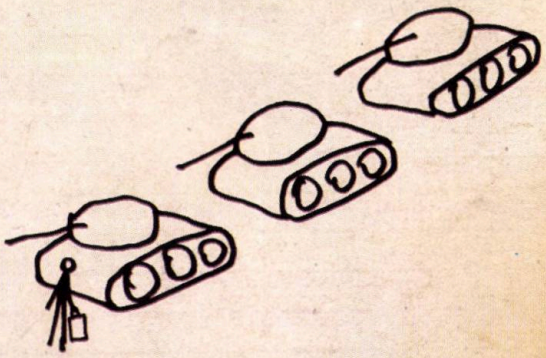

istoria pe scurt.

Biblioteca „ASTRA"
— SIBIU —

DOSARELE
ISTORIEI

03>
Evidența informatizată a tirajelor și produselor este realizată în sistemul internațional GS1, administrat în Romania de GS1 ROMÂNIA. www.gs1.ro Tel.: 317.80.31 Fax: 317.80.33

Preț 3,50 lei